

ONDOKUZ MAYIS ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TEMEL İSLAM BİLİMLERİ ANABİLİM DALI

KUR'AN-I KERİM'DE SEBEP BİLDİREN YAPILAR

Doktora Tezi

Hasan Selim KIROĞLU

Danışman

Prof. Dr. Soner GÜNDÜZÖZ

SAMSUN, 2014

ONDOKUZ MAYIS ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TEMEL İSLAM BİLİMLERİ ANABİLİM DALI

KUR'AN-I KERİM'DE SEBEP BİLDİREN YAPILAR

Doktora Tezi

Hasan Selim KIROĞLU

Danışman

Prof. Dr. Soner GÜNDÜZÖZ

SAMSUN, 2014

BİLİMSEL ETİK BİLDİRİMİ

Hazırladığım Yüksek Lisans Tezinin bütün aşamalarında bilimsel etiğe ve akademik kurallara riayet ettiğimi, çalışmada doğrudan veya dolaylı olarak kullandığım her alıntıya kaynak gösterdiğimi ve yararlandığım eserlerin kaynakçada gösterilenlerden oluştuğunu, yazımda enstitü yazım kılavuzuna uygun davranıldığını taahhüt ederim.

24/02/2014

Hasan Selim KIROĞLU

KABUL VE ONAY

[Öğrencinin Adı Soyadı] tarafından hazırlanan [*Tezin Adı*] başlıklı bu çalışma, [Savunma Sınavı Tarihi] tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda oybirliği/oy çokluğuyla başarılı bulunarak jürimiz tarafından [Yüksek Lisans / Doktora Tezi ya da Sanatta Yeterlik Çalışması] olarak kabul edilmiştir.

Başkan: _____

Üye : _____

Üye : _____

Üye : _____

Üye _____

Yukarıdaki imzaların adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylarım.

___ / ___ / ___

ÖZET

Kur'an-ı Kerim'de Sebep Bildiren Yapılar

Hasan Selim KIROĞLU

Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü

Temel İslam Bilimleri Anabilim Dalı, Doktora, Mart/2014

Danışman: Prof. Dr. Soner GÜNDÜZÖZ

İnsanlık tarihinin en eski dillerinden biri olan Arapça, Kur'an dili olması sayesinde, konuşulduğu bölgenin sınırlarını aşıp tüm Müslümanların hem din, hem de edebiyat dili haline gelmiştir. Ayrıca Arap dili, dünyada konuşulan birçok dile de nüfuz etmiştir.

İnsanlığa bir hidayet rehberi olarak gönderilen Kur'ân-ı Kerim, doğal olarak Hz. Muhammed (s.a.v)'in yaşadığı toplumun diliyle inmiştir. Allah'ın insanlara rehber olmak üzere son elçisi vasıtasıyla gönderdiği son kitabı Kur'ân-ı Kerim, indirildiği andan itibaren, kendisinin okunup anlaşılmasını ve açıklanmasını istemiştir.

Ona inanan ve gönül veren insanlar, bu ilâhî emir istikametinde, Kur'ân'ın kendine özgü edebî üslubunu da dikkate alarak, ilk dönemden itibaren onu doğru okuyup anlayabilmek için çeşitli çalışmalar yapmışlardır. Meâni'l-Kur'ân, Garîbu'l-Kur'ân, Te'vîlü Müşkili'l-Kur'ân ve İ'râbu'l-Kur'ân türü eserler, ilk dönemlerden itibaren Kur'an'ın anlaşılması yolunda yapılan çalışmalardır. Bu tür eserlerin yanında, Kur'an'ın anlaşılması için, Arap dili de her yönüyle incelenmiş, Arap dili ve belâgatı alanında birçok çalışma yapılmış, günümüzde de yeni çalışmalar yapılmaktadır.

Bu çalışmamızın amacı da, Kur'an-ı Kerim'in anlaşılması doğrultusunda sebep anlamı veren yapıları ortaya koymaya çalışmaktır. Bu çalışmanın özellikle Kur'an üzerinde etüt yapan araştırmacılara, özellikle Kur'an İle İlgili yapılan

tercümelere sebep bağlamında farklı bir perspektif verebileceği ümidini taşımaktayız.

Anahtar Kelimeler: Kur'ân-ı Kerîm, Sebep, Yapı.

ABSTRACT

The Causal Structures in The Holy Qur'an

Hasan Selim KIROĞLU

Ondokuz Mayıs University, Institute of Social Sciences

Department of Temel İslami Bilimler, M.B.A, March/2014

Advisor: Prof. Dr. Soner GÜNDÜZÖZ

Arabic, one of the oldest languages in human history, has transcended its regional borders within which it is natively spoken and has become the language of religion and literature for Muslims worldwide due to its status of being the language of the Qur'an. Moreover, the Arabic language—whether it be its vocabulary, logic, and/or grammar—has entered into a wide range of languages spoken throughout the globe.

Sent as a guidance for humanity, the Holy Qur'an was first revealed in the language of the society in which Allah's Prophet Muhammed (SAWS) lived. Being a source of guidance, the Qur'an has besieged to be understood from the very first instant of its revelation to humankind.

Those who believe in and who love the Qur'an, as a requisite of its divine command, have dedicated their lives both to reading and correctly understanding its meanings. Works, such as *Me'âni'l-Qur'an* (معاني القرآن), *Ġarību'l-Qur'an* (غريب القرآن), *Te'wīlu Muşkili'l-Qur'an* (تأويل مشكل القرآن), and *I'rābu'l-Qur'an* (إعراب القرآن),

are among the those whose authors had the utmost desire to understand the message of guidance expressed through the Qur'an. In conjunction with such works, every known aspect of the Arabic language itself has been analyzed in order to further understand the Qur'an. Just as many works have been composed examining the Arabic language and its eloquence, so today are new works being produced.

The purpose of the current study is to delineate the linguistic structures in the Qur'an which give the meaning of *reason/cause* (AR: سبب "sebeb") in order to contribute to the existing literature on understanding the Holy Qur'an. It is our hope that this study will open new horizons for researchers studying the Qur'an and that it will be a source of light for those reading translations of the Qur'an's vast ocean of meanings.

Key Words: The Holy Qur'an, Reason/ Causal, Structure.

ÖNSÖZ

Yapılan çalışmada öncelikle Kur'an-ı Kerim'in Arapça metni esas alınmıştır. Metin taraması bittikten sonra, Arap Dili ve Belâgatına dair eserler ve bu alanda yazılmış makaleler ve tezler taranmış, sebep anlamı veren harfler, edatlar, kalıplar, cümle yapıları ve kalıplar ile olan ilişki incelenmiştir.

Tezde tespit edilen yapıların, önce alanında ihtisas yapmış nahiv bilginlerinin kitaplarından istifade edilerek, açıklanmasına çalışılmıştır. Daha sonra Kur'ân-ı Kerim taramasından elde edilmiş olan ilgili ayetler; Ebu'l-Kâsım Cârullah Mahmud b. Ömer el-Hârizmî ez-Zemahşerî'nin, *el-Keşşâf 'an Hakâiki-t Tenzîl ve 'Uyûnu-l Ekâvîl fî Vucûhi-t Te'vîl*, Ebul-Berekât Abdullah b. Ahmed en-Nesefî'nin *Medâriku't-Tenzîl ve Hakâiku't-Te'vîl*, Ebûs-Suud Efendi'nin *İrşâdu'l-'Akli's Selîm ilâ Mezâyâ'l-Kitâbi'l-Kerîm* ve Ebû Hayyân el-Endelûsî'nin *el-Bahru'l-Muhît* adlı eserleri esas alınarak, konuyla ilgili istişhad getirilmiştir.

Tezimiz üç ana bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümün A grubunda Müevvel Masterlar ve Mâ'nın başına gelen Harf-i cerler ile soru edatlarının oluşturduğu BİMA, KEMA, MİMMÂ, EYNE-MÂ, KULLE-MÂ, ENNE-MÂ, LEMMÂ, MİN ECLİ ZALİK; Sebep bildiren masterlardan İN, EN, Lİ-EN, Fiile benzeyen harflerden İNNE, ENNE, Bİ ENNE, FE İNNE; B grubunda Mef'ûlun Leh, Mef'ûl-i Mutlak, Mensuh cümleler, ASBAHA, ZALLE gibi mensuh fiillerin yanı sıra Ef'âl-i Mukaraba, Recâ ve SUBHAN gibi yapılar; İkinci bölümün A grubunda KEY, KEY LÂ, HATTÂ, HATTÂ....İZÂ, HATTÂ....Mazi Fiil; B grubunda Şart Edatlarından İN, LE-İN, LEV, FE-İN, Soru Edatlarından ELİF ve HEL, MEN, KEM, EYNE, EYYU, LİME, MÂ, MÂZÂ, ENNÂ, D grubunda Harfe benzeyen LAKİNNE, LEALLE, LEYTE; Üçüncü bölümde de HARF-İ CERLER, FÂ-İ SEBEBİYYE, İSMİ İŞARETLER, İZ-İZÂ gibi sebep anlamı veren kelime, edat ve cümle gibi Yapılardan oluşmaktadır.

Çalışmanın meydana gelmesinde emeği geçen değerli hocalarım, özellikle tezimin konusunun belirlenmesinde ve bilahare yazımı aşamasında bana her türlü desteği veren, yol gösterip engin tecrübe ve birikimlerini ardına kadar açan danışman hocam Prof. Dr. Soner GÜNDÜZÖZ başta olmak üzere, ders döneminde bilgisini ve ilgisini bizden esirgemeyen hocalarım Prof. Dr. Ahmet YÜKSEL, Yrd.Doç.Dr. Osman KESKİNER'e her aşamada manevi desteğini hissettiren Doç. Dr. Recep GÜN'e, çalışmam esnasında hertürlü desteğini benden esirgemeyen hocam Yrd.Doç.Dr.Murat YILDIZ'a teşekkürü bir borç bilirim. Ayrıca çalışma esnasında bana manen katlanmak zorunda kalan aileme özellikle anne-babama sabırlarından dolayı teşekkür ederim.

24/02/2014

Hasan Selim KIROĞLU

İÇİNDEKİLER

ÖZET.....	i
ABSTRACT	i
ÖNSÖZ.....	iii
İÇİNDEKİLER.....	v
KISALTMALAR.....	xiv
GİRİŞ.....	1
BİRİNCİ BÖLÜM.....	3
- A - GRUBU:.....	3
1.1. Müevvel Masterlar	3
1.1.1.Müevvel Master Yapısı Hakkında Genel Bilgiler:.....	3
1.1.2.Müevvel Masterların Key (كَي) Sebep Anlamına Geldiği Ve “ Lââm “ Harfi İle İfadelenirildiği Kur’an Ayetleri:.....	4
1.1.3.Müevvel Masterların Key (كَي) Sebep Anlamına Geldiği Ve “ Lââm “ Harfi İle İfadelenirildiği Kur’an Ayetleri:.....	6
1.2.Sebep Anlamı Veren Harf-i Cer Ve Soru Edatları Gibi Kelimelerin Sonuna Gelen (ما) Eki İle İlgili Yapılar	10
1.2.1. (بِمَا / كَمَا / مِمَّا / مِنْ أَجْلِ ذَلِكَ / أَيْنَمَا / كُلَّمَا / أَنَّمَا / لَمَّا) Gibi Sonuna Gelen (ما) Eki İle İlgili Yapılar Ve Ayet Örnekleri:	12

1.2.1.1. Harf-i Cer'inin Sonuna Gelen Ve Sebep Anlamı Veren (ما) , Bima (بِمَا) Yapısı İle İlgili Ayetler:	12
1.2.1.1.1. Bimâ (بِمَا) Yapısı İle Başlayan Ve Sebep Anlamı Veren Ayet Örnekleri:.....	18
1.2.1.2. Kef (ك) Cer Harfinin Sonuna Gelen (ما) Kema (كَمَا) Yapısı İle Sebep İfade Eden Ayetler:	20
1.2.1.3. Min (مِنْ) Cer Harfinin Sonuna Gelen Ma (ما) Mimma (مِمَّا) Yapısı İle Sebep İfade Eden Ayetler:	23
1.2.1.4. (مِنْ أَجْلِ ذَلِكَ) Yapısı İle Sebep Anlamı Veren Ayet:	25
1.2.1.5. Eyne (أَيْنَ) Soru Edatının Sonuna Gelen Mâ (ما) İle Sebep İfade Eden Eyne Ma (أَيْنَمَا) Şart Yapısı Hakkında Bilgi:	25
1.2.1.5.1.Eyne (أَيْنَ) Soru Edatının Sonuna Gelen Mâ (ما) İle Sebep İfade Eden Eyne Ma (أَيْنَمَا) Şart Yapısı İle İlgili Ayet:	26

1.3. Küllü (كُـلُّ) Kelimesinin Sonuna Gelen (ما) Külle Ma (كُلَّمَا) İle İlgili

Genel Bilgi:	26
1.3.1.Küllü (كُـلُّ) Kelimesinin Sonuna Gelen (ما) Külle Ma (كُلَّمَا) İle Sebep İfade Eden Yapıyla İlgili Ayet:	26
1.3.2.Enne (أَنَّ) Edatının Sonuna Gelen (ما) Enne Ma (أَنَّمَا) Yapısı İle İlgili Genel Bilgi:	27
1.3.2.1. (مَا) İle İşlevsiz Kalan (أَنَّ):	27
1.3.2.2.Enne (أَنَّ) Edatının Sonuna Gelen (ما) Enne Ma (أَنَّمَا) İle Sebep İfade Eden Yapıyla İlgili Ayet:	27
1.3.3.Lem (لَمْ) Edatının Sonuna Gelen (ما) Lemma (لَمَّا) Yapısı İle İlgili Genel Bilgiler:	27
1.3.3.1.Lem (لَمْ) Edatının Sonuna Gelen (ما) Lemma (لَمَّا) İle Sebep İfade Eden Yapı Hakkında Ayetler:	28

1.4. İn / En (اِنْ / اَنَّ) Mastar Yapıları Hakkında Bilgi:

1.4.1.Olumlu Müevvel Mastar Li-Ellâ (لئلا) İle Başlayan Muzari Fiil Yapısıyla İlgili Sebep Anlamı Veren Ayet:	32
---	----

1.4.2.Olumsuz Müevvel Mastar Li-En (لَئِنْ) Yapısı İle Başlayan Muzari Fiil Ve Sebep Anlamı Veren Ayetler:	32
1.4.3.Olumsuz Müevvel Mastar En (اَنْ) Yapısı İle Başlayan Ve Sebep Anlamı Veren Ayetler:	33
1.4.4.Olumlu Müevvel Mastar İn (اِنْ) Mazi Fiil Yapısı İle Başlayan Ve Sebep Anlamı Veren Ayetler:	36
1.4.5.Olumlu Müevvel Mastar (اَنَّ) Yapısı Muzari Fiil İle Başlayan Ve Sebep Anlamı Veren Ayetler:	39
1.4.6.Olumlu Müevvel Mastar (اَنَّ) Muzari Fiil İle Başlayan Ve Sebep Anlamı Veren Ayet Örnekleri:	42
1.4.7.Olumlu Müevvel Mastar (اَنْ) Yapısı Emir Fiil İle Başlayan Ve Sebep Anlamı Veren Ayetler:	43
1.4.8.Olumlu Müevvel Mastar (اَنْ) Yapısı İle Başlayan Emir Fiil Ve Sebep Anlamı Veren Ayet Örnekleri:	44

1.5. Fiile Benzeye Harflerden (İinne) (اِنَّ / اِنْ) Ve Ekleri İle Sebep

Anlamı Veren Yapılar:	45
1.5.1. İinne- Enne (اِنَّ / اِنْ) Yapısı İle İlgili Genel Bilgiler:	45
1.5.2. İinne (اِنَّ) Yapısı İle Başlayan Ve Sebep Anlamı Veren Ayetler:..	47
1.5.3. Enne (اِنَّ) Yapısı İle Başlayan Ve Sebep Anlamı Veren Ayet:..	47
1.5.4. Bi-Enne (بِاِنَّ) Yapısı İle Sebep Anlamı Veren Ayetler:.....	48
1.5.5.(Fe-İinne) (فَاِنَّ) Yapısı İle Başlayan Ve Sebep Anlamı Veren Ayetler:.....	49
1.5.6.(Fe-İinne) (فَاِنَّ) Yapısı İle Başlayan Ve Sebep Anlamı Veren Ayet Örnekleri:	56

-B - GRUBU:.....57

2.1.Mefulun Leh (مفعول له / مفعول لأجله / مفعول من أجله) Yapısı Hakkında

Genel Bilgi:	57
2.1.1.Mefulun Leh Yapısı İle Sebep Anlamı Veren Ayetler:.....	58

2.2.Meful-i Mutlak (مفعول مطلق) Yapısı Hakkında Genel Bilgiler:..... 64

2.1.2.Meful-i Mutlak (مفعول مطلق) Yapısının Sebep Anlamı Vermesi İle İlgili Ayetler:	65
--	----

2.2.Mensuh Cümle Yapısı İle İlgili Genel Bilgi: 66

2.2.1.Mensuh Cümle Yapısının Sebep İle İlgili Ayetleri:	66
2.2.2.Olumsuz Cümle Yapısının Sebep İle İlgili Ayetleri:	67
2.2.3.(أَصْبَحَ) Yapısının Sebep İle İlgili Ayetleri:	68
2.2.4. (ظَلَّ) Yapısının Sebep Anlamı İle İlgili Ayetleri:	69

2.3.Mensuh Fiil Yapısının, Sebep Anlamı Vermesi: 70

2.3.1.Mensuh Fiil Yapısı İle İlgili Genel Bilgiler:	70
2.3.2.Ef'ali Mukarabe Fiil (Yakınlaşma) Yapısının Sebep Anlamı Veren Ayetleri:.....	70
2.3.3.Ef'âli Reca (Umut Fiiller) Yapısı İle Sebep Anlamı Veren Ayetler:	71
2.3.4. سُبحَانَ (Sübhan) Yapısı İle İlgili Sebep Anlamı Veren Ayetler:	72

İKİNCİ BÖLÜM 74

- A - GRUBU:..... 74

3.1.Key (كَيْ) Yapısının Sebep Anlamı Vermesi 74

3.1.1.Key (كَيْ) Yapısı İle İlgili Genel Bilgiler:	74
3.1.2.(كَيْ) Yapısının Muzari Fiili Nasb Yapması İle İlgili Ayetler:	75

3.2.Key La كَيْلا / كَيْ لَا Yapısının Muzari İle Sebep Anlamı Veren Ayetler:

..... 76

3.3.Hatta (حَتَّى) Yapısı Hakkında Genel Bilgiler: 77

3.3.1.Hatta (حَتَّى) Yapısının Sebep Anlamı Vermesi İle İlgili Ayetler: ..	79
3.3.2.Hatta (حَتَّى) İle Fiili Muzari Yapısının Sebep Anlamı Vermesi İle İlgili Ayetler:.....	80
3.3.3.Hatta (حَتَّى) İle Fiili Muzari Yapısının Sebep Anlamı Geldiği Ayet Örnekleri:	82

3.3.4. (إِذَا -- حَتَّى) Mazi Fiil Yapısı İle İlgili Sebep Anlamı Veren Ayet: ..	83
3.3.5.(حَتَّى) Mazi Fiil Yapısı İle İlgili Sebep Anlamı Veren Ayet:	83
-B - GRUBU	85
4.1.Sebep Anlamı Veren, Bazı Şart Edat Yapıları:	85
4.1.1. İn (إِنْ) Şart Edat Yapısı İle İlgili Genel Bilgiler:	85
4.1.1.1.(İn) (إِنْ) Şart Harf Yapısı İle Sebep Anlamı Veren Ayetler: ..	86
4.1.1.2.Le- İn (لَئِنْ) Şart Harf Yapısı İle Sebep Anlamı Veren Ayetler:	
.....	88
4.1.1.2.1. İn (لَئِنْ) Şart Edatı Yapısı İle Sebep Anlamı Veren Ayet	
Örnekleri:	89
4.1.1.3.Fe- İn (فَإِنْ) Şart Yapısı İle Sebep Anlamı Veren Ayetler:.....	89
4.1.2.(لَوْ) Şart Harf Yapısı Hakkında Genel Bilgiler:	90
4.1.2.1.(لَوْ) Şart Harf Yapısının Sebep Anlamı İfade Eden Ayetleri: .	93
4.1.2.2.(لَوْ) Şart Harf Yapısının Sebep Anlamı İfade Eden Ayet	
Örnekleri:	94
- C - GRUBU:.....	95
5.1.Sebep Anlamı Veren Kimi Soru Edat Yapıları	95
5.1.1.Soru Edat Yapılarından Keyfe (كَيْفَ) Hakkında Genel Bilgiler:....	95
5.1.1.1.Sebep Anlamı Veren Soru Edat Yapılarından Keyfe (كَيْفَ) İle	
İlgili Ayetler:	96
5.1.2.Soru Edat Yapılarından (أَ) (Hemze) Hakkında Genel Bilgiler: ..	97
5.1.2.1.Sebep Anlamı Veren Soru Edatı (أَ) (Hemze) Yapısı İle İlgili	
Ayetler:.....	99
5.1.2.3.Sebep Anlamı Veren Soru Edatı Hemze (أَ) Yapısı İle İlgili	
Ayet Örnekleri:.....	100
5.1.3.Soru Edatı Hel (هَلْ) İle İlgili Genel Bilgiler:	100
5.1.3.1.Sebep Anlamı Veren Soru Edat Yapılarından Hel (هَلْ) Yapısı	
İle İlgili Ayetler:.....	103

5.1.4.Soru Edat Men (مَنْ) İle İlgili Genel Bilgiler:	104
5.1.4.1.Sebeb Anlamı Veren Soru Edatı (مَنْ) Men Yapısı İle İlgili	
Ayetler:.....	106
5.1.5.Soru Edatı Eyne (أَيْنَ) İle İlgili Genel Bilgiler:	107
5.1.6.Sebeb Anlamı Veren Soru Edatı Eyne (أَيْنَ) Yapısı İle İlgili	
Ayetler:.....	108
5.1.7.Soru Edat Eyyu (أَيَّ) İle İlgili Genel Bilgiler:.....	108
5.1.8.Sebeb Anlamı Veren Soru Edat Yapılarından Eyyu (أَيَّ) Yapısı İle	
İlgili Ayetler:	110
5.1.9.Soru Edatı Lime (لِمَ) İle İlgili Genel Bilgiler:.....	112
5.1.10.Sebeb Anlamı Veren Soru Edatı Lime (لِمَ) Yapısı İle İlgili	
Ayetler:.....	112
5.1.11.Soru Edatı Mâ (مَا) İle İlgili Genel Bilgiler:.....	113
5.1.11.1.Sebeb Anlamı Veren Soru Edatı Mâ (مَا) Yapısı İle İlgili	
Ayetler:.....	115
5.1.12.Soru Edatı Mâzâ (ماذا) Yapısı İle İlgili Genel Bilgiler:	115
5.1.12.1.Sebeb Anlamı Veren Soru Edatı Mâzâ (ماذا) Yapısı İle İlgili	
Ayet:.....	116
5.1.13.Soru Edatı Ennâ (أُنَى) İle İlgili Genel Bilgiler:	116
5.1.13.1.Sebeb Anlamı Veren Soru Edatı Ennâ (أُنَى) Yapısı İle İlgili	
Ayetler:.....	117

- D - GRUBU:.....119

6.1.Sebeb Anlamı Veren Kimi Fiile Benzeyen Harf (الحروف المشبهة بالفعل)	
) Yapıları:	119
6.1.1.Sebeb Anlamı Veren Kimi Fiile Benzeyen Harf (الحروف المشبهة بالفعل)	
) Lakinne (لكن) İle İlgili Genel Bilgiler:	119
6.1.1.1.Sebeb Anlamı Veren Kimi Fiile Benzeyen Harf (الحروف المشبهة بالفعل)	
Lakinne (لَكَنَّ) Yapısı İle İlgili Ayetler:	120
6.1.2.Sebeb Anlamı Veren Kimi Fiile Benzeyen Harf (الحروف المشبهة بالفعل)	
) Le'alle (لَعَلَّ) İle İlgili Genel Bilgiler:	121

6.1.2.1. Sebep Anlamı Veren Kimi Fiile Benzeyen Harf (الحروف المشبهة)	
Le'alle (لَعَلَّ) Yapısı İle İlgili Ayetler:	123
6.1.2.2. Sebep Anlamı Veren Kimi Fiile Benzeyen Harf (الحروف المشبهة)	
Le'alle (لَعَلَّ) Yapısı İle İlgili Ayet Örnekleri:	125
6.1.3. Sebep Anlamı Veren Kimi Fiile Benzeyen Harf (الحروف المشبهة بالفعل)	
Leyte (لَيْتَ) İle İlgili Genel Bilgiler:	126
6.1.3.1. Sebep Anlamı Veren Kimi Fiile Benzeyen Harf (الحروف المشبهة بالفعل)	
Leyte (لَيْتَ) Yapısı İle İlgili Ayet:	127
3. BÖLÜM.....	128
- A - GRUBU:.....	128
7.1. Sebep Anlamı Veren Harf-i Cer Yapıları	128
7.1.1. Lâm (ل) Harf-i Ceri Hakkında Genel Bilgi:	128
7.1.1.1. Sebep Anlamı Veren Lâm (ل) Harf-i Ceri İle İlgili Ayetler: ..	131
7.1.2. 'An (عَن) Cer Harf-i Hakkında Genel Bilgi:	133
7.1.2.1. Sebep Anlamı Veren 'An (عَن) Harf-i Cer Yapısı İle İlgili	
Ayet:	134
7.1.3. 'Alâ (عَلَى) Harf-i Cer Yapısı Hakkında Genel Bilgi:	134
7.1.3.1. Sebep Bildiren 'Alâ (عَلَى) Harf-i Cer Yapısı İle İlgili Ayet: .	135
7.1.4. Kef (ك) Harf-i Cer Yapısı Hakkında Genel Bilgiler:	136
7.1.4.1. Sebep Bildiren Kef (ك) Harf-i Cer Yapısı İle İlgili Ayetler: ..	137
7.1.5. Ba (ب) Harf-i Cer Yapısı Hakkında Genel Bilgiler:	139
7.1.5.1. Sebep Anlamı Veren Ba (ب) Harf-i Cer Yapısı İle İlgili	
Ayetler:	141
7.1.6. Fî (فِي) Harf-i Cer İle İlgili Genel Bilgiler:	143
7.1.6.1. Sebep Anlamı Veren Fî (فِي) Harf-i Cer Yapısı İle İlgili Ayet:	
.....	145
7.1.7. Min (مِنْ) Harf-i Cer İle İlgili Genel Bilgiler:	145
7.1.7.1. Sebep Anlamı Veren Min (مِنْ) Harf-i Cer Yapısı İle İlgili	
Ayetler:	148

- B - GRUBU:	152
8.1.SebeP Anlamı Veren (ف) (Fâ-i Sebebiyye) Yapısı	152
8.1.1.SebeP Anlamı Veren (ف) (Fâ-i Sebebiyye) Yapısı Hakkında Genel Bilgi:.....	152
8.1.2.SebeP Anlamı Veren (ف) (Fâ-i Sebebiyye) Yapısı İle İlgili Ayetler:.....	154
- C - GRUBU:	158
9.1. (ذَٰلِكَ) İşaret İsmi Hakkında Genel Bilgi:	158
9.1.1.SebeP Anlamı Veren (ذَٰلِكَ) İşaret İsim Yapısı İle İlgili Ayetler:..	158
9.1.2. (بِأَنَّ ذَٰلِكَ) İle Başlayan Yapının SebeP Anlamı Veren Ayetleri: ...	161
9.1.3.(ذَٰلِكَ) İle Başlayan Ve SebeP Anlamı Veren Ayet Örnekleri:	165
9.2.(أُولَٰئِكَ) İle İlgili Genel Bilgiler:	166
9.2.1.(أُولَٰئِكَ) Yapısı İle SebeP Anlamı Veren Ayetler:	166
- D - GRUBU:	168
10.1.SebeP Anlamı Veren (İz / İza) Yapısı	168
10.1.1. İz (إِذْ) İle İlgili Genel Bilgi:	168
10.1.1.1. İz (إِذْ) Yapısı İle SebeP Anlamı Veren Ayetler:.....	169
10.1.2. İzâ (إِذَّا) Yapısı İle İlgili Genel Bilgiler:	174
10.1.2.1. İzâ (إِذَّا) Yapısı İle SebeP Anlamı Veren Ayetler:	175
10.1.2.2. İzâ (إِذَّا) İle Başlayan Ve SebeP Anlamı Taşıyan Ayet Örnekleri:	177
SONUÇ:	182
KAYNAKÇA	184
DİZİN	188

ÖZGEÇMİŞ.....	191
----------------------	------------

KISALTMALAR

a.g.e.	: Adı Geçen Eser
a.g.m.	: Adı Geçen Makale
a.müe.	: Aynı Müellif
a.yer.	: Aynı Yer
bkz.	: Bakınız
c.	: Cilt
Çev.	: Çeviren
DİA	: Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi
Ed.	: Editör
Haz.	: Hazırlayan
h.	: Hicrî
Hz.	: Hazreti
m.	: Miladî
no.	: Numara
OMÜİFAD	: Ondokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi
ö.	: Ölüm
s.	: Sayfa
ss.	: Sayfalar arası
TDV	: Türkiye Diyanet Vakfı
thk.	: Tahkik eden
Trz.	: Tarih Yok

Üni. : Üniversite
vdğr. : Ve diğerleri
Yay. : Yayın evi

GİRİŞ

1. Araştırmanın Konusu:

İnsanlık tarihinde ve yaşamında, sebep-illet-sonuç ilişkisi ne kadar doğal bir yapı ise, İslam tarihinde de o kadar önemli ve tabiidir. Kur'an-ı Kerim'in indiği Mekke toplumu ve toplum Yapısı, sebep-illet konusunda bize en güzel örneği vermiştir. Peygamberin daha hayatta iken karşılaştığı güçlüklerle karşı vahiyle desteklenmesi sürecinde, sebep-illet-sonuç ilişkisi Hakkında da bize yeterli Bilgiler ulaşmıştır. Sebe-illet-sonuç ilişkisi, günümüzde bazen namaz ile ilgili bir konunun fıkıh ilim dalı altında, bazen de Allah'ın dilemesi ile ilgili bir konunun, İslam Meşşâî ekolü şeklinde yansımış olması ve bazen de Peygamber'in Kur'an'daki hayatı, Siyer veya İslam Tarihinin bir konusu olarak karşımıza çıkmasına sebep olmaktadır.

Sebebiyet (nedensellik) konusunun, aslı itibarıyla felsefenin konusu olduğu kanaati vardır, fakat sebep-sonuç ilişkisinin belirlenmesi aslında tüm beşeri ilimleri ilgilendiren bir husustur. Bu cümleden olmak üzere İslâmî ilimlerde illet ve sebep gibi kelimelerin ifade ettiği mefhum ve bu yolda ortaya koyulan çaba, sebep-sonuç ilişkisine verilen önemin bir tezahürüdür. Bu doğrultuda Kur'an-ı Kerim'de var olan sebep-sonuç ilişkisinin dilbilimsel düzlemde ortaya konarak Kur'ânî illiyet mekanizmasının çözümlenmesi, ilk anda nahvi bir proje olarak algılanabilirse de aslında bu, İslâmî ilimlerin pek çok disiplininde var olan yapının sistematik bir şablona oturtulması gayesine matuf bir teşebbüs olarak yorumlanmalıdır. Bu kapsamda ortaya konacak olan her çalışmanın Türkiye'de, İslam ülkelerinde ve batıda yapılan Kur'an meallerindeki ve fıkıh, kelâm gibi farklı İslâmî ilimlere ilişkin tercümelerdeki sebep ifadeleri ile ilgili yanlış tercümelerin önünü almasında katkı sağlayacağı söylenebilir.

Özellikle Kur'an tercümeleri konusunda, nedenselliğin göz ardı edilmesi belki de, birçok yanlış anlamayı doğurmakta bu ise Kur'an'ın maksadından uzaklaşılmasına ve semantik bir kırılma olarak ifade edilebilecek bazı yanlış anlamalara zemin hazırlamaktadır. Bu çerçevede bu alanda yapılacak çalışmalar

katkı sağlamak ve Kur'an'ın lafızları üzerinden nedenselliğe götüren yapıları irdelemek esas konumuzu teşkil etmektedir.

2. Araştırmanın Amacı:

“Kur’ân-ı Kerim’de Sebep İfade Eden Yapılar” adlı tezimizin amacı, Kur’an-ı Kerim’de sebep ve illet faktörünü ortaya koyan kalıplar, edatlar, cümleler ve yöntemlerin yanı sıra bu kapsamdaki tüm sebep yapılarıdır. Bu yapılar, İslâmî ilimlerin temel hareket noktasını oluşturan Kur’an-ı Kerim’in metni eksenindeki anlama ve yorumlama çabasında yabana atılamayacak bir önemi haizdir. Zira, içinde yaşadığımız coğrafyada insanlar, Kur’ân-ı Kerim’i Türkçe’ye tercüme ettiklerinde, bu yapıları bilmedikleri, önemsemedikleri ya da farkına varmadıkları için, zaman zaman tercümeler ya yetersiz kalmakta ya da metin sahibinin amaçladığı konunun dışına çıkılarak, metnin kendisini tercüme edenlerin insafına bırakmış olmaktadır. Yaptığımız bu çalışma ile umarız, bu alana bir katkı sağlamış oluruz.

3. Araştırmanın önemi:

Araştırmamızın konusu olan Kur’ân-ı Kerim’de sebep bildiren yapılar, Kur’an tercümelerine ve diğer İslâmî çalışmalara köklü dayanak sağlayacak yapıları ortaya koymaktadır.

4. Araştırmanın Yöntemi:

Araştırma Kur’an-ı Kerim’deki illiyet mekanizmasını ortaya koymak suretiyle ayetler arasındaki bağı ortaya koymuş ve semantik bakımdan sebep sonuç ilişkilerini açıklamayı hedeflediğinden bu hedefe uygun olarak filolojik tefsir diyebileceğimiz referans metinlerini öncelemiştir. Âyetlerdeki illet ve sebep ilişkisi, dil geleneğindeki lengüistik birikimden yararlanılarak sistematize edilmiştir. Öte yandan bu sistematik içinde Kur’an ayetleri taranarak bir örnekleme yapılmıştır. Bu itibarla tezimiz teorik Bilgiler vermesinin yanı sıra aynı zamanda her sebep ögesi ile ilgili Kur’ânî örnekler veren bir dokümanter çalışma yapısı oluşturacak şekilde planlanmıştır.

BİRİNCİ BÖLÜM

- A - GRUBU:

1.1. Müevvel Masterlar

1.1.1. Müevvel Master Yapısı Hakkında Genel Bilgiler:

1-Master harflerinden sonra gelen fiilin zamanı, ne olursa olsun, ister mazi, ister muzari, ister emir, anlamını mastara çevirir. İsimler ve masterlar da, isim olduklarından zaman anlamı taşımazlar.

2-Edatın önündeki fiilin yerine masterını koyduğumuzda, cümlenin anlamını değiştirmez. Bu işleme fiili mastara çevirme anlamında Te'vili Master denir. Bu harfler kendilerinden sonra gelen cümleyi master-ı müevvel'e çevirdikleri için bu isimle adlandırılmışlardır.¹

3-Kendinden önce geçen cümleye göre anlam kazanan Müevvel Masterlar; merfu, mansub, mecrur olabilirler.

Ref hâli;

سَرَّنِي مُلَازِمَتَكَ الْفَضِيلَةَ Erdeme sarılman beni sevindirdi, سَرَّنِي أَنْ تُلَازِمَ الْفَضِيلَةَ

anlamındadır.

Nasb hâli;

أَوْدُ اجْتِنَابَكَ السَّيِّئَةِ Kötülükten kaçınmanı istiyorum, أَوْدُ أَنْكَ تَجْتَنِبُ السَّيِّئَةَ

anlamındadır.

Cer hâli;

جِئْتُ لِكَيْ تَتَعَلَّمَ Öğrenmen için geldim, جِئْتُ لِلتَّعَلُّمِ anlamındadır.

¹ Hanbelizâde, Muhammed Şakir, Temrinli ve İ'raplı Lisân-ı Arabi, Kader Matb., İst., 1329 h., s.290.

4-Mastar harfleri yalnızca mutasarrıf fiillerin başında bulunur. Yani câmid fiiller (çekimi yapılamayan)’in başında bulunmazlar. Çünkü Camid fiillerin, Mastarı bulunmadığından mastara çevirmek / tevil etmek mümkün değildir.²

5-Fiil Cümlesi, mastara dönüşebilir;³

صِيَامُكُمْ خَيْرٌ لَّكُمْ وَأَنْ تَصُومُوا خَيْرٌ لَّكُمْ Oruç tutmanız, sizin için daha hayırlıdır, صِيَامُكُمْ خَيْرٌ لَّكُمْ

anlamındadır.

6-İsim Cümlesi, mastara dönüşebilir;⁴

بَلَّغَنِي وَجُودَكَ فِي الدَّارِ Evde olduğun (haberi) bana geldi, بَلَّغَنِي أَنْكَ فِي الدَّارِ

anlamındadır.

1.1.2.Müevvel Mastarların Key (كَي) Sebepl Anlamına Geldiği Ve “ Lâm

“ Harfi İle İfadelenildiği Kur’an Ayetleri:

... لِيُظْهِرَهُ عَلَى الدِّينِ كُلِّهِ ⁵ ...	... dinini bütün dinlere üstün kılmak için...
--	---

Bütün dinlerin üzerine Rasulünü üstün kılmak için⁶ Bu cümle geçen cümlelerin açıklaması mahiyetinde olduğundan dolayı.⁷

... لِيَتَسَاءَلُوا بَيْنَهُمْ ⁸ ...	... birbirlerine sormaları için...
---	------------------------------------

² Galâyînî, Cami‘u’d- Durûsi’l Arabiyye, 28. Baskı, Beyrut, Mektebü’l- ‘Asriyye, 1993, c.I, s.40.

³ Galâyînî, a.g.e., c.I, s.105.

⁴ Galâyînî, a.g.e., c.I, s.46.

⁵ Komisyon, Kur’an-ı Kerim Meali, Diyanet İşleri Başkanlığı Yay.,Özgün Mat.san. ve Tic. A.Ş., Ankara,22. Baskı, 2012, Tevbe 9/ 33

⁶ Zemahşerî, Ebü’l Kâsım Cârullah Mahmud b. Ömer el-Harizmî, el-Keşşâf ‘an Hakâiki-t Tenzîl ve ‘Uyûnu-l Ekâvîl fî Vucûhi-t Te’vîl, Samîr Şems, Beyrût, Sâdır Yay., 2010, c.II, s.577; en-Neseî, Ebül-Berekât Abdullah b. Ahmed, Medâriku’t-Tenzîl ve Hakâiku-t Te’vîl, thk.Yûsuf ‘Alî Bedyevî, Dâr-u İbn Kesîr, Beyrût, 2011, V.Baskı, c.I, s.676.

⁷ Ebussuûd Efendi, İrşâdu’l- ‘Aklis Selîm ilâ Mezâyâ’l-Kitâbi-l-Kerîm, terc.Ali Akın, Boğaziçi Yay., İst., 2006, c. VI, s. 2571.

⁸ Kehf 18 /19.

Birbirlerinin halini bilmeleri, sormaları⁹ ve daha önce onların uyandırılmalarının gayesinin, onları denemek olduğu belirtildiği halde burada onların birbirlerine soru sormalarının gaye kılınmasına terettüb eden hükümlerden olması içindir.¹⁰

...لِيُدْحِضُوا بِهِ الْحَقَّ ¹¹	... güya hakkı çürütmek, hükümsüz kılmak için tartışır...
--	---

Kafirler ise bunca mucizelerin gösterilmesinden sonra yine mucize istemek ve inadına sorular sormak, hakkı ortadan kaldırmak, insanların ayaklarını kaydırmak için batıl yolla uğraşıp¹² yok edip, iptal etmek içindir.¹³

... لِيَكُونُوا لَهُمْ عِزًّا ¹⁴	... onlar kendilerine için kuvvet ve şeref kaynağı olsun diye.
---	--

Allah katında şefaathileri olsun diye ilahlarını yüceltip¹⁵ onları şeref / gurur kaynağı ve azaptan kurtarıcı olarak kabul etmişlerdir.¹⁶ Allah'ın dışında putları ilah edinmelerinin sebebi, putları kendilerine için kuvvet kaynağı olsun; onlarla Allah arasında irtibat ve şefaathçi olsunlar.¹⁷

... لَتُبَيِّنَ لِلنَّاسِ مَا نُزِّلَ إِلَيْهِمْ وَلَعَلَّهُمْ يَتَفَكَّرُونَ ¹⁸	... Sana da, insanlara indirilen ilahi mesajı açıklayıp, düşünürler diye Kur'an-ı indirdik.
---	---

Emrettiği, nehyettiği, vaat ettiği ve uyardıklarını zikir olarak ifade etmesi¹⁹ gafillere uyarı ve öğüt olması içindir..²⁰ Kur'an'ın Rasulullah'a (sav) gönderilme sebeplerinden biri Kur'an'daki hükümleri, şeri kuralları, bunlardan başka azabı

⁹ Zemahşerî, a.g.e., c. II, s.859; en-Nesefî, c.II, s.291.

¹⁰ Ebussuûd Efendi, a.g.e., c. VIII, s. 3718.

¹¹ Kehf 18 / 56.

¹² Ebussuûd Efendi, a.g.e., c. VIII, s. 3753.

¹³ Zemahşerî, a.g.e., c. II, s.872; en-Nesefî, c.II, s.307.

¹⁴ Meryem 19/ 81.

¹⁵ Zemahşerî, a.g.e., c. III, s.912.

¹⁶ en-Nesefî, c.II, s.351.

¹⁷ Ebussuûd Efendi, a.g.e., c. IX, s. 3903.

¹⁸ Nahl 16 / 44.

¹⁹ en-Nesefî, c.II, s.214.

²⁰ Zemahşerî, a.g.e., c.II, s.794.

gerektiren amellerinden dolayı çeşitli şekillerde helak edilmiş kavimleri, sadra şifa veren ayrıntılı şekilde açıklaması, onların düşünüp hakikatlere, içindeki ibretlere karşı uyanmaları ve eski ümmetlere isabet eden azaplara sebep olan günahlardan sakınmaları için bir uyarı olmasıdır.²¹

لَتُرِيكَ مِنْ آيَاتِنَا الْكُبْرَى ²²		ki böylece sana büyük mucizelerimizden bir kısmını göstermiş olalım.
---	--	--

Değneği ortaya atman sebebiyle, biz sana bundan daha büyük olan asa ve beyaz el²³ mucizesini göstereceğiz.²⁴

...وَلَتُصْنَعَ عَلَى عَيْنِي ²⁵		... ki, gözümün önünde yetişip olgunlaşasın.
---	--	--

Bir adamın işlerini görüp gözettiği gibi ben de seni görüp gözeteceğim²⁶

...لَتَرْضَى ²⁷		... Seni hoşnut etmek için.
----------------------------	--	-----------------------------

Benden çokça razı olman sûretiyle,²⁸ seni memnun etmek için acele ettim²⁹

1.1.3.Müevvel Mastarların Key (كَي) Sebep Anlamına Geldiği Ve “ Lâm

“ Harfi İle İfadelenildiği Kur’an Ayetleri:

...لَنُبَيِّنَ لَكُمْ ³⁰ ...		...size (ayetlerimizi) apaçık anlatalım diye...
---	--	---

²¹ Ebussuûd Efendi, a.g.e., c.VIII, s.3485.

²² Tâhâ 20/ 23.

²³ Ebussuûd Efendi, a.g.e., c. IX, s. 3935.

²⁴ Zemahşerî, a.g.e., c. III, s.924; en-Nesefî, c.II, s.362.

²⁵ Tâhâ 20/ 39.

²⁶ Zemahşerî, a.g.e., c. III, s.927; en-Nesefî, c.II, s.364.

²⁷ Tâhâ 20/ 84.

²⁸ en-Nesefî, c.II, s.337.

²⁹ Zemahşerî, a.g.e., c. III, s.937.

³⁰ Hac 22/ 5.

...لِيُضِلَّ عَنْ سَبِيلِ اللَّهِ ³¹ ...		... Allah yolundan saptırmak için...
...لِتَبْتَغُوا مِنْ فَضْلِهِ وَلَعَلَّكُمْ تَشْكُرُونَ ³²		... Allah'ın lütfundan istemeniz ve şükretmeniz için.
لِنُنْذِرَ قَوْمًا مَّا أُنْذِرَ آبَاؤَهُمْ فَهُمْ غَافِلُونَ ³³		Ataları uyarılmamış ve bu nedenle kendilerine habersiz kalmış bulunan insanları uyarasın diye.
لِيَأْكُلُوا مِنْ ثَمَرِهِ وَمَا عَمِلَتْهُ أَيْدِيهِمْ أَفَلَا يَشْكُرُونَ ³⁴		ki onları meydana getiren kendilerine olmadığı halde meyvelerini yiyebilsinler. Buna rağmen hâlâ şükretmeyecekler mi?
لِنُنْذِرَ مَنْ كَانَ كَاذِبًا وَبِحَقِّ الْقَوْلِ عَلَى الْكَافِرِينَ ³⁵		ki diri olanları uyarabilsin ve sözü hakikati inkara şartlanmış olanlara karşı tanıklık yapabilsin diye
...لِيَذَّبَرُوا آيَاتِهِ وَلِيَتَذَكَّرَ أُولُو الْأَلْبَابِ ³⁶		... ki] insanlar onun mesajı üzerinde iyice düşünsünler ve akıl-iz'ân sahipleri ondan ders alsınlar.
...لِيَكْفُرَ اللَّهُ عَنْهُمْ ³⁷ ...		Bu amaçla Allah, işledikleri kötülükleri siler...
...لِنُنْذِرَ يَوْمَ التَّلَاقِ ³⁸		... ki [bütün insanları] O'na kavuşacakları Gün[ün gelip çatacağı] konusunda uyarsın.

³¹ Hac 22/ 9.

³² Fatır 35/ 12.

³³ Yasin 36/ 6.

³⁴ Yasin 36/ 35.

³⁵ Yasin 36/ 70.

³⁶ Sad 38/ 29.

³⁷ Zümer 39/ 35.

³⁸ Mü'min 40/ 15.

...لَتَسْكُنُوا فِيهِ ³⁹ ...		... içinde rahat edesiniz diye...
...لَتَسْتَوُوا عَلَى ظُهُورِهِ ⁴⁰ ...		Böyle yapar ki onlara hükmedesiniz diye...
...وَلَتَجْزَىٰ كُلُّ نَفْسٍ بِمَا كَسَبَتْ ⁴¹ ...		... ve [bu sebeple diledi ki] her insan kazandığının karşılığını görsün...
...لِيُنْذِرَ الَّذِينَ ظَلَمُوا وَيُشْرَىٰ لِلْمُحْسِنِينَ ⁴²		... (Kur'an) zulmedenleri uyarmak ve iyilik yapanlara bir müjdeli haber [getirmek] içindir.
...لِيَشْتَرُوا بِهِ ثَمَنًا قَلِيلًا ⁴³ ...		... onunla az bir kazanç elde etmek için...
...لَتَكُونُوا شُهَدَاءَ عَلَى النَّاسِ ⁴⁴ ...		... ki tüm insanlığın huzurunda hakikatin şahitleri olasınız...
...وَلَأَتِمَّ نِعْمَتِي عَلَيْكُمْ ⁴⁵ ...		... size olan nimetimi tamamlamam için...
...وَلِيَعْلَمَ اللَّهُ الَّذِينَ آمَنُوا ⁴⁶ ...		(Bu) Allah'ın, imana erenleri seçip ayırması için...
...وَلِيُمَحِّصَ اللَّهُ الَّذِينَ آمَنُوا ⁴⁷ ...		... bir de iman edenleri arındırmak için...

³⁹ Mü'min 40/ 61.

⁴⁰ Zuhruf 43/ 13.

⁴¹ Casiye 45/ 22.

⁴² Ahkâf 46/ 12.

⁴³ Bakara 2/ 79.

⁴⁴ Bakara 2/ 143.

⁴⁵ Bakara 2/ 150.

⁴⁶ Âli İmran 3/ 140.

⁴⁷ Âli İmran 3/ 141.

...وَيَمْحَقَ الْكَافِرِينَ... ⁴⁸		... ve küfre sapanları mahvetmek için...
...وَيَعْلَمَ الصَّابِرِينَ ⁴⁹		... ve zorluklara karşı sabırlı olduğunuzu görmedikçe...
...لِيَتْلِيَكُمْ... ⁵⁰		... sizi sınamak için...
...وَلِيَتْلِيَ اللَّهُ مَا فِي صُدُورِكُمْ ... ⁵¹		... Allah'ın göğüslerinizde barındırdığınız her şeyi sınaması içindir...
...لَتَسْكُنُوا فِيهِ ⁵² ...		...Oysa bağrında dinlenesiniz diye...
...لَتَكُونَ لِمَنْ خَلَقَ آيَةً ⁵³ ...		... senden sonra gelecek olanlar için [uyarıcı] bir işaret olsun diye...
...لَتَتْلُو عَلَيْهِمُ الَّذِي أَوْحَيْنَا إِلَيْكَ ⁵⁴ ...		... sana vahyettiklerimizi onlara okuyup açıklayasın diye..
...لِنُخْرِجَ النَّاسَ مِنَ الظُّلُمَاتِ إِلَى النُّورِ بِإِذْنِ رَبِّهِمْ ⁵⁵ ...		... insanlığın tümünü Rablerinin izniyle karanlıklardan aydınlığa çıkarmak için...
...لَتَفْتُرُوا عَلَى اللَّهِ الْكَذِبَ ⁵⁶ ..		... Allah'a karşı yalan uydurmak için...
...وَلِيَدْخُلُوا الْمَسْجِدَ كَمَا دَخَلُوهُ		...daha önce girdikleri gibi yine mescide (Beyti Makdise) girsinler diye...

⁴⁸ Âli İmran 3/ 141.

⁴⁹ Âli İmran 3/ 142.

⁵⁰ Âli İmran 3/ 152.

⁵¹ Âli İmran 3/ 154.

⁵² Yûnus 10/ 67.

⁵³ Yûnus 10/ 92.

⁵⁴ Ra'd 13/ 30.

⁵⁵ İbrâhim 14/ 1

⁵⁶ Nahl 16/ 116

أَوَّلَ مَرَّةٍ ⁵⁷ ...		
...وَلِيَتَّبِعُوا مَا عَلَوْا تَتَّبِعُوا ⁵⁸		... ve ellerine geçirdikleri her şeyi yerle bir etsinler diye...
...لِنَعْلَمَ أَيُّ الْحِزْبَيْنِ أَحْصَى لِمَا لَبِثُوا أَمَدًا ⁵⁹		... iki zümreden hangisinin bekledikleri süreyi daha iyi hesap ettiğini bilelim diye.
...لِنَبْلُوهُمْ أَيُّهُمْ أَحْسَنُ عَمَلًا ⁶⁰		... Biz hepsini, hangisinin daha iyi davrandığını ortaya koymak üzere, insanları sınamak için bir araç kıldık.
...لِنُخْرِجَنَّا مِنْ أَرْضِنَا بِسِحْرِك يَا مُوسَى ⁶¹		... Ey Musa, dedi, amacın sihrinle bizi yurdumuzdan çıkarmak mı

1.2. Sebep Anlamı Veren Harf-i Cer Ve Soru Edatları Gibi Kelimelerin Sonuna Gelen (ما) Eki İle İlgili Yapılar

1- (ما)-i zaide ya da mastariyyenin cümle içerisinde zaid (fazlalık) olduğu, kendilerine olmadığında manaya noksanlık vermemeleri ile bilinir.

2-Zaid harfler sözde, fiil ve cümle, gramer bakımından gerektirmediği halde edebî sebeplerle manayı pekiştirmek gibi, manevi fayda ve sözü süslemek, fesahatı artırmak, vezni düzgün getirmek, seci'e uyum sağlama gibi lafzi faydalardan ötürü getirilmişlerdir.⁶²

⁵⁷ İsra 17/ 7

⁵⁸ İsra 17/ 7

⁵⁹ Kehf 18/ 12

⁶⁰ Kehf 18/ 7.

⁶¹ Tâhâ 20/ 57.

⁶² Es'ad, Halil, Hulâsatu's- Şurûh, Mahmut Bey Matb., İst., 1888 m., s.130.

3-(ما)-i zaide ya da mastariyye, (عَنْ / كَيْ / مِنْ / بِ) gibi cer harflerinden sonra, işlevlerini iptal etmeksizin zaid hale dönüşürler.⁶³

4- (مِمَّا / كَمَا / بَمَا)-i zaide Harf-i ceri ile birlikte gelebilir. O zaman (مِمَّا / كَمَا / بَمَا) şekline dönüşürler. Bu harfler, kendilerinden sonra gelenleri, mastar ile Te'vîl, edilmesi sebebiyle bu şekilde adlandırılmışlardır.⁶⁴

5-(بِمَا) sebep, illet, için anlamı ifade eder.⁶⁵

6-(مِمَّا) sebep, illet, anlamı ifade eder.⁶⁶

7-(كَمَا) sebep, illet, anlamı ifade eder.⁶⁷

8-(أَيْنَمَا) ile (أَيْنَ) 'dan oluşan bir şart edatıdır.⁶⁸

9-(كُلَّمَا) ile (كُلَّ) 'dan oluşan bir şart edatıdır.⁶⁹

10-(أَنَّمَا) ile (أَنَّ) amel edip etmemesi yorumlara açık bir inceliği bünyesinde barındırmasından kaynaklanmaktadır. Anlam olarak önceki cümle ile pekiştirmeli bir bağı sağlamaya yaramaktadır. Zaid bir مَا 'nın, Fiile benzeyen isimlerin önüne gelmesi ile أَنَّمَا meydana gelmektedir.⁷⁰

⁶³ İbn Hişâm, Muğni'l-Lebîb an Kutubi'l- E'ârib, I-II,Thk., Muhammed Muhyiddin Abdulhamîd, Matbaatu'l-Medenî, Kahire, Trz., c.I, s.179.

⁶⁴ Hanbelizâde, a.g.e., s.413.

⁶⁵ Mustafa, İbrahim Zeyyat, Ahmed Hasan 'Abdu'l-Kâdir, Hâmid en-Neccâr, Muhammed 'Ali, Mu'cemu'l-Vasît, c.I-II, Çağrı Yay., İst., 1982, c.I, s.35.

⁶⁶ el-Esmer, Cercis Îsâ, Kâmûsu'l- İ'râb, Dâru'l-İlim li'l-Melâyîn, Beyrût, 1982, X.Baskı, s.104.

⁶⁷ İbn Hişâm, Muğni'l-Lebîb, c.I, s.176.

⁶⁸ el-Antâkî, el-Minhac fi'l-Kava'id ve'l-i'rab, 9. Baskı, Beyrut, Daru's- Şarki'l Arabiyyi yayınevi, thz., s.221.

⁶⁹ el-Antâkî, el-Minhâc, s.289.

⁷⁰ Galâyînî, a.g.e., c.II, s.313.

11- (لَمَّا) , (لَم) İle (مَا) ‘dan oluşmaktadır. Manen değil, lafzen mâzî fiilin başında bulunabilir.⁷¹ Bir Mudâri fiilini cezmederek, manasını sürekli olumsuz yapıp zamanını mâzî’ye çevirir. Lemmâ’daki olumsuz fiil ve oluş, sözü edilen geçmiş zaman noktasından konuşulan zaman noktasına kadar devam eder.⁷²

12- (أَجَلَ) kelimesi cevap harflerindendir. İrab’tan mahalli yoktur.⁷³

1.2.1. (مَا / كَمَا / مِمَّا / مِنْ أَجْلِ ذَلِكَ / أَيْنَمَا / كُلَّمَا / أَنَّمَا / لَمَّا) Gibi Sonuna Gelen (مَا)

Eki İle İlgili Yapılar Ve Ayet Örnekleri:

1.2.1.1. (بِ) Harf-i Cer’inin Sonuna Gelen Ve Sebep Anlamı Veren (مَا) ,

Bima (بِمَا) Yapısı İle İlgili Ayetler:

...بِمَا قَدَّمْتُ أَيْدِيهِمْ ⁷⁴ ...		... kendi elleriyle önceden yaptıkları...
--	--	---

Ateşe girmenizin sebebi, Allah’ın kitabını tahrif edip ve Hz. Muhammed’e geleni inkar etmenizdir.⁷⁵ Onların elleri İle yaptıkları işler ki, bunlar nefsi işlerdir. Bunu kudret elde etmek için yaparlar. ⁷⁶

...بِمَا أَشْرَكُوا بِاللَّهِ ⁷⁷ ...		Allah’a ortak koştuklarından dolayı...
---	--	--

Şirkleri sebebiyle,⁷⁸ Allah kalplerine korkuyu şirkleri sebebiyle koydu⁷⁹

...فَبِمَا رَحْمَةٍ مِّنَ اللَّهِ ⁸⁰ ...		Allah’ın rahmeti sebebiyle....
---	--	--------------------------------

⁷¹ Çelen, Mehmet, Arapçada Edatlar, İstanbul, Saff Yay., 1991, s. 258.

⁷² İbn Hişam, Muğni’l-Lebîb, c.I, s.278.

⁷³ el-Antâkî, el-Minhâc, s.176.

⁷⁴ Bakara 2/ 95.

⁷⁵ Zemahşerî, a.g.e., c. I, s.100; en-Nesefî, c.I, s.111.

⁷⁶ Ebussuûd Efendi, a.g.e., c. I, s. 323.

⁷⁷ Âl-i İmran 3/ 151.

⁷⁸ en-Nesefî, c.I, s.300.

⁷⁹ Zemahşerî, a.g.e., c. I, s.256.

⁸⁰ Âl-i İmran 3/ 159.

Buradaki “ Mâ” tekid ifade eden zaid bir Mâ’dır. Allah’ın büyük bir ⁸¹ rahmeti ⁸² ve yumuşaklığı vermesi sebebiyle⁸³ Anlamına gelmektedir.

...يَمَا فَضَّلَ اللَّهُ بَعْضَهُمْ عَلَى بَعْضٍ ⁸⁴ ...	Çünkü Allah kimini kimine üstün tutmuştur...
--	--

Giyim, içim, ⁸⁵ akıl, kararlılık, kuvvet, savaş ve dini vazifeleri tam anlamıyla yapmaları gereği erkekleri kadınlara üstün tutup ⁸⁶ hakim kılmıştır.⁸⁷

...يَمَا كَانُوا بِآيَاتِنَا يِظْلَمُونَ ⁸⁸ ...	...işte onlar ayetlerimize haksızlık etmiş olmaları sebebiyle kendilerini ziyana sokanlardır.
--	---

Yalan söyleyip, ⁸⁹ ayetlerimizi inkar etmeleri ⁹⁰ sebebiyle yaratılıştaki sağlam fitratı zayi etmişlerdir.⁹¹

...يَمَا أَخْلَفُوا اللَّهَ مَا وَعَدُوهُ ⁹² ...	... Bu, onların, Allah'a verdikleri sözü yerine getirmekten geri durmaları sebebiyle ...
---	--

Allah’a muhalefet etmeleri ⁹³ ona verdikleri sözden dönüp ⁹⁴ vaadlerine uymamaları sebebiyledir, kalplerine münafıklığı yerleştirdi.⁹⁵

... وَيَمَا كَانُوا يَكْذِبُونَ ⁹⁶ ...	... ve yalan söylemeyi alışkanlık haline getirmeleri yüzündendir.
---	---

⁸¹ Ebussuûd Efendi, a.g.e., c. III, s. 1070.

⁸² Zemahşerî, a.g.e., c. I, s.260.

⁸³ en-Nesefî, c.I, s.305.

⁸⁴ Nisâ 4/ 34.

⁸⁵ Zemahşerî, a.g.e., c. II, s.801.

⁸⁶ en-Nesefî, c.I, s.255.

⁸⁷ Ebussuûd Efendi, a.g.e., c. III, s. 1253.

⁸⁸ A'râf 7/ 9.

⁸⁹ Zemahşerî, a.g.e., c. II, s.465.

⁹⁰ en-Nesefî, c.I, s.556.

⁹¹ Ebussuûd Efendi, a.g.e., c. V, s. 2128.

⁹² Tevbe 9/ 77

⁹³ Zemahşerî, a.g.e., c. II, s.595

⁹⁴ en-Nesefî, c.I, s.696

⁹⁵ Ebussuûd Efendi, a.g.e., c. VI, s. 2642.

⁹⁶ Tevbe 9/ 77

Münafık olmalarının sebebi ⁹⁷ yalan söylemeleridir. ⁹⁸

...بِمَا كَذَّبُونَ ⁹⁹		... beni yalanlamalarına sebebiyle.
-----------------------------------	--	-------------------------------------

Onların beni yalanlamaları ¹⁰⁰ sebebiyle ¹⁰¹ onları helak ettik. ¹⁰²

...بِمَا كَسَبُوا ¹⁰³		... işledikleri [kötülükler]den dolayı...
----------------------------------	--	---

İftira edip, ¹⁰⁴ isyan içinde olmaları sebebiyle ¹⁰⁵ günah kazanırlar. ¹⁰⁶

...جَزَاءِ بِمَا كَسَبَا نَكَالًا مِّنَ اللَّهِ ¹⁰⁷		... işlemiş oldukları fiillere karşılık, Allah'tan (gelen) caydırıcı bir müeyyide olarak...
--	--	---

جَزَاءِ بِمَا كَسَبَا Mefulun Leh olmasının anlamı ¹⁰⁸ hırsızlık günahını işlemeleri

nedeniyle onlara bir müeyyidedir. ¹⁰⁹

...بِمَا ضَرَبَ لِلرَّحْمَنِ ¹¹⁰		... Rahman'a isnadı sebebiyle...
---	--	----------------------------------

Melekleri Allah'ın bir parçası olarak sayıp ¹¹¹ Allah'a kız isnat etmeleri nedeniyle kendilerinin de bu müjde verilmiştir. ¹¹² Bu söz makabli için izah mahiyetindedir. ¹¹³

⁹⁷ Zemahşerî, a.g.e., c. II, s.595

⁹⁸ en-Neseî, c.I, s.696; Ebussuûd Efendi, a.g.e., c. VI, s. 2642.

⁹⁹ Mü'minûn 23/ 26.

¹⁰⁰ Ebussuûd Efendi, a.g.e., c. IX, s. 4186.

¹⁰¹ Zemahşerî, a.g.e., c. III, s.1006.

¹⁰² en-Neseî, c.II, s.465.

¹⁰³ Fatır 35/ 45.

¹⁰⁴ en-Neseî, c.III, s.93.

¹⁰⁵ Zemahşerî, a.g.e., c. III, s.1298.

¹⁰⁶ Ebussuûd Efendi, a.g.e., c. XI, s. 4962.

¹⁰⁷ Mâide 5/ 38.

¹⁰⁸ en-Neseî, c.I, s.446.

¹⁰⁹ Zemahşerî, a.g.e., c. I, s.377; Ebussuûd Efendi, a.g.e., c. IV, s. 1626-1627.

¹¹⁰ Zuhurf 43/ 17.

¹¹¹ en-Neseî, c.III, s.266.

¹¹² Zemahşerî, a.g.e., c. IV, s.1452.

¹¹³ Ebussuûd Efendi, a.g.e., c. XI, s. 5213.

... بِمَا كُنتُمْ تَعْمَلُونَ ¹¹⁴		... Geçmişte yaptıklarınız sayesinde.
--	--	---------------------------------------

Buradaki “ Bâ” Harfi, mahzûf bir zarfın yerine geçen bir haberdir. Bir yönüyle miras olunan şeylere bakmakta diğer yönüyle cennete demektir.¹¹⁵ Amelin karşılığı mirasa benzetilmiş olup, amelleri sebebiyle anlamına gelmektedir.¹¹⁶

... ذَلِكَ بِمَا قَدَّمْتُمْ أَيْدِيكُمْ ¹¹⁷		Bu, kendi ellerinizin (önceden yapıp) gönderdiklerinizin karşılığıdır...
---	--	--

İşte o büyük korkunç azaba uğramanızın sebebi,¹¹⁸ Peygamberleri haksız yere kendi ellerinizle öldürüp¹¹⁹ diğer günahları işlemenizdir.¹²⁰

... وَيَقْتُلُونَ النَّبِيِّنَ بِغَيْرِ الْحَقِّ ذَلِكَ بِمَا عَصَوْا وَكَانُوا يَعْتَدُونَ ¹²¹		...peygamberleri de haksız yere öldürüyor olmaları idi. Bütün bunların sebebi ise, isyan etmek ve aşırı gitmekte oluşlarıydı.
---	--	---

Onları nebilerinin katline sürükleyen şey¹²² Allah’ın hudutlarına düşmanlık yapıp, isyanı istemeleri¹²³ ve hadlerini aşmalarıdır.¹²⁴

... وَكَفَرْنَا بِمَا كُنَّا بِهِ مُشْرِكِينَ ¹²⁵		... ve Allah'a ortak koştuğumuz şeyleri inkar ettik.
--	--	--

Azabın gelmesinin sebebi, imanlarının fayda vermemesidir.¹²⁶

... وَلُعِنُوا بِمَا قَالُوا ¹²⁷		... Ve bu iddialarından dolayı
---	--	--------------------------------

¹¹⁴ Zuhruf 43/ 72.

¹¹⁵ Zemahşerî, a.g.e., c. IV, s.1465; en-Nesefî, c.III, s.281.

¹¹⁶ Ebussuûd Efendi, a.g.e., c. XI, s. 5232.

¹¹⁷ Âl-i İmran 3/ 182.

¹¹⁸ Zemahşerî, a.g.e., c.I, s.270.

¹¹⁹ en-Nesefî, c.I, s.316.

¹²⁰ Ebussuûd Efendi, a.g.e., c. III, s. 1113.

¹²¹ Bakara 2/ 61.

¹²² Ebussuûd Efendi, a.g.e., c. I, s. 259.

¹²³ Zemahşerî, a.g.e., c. I, s.88.

¹²⁴ en-Nesefî, c.1, s.94.

¹²⁵ Mü'min 40/ 84.

¹²⁶ Zemahşerî, a.g.e., c. IV, s.1414.

		lânetlenmişlerdir...
--	--	----------------------

Allah'ın eli sıkıdır demeleri sebebiyle ¹²⁸ cimrilik, miskinlik, fakirlik ve sıkıntı veya gerçekten ellerinin bağlanması için bir bedduadır. ¹²⁹

... وَأَخَذْنَا الَّذِينَ ظَلَمُوا بِعَذَابٍ بَئِيسٍ بِمَا كَانُوا يَفْسُقُونَ ¹³⁰		... kötülük yapmaya eğilimli olanları yaptıkları bütün o uygunsuz işlerden ötürü çok ağır bir azapla tepeledik.
---	--	---

Yaptıkları işin vehameti ¹³¹ fışkları, itaatten çıkmaları yani zulüm ve düşmanlıkta ısrar etmeleri sebebiyle onlara azabı yazdık. ¹³²

... فَأَخَذْتَهُمْ صَاعِقَةً الْعَذَابِ الْهُونِ بِمَا كَانُوا يَكْسِبُونَ ¹³³		... ve böylece, yaptıkları [kötülükler]in bir karşılığı olarak onların üzerine alçaltıcı bir azap yıldırımını düşü.
---	--	---

Dalaleti, sapkınlığı seçip, tercih etmeleri ¹³⁴ Allah'a şirk koşmaları ve masiyetlerinden dolayı ¹³⁵ o korkunç azap felaketi onları çarptı. ¹³⁶

... فَأَرْسَلْنَا عَلَيْهِمْ رِجْزًا مِّنَ السَّمَاءِ بِمَا كَانُوا يَظْلِمُونَ ¹³⁷		... ve bu yüzden biz de, yaptıkları bütün kötülüklerin karşılığı olarak onların üzerine gökten bir bela, bir afet gönderdik.
--	--	--

Onların öteden beri yapageldikleri zulümleri, fışkları sebebiyle ¹³⁸ cezalandırdık, sadece o sözü değiştirmelerinden dolayı değil. ¹³⁹

¹²⁷ Maide 5/ 64.

¹²⁸ Zemahşerî, a.g.e., c. I, s.391.

¹²⁹ Ebussuûd Efendi, a.g.e., c. IV, s. 1687.

¹³⁰ A'râf 7/ 165

¹³¹ Zemahşerî, a.g.e., c. II, s.515

¹³² Ebussuûd Efendi, a.g.e., c. V, s. 2319.

¹³³ Fussilet 41/ 17

¹³⁴ Zemahşerî, a.g.e., c. IV, s.1421

¹³⁵ en-Nesefî, c.III, s.232

¹³⁶ Ebussuûd Efendi, a.g.e., c. XI, s. 5161.

¹³⁷ A'râf 7/ 162.

¹³⁸ Zemahşerî, a.g.e., c. II, s.514.

¹³⁹ Ebussuûd Efendi, a.g.e., c. V, s. 2316.

... وَأَسْرُوهُ بِضَاعَةً وَاللَّهُ عَلِيمٌ بِمَا يَعْمَلُونَ ¹⁴⁰	... Ve böylece kervancılar o'nu, satmak niyetiyle yanlarına aldılar. Oysa, Allah yaptıklarını (adım adım izliyor ve) biliyordu.
---	--

Yusuf'a ve babasına yaptıkları kötülükleri sebebiyle¹⁴¹

... يَفْرَحُونَ بِمَا أُنْزِلَ إِلَيْكَ ¹⁴² ...	... sana indirdiklerimizden ötürü sevinir, hoşnut olurlar...
--	---

Tevrat ve İncil'de vaat edilen şey Kur'an'ın sana inmesinden dolayı
sevinmeleridir.¹⁴³

... فَيُنَبِّئُكُمْ بِمَا كُنْتُمْ تَعْمَلُونَ ¹⁴⁴	... Ve o zaman O, sizin yapageldiğiniz şeyleri (bütün gerçeğiyle) görüp anlamanızı sağlayacak.
---	--

İbni Abbas diyor ki: “ Gayb, onların gizledikleri amellerdir. Şehadet de
onların açıktan yaptıkları amellerdir.”¹⁴⁵ Açık ve gizli işledikleriniz sebebiyle size
haber verilecektir.¹⁴⁶

... فَيُنَبِّئُكُمْ بِمَا كُنْتُمْ تَعْمَلُونَ ¹⁴⁷	... ve o zaman (hayatta) yapıp- ettiğiniz her şeyi size (eksiksiz) haber vereceğiz.
---	---

Dünyada sürekli yaptığınız zulümler¹⁴⁸ haddi aşmışlık ve hileleriniz
sebebiyle¹⁴⁹ size yaptıklarınızı haber verip cezası da kesilecektir.¹⁵⁰

¹⁴⁰ Yusuf 12/ 19.

¹⁴¹ Zemahşerî, a.g.e., c. II, s.696.

¹⁴² Ra'd 13/ 36.

¹⁴³ Ebussuûd Efendi, a.g.e., c. VII, s. 3257.

¹⁴⁴ Tevbe 9/ 105.

¹⁴⁵ Ebussuûd Efendi, a.g.e., c. VI, s. 2681.

¹⁴⁶ Zemahşerî, a.g.e., c. II, s.604.

¹⁴⁷ Yûnus 10/ 23.

¹⁴⁸ Ebussuûd Efendi, a.g.e., c. VI, s. 2768.

¹⁴⁹ Zemahşerî, a.g.e., c. II, s.625.

¹⁵⁰ en-Nesefî, c.II, s.15.

... فَيَنْبِئُكُمْ بِمَا كُنْتُمْ تَعْمَلُونَ ¹⁵¹		... Ve O sizin [hayatta] ne yapıp-ettiğinizi tam olarak kavramanızı sağlayacak.
--	--	---

Allah'ın yapıp ettikleriniz görüp bildirmesi ¹⁵² bulunduğunuz halin size haber verilmesi, ¹⁵³ kıyamet günü amellerinizin karşılığını görmek için gizliyi de, açığı da bilen Allah'a döndürülmeniz size haber verilecektir. ¹⁵⁴

1.2.1.1.1. Bimâ (بِمَا) Yapısı İle Başlayan Ve Sebep Anlamı Veren Ayet

Örnekleri:

... بِمَا صَبَرُوا ¹⁵⁵ ...		... sabretmelerine karşılık...
... بِمَا كَانُوا يَعْمَلُونَ ¹⁵⁶		...onların yaptıkların Hakkında.
... بِمَا تَعْلَمُونَ ¹⁵⁷		...bildiklerinize karşılık.
... بِمَا تَعْمَلُونَ ¹⁵⁸		... yaptıklarınıza karşılık.
... بِمَا ظَلَمُوا فَهُمْ لَا يَنْطِقُونَ ¹⁵⁹		... ve onlar da buna karşılık artık diyecek söz bulamayacaklar.
... بِمَا قَدَّمَتْ أَيْدِيهِمْ ¹⁶⁰ ...		... kendi elleriyle yapıp-ettiklerinden ötürü...
... بِمَا صَبَرُوا ¹⁶¹ ...		... sabretmelerine karşılık...

¹⁵¹ Tevbe 9/ 94.

¹⁵² Zemahşerî, a.g.e., c. II, s.600.

¹⁵³ en-Neseffî, c.I, s.708.

¹⁵⁴ Ebussuûd Efendi, a.g.e., c. VI, s. 2660.

¹⁵⁵ Furkan 25/ 75.

¹⁵⁶ Şu'ara 26/ 112.

¹⁵⁷ Şu'ara 26/ 132.

¹⁵⁸ Şu'ara 26/ 188.

¹⁵⁹ Neml 27/ 85.

¹⁶⁰ Kasas 28/ 47.

¹⁶¹ Kasas 28/ 54.

... بِمَا قَدَّمْتُ أَيْدِيَهُمْ ¹⁶² ...		... kendi elleriyle işlediklerine karşılık...
... بِمَا كُنتُمْ تَعْمَلُونَ ¹⁶³ ...		... öyleyse, yapmış olduğunuz [her türlü kötülük]ten dolayı [bu] ebedî azabı tadın.
... بِمَا عَمِلُوا ¹⁶⁴ ...		... yaptıklarından dolayı...
... فِيمَا يُوحِي إِلَيَّ رَبِّي ¹⁶⁵ ...		... yalnızca Rabbimin bana vahyi sayesinde...
... بِمَا كَانُوا يَكْسِبُونَ ¹⁶⁶ ...		... kazandıklarına (şahitlik eder) karşılık.
... بِمَا كَسَبَتْ ¹⁶⁷ ...		... kazandığına karşılık...
... بِمَا كَانُوا يَعْمَلُونَ ¹⁶⁸ ...		... işler Hakkında, kendilerine aleyhine şahitlik ederler.
... بِمَا عَمِلُوا ¹⁶⁹ ...		... yaptıklarının karşılığını...
... بِمَا قَدَّمْتُ أَيْدِيَهُمْ ¹⁷⁰ ...		... çünkü bu dünyada kendi elleriyle yapıp-ettiklerinden dolayı...
فَرِحِينَ بِمَا آتَاهُمُ اللَّهُ مِنْ فَضْلِهِ ¹⁷¹ ...		Allah'ın lütfuyla kendilerine bağışladığı [şehitlikten] övünç duyarlar...

¹⁶² Rum 30/ 36.

¹⁶³ Secde 32/ 14.

¹⁶⁴ Sebe' 34/37.

¹⁶⁵ Sebe' 34/50.

¹⁶⁶ Yasin 36/ 65.

¹⁶⁷ Mü'min 40/ 17.

¹⁶⁸ Fussilet 41/ 20.

¹⁶⁹ Necm 53/ 31.

¹⁷⁰ Cum'a 62/ 7.

¹⁷¹ Âli İmran 3/ 170.

... جَزَاءِ بِمَا كَانُوا يَكْسِبُونَ ¹⁷²		... artık kazandıklarının karşılığı olarak.
--	--	---

1.2.1.2. Kef (ك) Cer Harfinin Sonuna Gelen (ما) Kema (كَمَا) Yapısı İle

SebeP İfade Eden Ayetler:

... كَمَا سُئِلَ مُوسَى مِنْ قَبْلُ ¹⁷³ ...		... daha önce Mûsa sorguya çekildiği gibi...
--	--	--

Daha önce Benî İsrail’in Musa’dan istediği “Bize bir ilah tayin et, Allah’ı bize açıktan göster”¹⁷⁴ veya buna benzer istekleri¹⁷⁵ gibi siz de Hz. Muahmmmed’i sorguya mı çekmek istiyorsunuz ?

... كَمَا أَرْسَلْنَا فِيكُمْ رَسُولًا مِّنْكُمْ ¹⁷⁶ ...		... nitekim kendi aranızdan bir peygamber gönderdiğimiz gibi...
---	--	---

Ayet bir önceki ayetle bağlantılı olarak, dünyada size resul göndererek nasıl nimetimi tamamladıysam,¹⁷⁷ ahirette de size sevap vererek nimetimi tamamlayacağım.¹⁷⁸ Bir görüşe göre ayetin başı sonu ile alakalıdır. Bunun anlamı ise: “ Ben Peygamber göndermek suretiyle sizi nasıl zikretmişsem, siz de beni öyle zikredin” demektir.¹⁷⁹

¹⁷² Tevbe 9/ 82.

¹⁷³ Bakara 2/ 108.

¹⁷⁴ en-Neseî, c.1, s.119.

¹⁷⁵ Ebussuûd Efendi, a.g.e., c. I, s.354-355.

¹⁷⁶ Bakara 2/ 151.

¹⁷⁷ Zemahşerî, a.g.e., c. I, s.124.

¹⁷⁸ en-Neseî, c.1, s.158.

¹⁷⁹ Ebussuûd Efendi, a.g.e., c. I, s. 443.

... كَمَا كُتِبَ عَلَى الَّذِينَ مِنْ قَبْلِكُمْ ¹⁸⁰ ...	... sizden öncekilere farz kılındığı gibi...
---	--

Sizden öncekilere yani Hz. Adem'den günümüze yazıldığı gibi size de oruç ibadeti yazıldı. Yani, sizden öncekilerin ibadet ettikleri gibi,¹⁸¹ siz de günlerle sınırlanmış oruç ibadetiyle sorumlu tutularak ibadet edeceksiniz.¹⁸² Bu ifade oruç hükmünü te'yid, teşvik ve muhatapları da teselli etmek içindir.¹⁸³

... كَمَا حَمَلْتُهُ عَلَى الَّذِينَ مِنْ قَبْلِنَا ¹⁸⁴ ...	... bizden öncekilere yüklediğin gibi...
--	--

Bu cümle de kendisinden önceki dua cümlesi üzerine atıftır. İki cümle arasında nidanın girmesi yakarışı, tazarruu daha fazla tebarüz içindir.¹⁸⁵

... كَمَا أَوْحَيْنَا إِلَى نُوحٍ ... وَالنَّبِيِّينَ ¹⁸⁶	... Biz Nûh'a ve o'ndan sonraki bütün peygamberlere vahyettiğimiz gibi...
--	---

Sana vahy etmemizin sebebi, öncekilere vahyetmemizin sebebiyle aynıdır.¹⁸⁷ Peygamberimiz Muhammed (sav)'in hali, diğer peygamberlerin halinden farklı olmadığı içindir.¹⁸⁸

... كَمَا خَلَقْنَاكُمْ أَوَّلَ مَرَّةٍ ¹⁸⁹ ...	... tıpkı sizi ilk yarattığımız gibi...
--	---

Sizin tek başına yaratılmanız ile tümünüzün yaratılması aynı şekildedir.¹⁹⁰

¹⁸⁰ Bakara 2/ 183.

¹⁸¹ Zemahşerî, a.g.e., c. I, s.137.

¹⁸² en-Nesefî, c.1, s.143.

¹⁸³ Ebussuûd Efendi, a.g.e., c. II, s. 524.

¹⁸⁴ Bakara 2/ 286.

¹⁸⁵ Ebussuûd Efendi, a.g.e., c. II, s. 759.

¹⁸⁶ Nisâ 4/ 163.

¹⁸⁷ Zemahşerî, a.g.e., c. I, s.354.

¹⁸⁸ Ebussuûd Efendi, a.g.e., c. IV, s. 1512.

¹⁸⁹ En'âm 6/ 94.

¹⁹⁰ Zemahşerî, a.g.e., c. II, s.440; en-Nesefî, c.1, s.522,523.

... كَمَا لَمْ يُؤْمِنُوا بِهِ أَوَّلَ مَرَّةٍ 191 ...	... tıpkı ona ilk başta inanmadıkları gibi...
---	--

Ayetlerimiz indiğinde onlar kalplerini ve gözlerini hakka çevirmediikleri için, hakkı da görmeyip inanmadılar da¹⁹² aksine onlar, hakkı kabulden imtina ettikleri ve ondan tamamen yüz çevirdikleri için buna maruz kalırlar.¹⁹³

... كَمَا أَنْشَأَكُمْ مِنْ ذُرِّيَةِ قَوْمٍ آخَرِينَ 194	... tıpkı sizi başka insanların soyundan var ettiği gibi.
--	--

Allah (c.c), sizi birbaşka kavmin soyundan getirdiği gibi sizden sonra da yerinize istediği bir kavmi getirir.¹⁹⁵ Sizin gibi olmayan insanları da var eder.¹⁹⁶ Allah'ın size bir ihtiyacı olmadığı için dilerse sizi helak eder ve sizden sonra dilediği kavmi sizin yerinize halef kılar.¹⁹⁷

... كَمَا أَخْرَجَ أَبَوَيْكُمْ مِنَ الْجَنَّةِ 198 ...	... Tıpkı ana babanızı cennetten çıkarıldığı gibi...
--	---

Ey Ademoğulları! Şeytan ebeveyninizi yani Adem İle Havva'yı cennetten çıkarmaya sebep olduğu gibi sizin de oraya girmemeniz için sizi saptırmasın.¹⁹⁹ Bu sebeple helak olmayın.²⁰⁰

... كَمَا يُقَاتِلُونَكُمْ كَافَّةً 201 ...	...siz de onlarla topyekûn savaşın...
---	---------------------------------------

Sizinle topluca savaşmışları gibi, siz de onlarla bu sebeple savaşın²⁰²

¹⁹¹ En'âm 6/ 110.

¹⁹² Zemahşerî, a.g.e., c. II, s.447.

¹⁹³ Ebussuûd Efendi, a.g.e., c. V, s. 2024-2025.

¹⁹⁴ En'âm 6/ 133.

¹⁹⁵ en-Neseî, c.1, s.539.

¹⁹⁶ Zemahşerî, a.g.e., c. II, s.451.

¹⁹⁷ Ebussuûd Efendi, a.g.e., c. V, s. 2063.

¹⁹⁸ A'râf 7/ 27.

¹⁹⁹ en-Neseî, c.1, s.562,563.

²⁰⁰ Ebussuûd Efendi, a.g.e., c. V, s. 2153.

²⁰¹ Tevbe 9/ 36.

... فَاسْتَمْتَعْتُمْ بِخَلَاقِكُمْ كَمَا اسْتَمْتَعَ الَّذِينَ مِنْ قَبْلِكُمْ بِخَلَاقِهِمْ... ²⁰³	... Ve işte siz de, tıpkı onlar gibi, çürük ve asılsız dâvâlara dalıp gittiniz....
--	---

Sizden öncekilerin yaptığı gibi, dünyaya dalmanız, nimetlerinden hoşlanıp vazgeçmemeniz ²⁰⁴ yani iman açısından eski kafirlerle aynı olmanız sebebiyle.²⁰⁵

... وَأَذْكُرُوهُ كَمَا هَدَاكُمْ... ²⁰⁶	...Onu size gösterdiği gibi zikredin...
---	---

Burada ki “ Ma ”, Mâ-i masdariyye ya da kaffe olmasıdır.²⁰⁷ Yani Allah’ın hidayeti üzerine olunuz.²⁰⁸ Onun öğrettiği şekilde, onu zikrediniz, ona ortak koşmayınız²⁰⁹ çünkü öğretmeseydi nasıl zikredileceğinizi bilemezsiniz.

1.2.1.3. Min (مِنْ) Cer Harfinin Sonuna Gelen Ma(مَا) Mimma (مِمَّا)

Yapısı İle Sebep İfade Eden Ayetler:

... مِمَّا عَلَّمَنِي رَبِّي... ²¹⁰	... çünkü bu bana Rabbimin öğrettiği şeylerdendir...
--	---

Bana vahy etmesi ilahi bir lütufdur ²¹¹ bu sebeple ona karşı asla suç işleyemem ²¹²

... مِمَّا عَلَّمْتَ رُشْدًا... ²¹³	... sana verilen bilgiden bana da öğretmen için...
--	---

²⁰² Zemahşerî, a.g.e., c. II, s.580; en-Nesefî, c.I, s.678.

²⁰³ Tevbe 9/ 69.

²⁰⁴ Zemahşerî, a.g.e., c.II, s.593.

²⁰⁵ Ebussuûd Efendi, a.g.e., c. VI, s. 2630.

²⁰⁶ Bakara 2/ 198.

²⁰⁷ Zemahşerî, a.g.e., c.I, s.151.

²⁰⁸ en-Nesefî, c.I, s.171.

²⁰⁹ Zemahşerî, a.g.e., c.I, s.151; Ebussuûd Efendi, a.g.e., c. II, s. 558.

²¹⁰ Yûsuf 12/ 37

²¹¹ Ebussuûd Efendi, a.g.e., c. VII, s. 3121.

²¹² en-Nesefî, a.g.e., c.II, s.110; Zemahşerî, a.g.e., c.II, s.707

²¹³ Kehf 18/ 66.

Bana verilen bu ilim sayesinde²¹⁴ dinde rüşd sahibi oldum. ²¹⁵ Hz. Musa (as)’a bir takım gizli ilimlerin sırrını öğrenmek istemesinden dolayı.²¹⁶

...مِمَّا تَصِفُونَ ²¹⁷		... O halde, [Allah'a] yakıştırdığınız şeylerden ötürü.
------------------------------------	--	---

Eski kavimlerin yaptığı gibi ²¹⁸Allah çocuk ve benzeri şeylerle nitelemeniz sebebiyle ²¹⁹ ona bu yaftayı vurmanız caiz değildir.²²⁰

...مِمَّا يَعْمَلُونَ ²²¹		... bunların yapageldiklerinden dolayı
--------------------------------------	--	--

Yaptıkları işlerinin kötülüğü ve alacakları ceza sebebiyle ²²² ey Rabbim beni ve ailemi kurtar.²²³

...مِمَّا أُوتُوا ²²⁴ ...		... onlara verilenlerden dolayı...
--------------------------------------	--	------------------------------------

Muhacirlere verilen savaşız ganimetler ²²⁵ Fey ve benzeri paylar sebebiyle.²²⁶

...مِمَّا خَطِيئَاتِهِمْ ²²⁷		Hataları yüzünden...
---	--	----------------------

Tufanda boğulmaları sebebiyle değil, ²²⁸ Allah’tan başka ilahlar edinmeleri,²²⁹ günahları yüzünden ²³⁰ helak oldular.

²¹⁴ en-Nesefî, a.g.e., c.II, s.310.

²¹⁵ Zemahşerî, a.g.e., c.II, s.875.

²¹⁶ Ebussuûd Efendi, a.g.e., c. VIII, s. 3764.

²¹⁷ Enbiya 21/ 18.

²¹⁸ Ebussuûd Efendi, a.g.e., c. IX, s. 4023.

²¹⁹ en-Nesefî, a.g.e., c.II, s.398.

²²⁰ Zemahşerî, a.g.e., c.III, s.954.

²²¹ Şu’arâ 26/ 169.

²²² Zemahşerî, a.g.e., c.III, s.1103.

²²³ en-Nesefî, a.g.e., c.II, s.578.

²²⁴ Haşr 59/ 9.

²²⁵ Ebussuûd Efendi, a.g.e., c. XII, s. 5331.

²²⁶ en-Nesefî, a.g.e., c.III, s.458; Zemahşerî, a.g.e., c.IV, s.1618.

²²⁷ Nûh 71/ 25.

²²⁸ Zemahşerî, a.g.e., c.IV, s.1694.

²²⁹ Ebussuûd Efendi, a.g.e., c. XII, s. 5646.

²³⁰ en-Nesefî, a.g.e., c.III, s.546.

1.2.1.4. (مِنْ أَجْلِ ذَلِكَ) Yapısı İle Sebep Anlamı Veren Ayet:

Bu Lâm, fiilin meydana geliş nedenini açıklamak için gelir. Örneğin “ إِنَّمَا أَكْرَمْتُ زَيْدًا لِعَمْرِ / Zeyd’e sırf Amr için ikram ettim “ cümlesinde olduğu gibi. Burada “ إِنَّمَا بَرَزْتُ أَخَاكَ لَكَ / Amr için “ demektir. Yine “ لِعَمْرِ demek “ Kardeşine sırf senin için iyilik yaptım” cümlesinde “ لَكَ demek “ / senin için “ demektir. Diğerleride bunu gibidir.²³¹

مِنْ أَجْلِ ذَلِكَ كَتَبْنَا عَلَى بَنِي إِسْرَائِيلَ أَنَّهُ... ²³²	Bundan dolayı İsrail oğullarına (kitapta) şunu yazdık:...
--	--

İsrail oğullarının işlediği bazı günahlar ve daha önce işledikleri cinayet sebebiyle.²³³

1.2.1.5. Eyne (أَيْنَ) Soru Edatının Sonuna Gelen Mâ (مَا) İle Sebep İfade

Eden Eyne Ma (أَيْنَمَا) Şart Yapısı Hakkında Bilgi:

(أَيْنَ) isim olan şart edatlarındandır. İstifham edatı olmasının yanı sıra şart edatı olarak da gelir.²³⁴ Kur’an’da şart edatı olarak kullanıldığı tüm ayetlerde “ مَا ” ilave olunmuştur. Bu da “ أَيْنَمَا ” ve “ أَيْنَ مَا ” şeklinde gelmiştir.²³⁵

²³¹ ez-Zeccâci, Abdurrahman b. İshak, Kitâbu’l-Lâmât, terc., Ahmet Yüksel, Etüt Yay., Samsun, 2005, s.145.

²³² Mâide 5/ 32.

²³³ Zemahşerî, a.g.e., c.I, s.375; Ebussuûd Efendi, a.g.e., c. IV, s. 1617; en-Nesefî, a.g.e., c.I, s.443.

²³⁴ Suyûtî, Celaledin Abdurrahman, el-İtkân fî Ulumi-l Kur’ân, el-Meşhedu’l Huseynî, Mtb., Kahire 1967, c.I, s.502.

²³⁵ Galâyînî, Camî‘, c.I, s.145.

1.2.1.5.1.Eyne (اَيْنَ) Soru Edatının Sonuna Gelen Mâ (مَا) İle Sebep İfade

Eden Eyne Ma (اَيْنَمَا) Şart Yapısı İle İlgili Ayet:

اَيْنَمَا تَكُونُوا يُدْرِكْكُمُ الْمَوْتُ ²³⁶ ...	Nerede olursanız olun, ölüm gelip sizi bulacaktır...
---	--

Zaid “ Ma “ şartı kuvvetlendirdiği için²³⁷ hangi halde, ne sebeple olursa olsun Anlamına gelmektedir.²³⁸ Allah Teala’nın katından gelmekte olduğu için.²³⁹

1.3. Küllü (كُلُّ) Kelimesinin Sonuna Gelen (مَا) Külle Ma (كُلَّمَا) İle İlgili Genel Bilgi:

Şart Cümlesi كَلَّمَا Mazi Fiil Cümlesi: “Naib-i zarf-ı zaman” olan bu edat, şart anlamını içermektedir. Şart cümlesinin de cevap cümlesinin de Mazi fiil cümlesi olması gerekmektedir. كُلُّ kelimesi İle zaman anlamı veren masdar مَا ‘sından oluşmaktadır. Mansub olarak Mef’ûl’un Fîh’dir. Tekrar anlamı vardır.²⁴⁰

1.3.1.Küllü (كُلُّ) Kelimesinin Sonuna Gelen (مَا) Külle Ma (كُلَّمَا) İle Sebep İfade Eden Yapıyla İlgili Ayet:

... كُلَّمَا أَضَاءَ لَهُمْ ²⁴¹ ...	... onları her aydınlatışında...
--	----------------------------------

Işığı görmeleri²⁴² yürümeleri, gitmeleri²⁴³ karanlıkta olmaları sebebiyle.²⁴⁴

²³⁶ Nisâ 4/ 78.

²³⁷ en-Neseî, c.1, s.376.

²³⁸ Zemahşerî, a.g.e., c.I, s.322.

²³⁹ Ebussuûd Efendi, a.g.e., c. III, s. 1341.

²⁴⁰ ed-Dahdah, Mu’cemu Kavâ’idi’l-lugati’l ‘Arabiyye Fî Cedâvil ve Levehât, Mektebetu Lübnan, V. Baskı, Beyrût,1990, s.262.

²⁴¹ Bakara 2/ 20.

²⁴² en-Neseî, c.1, s.60.

²⁴³ Zemahşerî, a.g.e., c.I, s.53.

1.3.2.Enne (اَنَّ) Edatının Sonuna Gelen (ما) Enne Ma (اَنَّمَا) Yapısı İle

İlgili Genel Bilgi:

1.3.2.1. (ما) İle İşlevsiz Kalan (اَنَّ):

Amel edip etmemesi yorumlara açık bir inceliği bünyesinde barındırmasından kaynaklanmaktadır. Anlam olarak önceki cümle ile pekiştirmeli bir bağı sağlamaya yaramaktadır. Zaid bir ما 'nın, Fiile benzeyenlerin önüne gelmesi ile meydana gelmektedir.²⁴⁵

1.3.2.2.Enne (اَنَّ) Edatının Sonuna Gelen (ما) Enne Ma (اَنَّمَا) İle Sebep

İfade Eden Yapıyla İlgili Ayet:

... اَنَّمَا نُمِدُّهُمْ بِهِ مِنْ مَّالٍ وَبَنِينَ ²⁴⁶	... Kendilerinene mal mülk ve çocuklar vermekle.
--	--

İyilik olsun diye mi onlara mal ve evlat verdik? ²⁴⁷ Hayır, bu onların dini hayatları için bir iyilik değildir.²⁴⁸

1.3.3.Lem (لَمْ) Edatının Sonuna Gelen (ما) Lemma (لَمَّا) Yapısı İle İlgili

Genel Bilgiler:

Bu edat, اِلَّا manasına istisna Harfî olarak kullanılmıştır. Hükmen istisna kabul edilir. Bundan dolayı sadece isim cümlesinin başında bulunur.²⁴⁹ Manen değil, lafzen mâzî fiil başında bulunabilir.²⁵⁰

²⁴⁴ Ebussuûd Efendi, a.g.e., c. I, s. 131.

²⁴⁵ Galâyînî, Camî', c.II, s.313.

²⁴⁶ Mü'minûn 23/ 55.

²⁴⁷ Zemahşerî, a.g.e., c.III, s.1011.

²⁴⁸ en-Neseffî, c.II, s.323.

²⁴⁹ Zihni, Mehmed, el-Muntehab ve'l Muktabab fî Kavâidi's-Sarf ve'n-Nahiv (Nahiv bölümü), Marifet Yay., İst., 1981, s.252, 358.

Bir muzârî fiilini cezmederek, manasını sürekli olumsuz yapıp zamanını Mâzî'ye çevirir. Lemmâ'daki olumsuz fiil ve oluş, sözü edilen geçmiş zaman noktasından konuşulan zaman noktasına kadar devam eder.²⁵¹

Bir Muzârî fiili cezmedip, manasını sürekli olumsuz yaparak, zamanının Mâzî'ye çeviren harftir. لم 'den farklı olarak , Mazî'yi hâle yaklaştırıp, daimi olumsuzluk ifade eder. Yani Lemmâ ile olumsuz olan bir fiil veya oluş, sözü edilen geçmiş zaman noktasından, konuşulan zaman noktasına kadar devam eder. Lemmâ'da henüz kaydı olduğundan, kendisine Cehd-i Mustagrak denmiştir. Türkçe'de; “ henüz, hâlâ, daha, henüz olmadı, şu ana kadar olmadı” gibi anlamlara gelir.²⁵²

Lemmâ sebebiyyet bildirir. Delil ve karinenin varlığında, Lemmâ'nın olumsuzunu hazfetmek caiz iken, Lem'de caiz değildir.²⁵³

Bazı Araplar لم 'e nasb ettirirler. Ebu Cafer el-Mansur'un kıraati bu lehçeye uygun gelmiştir. Ebu Cafer ayeti²⁵⁴ أَلَمْ نَشْرَحْ لَكَ صَدْرَكَ şeklinde okur.²⁵⁵

1.3.3.1.Lem (لَمْ) Edatının Sonuna Gelen (مَا) Lemma (لَمَّا) İle Sebep

İfade Eden Yapı Hakkında Ayetler:

...وَلَمَّا يَعْلَمِ اللَّهُ الَّذِينَ جَاهَدُوا مِنْكُمْ ²⁵⁶ ...		...Allah içinizden cihat edenleri sınavıp ayırt etmeden...
---	--	--

²⁵⁰ Çelen, Mehmet, a.g.e., s. 258.

²⁵¹ İbn Hişam, Muğni'l-Lebib, c.I, s.278.

²⁵² el-Antâkî, a.g.e., s.310.

²⁵³ Çelen, a.g.e., s.111.

²⁵⁴ İnşirah 94 /1.

²⁵⁵ Gündüzöz, Soner, Kur'an'da Gramer Yanlışı İddialarına Cevap, Etüt Yay., Samsun, 2011, s.93.

²⁵⁶ Âli İmran 3/ 142.

Allah'ın içinizdeki cihat edip sınaması, hayırlıları ortaya çıkarması²⁵⁷ sebebiyle.²⁵⁸ Burada kinaye üslubunun sarıh ifadeye tercih edilmesi anlamı kuvvetlendirmek içindir.²⁵⁹

... فَلَمَّا جَاءَهُمْ مَا عَرَفُوا كَفَرُوا بِهِ... ²⁶⁰		... (Tevrat'tan) tanıyıp bildikleri (bu peygamber) kendilerine gelince hemen onu inkar ettiler...
---	--	---

Tanıdıkları birinin gelmesi ²⁶¹ yani Yahudilere gelen kitaplarda Kur'an'ın haber verilmesi ²⁶² Bağlılıkları, kinleri ve baş olma hırsları sebebiyle küfrettiler. ²⁶³

... وَلَمَّا بَرَزُوا لِجَالُوتَ وَجُنُودِهِ... ²⁶⁴		Onlar Câlût ve kuvvetleriyle karşı karşıya geldiklerinde...
--	--	---

Onlara karşı savaşa tutuşmaları ²⁶⁵ ve savaş meydanında karşılaşmaları sebebiyle.²⁶⁶

... فَلَمَّا كُتِبَ عَلَيْهِمُ الْقِتَالُ... ²⁶⁷		...üzerlerine savaş yazılınca...
---	--	----------------------------------

İnsanlardan korkmaları nedeniyle, ey Rabbimiz neden savaşı bize yazdın derler.²⁶⁸ Ölüm korkusu sebebiyle.²⁶⁹

... وَلَمَّا رَجَعَ مُوسَى إِلَى قَوْمِهِ غَضْبَانَ أَسِفًا... ²⁷⁰		Ve Musa, halkına döndüğünde, öfke ve üzüntü içinde onlara....
---	--	---

²⁵⁷ en-Neseffî, c.I, s.296.

²⁵⁸ Zemahşerî, a.g.e., c.I, s.253.

²⁵⁹ Ebussuûd Efendi, a.g.e., c. III, s. 1040.

²⁶⁰ Bakara 2/ 89

²⁶¹ Ebussuûd Efendi, a.g.e., c.I, s. 311.

²⁶² en-Neseffî, c.I, s.109.

²⁶³ Zemahşerî, a.g.e., c.I, s.99.

²⁶⁴ Bakara 2/ 250.

²⁶⁵ en-Neseffî, c.I, s.206.

²⁶⁶ Ebussuûd Efendi, a.g.e., c. II, s. 658.

²⁶⁷ Nisâ 4/ 77.

²⁶⁸ Zemahşerî, a.g.e., c.I, s.321; en-Neseffî, c.I, s.376.

²⁶⁹ Ebussuûd Efendi, a.g.e., c. III, s. 1340.

²⁷⁰ A'râf 7/ 150.

Hüzün ve öfke sebebiyle²⁷¹

... ²⁷² وَلَمَّا سَكَتَ عَنْ مُوسَى الْغَضَبُ ...		Ve öfkesi yatışınca, Musa...
--	--	------------------------------

Allah'ın onu susturması yada kardeşinin kendisine özrünü sunması²⁷³
sukûnete ve rahatlığa kavuşmasıyla sebebiyle²⁷⁴

... ²⁷⁵ فَلَمَّا أَخَذَتْهُمُ الرَّجْفَةُ ...		... Ve işte o zaman onları bir sarsıntı yakaladığında...
--	--	--

Şiddetli deprem sebebiyle²⁷⁶

... فَلَمَّا جَاءَهُمْ نَذِيرٌ مَّا زَادَهُمْ إِلَّا نُفُورًا ²⁷⁷		... İşte şimdi onlara bir uyarıcı geldi, ama onların sadece muhalefetlerini artırdı.
--	--	--

Peygamberin gelmesiyle, haktan uzaklaştılar.²⁷⁸

... فَلَمَّا جَاءَهُم بِالْحَقِّ مِنْ عِنْدِنَا ²⁷⁹ ...		Onlara tarafımızdan Hak gelince...
--	--	------------------------------------

Daha önceki peygamberleri öldürmeleri²⁸⁰ ya da nübüvvetimizin gelmesi sebebiyle.²⁸¹

... لَمَّا رَأَوْا الْعَذَابَ وَجَعَلْنَا الْأَغْلَالَ فِي أَعْنَاقِهِمْ ²⁸² ...		...azabı gördüklerinde ve boyunlarına demir halkalar geçirdiğimizde...
---	--	--

Cehennemde çenelerinin altındaki bukağıyı görmeleri sebebiyle²⁸³

²⁷¹ en-Neseî, c.I, s.606.

²⁷² A'râf 7/ 154.

²⁷³ Zemahşerî, a.g.e., c.II, s.509.

²⁷⁴ en-Neseî, c.I, s.608.

²⁷⁵ A'râf 7/ 155.

²⁷⁶ en-Neseî, c.I, s.608.

²⁷⁷ Fâtır 35/ 42.

²⁷⁸ Zemahşerî, a.g.e., c.III, s.1297; en-Neseî, c.III, s.92.

²⁷⁹ Mü'min 40/ 25.

²⁸⁰ en-Neseî, c.III, s.206.

²⁸¹ Zemahşerî, a.g.e., c.IV, s.1400.

²⁸² Sebe' 34/ 33.

²⁸³ en-Neseî, c.III, s.66.

1.4. İn / En (اِنْ / اَنَّ) Mastar Yapıları Hakkında Bilgi:

1-Mastar harfleri sonrasında gelen fiilin zamanı, ne olursa olsun, ister Mâzî, Muzârî, Emir olsun anlamını mastara çevirir. Mastarlar da isim olduklarından zaman anlamı taşımazlar.

2-Edatın önündeki fiilin yerine mastarını koyduğumuzda, cümlemin anlamını değiştirmez. Bu işleme fiili mastara çevirme anlamında Te'vili Mastar denir. Bu harfler kendilerinden sonra gelen cümleyi Mastar-ı Müevvel'e çevirdikleri için bu isimle adlandırılmışlardır.²⁸⁴

3-Kendinden önce geçen cümleye göre anlam kazanan Müevvel Mastarlar; Merfu, Mansub, Mecrur olabilirler.

4- (مَا / اَنَّ / اِنْ) edatları Harf-i cerlerle birlikte gelebilirler. O zaman (اِنْ) şekline dönüşürler. Bu harfler, kendilerinden sonra gelenleri, mastar ile Te'vîl edilebildiğinden bu şekilde ile gelmişlerdir. Bunlardan (اِنْ) ile (اِنْ) fiil cümlesine, (اِنْ) ise (اِنْ) isim cümlesine aittir.²⁸⁵

5-Mastar harfleri cümledeki yerlerine göre; “...mek,...mak,...mağ,....meğ,....en,...an, ...ması,...mesi,...masını,...dığını,...diğini “ gibi anlamlar alırlar.

6- (لَوْ / كَيْ / مَا / اَنَّ / اِنْ) harflerine mastar harfi denilmekle birlikte, aynı zamanda mevsul harfleridir.²⁸⁶ İsmi Mevsuller; “...ki, ...dığı,...diği,...en,...an “ gibi ekler verirler. Mastar harfleri de aynı ekleri, önlerindeki fiillere verirler.

²⁸⁴ Hanbelizâde, a.g.e., s.290.

²⁸⁵ Hanbelizâde, a.g.e., s.413.

²⁸⁶ Galâyînî, Cami', c.III, s.263.

7-(اُنْ) Harf-i, Muzârî fiille mastar anlamı vererek, onu nasb eder ve gelecek zamanı gösterir.²⁸⁷ Kendisinden sonra gelen cümle fail veya mübteda ise mastara; Mef'ûl ise ona “ ...diği,duğu “ anlamını verir.

8- (اُنْ) Harf-i, yalnız fiil cümlelerine mahsus mastar harfi olup, sadece çekimi yapılabilen fiillere dahil olurlar.²⁸⁸

“أَلَمْ يَأْنِ لِلَّذِينَ آمَنُوا أَنْ تَخْشَعَ قُلُوبُهُمْ لِذِكْرِ اللَّهِ...”²⁸⁹

Anlamı: “ Allah'tan gelen öğütlerin ve O'nun indirdiği gerçeğin etkisi ile müminlerin kalplerinin yumuşayacağı, ürpereceği gün halâ gelmedi mi? ...”

1.4.1.Olumlu Müevvel Mastar Li-Ellâ (لَإِ) İle Başlayan Muzari Fiil

Yapısıyla İlgili Sebep Anlamı Veren Ayet:

...لِأَنْ أَكُونَ أَوَّلَ الْمُسْلِمِينَ ²⁹⁰	... ve Allah'a teslim olanların öncüsü olmakla
---	--

Müslümanların ilki olmam için emredildiği²⁹¹ sebeple dünyada ve ahirette de Müslümanların ilki ve öncüsü olmakla emrolundum²⁹².

1.4.2.Olumsuz Müevvel Mastar Li-En (لَنْ) Yapısı İle Başlayan Muzari

Fiil Ve Sebep Anlamı Veren Ayetler:

...لَنْ يَكُونَ لِلنَّاسِ عَلَى اللَّهِ حُجَّةٌ بَعْدَ الرُّسُلِ ²⁹³ ...	... peygamberlerden sonra insanların Allah'a karşı bir bahanelerinin olmaması için...
--	---

²⁸⁷ Galâyînî, a.g.e., c.I, s.27.

²⁸⁸ el-Antaki, a.g.e., s.198.

²⁸⁹ Hadid 57/ 16.

²⁹⁰ Zümer 39/ 12.

²⁹¹ Ebussuûd Efendi, a.g.e., c. XI, s. 5087.

²⁹² Zemahşerî, a.g.e., c.IV, s.1372; en-Neseî, c.III, s.173.

İnsanların Allah Teala'ya karşı bahaneleri kalmaması ²⁹⁴ ve bize elçi göndermiş olaydın dememeleri için²⁹⁵ Allah, Resuller göndermiştir.

...لَيْلًا يَكُونُ لِلنَّاسِ عَلَيْهِمْ حُجَّةٌ ²⁹⁶ ...	... insanların elinde aleyhinizde kullanacakları bir bahane bulunmaması için....
---	--

Bu Lam harfî “Key” anlamındadır. Peşinden gelen “ اُنْ ” ise olumsuzluk içindir.²⁹⁷ Özellikle Yahudilerin inatçılarından gelecek söz karşılığında ²⁹⁸ ve kible konusunda inat etmeleri sebebiyle anlamındadır. ²⁹⁹ Bu ikinci tekit o fitne ve dedikoduyu ortadan kaldırmak içindir.³⁰⁰

1.4.3.Olumsuz Müevvel Master En (اُنْ) Yapısı İle Başlayan Ve Sebep

Anlamı Veren Ayetler:

...أَلَّا نَعْبُدَ إِلَّا اللَّهَ وَلَا نُشْرِكَ بِهِ شَيْئًا ³⁰¹ ...	... Allah'tan başka kimseye kulluk etmeyeceğiz, O'ndan başka hiçbir şeye ilahlık yakıştırmayacağız...
---	---

Hahamların helalı haram, haramı helal saymaları sebebiyle, onlara itaat etmeyip Allah’a ibadet edelim.³⁰² Böylece birbirimizi Rab edinmeyip, Allah’a (c.c) kulluk yapalım ³⁰³

...أَلَّا يَعْلَمُوا حُدُودَ مَا أَنْزَلَ اللَّهُ عَلَى	... ve Allah'ın, Elçisi'ne indirdiği öğretinin sınırlarını görmezden gelmek...
---	--

²⁹³ Nisâ 4/ 165.

²⁹⁴ Ebussuûd Efendi, a.g.e., c. IV, s. 1515.

²⁹⁵ Zemahşerî, a.g.e., c. I, s.355; en-Nesefî, c.I, s.417.

²⁹⁶ Bakara 2/ 150.

²⁹⁷ Endelûsî, Ebu Hayyan Muhammed b. Yûsuf, Bahru'l-Muhîd, thk. Adil Ahmed, Ali Muhammed, el-Kütübül İlmiyye Yay., Beyrut, 1993, II. Basım., C.I, s.614

²⁹⁸ Zemahşerî, a.g.e., c. I, s.125

²⁹⁹ en-Nesefî, c.I, s.142

³⁰⁰ Ebussuûd Efendi, a.g.e., c. I, s. 442.

³⁰¹ Âli İmran 3/ 64

³⁰² en-Nesefî, c.I, s.262

³⁰³ Zemahşerî, a.g.e., c. I, s.222

رَسُولُهُ ³⁰⁴ ...		
------------------------------	--	--

Bedevilerin çölde yaşamaları sebebiyle kalpleri ve anlayışları vahşidir. Kitabı ve sünneti anlamada oldukça geri³⁰⁵ ve nifak çıkarmada başkalarına göre daha azılı toplumlardır.³⁰⁶ Bu da Peygamber(sav)’in meclisine uzak olmalarındandır.³⁰⁷

أَنْ لَا يَدْخُلْنَهَا الْيَوْمَ عَلَيْكُمْ مَسْكِينٌ ³⁰⁸		Bugün hiçbir yoksul, bahçeye girip yanınıza sokulmayacak
---	--	--

Burada ki أَنْ, tefsiriye içindir. Anlamı, miskinlerin oraya girmesini engellemek amacıyla konuşma yapmışlar anlamına gelmekte olup³⁰⁹ aralarında fısıldaşıyorlar ve sakın bugün hiçbir yoksulu oraya girdirmeyelim ve aramıza sokulmasınlar diyorlardı.³¹⁰

... أَنْ لَا تُشْرِكْ بِي شَيْئًا وَطَهَّرْ بَيْتِي لِ ³¹¹ ...		... Bana kimseyi ortak koşma ve Benim Mabedimi temizle...
--	--	---

Burada ki أَنْ, tefsiriye içindir. Beytimi putlardan ve pisliklerden temizleyerek bana şirk koşmamış olursun.³¹²

... أَنْ لَنْ تَقُولَ الْإِنْسُ وَالْجِنُّ عَلَى اللَّهِ كَذِبًا ³¹³		... insanın ve cinlerin Allah Hakkında asla yalan söylemeyeceklerini zannettik...
--	--	---

³⁰⁴ Tevbe 9/ 97

³⁰⁵ Zemahşerî, a.g.e., c. II, s.601

³⁰⁶ en-Neseffî, c.I, s.703

³⁰⁷ Ebussuûd Efendi, a.g.e., c. VI, s. 2666.

³⁰⁸ Kalem 68/ 24

³⁰⁹ Zemahşerî, a.g.e., c. IV, s.1674.

³¹⁰ en-Neseffî, c.III, s.522.

³¹¹ Hac 22/ 26.

³¹² en-Neseffî, c.II, s.435; Ebussuûd Efendi, a.g.e., c. IX, s.v 4117; Zemahşerî, a.g.e., c. III, s.984.

³¹³ Cin 72/ 5.

İnsan ve cinlerin Allah'a (c.c) eş ve çocuk isnat etmekle yalan söylemeyeceğini ³¹⁴ ve ftira etmeyeceğini zannediyorduk ³¹⁵ Hiç kimse Allah Hakkında yalan söylemez zannetmeleri sebebiyle.³¹⁶

... أَنْ لَنْ نُعْجِزَ اللَّهَ فِي الْأَرْضِ ³¹⁷ ...	... yeryüzünde Allah'a asla üstün gelemeyeceğimizi anladık ...
---	--

Yeryüzünün her neresinde olursak olalım ³¹⁸ istesek de Allah'ı aciz bırakamayacağımızı anladık. ³¹⁹

... أَنْ يَا مُوسَى إِنِّي أَنَا اللَّهُ رَبُّ الْعَالَمِينَ ³²⁰	... Ey Musa, Benim Ben, Allah: Âlemlerin Rabbiyim
---	---

أَنْ tefsiriye veya أَنْ den tahfiftir. ³²¹ Buradaki ifadeler her ne kadar lafız olarak Ta-Ha ve Neml surelerindeki lafızlardan farklı ise de, murat olan mana itibariyle oradaki ifadelere uygundur. ³²² Anlamı, korkmaması ve bulunduğu yerin kıymeti sebebiyle kendisine bu ifade kullanılmıştır. ³²³

... وَمَا كَانَ لِرَسُولٍ أَنْ يَأْتِيَ بِآيَةٍ إِلَّا بِإِذْنِ اللَّهِ ³²⁴ ...	... Allah'ın izni olmadıkça hiçbir peygamberin bir ayet getirmesi düşünülemez....
--	---

Allah'ın izni ve iradesi olmadan, Peygamberler kendi görüşleriyle ayet getiremezler. ³²⁵ Bu ancak durumların ve vaktin değişmesiyle olur. ³²⁶

³¹⁴ en-Nesefî, c.III, s.549.

³¹⁵ Zemahşerî, a.g.e., c. IV, s.1697.

³¹⁶ Ebussuûd Efendi, a.g.e., c. XII, s. 5650.

³¹⁷ Cin 72/ 12.

³¹⁸ en-Nesefî, c.III, s.551.

³¹⁹ Zemahşerî, a.g.e., c. IV, s.1699.

³²⁰ Kasas 28/ 30.

³²¹ en-Nesefî, c.II, s.640.

³²² Ebussuûd Efendi, a.g.e., c. X, s. 4596.

³²³ Zemahşerî, a.g.e., c. III, s.1154.

³²⁴ Ra'd 13/ 38.

³²⁵ Ebussuûd Efendi, a.g.e., c. VII, s. 3260.

³²⁶ Zemahşerî, a.g.e., c. II, s.749; en-Nesefî, c.II, s.158.

... وَمَا يَكُونُ لَنَا أَنْ نَعُودَ فِيهَا إِلَّا أَنْ يَشَاءَ اللَّهُ رَبُّنَا ³²⁷ ...	... Rabbimiz Allah bunu bizden istemediği sürece, bizim sizin yolunuza dönmemiz asla doğru olmaz...
---	---

Allah (c.c) dilemesiyle ancak döneriz.³²⁸ Allah (c.c) yüce olduğu için onun isteğine tabiyiz.³²⁹

... وَأَلَوْ اسْتَقَامُوا عَلَى الطَّرِيقَةِ ³³⁰ ...	Öyleyse, şaşmadan [doğru] yoldan gidecek olurlarsa...
---	---

أَنْ , أَنْ den tahfiftir. O'nun vahyedilenler cümlesinden olduğu kastediliyor.

Şayet Cinler, Allah'ın emrini işitip itaat etmiş olsalardı³³¹ demek: “ Eğer o zulmedenler İslam yolu üzerinde dosdoğru gitselerdi elbette onlara bol bol su içirirdik. (rızık verirdik), anlamındadır.³³²

1.4.4.Olumlu Müevvel Master İn (اِنْ) Mazi Fiil Yapısı İle Başlayan Ve

Sebeup Anlamı Veren Ayetler:

... اِنْ كُنْتُمْ اِيَّاهُ تَعْبُدُونَ ³³³ ...	... eğer yalnızca O'na kulluk ediyorsanız.
---	--

Allah'a ibadeti ediyor kastınız doğru ise,³³⁴ onu şefaathı kabul etmeniz³³⁵ yani ona itaat etmeniz gerekirdi.³³⁶

... اِنْ كَانَ مِثْقَالَ حَبَّةٍ مِنْ	... bir hardal tanesi kadar bile olsa...
---------------------------------------	--

³²⁷ A'râf 7/ 89.

³²⁸ en-Neseffî, c.II, s.586; Ebussuûd Efendi, a.g.e., c. V, s. 2229.

³²⁹ Zemahşerî, a.g.e., c. II, s.489.

³³⁰ Cin 72/ 16.

³³¹ Zemahşerî, a.g.e., c. IV, s.1700.

³³² en-Neseffî, c.III, s.550.

³³³ Nahl 16/ 114.

³³⁴ Ebussuûd Efendi, a.g.e., c. VIII, 3559.

³³⁵ en-Neseffî, c.II, s.238.

³³⁶ Zemahşerî, a.g.e., c.II, s.813.

...	...
-----	-----

Terazi kefesinde gayeler, amaçlar tartılır. ³³⁸ En ufak bir amelin dahi zayi olmayacağını mı?, tek birinin ³³⁹ varlığını beyan etmek için. ³⁴⁰

...	...
-----	-----

İbret ve öğüt alır diye kullarımızı denemek ³⁴² Nuh kavmine büyük belanın ve sıkıntının ulaşması amacıyla ³⁴³

...	...
-----	-----

Allah’a itaat etmeyip, şeytana uymam sebebiyle alay ettim. ³⁴⁵

...	...
-----	-----

Buradaki إِنْ ; أَنْ manasındadır. Şart إِنْ –i’dir. Kur’an’dan vazgeçmeniz sebebiyle haddi aşan bir topluluksunuz anlamına gelmektedir. ³⁴⁷ $\text{لَأَنْ كُنْتُمْ, أَنْ كُنْتُمْ}$ takdirindedir. Medine ekolu mensupları إِنْ olarak şart edatı şeklinde okumuşlardır. Anlamı; Haddi aşan bir topluluk oldunuz diye.. ³⁴⁸ Allah’ın rahmetinin pek geniş olması sebebiyle. ³⁴⁹

³³⁷ Enbiya 21/ 47.

³³⁸ Zemahşerî, a.g.e., c.III, s.962.

³³⁹ en-Neseffî, c.II, s.406.

³⁴⁰ Ebussuûd Efendi, a.g.e., c. IX, s. 4041.

³⁴¹ Mü’minûn 23/ 30.

³⁴² Ebussuûd Efendi, a.g.e., c. IX, s. 4189.

³⁴³ Zemahşerî, a.g.e., c.III, s.1006; en-Neseffî, c.II, s.466.

³⁴⁴ Zümer 39/ 56.

³⁴⁵ Zemahşerî, a.g.e., c.IV, s.1387; en-Neseffî, c.III, s.189.

³⁴⁶ Zuhurf 43/ 5.

³⁴⁷ Zemahşerî, a.g.e., c. IV, s.1449.

³⁴⁸ en-Neseffî, c.III, ss.224,225.

³⁴⁹ Ebussuûd Efendi, a.g.e., c. XI, s. 5210.

... أَن جَاءَهُمْ مُنْذِرٌ ³⁵⁰ ...	... bir uyarıcının kendilerine gelmesine...
---	---

Muhammed (a.s)’ın uyarıcı olarak gelmesi ve ondan hoşlanmamaları,³⁵¹ bunu taaccüple karşılamaları³⁵² ve uyarının gelmesi sebebiyle³⁵³

أَن كَانَ ذَا مَالٍ وَنِيعٍ ³⁵⁴	Onun mal-mülk ve çocuk sahibi olmasından mıdır
--	--

Servet ve evlat sahibi³⁵⁵ oğulları olmasından ve dünya hazzına olan düşkünlükleri sebebiyle Anlamına gelmektedir.³⁵⁶ On birinci ayette geçen لَا تُطْعِمْ ibaresiyle bağlantılıdır. Yani mal mülk ve evlat sahibi olduğu için Anlamına gelmektedir.³⁵⁷

وَمَا تَنْقِمُ مِنَّا إِلَّا أَنْ آمَنَّا بِآيَاتِ رَبِّنَا ³⁵⁸ ...	Çünkü, yalnızca, bize ulaşır ulaşmaz Rabbimizin ayetlerine inandık diye bize hınç duyuyorsun...
--	---

Biz imanımızla ancak övünürüz.³⁵⁹ ona iman etmemiz sebebiyle bizden intikam alıyorsunuz.³⁶⁰ Sihirbazların iman etmeleri sebebiyle...³⁶¹

أَن جَاءَهُ الْأَعْمَى ³⁶²	Ona âmâ geldi diye.
---------------------------------------	---------------------

İbn Ümmi Mektum’un Resulullah(sav)’ın huzuruna gelmesiyle,³⁶³ “ أَن جَاءَهُ ” şeklinde de okunmuştur. Ona geldiğinde veya ona sunduğunda anlamında olup, ona

³⁵⁰ Kâf 50/ 2.

³⁵¹ en-Neseî, c.III, s.361.

³⁵² Ebussuûd Efendi, a.g.e., c. XI, s. 5339.

³⁵³ Zemahşerî, a.g.e., c. IV, s.1538.

³⁵⁴ Kalem 68/ 14.

³⁵⁵ Ebussuûd Efendi, a.g.e., c. XII, s. 5610.

³⁵⁶ Zemahşerî, a.g.e., c. IV, s.1673.

³⁵⁷ en-Neseî, c.III, s.520.

³⁵⁸ A’râf 7/ 126.

³⁵⁹ en-Neseî, c.I, s.595.

³⁶⁰ Zemahşerî, a.g.e., c. II, s.496.

³⁶¹ Ebussuûd Efendi, a.g.e., c. V, s. 2259.

³⁶² Abese 80/ 2.

³⁶³ Ebussuûd Efendi, a.g.e., c. XII, s 5731.

gelmesi sebebiyle demektir.³⁶⁴ لَأَنْ جَاءَهُ / أَنْ جَاءَهُ anlamındadır. Mefulun lehtir.

Kendisine o ama geldi diye.³⁶⁵

أَنْ رَأَى اسْتَعْنَى ³⁶⁶	İnsan kendini yeterli gördüğünden dolayı
--------------------------------------	--

Kendisini müstağni görmesi³⁶⁷ yani azarak Allah'ın nimetine nankörlük etmesi sebebiyle.³⁶⁸

1.4.5.Olumlu Müevvel Mastar (أَنْ) Yapısı Muzari Fiil İle Başlayan Ve

Sebeplere Anlamı Veren Ayetler:

... فَخَشِينَا أَنْ يُرْهِقَهُمَا طُغْيَانًا وَكُفْرًا ³⁶⁹	... taşkınlıkları ve inkarcı eğilimleriyle onlara çok derin acılar vereceği yolunda kaygı verici belirtiler görmüştük.
---	--

Bir evin çatısı altında küfrü ve itaatsizliği sebebiyle biz onun canını aldık³⁷⁰ Anne babasının küfrüne sebep olacağını bildiğimizden korktuk.³⁷¹ Çocuğun onları azgınlığa sürüklemesinden, kendilerinin şer ve bela getirmesinden, yahut çocuğun kendi hastalığını onlara sıçratmasından, neticede ebeveynlerinin hak dinden dönmelerinden korkmamız sebebiyle.³⁷²

... فَأَبَوْا أَنْ يُصَيِّفُوهُمَا ³⁷³ ...	... ama bu ahali onlara konukseverce davranmaya hiç yanaşmadı...
---	--

Kaba ve cahil olmaları sebebiyle.³⁷⁴

³⁶⁴ Zemahşerî, a.g.e., c. IV, s.1749.

³⁶⁵ en-Neseî, c.III, s.601.

³⁶⁶ 'Alak 96/ 7.

³⁶⁷ Zemahşerî, a.g.e., c. IV, s.1802; en-Neseî, c.III, s.663.

³⁶⁸ Ebussuûd Efendi, a.g.e., c. XII, s. 5826.

³⁶⁹ Kehf 18/ 80.

³⁷⁰ Zemahşerî, a.g.e., c. II, s.879.

³⁷¹ en-Neseî, c.II, s.314.

³⁷² Ebussuûd Efendi, a.g.e., c. VIII, s. 3772.

³⁷³ Kehf 18/ 77.

...وَأَنْ تَقُولُوا عَلَى اللَّهِ مَا لَا تَعْلَمُونَ ³⁷⁵	... ve Hakkında bilgi sahibi olmadığınız şeyleri Allah'a isnat etmeye çağırır.
--	--

Bilgisizce bu helal ve haramdır demeniz ³⁷⁶ Allah'ın neyi emir buyurduğunu bilmeden şunları haram kılmıştır diye Allah'a iftira etmeniz sebebiyle ³⁷⁷ وَأَنْ تَقُولُوا ifadesi إله bağlantılı olarak onun mecrurudur, بَأَنْ تَقُولُوا demektir. Bilgisizce bu helal ve haramdır demenizden dolayı anlamına gelmektedir. ³⁷⁸

...وَأَنْ تَصُومُوا خَيْرٌ لَكُمْ إِنْ كُنْتُمْ تَعْلَمُونَ ³⁷⁹	... zira oruç tutmak kendinize iyilik yapmaktır -keşke bunu bilseydiniz.
--	--

Kendinizi, gücünüzü ³⁸⁰ zorlayıp oruç tutmanız sebebiyle daha fazla hayırda olursunuz.³⁸¹

...أَنْ تَبَرُّوا ³⁸² ...	... siper yapmanız...
--------------------------------------	-----------------------

İşlerinize Allah'ı, hedef / amaç yapmanız ³⁸³ işlerinizdeki yeminleriniz sebebiyle siper yapmayınız. ³⁸⁴ İyiliği emredip kötülükten sakındırmayacağınıza yemin edip, bu suretle iyiliğin önünü kesmeyin.³⁸⁵

...وَأَنْ تَصَدَّقُوا خَيْرٌ لَكُمْ ³⁸⁶ ...	... alacağınızı bağışlamanız sizin hesabınıza daha hayırlıdır....
--	---

³⁷⁴ Zemahşerî, a.g.e., c. II, s.879.

³⁷⁵ Bakara 2/ 169.

³⁷⁶ Zemahşerî, a.g.e., c. I, s.130.

³⁷⁷ Ebussuûd Efendi, a.g.e., c. II, s. 501.

³⁷⁸ en-Nesefî, c.I, s.150.

³⁷⁹ Bakara 2/ 184.

³⁸⁰ Zemahşerî, a.g.e., c. I, s.138; en-Nesefî, c.I, s.159.

³⁸¹ Ebussuûd Efendi, a.g.e., c. II, s. 527.

³⁸² Bakara 2/ 224.

³⁸³ en-Nesefî, c.I, s.187.

³⁸⁴ Zemahşerî, a.g.e., c. I, s.163.

³⁸⁵ Ebussuûd Efendi, a.g.e., c. II, s. 607.

³⁸⁶ Bakara 2/ 280.

Dara düşmüş borçlunun borcunu sadakaya saymanız ya da mühlet vermeniz³⁸⁷ sebebiyle yaptığınız tasadduku Allah (c.c)’a yapılmış tasadduk saymanız, sizin hayrınızadır.³⁸⁸

... وَأُمِرْتُ أَنْ أَكُونَ مِنَ الْمُسْلِمِينَ ³⁸⁹	... çünkü ben kendini O'na teslim edenlerden biri olmakla emrolundum.
--	---

Bana Müslümanlardan olmam emrolundu sözü, ³⁹⁰ dinin gereği ve her müslümanda bulunması gereken haldir. ³⁹¹ Müslüman, Allah’a itaat yolunda karşılaşacağım belalar sebebiyle tam bir teslimiyet içindeyim, der. ³⁹²

... وَأُمِرْتُ أَنْ أُسَلِّمَ لِرَبِّ الْعَالَمِينَ ³⁹³	... ben âlemlerin Rabbine kendimi teslim etmekle emrolunmuşum.
--	--

Alemlerin Rabbi Allah’ın emirlerine boyun eğmem sebebiyle dinimi O’na halis kılmam emredildi.³⁹⁴ Akıllarının emredip teslim olmaları sebebiyle ³⁹⁵ yollarını çizmişler ve hevalarına uymuşlar. ³⁹⁶

... أَنْ تَقُولُوا يَوْمَ الْقِيَامَةِ إِنَّا كُنَّا عَنْ هَذَا غَافِلِينَ ³⁹⁷	...[Bunu, böylece hatırlatıyoruz ki] Kıyamet Günü’nde, “Doğrusu, bizim bundan haberimiz yoktu” demeyesiniz diye.
---	--

أَنْ تَقُولُوا Mef’ûlu’n leh’dir. Akıllarının emretmesine karşılık, delilleri yok saymamaları gerekmektedir, anlamındadır.³⁹⁸ Kıyamet günü bundan haberimiz

³⁸⁷ Ebussuûd Efendi, a.g.e., c. II, s. 730.

³⁸⁸ Zemahşerî, a.g.e., c. I, s.194; en-Neseî, c.I, s.226.

³⁸⁹ Yûnus 10/ 72.

³⁹⁰ en-Neseî, c.II, s.34.

³⁹¹ Zemahşerî, a.g.e., c. II, s.638.

³⁹² Ebussuûd Efendi, a.g.e., c. VI, s2841.

³⁹³ Mü’min 40/ 66.

³⁹⁴ Ebussuûd Efendi, a.g.e., c. XI, s. 5143.

³⁹⁵ Zemahşerî, a.g.e., c. IV, s.1411.

³⁹⁶ en-Neseî, c.III, s.219.

³⁹⁷ A’râf 7/ 172.

³⁹⁸ en-Neseî, c.I, s.618.

yoktu dememeniz ³⁹⁹ insanlar hakkı anlamaya ve bilfiil yerine getirmeye muktedir oldukları için kendilerine böyle söylenmiştir.⁴⁰⁰

وَأَنْ أَتْلُو الْقُرْآنَ ⁴⁰¹ ...	Bir de, bu Kur'an'ı okuyup ulaştırmakla...
--	--

Tilavetine bağlı olmam ⁴⁰² Helalı ve haramı bilip, İslam'ın gereğini yerine getirmem sebebiyle ⁴⁰³ irşad ve daveti tekrar etmek isterim.⁴⁰⁴

1.4.6.Olumlu Müevvel Mastar (أَنْ) Muzari Fiil İle Başlayan Ve Sebep

Anlamı Veren Ayet Örnekleri:

... أَنْ يُصِيبَكُمْ مِثْلُ مَا أَصَابَ قَوْمَ نُوحٍ ⁴⁰⁵ ...	... yoksa Nûh halkının başına gelen sizin de başınıza gelir...
... أَنْ تَمِيدَ بِكُمْ ⁴⁰⁶ ...	... Ve sizi sarsmasın diye...
... أَنْ يَكُونَ لَهُمُ الْخِيَرَةُ ⁴⁰⁷ ...	... kendi işleri hususunda tercih kullanma hakları yoktur...
... أَنْ تَأْتِيَهُمْ بَغْتَةً وَهُمْ لَا يَشْعُرُونَ ⁴⁰⁸	...farkında olmadıkları halde kendilerine ansızın gelmesini beklemektedirler.
... أَنْ تَحِطَّ أَعْمَالُكُمْ ⁴⁰⁹ ...	...böylece amelleriniz boşa gitmiş olur...

³⁹⁹ Zemahşerî, a.g.e., c. II, s.518.

⁴⁰⁰ Ebussuûd Efendi, a.g.e., c. V, s. 2331.

⁴⁰¹ Neml 27/ 92.

⁴⁰² Zemahşerî, a.g.e., c. III, s.1141.

⁴⁰³ en-Neseî, c.II, s.625.

⁴⁰⁴ Ebussuûd Efendi, a.g.e., c. X, s. 4569.

⁴⁰⁵ Hûd 11/ 89.

⁴⁰⁶ Nahl 16/ 15.

⁴⁰⁷ Ahzâb 33/ 36.

⁴⁰⁸ Zuhurf 43/ 66.

⁴⁰⁹ Hucurât 49/ 2.

1.4.7.Olumlu Müevvel Mastar (أَنْ) Yapısı Emir Fiil İle Başlayan Ve

Sebeup Anlamı Veren Ayetler:

... آمِنُوا بِرَبِّكُمْ أَنْ ... ⁴¹⁰		... Rabbinize iman edin diye...
---	--	---------------------------------

... آمِنُوا anlamındadır. Rabbinize iman edin demek olup,⁴¹¹ Çağırma sebebi, rabbinize iman edin dediği içindir.⁴¹²

... أَنْ اتَّقُوا اللَّهَ ... ⁴¹³		...Allah'a karşı gelmekten sakının...
--	--	---------------------------------------

... أَنْ 'i tefsiriyye anlamı da vardır. Yerlerin ve göklerin sahibi,⁴¹⁴ Allah'a karşı gelmekten sakının diye emretmiştir.⁴¹⁵ Sizden öncekilere kitaplarında hak ile söylenmesi sebebiyle siz de Allah'tan sakının.⁴¹⁶

... أَنْ اعْبُدُوا اللَّهَ رَبِّي وَرَبَّكُمْ ... ⁴¹⁷		... Benim Rabbin ve sizin Rabbiniz [olan] Allah'a kulluk edin...
--	--	--

... أَنْ 'ı tefsiriyye anlamındadır.⁴¹⁸ Bana olan emri gereğince, onlara Allah'a ibadet edin dedim.⁴¹⁹ Bu cümleyle Allah Teala'nın İsa (as)'ya neyi emrettiğini açıklar.⁴²⁰

... أَنْ أَنْذِرِ النَّاسَ وَبَشِّرِ الَّذِينَ آمَنُوا ... ⁴²¹		... insanları uyar ve iman edenleri müjdele diye...
---	--	---

⁴¹⁰ Âli İmran 3/ 193.

⁴¹¹ en-Nesefî, c.I, s.322.

⁴¹² Zemahşerî, a.g.e., c. I, s.275.

⁴¹³ Nisâ 4/ 131.

⁴¹⁴ Zemahşerî, a.g.e., c. I, s.344.

⁴¹⁵ en-Nesefî, c.I, s.403.

⁴¹⁶ Ebussuûd Efendi, a.g.e., c. IV, s 1466.

⁴¹⁷ Mâide 5/ 117.

⁴¹⁸ en-Nesefî, c.I, s.487.

⁴¹⁹ Zemahşerî, a.g.e., c. I, s.413.

⁴²⁰ Ebussuûd Efendi, a.g.e., c. IV, s. 1806.

⁴²¹ Yûnus 10/ 2.

أَنْ / بَأْ takdirindedir veya tefsiriyye anlamındadır.⁴²²

... وَأَنْ أَقِمَّ وَجْهَكَ لِلدِّينِ حَنِيفًا ⁴²³	Hakka yönelen kimse olarak, yüzünü hanif dine çevir...
---	--

Hak dinde müstakim olman, yalnız onun emir ve nehiylerini gözetmen, namazda kıbleye yönelmen, itikat ve amel olarak müşriklerden olmaman emredildi.⁴²⁴ Hanif olduğun için emri yap⁴²⁵ ve yüzünü hanif olarak dine çevir.⁴²⁶

... أَنْ أَخْرِجَ قَوْمَكَ مِنَ الظُّلُمَاتِ إِلَى النُّورِ وَذَكَّرَهُمْ بِآيَاتِ اللَّهِ ⁴²⁷ ...	... Halkını kopkoyu karanlıklardan aydınlığa çıkar ve onlara Allah'ın günlerini hatırlat..
---	--

Firavunun helak olmasından sonra Musa'yı “ Ey Musa! Onların ilahları gibi sen de bize ilah yap” diyen İsrailoğulları'na küfür ve cehalet karanlıklarından iman, tevhit ve diğer ilahi emirlerin aydınlığına çıkarıp, Allah'ın nimetlerini ve belasını onlara hatırlatması gereği⁴²⁸ bizim sözümüz gereği onları oradan çıkar. Buradaki أَنْ 'deki amaç mastar, fiil ve emir anlamında olabilir.⁴²⁹

1.4.8.Olumlu Müevvel Mastar (أَنْ) Yapısı İle Başlayan Emir Fiil Ve

Sebeup Anlamı Veren Ayet Örnekleri:

... أَنْ أَنْذِرُوا أَنَّهُ لَا إِلَهَ إِلَّا أَنَا فَاتَّقُونِ ⁴³⁰	...(Allah) benden başka ilah yoktur, öyleyse bana karşı gelmekten sakının.
--	--

⁴²² en-Neseff, c.II, s.44.

⁴²³ Yûnus 10/ 105.

⁴²⁴ Ebussuûd Efendi, a.g.e., c. VI, s. 2867.

⁴²⁵ Zemahşerî, a.g.e., c. II, s.646.

⁴²⁶ en-Neseff, c.II, s.5.

⁴²⁷ İbrâhim 14/ 5.

⁴²⁸ Ebussuûd Efendi, a.g.e., c. VII, s. 3276.

⁴²⁹ Zemahşerî, a.g.e., c. II, s.753.

⁴³⁰ Nahl 16/ 2.

... أَنْ اعْبُدُوا اللَّهَ وَاجْتَنِبُوا الطَّاغُوتَ ⁴³¹ ...	... Allah'a ibadet edin, tağuttan kaçın...
... أَنْ اتَّخِذِي مِنَ الْجِبَالِ بُيُوتًا وَمِنَ الشَّجَرِ وَمِمَّا يَعْرِشُونَ ⁴³²	... Dağlarda, ağaçlarda ve [insanların] hazırladıkları kovanlarda kendine yuva edin.
... أَنْ اعْبُدُوا اللَّهَ ⁴³³ ...	... Yalnızca Allah'a kulluk edin...
وَأَنْ أَلْقِ عَصَاكَ ⁴³⁴ ...	Ve değneğini yere at...
... أَنْ اشْكُرْ لِي وَلِوَالِدَيْكَ إِلَيَّ الْمَصِيرُ ⁴³⁵	... bana ve ana-babana şükret, dönüş banadır.
... أَنْ اتَّبِعْ مِلَّةَ إِبْرَاهِيمَ حَنِيفًا ⁴³⁶ ...	... hanif olan İbrahim'in dinine uy...
أَنْ أَقْدِفِيهِ فِي التَّابُوتِ ⁴³⁷ ...	Onu sandığın içine koyasın diye....

1.5. Fiile Benzeye Harflerden (İ nne) (اِنَّ / اَنَّ) Ve Ekleri İle Sebep Anlamı Veren Yapılar:

1.5.1. İ nne- Enne (اِنَّ / اَنَّ) Yapısı İle İlgili Genel Bilgiler:

1-(اَنَّ) harfi, yalnız isim cümlesinin başında bulunur ve ona mastar manası verir. Aynı zamanda mevsul harfi olduğundan cümleciklerin başında ve cümle

⁴³¹ Nahl 16/ 36.

⁴³² Nahl 16/ 68.

⁴³³ Neml 27/ 45.

⁴³⁴ Kasas 28/ 31.

⁴³⁵ Lokman 31/ 14.

⁴³⁶ Nahl 16/ 123.

⁴³⁷ Tâhâ 20/ 39.

arasında bulunmaktadır.⁴³⁸ “...dığı, ...duğu,ması,... mağı, ...ki ” gibi anlamlara gelir.

أعجبني قيام زيد : Zeyd’in ayakta durması hoşuma gitti, أعجبني أن زيدا قائم anlamındadır.

2-(أن) harfî, aynı zamanda fiile benzeyen harflerden olup, ismini Nasb, haberini Ref eder.⁴³⁹ (أن), ismi İle haberi birlikte mastara çevirimi yapılır.⁴⁴⁰

3-(أن) ‘den sonra gelen isim cümlesi, (أن)‘nin sılası olduğundan irabdan mahalli yoktur.⁴⁴¹

4- (ما / أن / أن) edatları Harf-i Cer’lerle birlikte gelebilirler. O zaman (بأن) şekline dönüşürler. Bunlardan (ما) İle (إن) fiil cümlesine, (أن) ise isim cümlesine aittir.⁴⁴²

5-Sıfatı bulunan haberden mastar yapmak mümkün olmazsa, bu takdirde haberin sıfatından eğer olumsuz ise, iki mastar alınarak birisi sonuna, sonunda olanı da ismine muzâf olur.

ذلك بأنهم قوم لا يفقهون : Bu, onların anlayışsız bir kavim olmalarındandır.

6- أن ve إن edatları kendilerinden sonra gelen cümlelerin anlamını tekid eder.⁴⁴³

⁴³⁸ İbn Hişâm, Muğni’l-Lebîb , c.I, s.40.

⁴³⁹ Galâyînî, Camî‘, c.III, s.262.

⁴⁴⁰ İbn Hişâm, a.g.e., c.I, s.40; el-Antâkî, a.g.e., s.201.

⁴⁴¹ el-Antâkî, a.g.e., a.yer.

⁴⁴² Hanbelizâde, a.g.e., s.413.

⁴⁴³ Yüksel, Ahmet, Kur’an-ı Kerim’de Harfler ve Edatlarla Te’kid, Etüt Yay., Samsun, 2011, s.25.

1.5.2. İnne (إِنَّ) Yapısı İle Başlayan Ve Sebep Anlamı Veren Ayetler:

إِنَّ الْمُنَافِقِينَ فِي الدَّرَكِ الْأَسْفَلِ مِنَ النَّارِ ⁴⁴⁴ ...	Şüphe yok ki münafıklar, ateşin en dibine atılacaklar...
--	--

Münafıklıkları kafirlerin en sert oldukları için ⁴⁴⁵ cehennem dibine gireceklerdir⁴⁴⁶

إِنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا وَظَلَمُوا ⁴⁴⁷ ...	Hakikati inkar etmeye ve zulüm işlemeye şartlanmış olanlar...
--	---

Küfredenler ile isyan edenler arasında bir fark yoktur. Bu sebeple her ikisi tevbe etmedikçe bağışlanmayacaklar⁴⁴⁸ Hz. Muhammed'i inkar edip peygamberliğini reddetmeleri ⁴⁴⁹ ilahi mağfiret kâfirlere ulaşmayacağı için zulmeden ve küfredenler de bu kapsamdadır.⁴⁵⁰

... إِنَّ اللَّهَ يَحْكُمُ مَا يُرِيدُ ⁴⁵¹ ...	... Bilin ki Allah, iradesinin gereğini emreder...
---	--

Hikmet ve maslahat kendisinde olduğu için,⁴⁵² helal ve haramları belirlediği için⁴⁵³ Allah (c.c) dilediği hükmü koyar.⁴⁵⁴

1.5.3. Enne (أَنَّ) Yapısı İle Başlayan Ve Sebep Anlamı Veren Ayet:

... وَظَنُّوا أَنَّهُمْ أُحِيطَ بِهِمْ ⁴⁵⁵ ...	... derken bir fırtına yakalar gemiyi
---	---------------------------------------

⁴⁴⁴ Nisâ 4/ 145.

⁴⁴⁵ Ebussuûd Efendi, a.g.e., c. IV, s. 1485.

⁴⁴⁶ Zemahşerî, a.g.e., c.I, s.349.

⁴⁴⁷ Nisâ 4/ 168.

⁴⁴⁸ Zemahşerî, a.g.e., c.I, s.355.

⁴⁴⁹ en-Nesefî, c.I, s.417.

⁴⁵⁰ Ebussuûd Efendi, a.g.e., c. IV, s. 1518.

⁴⁵¹ Maide 5/ 1.

⁴⁵² Zemahşerî, a.g.e., c.I, s.359.

⁴⁵³ en-Nesefî, c.I, s.423.

⁴⁵⁴ Ebussuûd Efendi, a.g.e., c. IV, s. 1543.

	ve dalgalar her yandan kuşatır onları, öyle ki, [ölümün] kendilerini çepeçevre sardığını düşünürler de [o zaman]...
--	---

Yaşamlarına kasteden kuşatıcı ölüm sebebiyle ⁴⁵⁶ onların duaları ancak yok olmalarına sebep olur, ⁴⁵⁷ ve karşılaştıkları darlık ve bolluğa göre hallerinin değişmesi söz konusudur. ⁴⁵⁸

1.5.4. Bi-Enne (بِأَنَّ) Yapısı İle Sebep Anlamı Veren Ayetler:

... رَضُوا بِأَن يَكُونُوا مَعَ الْخَوَالِفِ ⁴⁵⁹ ...	... Böyleleri evde kalanlarla birlikte oturmayı yeğlediler...
---	---

Zengin olmaları savaşa gitmemek için bir sebepmiş gibi ⁴⁶⁰ aşağılık olmaları sebebiyle izin alarak savaştan geri durdular ⁴⁶¹ Ehliyesiz ve aşağılık insanlarla beraber olmaları sebebiyle bunu yaptılar. ⁴⁶²

... بِأَنَّ لَهُم مِّنَ اللَّهِ فَضْلًا كَبِيرًا ⁴⁶³	...işte onlara Allah'tan büyük lütuftur.
---	--

Mümin olmalarından dolayı onlara ziyade lütuf ve ihsan vardır ⁴⁶⁴ ve diğer ümmetler üzerine Allah'ın bir lütfudur ⁴⁶⁵ İşte bu, çok büyük bir karşılıktır. ⁴⁶⁶

⁴⁵⁵ Yûnus 10/ 22.

⁴⁵⁶ Zemahşerî, a.g.e., c. II, s.624.

⁴⁵⁷ en-Nesefî, c.II, s.14.

⁴⁵⁸ Ebussuûd Efendi, a.g.e., c. VI, s. 2765.

⁴⁵⁹ Tevbe 9/ 93.

⁴⁶⁰ en-Nesefî, c.I, s.702.

⁴⁶¹ Zemahşerî, a.g.e., c.II, s.600.

⁴⁶² Ebussuûd Efendi, a.g.e., c. VI, s. 2657.

⁴⁶³ Ahzab 33/ 47.

⁴⁶⁴ Ebussuûd Efendi, a.g.e., c. X, s. 4820.

⁴⁶⁵ Zemahşerî, a.g.e., c.III, s.1249.

⁴⁶⁶ en-Nesefî, c.III, s.36.

1.5.5.(Fe-İnne) (فَإِنَّ) Yapısı İle Başlayan Ve Sebep Anlamı Veren

Ayetler:

... فَإِنَّ ذَلِكَ مِنْ عَزْمِ الْأُمُورِ ⁴⁶⁷		... bilin ki bu, azimle sarılınacak bir iştir.
--	--	--

Şartın cevabının illeti olup, cevabının yerine geçmiştir. ⁴⁶⁸ Anlamı ise; sabır ve takva sayesinde Allah sizin işlerinizde sizi karar sahibi yapacak, olur. ⁴⁶⁹

... فَإِنَّ جَهَنَّمَ جَزَاءُكُمْ جَزَاءً مَوْفُورًا ⁴⁷⁰		... Ancak, haberin olsun ki, onlardan sana uyanlar(la beraber) hepinizi bekleyen ceza, yaptıklarınızın tam karşılığı olmak üzere, cehennem olacaktır.
---	--	---

Gaib zamirinden muhatap zamirine dönerek, onların da sizin de karşılığınız cehennemdir, deniliyor⁴⁷¹ Onlardan sana kim uyarsa tam bir ceza olarak cehennem senin de onların da cezasıdır.⁴⁷²

... فَإِنَّ الْعِزَّةَ لِلَّهِ جَمِيعًا ⁴⁷³		... Halbuki bütün izzet ve şeref Allah'a aittir.
--	--	--

Yahudilere üstünlüğü yazması sebebiyle kendilerine şerefli⁴⁷⁴ Bütün izzet ve şeref Allah'a ve Rasulüne ve Müminlere aittir. ⁴⁷⁵ Bu cümle, inkarî istifhamın ifade ettiği görüşün batıl ve o görüşte olanların sonlarının hüsrana uğradığını sebebini vuzuha kavuşturur. Çünkü bütün kuvvet, kudret ve galibiyet Allah Teala'ya mahsustur. Bir diğer görüşe göre ise bu cümle, mahzup bir şart cümlesinin cevabıdır. Yani eğer onların yanında kuvvet arıyorlarsa bilsinler ki, bütün kuvvet Allah'ındır.⁴⁷⁶

⁴⁶⁷ Âl-i İmran 3/ 186.

⁴⁶⁸ Ebussuûd Efendi, a.g.e., c. III, s 1119.

⁴⁶⁹ Zemahşerî, a.g.e., c. I, s.272; en-Nesefî, c.I, s.318.

⁴⁷⁰ İsra 17/ 63.

⁴⁷¹ Zemahşerî, a.g.e., c. II, s.839; en-Nesefî, c.II, s.267.

⁴⁷² Ebussuûd Efendi, a.g.e., c. VIII, s. 3648.

⁴⁷³ Nisâ 4/139.

⁴⁷⁴ Zemahşerî, a.g.e., c. I, s.347.

⁴⁷⁵ en-Nesefî, c.I, s.405.

⁴⁷⁶ Ebussuûd Efendi, a.g.e., c. IV, s. 1478.

...فَإِنَّ رَبِّي غَنِيٌّ كَرِيمٌ ⁴⁷⁷		...[bilsin ki,] Rabbim hem de sınırsız cömerttir. Hem mutlak manada kendine yeterlidir.
--	--	---

Şükürünüze karşı zengin, nimetlerini inkar etmenize karşı da asil ve şerefli dir.⁴⁷⁸ Zira kim şükrederse, onun görevli meleği bu şükürünü kaydeder; bu şükür, nimetini artırır; vacip yükünü zimmetinden düşürür ve onunla nankörlük aybından kurtulmuş olur. Kim de nankörlük ederse bilsin ki, Rabbim, onun şüküründen gerçekten müstağnidir ve kerem sahibidir; cezasını acilen vermez ve şükür olmadan da nimet bahşeder.⁴⁷⁹

...فَإِنَّ أَجَلَ اللَّهِ لَآتٍ ⁴⁸⁰ ...		... çünkü Allah'ın [her insan ömrü için] takdir ettiği vade mutlaka gelip çatacaktır...
--	--	---

Allah'ın tayin ettiği vakit elbette gelecektir. Men (من) ile bağlantılı olarak şartın cevabıdır. Bu ibare, “Eğer Zeyd evde ise va’ dinde kesin doğru söylemiştir”, gibidir.⁴⁸¹ Çaresiz Allah'ın ölüm emri gelmesi⁴⁸² onun vaadi sebebiyledir.⁴⁸³

...فَإِنَّ رَبَّكَ غَفُورٌ رَحِيمٌ ⁴⁸⁴		...[bilin ki] Rabbiniz çok bağışlayıcıdır, rahmet kaynağıdır”.
---	--	--

İşte Allah (c.c) bağışlayan ve affeden olduğu için seni sorumlu tutmayacak.⁴⁸⁵

...فَإِنَّ خَيْرَ الرِّزَادِ التَّقْوَى ⁴⁸⁶ ...		... kuşkusuz , azığın en hayırlısı takvadır....
--	--	---

⁴⁷⁷ Neml 27/ 40.

⁴⁷⁸ Zemahşerî, a.g.e., c. III, s.1128; en-Nesefî, c.II, s.608.

⁴⁷⁹ Ebussuûd Efendi, a.g.e., c. X, s. 4534.

⁴⁸⁰ Ankebut 29/ 5.

⁴⁸¹ en-Nesefî, c.II,s.665.

⁴⁸² Zemahşerî, a.g.e., c. III, s.1175.

⁴⁸³ Ebussuûd Efendi, a.g.e., c. X, s. 4638.

⁴⁸⁴ En'âm 6/ 145.

⁴⁸⁵ Zemahşerî, a.g.e., c. I, s.456.

⁴⁸⁶ Bakara 2/ 197.

Kötü ve yasak şeylerden uzak durmak suretiyle ahiret hayatı için azık hazırlayın. Azığın en hayırlısı kötülüklerden uzak durarak sakınmaktır. ⁴⁸⁷ Bu eylem gerçek aklın ⁴⁸⁸ kötülükleri yapmaması nedeniyle takvayı azık edinir. ⁴⁸⁹

... فَأَنَّ رَبَّكُمْ لَرَؤُوفٌ رَّحِيمٌ ⁴⁹⁰		... Ama bilin ki, Rabbiniz gerçekten de çok şefkatli, çok merhametlidir.
---	--	--

Hak ettiğinizi hemen vermemesi ve isyanlarınıza rağmen sizi yakalayıp cezalandırmıyorsa bu, Allah'ın sizi korumadaki acıması, merhameti sayesinde. ⁴⁹¹ Bu nedenle çok merhametlidir. ⁴⁹²

... فَإِنَّ لَهُ نَارَ جَهَنَّمَ خَالِدِينَ فِيهَا أَبَدًا ⁴⁹³		... şüphe yok ki onları içinde sonsuza dek kalacakları cehennem ateşi beklemektedir.
---	--	--

İşte cinler de, Allah Rasulünün şeriatından sorumlu olup, tevhid hususunda Allah'a karşı gelmeleri sebebiyle. ⁴⁹⁴ cehenneme müstahaktırlar ⁴⁹⁵

... فَإِنَّ لَهُ مَعِيشَةً ضَنْكًا وَنَحْشُرُهُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ أَعْمَى ⁴⁹⁶		... bilsin ki, onun dar bir hayat alanı olacaktır ve Kıyamet Günü onu kör olarak kaldıracaktır.
--	--	---

Allah'ın zikrinden yüz çevirmesi, ⁴⁹⁷ onu hatırlatan ve ona yönlendiren hidayetten yüz çevirmesi yüzünden kör olarak kalkacaktır. ⁴⁹⁸

... فَإِنِّي غَفُورٌ رَّحِيمٌ ⁴⁹⁹		... Çünkü gerçek bağışlayıcı
--	--	------------------------------

⁴⁸⁷ en-Neseffî, c.I, s.170.

⁴⁸⁸ Ebussuûd Efendi, a.g.e., c. II, s. 556.

⁴⁸⁹ Zemahşerî, a.g.e., c. I, s.149.

⁴⁹⁰ Nahl 16/ 47.

⁴⁹¹ en-Neseffî, c.2, s.215.

⁴⁹² Zemahşerî, a.g.e., c. II, s.795; Ebussuûd Efendi, a.g.e., c. VIII, s. 3487.

⁴⁹³ Cin 72/ 23.

⁴⁹⁴ Ebussuûd Efendi, a.g.e., c. XII, s. 5655.

⁴⁹⁵ Zemahşerî, a.g.e., c. IV, s.1703; en-Neseffî, c.III, s.553.

⁴⁹⁶ Tâhâ 20/ 124.

⁴⁹⁷ Zemahşerî, a.g.e., c. III, s.946; en-Neseffî, c.II, s.388.

⁴⁹⁸ Ebussuûd Efendi, a.g.e., c. IX, s. 3998.

⁴⁹⁹ Neml 27/ 11.

		çok acıyıp esirgeyen Benim Ben.
--	--	---------------------------------

Kötülük yaptıktan sonra tövbelerini kabul eder, merhamet ettikten sonra da güvenliklerini veririm.⁵⁰⁰ İşte yaptığınız bu zulümler nedeniyle bağışlayan ve esirgeyenim.⁵⁰¹

... فَإِنَّهُ يَعْلَمُ السِّرَّ وَأَخْفَى ⁵⁰²		... Çünkü o gizliyi de bilir, ondan daha gizli olanı da.
--	--	--

Nefsinde gizlediklerini ve gizleyeceklerini de bilen⁵⁰³ Allah'ın ilmi bütün eşyayı kuşatmıştır.⁵⁰⁴

... فَإِنَّهَا مِنْ تَقْوَى الْقُلُوبِ ⁵⁰⁵		... bu kalpler[in]de Allah'a karşı taşıdıkları sorumluluk bilincinde bulmaktadırlar.
---	--	--

Bu yaptığınız davranışlarınızın nedeni kalplerinizin takvasındandır⁵⁰⁶ Çünkü kalpler, takvanın merkezidir.⁵⁰⁷ Takva kalbe izafe edilmiş çünkü takvanın merkezi kalptir ve takva kalbe iyice yerleşince, onun eseri diğer beden organlarında da kendisini gösterir.⁵⁰⁸

... فَإِنَّهَا لَا تَعْمَى الْأَبْصَارَ ⁵⁰⁹ ...		... Zîra gözler kör olmaz...
--	--	------------------------------

Buradaki zamir, zamir-i şe'n'dir. Müzekker de müennes de gelir. İbn Mesûd bunu müzekker olarak okur.⁵¹⁰ إِنَّهَا kıssa zamiridir.⁵¹¹ Ayette göğüs kelimesinin

⁵⁰⁰ en-Nesefî, c.II, s.593.

⁵⁰¹ Zemahşerî, a.g.e., c. III, s.1116.

⁵⁰² Tâhâ 20/ 7.

⁵⁰³ en-Nesefî, c.II, s.357.

⁵⁰⁴ Ebussuûd Efendi, a.g.e., c. IX, s. 3924.; Zemahşerî, a.g.e., c. III, s.919.

⁵⁰⁵ Hac 22/ 32.

⁵⁰⁶ Zemahşerî, a.g.e., c. III, s.987.

⁵⁰⁷ en-Nesefî, c.II, s.440.

⁵⁰⁸ Ebussuûd Efendi, a.g.e., c. IX, s. 4122.

⁵⁰⁹ Hac 22/ 46.

⁵¹⁰ Zemahşerî, a.g.e., c. III, s.992.

⁵¹¹ en-Nesefî, c.2, s.446.

zikredilmesi, tekit için, mecazi ifade olmadığını belirtmek için ve gerçek körlüğün sebebinin göz körlüğü olmadığına daha fazla dikkat çekmek içindir.⁵¹²

... فَإِنَّهُمْ عَدُوٌّ لِّي إِلَّا رَبَّ الْعَالَمِينَ ⁵¹³		... âlemlerin Rabbinden başka şüphesiz onlar benim düşmanlarımdır.
--	--	--

Ondan başkasına yaptığım ibadetler benim düşmanımdır.⁵¹⁴ İşte taptığınız putlar, benim düşmanlarımdır.⁵¹⁵ Bunun üzerine Hz. İbrahim tarafından kendi nefsinden başlamak üzere yapılan bir nasihattir.⁵¹⁶

... فَإِنَّهُمْ غَيْرُ مَلُومِينَ ⁵¹⁷		... çünkü onlar (eşleriyle olan ilişkilerinden dolayı) kınanmazlar.
--	--	---

Kınanmama sebepleri ancak eşleri ile olan münasebetleri⁵¹⁸ ve iffettin kemaline ermeleriyledir.⁵¹⁹ Eşleri ve ellerinin altındakilerle yetinmemeleri sebebiyle kınanırlar.⁵²⁰

... فَإِنَّهُ يَأْمُرُ بِالْفَحْشَاءِ وَالْمُنْكَرِ ⁵²¹ ...		... bilsin ki, o yalnızca çirkin ve iffetsiz olanı, akla ve sağduyuya aykırı olanı emreder...
--	--	---

Çünkü şeytanın işi saptırmaktır.⁵²² Ve şeytan, yalnızca çirkin ve iffetsiz olanı emreder.⁵²³ Allah da size böylece tevbe kapısını açmıştır⁵²⁴

... فَإِنَّ اللَّهَ مِنْ بَعْدِ إِكْرَاهِهِنَّ غَفُورٌ		... bilsin ki, maruz kaldıkları
--	--	---------------------------------

⁵¹² Ebussuûd Efendi, a.g.e., c. IX, s. 4135.

⁵¹³ Şu'ara 26/ 77.

⁵¹⁴ Zemahşerî, a.g.e., c. III, s.1095.

⁵¹⁵ en-Neseffî, c.II, s.567.

⁵¹⁶ Ebussuûd Efendi, a.g.e., c. X, s 4455.

⁵¹⁷ Mü'minûn 23/ 6.

⁵¹⁸ Zemahşerî, a.g.e., c. III, s.1001.

⁵¹⁹ Ebussuûd Efendi, a.g.e., c. IX, s. 4169.

⁵²⁰ en-Neseffî, c.II, s.460.

⁵²¹ Nur 24/ 21.

⁵²² Ebussuûd Efendi, a.g.e., c. IX, s. 4259.

⁵²³ en-Neseffî, c.II, s.495.

⁵²⁴ Zemahşerî, a.g.e., c. III, s.1030.

رحيم ⁵²⁵		bu zorlamadan ötürü, Allah (onları) bağışlayacak, acıyıp esirgeyecektir.
---------------------	--	--

Şeriatın itibar etmediği şekliyle kadınlar zorlanmaları ⁵²⁶ ve şiddet görmeleri, azaba uğramaları sebebiyle bağışlanacaklardır ⁵²⁷ O cariyelerin fuhuşa zorlanmalarından dolayı bağışlanacaklardır.⁵²⁸

...فَإِنَّ اللَّهَ كَانَ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيمًا ⁵²⁹		...unutmayın ki Allah her şeyi hakkıyla bilir.
---	--	--

Sizden sâdır olan bu açık ve gizli günahlar sebebiyle ⁵³⁰ her ne yaparsanız yapın, hangi sebeple olursa olsun⁵³¹ sizi onunla cezalandıracaktır. ⁵³²

...فَإِنَّ اللَّهَ غَنِيٌّ عَنْكُمْ ⁵³³ ...		...bilin ki Allah size, hiç birinize muhtaç değildir...
--	--	---

Nimetleri gördükten sonra kafir olmanız sebebiyle Allah'ı etkileyemezsiniz.⁵³⁴ Çünkü siz ona muhtaçsınız, imana ihtiyacınız var.⁵³⁵

...فَإِنَّ اللَّهَ هُوَ الْغَنِيُّ الْحَمِيدُ ⁵³⁶		... Allah kendi-kendine yeterlidir, bütün övgülere layıktır.
--	--	--

Allah'ın emrine yüz çevirmeniz, ⁵³⁷ yarattığı bütün mahlukatına karşı ⁵³⁸ tehdit anlamını ifade etmekte ve infak emrinin, infak edenin maslahatına olduğunu bildirmektedir.⁵³⁹

⁵²⁵ Nur 24/ 33.

⁵²⁶ en-Neseffî, c.II, s.505.

⁵²⁷ Zemahşerî, a.g.e., c. III, s.1041.

⁵²⁸ Ebussuûd Efendi, a.g.e., c. IX, s. 4281.

⁵²⁹ Ahzab 33/ 54.

⁵³⁰ Ebussuûd Efendi, a.g.e., c. X, s. 4833.

⁵³¹ Zemahşerî, a.g.e., c. III, s.1255.

⁵³² en-Neseffî, c.III, s.43.

⁵³³ Zümer 39/ 7.

⁵³⁴ Ebussuûd Efendi, a.g.e., c. XI, s. 5082-5083.

⁵³⁵ Zemahşerî, a.g.e., c. III, s.1370; en-Neseffî, c.III, s.170.

⁵³⁶ Hadid 57/ 24.

⁵³⁷ Zemahşerî, a.g.e., c. III, s.1603.

⁵³⁸ en-Neseffî, c.III, s.441.

⁵³⁹ Ebussuûd Efendi, a.g.e., c. XII, s. 5503.

... فَإِنَّ اللَّهَ عَدُوٌّ لِلْكَافِرِينَ ⁵⁴⁰		... bilsinler ki, Allah da inkar edenlerin düşmanıdır.
---	--	--

Zamir ile ifadesi mümkünken “ kafirler ” kelimesinin aynen kullanılması, ayette zikredilenlere düşmanlığın küfür olduğunu⁵⁴¹ bir kez daha belirtmek ve bu sebeple Allah’ın buğz ve azabına mucib olduğunu bildirmek içindir.⁵⁴² Onlar meleklere olan düşmanlıklarını peygamberlere ve Allah’a göstermeleri sebebiyle, Allah onlara düşmandır.⁵⁴³

... فَإِنَّ اللَّهَ غَفُورٌ رَحِيمٌ ⁵⁴⁴		... (şunu iyi bilin ki) Allah çok bağışlayandır, çok merhamet edendir.
--	--	--

Şirki ve savaşı bitirmeniz⁵⁴⁵ daha önceki tuğyanlarından vazgeçip tövbe etmeleri⁵⁴⁶ ve Mekke müşriklerinin savaşa ve küfürlerine son vermeleri sebebiyle, Allah yine de onların geçmiş günahlarını bağışlar.⁵⁴⁷

... فَإِنَّ اللَّهَ شَدِيدُ الْعِقَابِ ⁵⁴⁸		... (bilsin ki) şüphesiz Allah, cezası pek çetindir.
---	--	--

Ayetteki “ ...bilsin ki Allah’ın cezası çok şiddetlidir ” cümlesi, aslında şart cevabının illet ve sebebidir. Yani kim Allah’ın nimetini değiştirirse, Allah onu pek şiddetli ceza ile cezalandırır.⁵⁴⁹ Hele ki, akıl etmelerinden sonra tahrif etmeleri⁵⁵⁰ ve azabı hak etmeleri sebebiyle cezalandırılırlar.⁵⁵¹

⁵⁴⁰ Bakara 2/ 98.

⁵⁴¹ Zemahşerî, a.g.e., c. I, s.102.

⁵⁴² Ebussuûd Efendi, a.g.e., c. I, s. 329.

⁵⁴³ en-Nesefî, c.I, s.114.

⁵⁴⁴ Bakara 2/ 192.

⁵⁴⁵ Zemahşerî, a.g.e., c. I, s.144.

⁵⁴⁶ en-Nesefî, c.I, s.166.

⁵⁴⁷ Ebussuûd Efendi, a.g.e., c. II, s. 545.

⁵⁴⁸ Bakara 2/ 211.

⁵⁴⁹ Ebussuûd Efendi, a.g.e., c. II, s. 572.

⁵⁵⁰ Zemahşerî, a.g.e., c. I, s.155.

⁵⁵¹ en-Nesefî, c.I, s.176.

1.5.6.(Fe-İnne) (فَاِنَّ) Yapısı İle Başlayan Ve Sebep Anlamı Veren Ayet

Örnekleri:

... فَإِنَّهُ يَتُوبُ إِلَى اللَّهِ مَتَابًا ⁵⁵²	... işte o Allah'a tevbesi kabul edilmiş olarak döner.
... فَإِنَّهُمْ لَمُحْضَرُونَ ⁵⁵³	... bu nedenle [Hesap Günü] kesinlikle yargılanacaklardır.
... فَإِنَّا عَلَيْهِمْ مُّقْتَدِرُونَ ⁵⁵⁴	... onlar üzerinde kesin bir otoriteye sahibiz.
... فَإِنَّا مُبْرِمُونَ ⁵⁵⁵	... Şüphesiz biz de onları cezalandırmakta kararlıyız.
... فَإِنَّكَ بِأَعْيُنِنَا ⁵⁵⁶ ..	... çünkü sen gözümüzün önündesin...

⁵⁵² Furkan 25/ 71.

⁵⁵³ Saffât 37/ 127.

⁵⁵⁴ Zuhruf 43/ 42.

⁵⁵⁵ Zuhruf 43/ 79.

⁵⁵⁶ Tûr 52/ 48.

-B - GRUBU:

2.1.Mefulun Leh (مفعول له / مفعول لأجله / مفعول من أجله) Yapısı Hakkında Genel Bilgi:

1-Diğer adı Mefûlun li-eclih veya mef'ûlun min-eclih, bir fiilin oluş, sebep ve illetini gösteren bir mastardır.⁵⁵⁷

2-Mefûlun li-eclih, açıkça bir sebep ifade etmelidir ve şu Harf-i cerler ile cer yapmalıdır.⁵⁵⁸

لِ / مِنْ / فِي / بِ / حَتَّى / كَيْ

3-Mef'ûlun Leh'in üç hali vardır; ⁵⁵⁹

a-Lâm-ı ta'rif'ten ve İzâfetten soyutlanmış olması lazım.

قَمْتُ إِجْلَالاً لَكَ : Sana hürmeten ayağa kalktım.

b-Lâm-ı Tarîf'e bitişik olmalı.

زَرْتُكَ لِلْإِكْرَامِ : İkrâm için seni ziyaret ettim.

c-Muzâf olmalıdır. Bu durumda nasb ve cer eşittir.

فَرَرْتُ خَوْفَ الْقَتْلِ أَوْ لِحُوفِ الْقَتْلِ : Öldürölme korkusuyla kaçtım.

4- Mef'ûlun Leh, amilinden önce gelebilir.

تَأْدِيّاً ضَرِئْتُهُ : Onu ancak edeblendirmek için dövdüm.

⁵⁵⁷ Galâyînî, Cami', c.III, s. 40.

⁵⁵⁸ Uralgiray, Yusuf, Arapça İlk ve İleri Dilbilgisi I-II, Tebliğ Yay., İst.,1986, c.I, s. 325.

⁵⁵⁹ Galâyînî, a.g.e., c.III, s. 43.

2.1.1.Mefulun Leh Yapısı İle Sebep Anlamı Veren Ayetler:

... أَن لَّا يَقُولُوا عَلَى اللَّهِ إِلَّا الْحَقَّ ⁵⁶⁰ ...	... Allah'a yalnızca doğruyu söyleyecekler diye...
--	---

Hem Mefulün Leh hem de أَنْ -i tefsiriyyedir. Nehiy anlamı vardır. Yani misak vermeleri sebebiyle, yalan konuşmamaları gerekirdi.⁵⁶¹ Allah Teala Hakkında hak ve hakikatten başka bir şey söylemeyeceklerine dair söz vermişlerdir.⁵⁶²

... فَإِنَّ اللَّهَ يُضِلُّ مَنْ يَشَاءُ وَيَهْدِي مَنْ يَشَاءُ ⁵⁶³ ...	...Allah dilediğini saptırır, dilediğini de doğru yola iletir...
---	---

ولا تهلك نفسك للحسرات anlamı Mefulun Leh'dir. مَنْ يَشَاءُ وَيَهْدِي مَنْ يَشَاءُ anlamındadır. Yani “ Kendini kederlerle üzme “ demektir.⁵⁶⁴ Hepsinin Allah'ın iradesiyle olduğunu beyan etmek ve makablini açıklamak, hakkı tahkik etmek⁵⁶⁵ sonuç itibarıyla kötü amellerini süslemeleri sebebiyle saptırır.⁵⁶⁶

... وَجَعَلْنَا لِمَهْلِكِهِمْ مَوْعِدًا ⁵⁶⁷	... ki Biz onların ortadan kaldırılması için de bir süre belirlemiştik.
---	--

Biz diğer yerleşim yerlerine de mühlet tanıdık. İşte bu sebeple Mekkeliler'e de Bedir'e kadar mühlet tanıdık.⁵⁶⁸ Gafletten uyansınlar ve azabın geciktirildiğine aldanmasınlar. Bu sebeple Kureys'e de bir vakit belirlendiğinin delilidir.⁵⁶⁹

... وَجَعَلْنَا لَهُمْ لِسَانَ صِدْقٍ	... Ve onlara doğru olanı
---------------------------------------	---------------------------

⁵⁶⁰ A'râf 7/ 169.

⁵⁶¹ Zemahşerî, a.g.e., c. II, s.517; en-Nesefî, c.I, s.616.

⁵⁶² Ebussuûd Efendi, a.g.e., c. V, s.2323.

⁵⁶³ Fatır 35/ 8.

⁵⁶⁴ Zemahşerî, a.g.e., c. III, s.1285.

⁵⁶⁵ Ebussuûd Efendi, a.g.e., c. XI, s. 4938.

⁵⁶⁶ en-Nesefî, a.g.e., c.III, s.78.

⁵⁶⁷ Kehf 18/ 59.

⁵⁶⁸ Zemahşerî, a.g.e., c. II, s.1872; en-Nesefî, c.II, s.308.

⁵⁶⁹ Ebussuûd Efendi, a.g.e., c. VIII, s. 3756.

عليه ⁵⁷⁰		ulaştırmaları için üstün bir anlatım gücü bahsettik.
---------------------	--	--

İbn Kelbi'ye göre bu mal ve evlattır. Bir diğeri ifadeye göre de din ve dünya hayırlarıdır.⁵⁷¹ Bu yüce övgü İbrahim (a.s)'a ve onun cemaatinedir.⁵⁷² Kendilerinene yapılan övgünün haklı olduğuna ve asırlar, devletler, millet ve mezhepler değışse bile bu övgülerin kesilmeyeceğı sebebiyledir.⁵⁷³

...وَأَجْعَلْنَا لِلْمُتَّقِينَ إِمَامًا ⁵⁷⁴		... ve bizi Allah'tan sakınanlara önder kıl.
---	--	--

Bu ayetin Aşere-i Mübeşşere ya da din konusunda riyasette istekli olmak gerekliliğı üzerine indiğı rivayet edilmiştir.⁵⁷⁵ Din konusunda önder olanlar ya da her birimizi imam eyle.⁵⁷⁶ Takva sahiplerine imam olmak ya da takva sahiplerini hedefleyen ve onların izinden giden kimseler olmak için dua ve istekte bulunmaktır.⁵⁷⁷

...فَفَزِعَ مِنْهُمْ ⁵⁷⁸ ...		... telaşlanıp korktu...
---	--	--------------------------

İbn Abbâs'a göre; Davûd (a.s) zamanını dört bölüme ayırmış. Ve bu ayırdığı dört dilimin dışında, muhafızların bu zaman dilimlerine dikkat etmelerine karşılık yukarıdan aşağıya doğıru aniden gelmelerinden dolayı çekinmiştir.⁵⁷⁹ Rivayet olunur ki; Allah Hz. Davut (as)'a iki insan suretinde iki melek gönderdi. Bunlar Davud (as)'un yanına girmek istediler. Fakat onu ibadet gününde buldukları için muhafızlar izin vermedi. Bunun üzerine yanlarında bulunan meleklerin yardımı ile duvarı tırmanıp Davud (as)'a bir şey duyurmadan yanına çıktılar. Davud(as) onları fark etmediğı için korkuya kapıldı. Çünkü onlar adet dışı yukarıdan inmişler, aşağıda

⁵⁷⁰ Meryem 19/ 50.

⁵⁷¹ Zemahşerî, a.g.e., c. III, s.900.

⁵⁷² en-Nesefî, a.g.e., c.II, s.341.

⁵⁷³ Ebussuûd Efendi, a.g.e., c. IX, s. 3879.

⁵⁷⁴ Furkan 25/ 74.

⁵⁷⁵ Zemahşerî, a.g.e., c. III, s.1081.

⁵⁷⁶ en-Nesefî, a.g.e., c.II, s.552.

⁵⁷⁷ Ebussuûd Efendi, a.g.e., c. X, s. 4420.

⁵⁷⁸ Sad 38/ 22.

⁵⁷⁹ Zemahşerî, a.g.e., c. IV, s.1351.

muhafızların beklediği yerden gelmemişlerdi. O gün davalar bakma günü de değildi, bu sebeple korktu, panikledi.⁵⁸⁰

...خَلَقْتَنِي مِنْ نَّارٍ وَخَلَقْتَهُ مِنْ طِينٍ ⁵⁸¹		...Beni ateşten, onu ise balçıktan yarattın.
---	--	--

خَلَقْتَنِي مِنْ نَّارٍ ifadesi Atf-ı Beyan olarak Ma'tûf'un Aleyh'i izah etmek için Ma'tûf olarak gelmiştir.⁵⁸² O topraktan, ben ise Ateşten yaratılmışım, hangi sebeple secde edeceğim, demiştir.⁵⁸³ İblis'in bu sözleri kendince kendisini secde den engelleyen sebeptir. Lanetli İblis bu konuda yanılmıştır. Zira üstünlüğü madde ve unsura tahsis etmiş, fail bakımından yanılmıştır.⁵⁸⁴

...وَجَعَلْنَاهُ مِثْلًا لِّبَنِي إِسْرَائِيلَ ⁵⁸⁵		... ve İsrailoğulları için örnek kıldığımız bir kulumuz.
---	--	--

Adem'i yaratıp peygamberlikle şereflendirdiğimiz gibi, İsa(a.s)'ı da aynı şekilde sebepsizce yarattık.⁵⁸⁶ Nübüvvette İsâ (a.s) diğer insanlar gibi, ancak örnek bir peygamberdir.⁵⁸⁷ Yani Meryem oğlu İsa (as) sadece kendisine peygamberlik nimetini verdiğimiz ve İsrailoğulları için insanlar arasında yaygın olan misaller arasında sayılması gereken pek garip bir hadise kıldığımız kuldur. Bu sebeple yaratılmıştır.⁵⁸⁸

...فَكَشَفْنَا عَنْكَ غِطَاءَكَ ⁵⁸⁹ ...		... ama şimdi Biz senin (gözündeki) perdeni kaldırdık...
--	--	--

⁵⁸⁰ Ebussuûd Efendi, a.g.e., c. XI, s. 5052.

⁵⁸¹ Sad 38/ 76.

⁵⁸² Zemahşerî, a.g.e., c. IV, s.1366.

⁵⁸³ en-Nesefî, a.g.e., c.III, s.164.

⁵⁸⁴ Ebussuûd Efendi, a.g.e., c. XI, s. 5073.

⁵⁸⁵ Zuhurf 43/ 59.

⁵⁸⁶ Zemahşerî, a.g.e., c. IV, s.1463.

⁵⁸⁷ en-Nesefî, a.g.e., c.III, s.279.

⁵⁸⁸ Ebussuûd Efendi, a.g.e., c. XI, s. 5228.

⁵⁸⁹ Kâf 50/ 22.

Gözündeki perdeyi bunun için kaldırdık.⁵⁹⁰ Bu perde sanki tüm vücudu kaplayan ya da gözü perdeleyen bir örtüyü de, onu biz kaldırdık.⁵⁹¹ Bu hitap tüm insanlar içindir. Çünkü herkesin ahiret hakkında bir gafleti vardır.⁵⁹²

رُجُومًا ...وَجَعَلْنَاهَا لِلشَّيَاطِينِ ⁵⁹³ ...	... ve onları şeytanlar için atılan taşlar yaptık...
--	--

Sizin düşmanlarınız olan şeytanlar için gökte atılan taşlar var ettik.⁵⁹⁴ Bu şeytanlar, sizi aydınlıktan karanlığa çıkarmayı dilerler.⁵⁹⁵

...وَقِيلَ بُعْدًا لِلْقَوْمِ الظَّالِمِينَ ⁵⁹⁶	... Ve böylece, zulmeden bu halk için “uzak olsunlar!” sözü söylenmiş oldu.
--	---

Uzak olsun; helak, ölüm ve benzeri şeyler anlamındadır.⁵⁹⁷ Burada zulüm vasfının zikredilmesi helak sebebini bildirmek ve daha öncekilerin Hakkındaki emirimi hatırlatmak içindir.⁵⁹⁸

...وَكَفَىٰ بِرَبِّكَ وَكِيلًا ⁵⁹⁹	... çünkü kimse Rabbin kadar güvene layık değildir.
---	---

Şeytandan⁶⁰⁰ her türlü tehdit ve kötülükten Allah’a sığınarak tevekkül ederler.⁶⁰¹ Onların tevekkül etmeleri ve senin azdırmandan kurtulmaları için, yardım istemeleri için vekil olarak Rabbin yeter, demektir.⁶⁰²

...أَحْسَنُكُمْ لِنَفْسِكُمْ ⁶⁰³ ...	... iyiliği yalnızca kendiniz için yapmış olursunuz...
---	--

⁵⁹⁰ Zemahşerî, a.g.e., c. IV, s.1542.

⁵⁹¹ en-Neseffî, a.g.e., c.III, s.365.

⁵⁹² Ebussuûd Efendi, a.g.e., c. XI, s. 5345.

⁵⁹³ Mülk 67/ 5.

⁵⁹⁴ Zemahşerî, a.g.e., c. IV, s.1666.

⁵⁹⁵ en-Neseffî, c.III, s.512.

⁵⁹⁶ Hud 11/ 44.

⁵⁹⁷ Zemahşerî, a.g.e., c. II, s.62; en-Neseffî, a.g.e., c.II, s.61.

⁵⁹⁸ Ebussuûd Efendi, a.g.e., c. VII, s. 2969.

⁵⁹⁹ İsrâ 17/ 65.

⁶⁰⁰ Zemahşerî, a.g.e., c. II, s.839.

⁶⁰¹ en-Neseffî, a.g.e., c.II, s.268.

⁶⁰² Ebussuûd Efendi, a.g.e., c. VIII, s. 3650.

⁶⁰³ İsrâ 17/ 7.

İyilik ve kötülüğün her ikisi nefse mahsus şeylerdir.⁶⁰⁴ Kendiniz için kazanmış olursunuz⁶⁰⁵ İster kendiniz ister başkası için, layık vechiyle iyilik ederseniz, mükafatı size ait olduğu için kendinize iyilik etmiş olursunuz.⁶⁰⁶

... فَأَوْجَسَ مِنْهُمْ خِيفَةً ⁶⁰⁷		onlardan endişeye kapıldı...
--	--	------------------------------

Korkusunu gizledi. Zira onlara sunduğu yemeği yemediler.⁶⁰⁸ Hz. İbrahim (as) onların bir fenalık için geldikleri vehmine kapıldığı için korktu.⁶⁰⁹

... فَأَمَّنَّا بِهِ ⁶¹⁰ ...		... ve böylece ona iman ettik...
---	--	----------------------------------

Tevhid'e, imana ve Kur'an'a⁶¹¹ hidayete götürdüğü için iman ettik.⁶¹² O cinlerin Kur'an'a iman etmeleri onun ifade ettiği Tevhid deliline uygun olarak teslimiyetleri sebebiyle gerçekleşmiştir.⁶¹³

وَمَهَّدْتُ لَهُ تَمْهِيدًا ⁶¹⁴		ve hayatına geniş bir ufuk açtım
--	--	----------------------------------

Malla itibarla ona zenginlik verdim.⁶¹⁵

... فَجَنَيْنَاكَ مِنَ الْغَمِّ ⁶¹⁶ ...		... Fakat Biz seni tasadan kurtarmıştık...
--	--	--

Seni sıkıntı içinde sıkıntıdan, gam üzere gamdan kurtardık⁶¹⁷ Ölüm ve benzeri gam ve kederlerden kurtardık.⁶¹⁸ Kıptiyi öldürmesi sebebiyle affedilerek

⁶⁰⁴ Zemahşerî, a.g.e., c. II, s.821.

⁶⁰⁵ en-Neseî, a.g.e., c.II, s.248.

⁶⁰⁶ Ebussuûd Efendi, a.g.e., c. VIII, s. 3586.

⁶⁰⁷ Zâriyat 51/ 28.

⁶⁰⁸ Zemahşerî, a.g.e., c. IV, s.1552; en-Neseî, a.g.e., c.III, s.376.

⁶⁰⁹ Ebussuûd Efendi, a.g.e., c. XI, s. 5358.

⁶¹⁰ Cîn 72/ 2.

⁶¹¹ Zemahşerî, a.g.e., c. IV, s.1696.

⁶¹² en-Neseî, a.g.e., c.III, s.549.

⁶¹³ Ebussuûd Efendi, a.g.e., c. XII, s. 5647.

⁶¹⁴ Müddessir 74/ 14.

⁶¹⁵ Zemahşerî, a.g.e., c. IV, s.1713; en-Neseî, a.g.e., c.III, s.563.

⁶¹⁶ Tâhâ 20/ 40.

⁶¹⁷ Zemahşerî, a.g.e., c. III, s.927.

⁶¹⁸ en-Neseî, a.g.e., c.II, s.365.

katilliğinin ilahi azabından ya da Medyen'e hicretle Firavun'un kisasından kurtarmıştık.⁶¹⁹

...وَأَسْتَرْهَبُوهُمْ وَجَاءُوا بِسِحْرِ عَظِيمٍ ⁶²⁰	... onları korkuyla şaşkına çevirip, insanların gözlerini büyüyle bağladılar.
--	---

Kalın ipler, uzun sopalar, canlı, hareketli yılanlarmış gibi birbiri üzerinde vadiyi doldurduran⁶²¹ sihirbazlar iplerini ve odunlarını renklendirerek ortaya koyup, hareketlendiriyorlardı ve böylece insanları korkutuyorlardı⁶²²

...يَدْعُونَ رَبَّهُمْ خَوْفًا وَطَمَعًا ⁶²³ ...	... korku ve ümit içinde Rablerine yalvaranlardır...
---	--

Mef'ûlun Leh'dir. Öfkesinden korkup⁶²⁴ rahmetini umarak⁶²⁵ yani onlar Allah'ın gazabından, azabından ve ibadetlerinin kabul edilmemesinden korkarak ve onun rahmetini umarak Rablerine yalvarırlar.⁶²⁶

...لِيُثَبِّتَ الَّذِينَ آمَنُوا وَهُدًى وَبُشْرَىٰ لِلْمُسْلِمِينَ ⁶²⁷	... imana erişenleri güçlendirmek ve müminler için doğru yol bilgisi, bir müjde olsun diye.
--	---

لِيُثَبِّتَ kelimeleri وَهُدًى وَبُشْرَى kelimeleri fiiline bağlıdır ve Mef'ûlun Lehdirler⁶²⁸ Yakîn imanları oluşması⁶²⁹ inançlarının kökleşmesi ve kalplerinin mutmain olmasını

⁶¹⁹ Ebussuûd Efendi, a.g.e., c. IX, s. 3941.

⁶²⁰ A'râf 7/ 116.

⁶²¹ Ebussuûd Efendi, a.g.e., c. V, s. 2256.

⁶²² Zemahşerî, a.g.e., c. II, s.495; en-Nesefî, a.g.e., c.I, s.594.

⁶²³ Secde 32/ 16.

⁶²⁴ en-Nesefî, a.g.e., a.g.e., c.III, s.8.

⁶²⁵ Zemahşerî, a.g.e., c. III, s.1224.

⁶²⁶ Ebussuûd Efendi, a.g.e., c. X, s. 4765.

⁶²⁷ Nahl 16/ 102.

⁶²⁸ Zemahşerî, a.g.e., c. II, s.810.

⁶²⁹ en-Nesefî, a.g.e., c.II, s.234.

sağlamak, hükmüne boyun eğmiş Müslümanlara da hidayet kaynağı olmak üzere Kur'an'ı indirmiştir.⁶³⁰

2.2.Meful-i Mutlak (مفعول مطلق) Yapısı Hakkında Genel Bilgiler:

1-Mef'ûl-i Mutlak; lafız veya anlamından türemiş olan bir amil ile nasb edilmiş bir mastardır.⁶³¹

2-Mef'ûl-i Mutlak; ya amilin anlamını destekler (tekîd), ya da türünü (nevini) veya sayısını (adedini) belirtir.⁶³²

a-Anlamını pekiştirmek için kullanılması, aynı zamanda sebep bildiren bir durumdur;

ضربتُ ضرباً : Bir dövdümki / dövdüm de dövdüm.

b-Türünü belirtmek için kullanılır;

جلستُ جلوسَ الأمير : Emir'in oturuşu gibi oturdum.

c-Sayısını belirtmek için kullanılır;

جلستُ جلستين : İki kere oturdum.

3-Mef'ûl-i Mutlak'ın amel edebilmesi için üç özelliğin bulunması lazım;

a-Tam Fiil olmalıdır. Nakıs Fiil olmamalıdır.

كنتُ كوناً

b-Mutasarrıf Fiil olmalıdır. Çekimsiz fiillerin yeri yoktur.⁶³³

ما أحسنَ زيداً حسناً

⁶³⁰ Ebussuûd Efendi, a.g.e., c. VIII, s. 3546.

⁶³¹ Galâyînî, Cami', c.III, s. 29.

⁶³² Uralgiray, a.g.e., c.I, s. 266.

⁶³³ Galâyînî, Cami', c.III, s. 30.

c-Sonradan olan değişkenliğe delalet etmesi gerekir. Ta'accub ya da Sıfat-ı Müşebbehe olmamalıdır.

زید شجاع شجاعاً

2.1.2.Meful-i Mutlak (مفعول مطلق) Yapısının Sebep Anlamı Vermesi İle

İlgili Ayetler:

وَتُحِبُّونَ الْمَالَ حُبَّ جَمٍّ ⁶³⁴		ve sınırsız bir sevgiyle malı-mülkü seviyorsunuz
--	--	--

Hırsı ve şerri ayırmadan, hukuku yok sayarak⁶³⁵ dünya malını büyük bir hırs ve aç gözlülükle seviyorsunuz.⁶³⁶

...وَيُسَلِّمُوا تَسْلِيمًا ⁶³⁷		... tam bir teslimiyetle tâbi olmadıkça.
--	--	--

İçlerinde hiçbir şüphe duymadan tam bir boyun eğişle ⁶³⁸ Peygamberin hükmüne rıza göstermedikleri müddetçe imanları olamaz.⁶³⁹

...وَفَتَنَّاكَ فُتُونًا ⁶⁴⁰ ...		... seni ne sınamalardan geçirdik...
---	--	--------------------------------------

Tüm fitne çeşitleriyle ⁶⁴¹ ya da fitnelerden bir çeşitle ⁶⁴² seni imtihan ettik. Bu Hz. Musa (as)'ın Medyen'e yaptığı yolculuktaki karşılaştığı güçlüklerin icmali ifadesidir.⁶⁴³

...فَقَدْ فَازَ فَوْزًا عَظِيمًا ⁶⁴⁴		...muhakkak büyük bir zafere
---	--	------------------------------

⁶³⁴ Fecr 89/ 20.

⁶³⁵ Zemahşerî, a.g.e., c. IV, s.1784; en-Nesefî, a.g.e., c.III, s.640.

⁶³⁶ Ebussuûd Efendi, a.g.e., c. XII, s. 5797.

⁶³⁷ Nisâ 4/ 65.

⁶³⁸ Zemahşerî, a.g.e., c. I, s.317.

⁶³⁹ en-Nesefî, a.g.e., c.I, s.371.

⁶⁴⁰ Tâhâ 20/ 40.

⁶⁴¹ en-Nesefî, c.II, s.365.

⁶⁴² Zemahşerî, a.g.e., c. III, s.927.

⁶⁴³ Ebussuûd Efendi, a.g.e., c. IX, s. 3941.

	erişmiş olur.
--	---------------

Allah’a ve Rasulü (sav)’e itaat edilmesi durumunda büyük bir saadete erilmiş olunur.⁶⁴⁵

2.2.Mensuh Cümle Yapısı İle İlgili Genel Bilgi:

Nasih Fiiler Arapça’da cümle, temel olarak isim cümlesi ve fiil cümlesi olmak üzere iki bölümde incelenmektedir. Konumuz mensuh cümleleri ise Nasih fiillerin bağlı olduğu isim cümleleridir. Nakis fiillerden meydana gelmektedir. İsmi ref, haberini nasb (üstün) yaparlar. Bu grubun en bilinenleri; / صار / أصبح / اضحى / كان /

‘dır.⁶⁴⁶ ظل / امسى / بات / زال / برح / فتى / انفك / دام / ليس

2.2.1.Mensuh Cümle Yapısının Sebep İle İlgili Ayetleri:

...لَكُنْتُ مِنَ الْمُحْضَرِينَ ⁶⁴⁷		...ben de [şimdi] [azaba] uğratılanlar arasında olurdum.
--	--	--

Allah’ın lütfu ve nimetleri olmamış olsaydı ⁶⁴⁸ ben de azaba uğratılanlardan olurdum.⁶⁴⁹

...وَمَا كُنْتُ مُتَّخِذَ الْمُضِلِّينَ عَضْداً ⁶⁵⁰		...ayrıca, yoldan çıkaranları kendime yardımcı tutmam söz konusu değildir.
--	--	--

Şeytanları yaptıkları sapkınlıkları sebebiyle kendime yardımcı tutmam.⁶⁵¹
Ben onları ne göklerin ne de yerin yaratılmasında ne de kendilerininin

⁶⁴⁴ Ahzâb 33/ 71.

⁶⁴⁵ Zemahşerî, a.g.e., c. III, s.1260; en-Nesefî, a.g.e., c.III, s.48; Ebussuûd Efendi, a.g.e., c. X, s. 4844.

⁶⁴⁶ Galâyînî, a.g.e., c.II, s.286.

⁶⁴⁷ Saffât 37/ 57.

⁶⁴⁸ Zemahşerî, a.g.e., c.IV, s.1327.

⁶⁴⁹ en-Nesefî, a.g.e., c.3, s.124; Ebussuûd Efendi, a.g.e., c. XI, s. 5013.

⁶⁵⁰ Kehf 18/ 51.

⁶⁵¹ Zemahşerî, a.g.e., c.II, s.870.

yaratılmasında hazır bulundurdum. Ayrıca, yoldan çıkaranları kendime hiçbir şekilde yardımcı edinmiş de değilim.⁶⁵²

...وَكُنْتُمْ قَوْمًا بُورًا ⁶⁵³		... çünkü her zaman güzelliklerden yoksun bir topluluk oldunuz.
---	--	---

Kötü zanda bulunmanız⁶⁵⁴ ve kötü düşünceleriniz sebebiyle⁶⁵⁵ fasit bir topluluk oldunuz.

...كَانَ ذَلِكَ فِي الْكِتَابِ مَسْطُورًا ⁶⁵⁶		... bu (olacakların) hepsi kitabımızda yazılıdır.
--	--	---

Levh-i Mahfuzda⁶⁵⁷ Kitapta yazılı olduğu için biz ölüm ve yok oluşu her beldeye yazdık⁶⁵⁸

2.2.2.Olumsuz Cümle Yapısının Sebep İle İlgili Ayetleri:

...وَمَا كَانَ أَكْثَرُهُمْ مُّؤْمِنِينَ ⁶⁵⁹		... onlardan çoğu inanmasa da.
---	--	--------------------------------

İnsanların çoğunun tekzib etmesi⁶⁶⁰ ya da inanmamış olmasında ayet var.⁶⁶¹ Bunda şüphesiz bir ibret vardır, fakat çokları iman etmiş değildir.⁶⁶²

...وَمَا كَانَ أَكْثَرُهُمْ مُّؤْمِنِينَ ⁶⁶³		... onların çoğu [buna] inanmasa da
---	--	-------------------------------------

İnsanların çoğu inanmasa da işte bunda ayet var.⁶⁶⁴

⁶⁵² en-Nesefî, a.g.e., c.II, s.306; Ebussuûd Efendi, a.g.e., c. VII, s. 3750.

⁶⁵³ Fetih 48/ 12.

⁶⁵⁴ Zemahşerî, a.g.e., c.IV, s.1511.

⁶⁵⁵ Ebussuûd Efendi, a.g.e., c. XI, s. 5310.

⁶⁵⁶ İsra 17/ 58.

⁶⁵⁷ Ebussuûd Efendi, a.g.e., c. VIII, s. 3640.

⁶⁵⁸ Zemahşerî, a.g.e., c.II, s.836; en-Nesefî, a.g.e., c.II, s.263.

⁶⁵⁹ Şu'arâ 26/ 67.

⁶⁶⁰ Ebussuûd Efendi, a.g.e., c. X, s. 4449.

⁶⁶¹ Zemahşerî, a.g.e., c.III, s.1094.

⁶⁶² en-Nesefî, a.g.e., c.II, s.566.

⁶⁶³ Şu'arâ 26/ 139.

وَمَا كَانَ اللَّهُ مُعَذِّبَهُمْ وَهُمْ يَسْتَغْفِرُونَ ⁶⁶⁵ ...		... bağışlanma dilerlerken de Allah onlara azap edecek değildir.
--	--	--

Mağfîret dilemeleri (bağışlanma dilemeleri)⁶⁶⁶ halinde azaba uğramazlar⁶⁶⁷
Onlar, Allahtan bağışlanma dilerlerken de Allah onlara azap edecek de değildir.⁶⁶⁸

2.2.3.(أَصْح) Yapısının Sebep İle İlgili Ayetleri:

... فَأَصْبَحُوا فِي دِيَارِهِمْ جَائِمِينَ ⁶⁶⁹		... yurtlarında diz üstü çöke kaldılar.
---	--	---

Azabın gelişiyile⁶⁷⁰ zulmedenleri korkunç bir ses yakaladı. Yurtlarında diz üstü çöke kaldılar.⁶⁷¹

... فَأَصْبَحُوا ظَاهِرِينَ ⁶⁷²		... ve onlar üstün gelenlerden oldular.
--	--	---

Biz inananları, düşmanlarına karşı destekledik ve onlar üstün gelenlerden oldular.⁶⁷³ İman edenler düşmanlarına karşı hüccet ya da kılıç aracılığıyla desteklendiler.⁶⁷⁴

... فَأَصْبَحْتُمْ مِنَ الْخَاسِرِينَ ⁶⁷⁵		... böylece kendinizi hüsrana
--	--	-------------------------------

⁶⁶⁴ Zemahşerî, a.g.e., c.III, s.1100; en-Nesefî, a.g.e., c.II, s.575.

⁶⁶⁵ Enfâl 8/ 33.

⁶⁶⁶ Ebussuûd Efendi, a.g.e., c. VI, s. 2452.

⁶⁶⁷ Zemahşerî, a.g.e., c.II, s.545.

⁶⁶⁸ en-Nesefî, a.g.e., c.I, s.643.

⁶⁶⁹ Hud 11/ 67.

⁶⁷⁰ Ebussuûd Efendi, a.g.e., c. VII, s. 3000.

⁶⁷¹ en-Nesefî, a.g.e., c.II, s.70.

⁶⁷² Saff 61/ 14.

⁶⁷³ en-Nesefî, a.g.e., c.III, s.478.

⁶⁷⁴ Ebussuûd Efendi, a.g.e., c. XII, s. 5558.

	uğrayanlar arasında buldunuz.
--	-------------------------------

Bu sizin Rabbiniz Hakkında beslediğiniz zannınızdır. O zannınız sizi mahvetti de böylece kendinizi hüsrana uğrayanlar arasında buldunuz.⁶⁷⁶ Bu sebeple iki cihanda da bedbaht oldunuz.⁶⁷⁷

2.2.4. (ظَلَّ) Yapısının Sebep Anlamı İle İlgili Ayetleri:

... ظَلَّ وَجْهَهُ مُسْوَدًّا ⁶⁷⁸ ...	... hemen yüzü kararır...
--	---------------------------

Kız çocuğunun haber verilmesiyle, yüzü kararır.⁶⁷⁹ Onlardan birine kız müjdelendiği zaman öfkelenmiş olarak yüzü kararırdı. ظَلَّ , صار anlamındadır ve امسى / اصبح / بات gibi dönüşüm manasına kullanılır.⁶⁸⁰ Kızının olduğu müjdelenmesi sebebiyle anlamındadır.⁶⁸¹

... فَظَلُّمٌ تَفَكَّهُونَ ⁶⁸² ...	... ve siz hayret [ve dehşet] içinde kalırdınız.
---	--

Dileseydik ekinlerinizi kuru otlara dönüştürürdük de bundan dolayı şaşakalırdınız.⁶⁸³

... فَتَظَلُّ لَهَا عَاكِفِينَ ⁶⁸⁴ ...	... ve her zaman, kendini onlara adanmış kimseler olarak kalacağız
---	--

Kendimizi onlara adadığımız için yine onlara ibadet etmeye devam edeceğiz.⁶⁸⁵ نَظَّلَ , devam etmek manasındadır. Putlara tapıyoruz ve onlara tapmaya devam

⁶⁷⁵ Fussilet 41/ 23.

⁶⁷⁶ en-Nesefî, a.g.e., c.III, s.232.

⁶⁷⁷ Ebussuûd Efendi, a.g.e., c. XI, s. 5164.

⁶⁷⁸ Nahl 16/ 58.

⁶⁷⁹ Zemahşerî, a.g.e., c.II, s.797.

⁶⁸⁰ en-Nesefî, a.g.e., c.II, s.218.

⁶⁸¹ Ebussuûd Efendi, a.g.e., c. VIII, s. 3498.

⁶⁸² Vakı'a 56/ 65.

⁶⁸³ Zemahşerî, a.g.e., c.IV, s.1592; Ebussuûd Efendi, a.g.e., c. XII, s. 5482; en-Nesefî, a.g.e., c.III, s.426.

⁶⁸⁴ Şu'ara 26/ 71.

edeceğiz, anlamındadır. ⁶⁸⁶ Pis nefislerindeki sevinç ve iftihar ortaya koymak suretiyle demektir. ⁶⁸⁷

2.3.Mensuh Fiil Yapısının, Sebep Anlamı Vermesi:

2.3.1.Mensuh Fiil Yapısı İle İlgili Genel Bilgiler:

1-Bu fiillere Mukarabe fiilleri denmekle birlikte, hepsi yaklaşma anlamı vermezler. Grubun tamamı, yaygın olarak kullanılması dolayısıyla içlerinden bir grup fiilin ismiyle adlandırılmışlardır. ⁶⁸⁸

2-Üç ana gruba ayrılmaktadırlar;

Bunlar Mukareba (Yaklaşma), Recâ (Ümit) ve Şurû' (Başlama) fiilleridir. Mukaraba Fiilleri كرب / اوشك / كاد ; Raca Fiilleri اخلولق / حرى / عسى ; Şurû' Fiilleri بدأ / شرع / أخذ / طفق ve benzeri fiilllerdir. Kane ve grubu gibi İsmi Ref, Haberini Nasb eder. Bu fiillerden sonra أن 'li Muzari bir fiilin olması gerekmektedir. ⁶⁸⁹

2.3.2.Ef'ali Mukarabe Fiil (Yakınlaşma) Yapısının Sebep Anlamı Veren Ayetleri:

...وَكَادُوا يَقْتُلُونَنِي فَلَا تُشْمِتُ بِيَ الْأَعْدَاءَ وَلَا تَجْعَلَنِي مَعَ الْقَوْمِ الظَّالِمِينَ ⁶⁹⁰	... ve neredeyse öldüreceklerdi beni: bunun için benim acımla düşmanlarımı sevindirme ve beni zalimler topluluğuyla bir tutma.
---	--

⁶⁸⁵ Zemahşerî, a.g.e., c.III, s.1095.

⁶⁸⁶ en-Nesefî, a.g.e., c.II, s.566.

⁶⁸⁷ Ebussuûd Efendi, a.g.e., c. X, s. 4454.

⁶⁸⁸ Galâyînî, a.g.e., c.II, s.289.

⁶⁸⁹ Galâyînî, a.g.e., c.II, s.290.

⁶⁹⁰ A'râf 7/ 150.

Harun (as) Hakkındaki kötü düşünceyi değiştirmesi için, ⁶⁹¹ beni horladılar ve saymadılar, beni zayıf gördüler, ⁶⁹² bunun için neredeyse beni öldüreceklerdi, dedi. ⁶⁹³

...وَمَا كَادُوا يَفْعَلُونَ ⁶⁹⁴		... neredeyse bunu yapmayacaklardı.
---	--	-------------------------------------

Araştırmaların kendilerinene ağır gelmesi ⁶⁹⁵ fiyatının yüksekliği yada katilin ortaya ıkmasıyla⁶⁹⁶ İstiskal (ağırdan alma) ve uzunca araştırmaların sonucunda neredeyse hayvanı kesmeyeceklerdi. ⁶⁹⁷

2.3.3.Ef'âli Reca (Umut Fiiller) Yapısı İle Sebep Anlamı Veren Ayetler:

...فَعَسَى أَن يَكُونَ مِنَ الْمُفْلِحِينَ ⁶⁹⁸		... böyle birinin [öte dünyada] kendini kurtulan, esenliğe erişen kimseler arasında bulması (elbette) umulabilir.
---	--	---

Şirkten tevbe⁶⁹⁹ edip, ameli salih işlemesi sebebiyle, kurtulanlardan olması ümit edilir. ⁷⁰⁰

...عَسَى أَن يَكُونُوا خَيْرًا مِنْهُمْ ⁷⁰¹		... belki o [alay edip küçümsedik]leri kendilerinden daha hayırlı olabilirler...
--	--	--

Alay etmeleri, dilleriyle aşağılamaları sebebiyle belki, onlar daha hayırlıdır. ⁷⁰² Üstünlüğün kalplerde gizli olan değerlerde olmasıyla. ⁷⁰³

⁶⁹¹ Ebussuûd Efendi, a.g.e., c. V, s. 2297.

⁶⁹² en-Neseî, a.g.e., c.I, s.607.

⁶⁹³ Zemahşerî, a.g.e., c.II, s.508.

⁶⁹⁴ Bakara 2/ 71.

⁶⁹⁵ Ebussuûd Efendi, a.g.e., c. I, s. 270.

⁶⁹⁶ en-Neseî, a.g.e., c.I, s.99.

⁶⁹⁷ Zemahşerî, a.g.e., c.I, s.92.

⁶⁹⁸ Kasas 28/ 67.

⁶⁹⁹ Ebussuûd Efendi, a.g.e., c. X, s. 4618.

⁷⁰⁰ Zemahşerî, a.g.e., c.II, s.1165.

⁷⁰¹ Hucurât 49/ 11.

...سُبْحَانَهُ عَمَّا يُشْرِكُونَ ⁷¹⁵	... O, onların ortak koştukları her şeyden uzaktır.
--	---

Allah'tan başkasını Rab edinmeleri sebebiyle, Allah Subhan'dır (Hiç kimseye muhtaç değildir).⁷¹⁶ Allah Teala'nın onların ibadet ve itaatlerine ihtiyacı yoktur. Onların şirk koşmasından da uzaktır.⁷¹⁷

...سُبْحَانَهُ وَتَعَالَى عَمَّا يُشْرِكُونَ ⁷¹⁸	... Allah onların şirk koştukları şeylerden uzaktır, yücedir.
---	---

Allah'a şirk koşulması, ortakların ona mal edilmesi sebebiyle, Allah Subhan'dır.⁷¹⁹ Buradaki مَا, mevsule veya mastariyedir.⁷²⁰ Allah'a şirk isnat etmeleri sebebiyle anlamındadır.⁷²¹

...سُبْحَانَهُ وَلَهُمْ مَا يَشْتَهُونَ ⁷²²	... o bundan uzaktır, yücedir, kendilerininene ise hoşlarına gideni [seçmek isterler]
--	---

Allah kendisine yakıştırdığı kız çocukları şirkinden de uzaktır, Subhan'dır.⁷²³ Allah onların söylediklerinden uzaktır.⁷²⁴

⁷¹⁵ Tevbe 9/ 31.

⁷¹⁶ Zemahşerî, a.g.e., c.II, s.577; en-Nesefî, a.g.e., c.I, s.678.

⁷¹⁷ Ebussuûd Efendi, a.g.e., c. VI, s. 2569.

⁷¹⁸ Nahl 16/ 1.

⁷¹⁹ Zemahşerî, a.g.e., c.II, s.785.

⁷²⁰ en-Nesefî, a.g.e., c.2, s.203.

⁷²¹ Ebussuûd Efendi, a.g.e., c. VIII, s. 3444.

⁷²² Nahl 16/ 57.

⁷²³ Zemahşerî, a.g.e., c.II, s.797.

⁷²⁴ Ebussuûd Efendi, a.g.e., c. VIII, s. 3498.

İKİNCİ BÖLÜM

- A - GRUBU:

3.1.Key (كَي) Yapısının Sebep Anlamı Vermesi

3.1.1.Key (كَي) Yapısı İle İlgili Genel Bilgiler:

1-Bu harf bazen Muzari'nin başında da bulunur. Mastar manası vererek onu nasb eder. Gelecek zamanı gösterir. Kendinden önce genellikle (ل) Harf-i Cerri gelir.⁷²⁵

يقرأ أحمد كَي يتعلم : Ahmed, öğrenmek için okuyor.

يستمع الطالب كَي يكتب : Öğrenci, yazmak için dinliyor.

2-(ل كَي) 'den sonra gelen Mudâri, lâm İle mecrûr müevvel mastar hükmündedir.⁷²⁶

3-Sebep bildiren Lâm, çoğunlukla mastar manası içeren (كَي) ile birlikte gelir. Sebep anlamı veren Lam olmaksızın da mastar anlamı içerebilir. Bu takdirde müevvel mastar, mukadder Lâm İle mecrûr veya cümlede câr eden ögenin kaldırılmasıyla mansub olur.⁷²⁷ Her iki durumda da, önceki ifade sonraki ifadeye sebep anlamı katar.⁷²⁸

استمع كَي تفهم : Anlamak için dinle

أقرأ كَي أحفظ : Ezberlemek için okuyorum, لَكَي أحفظ anlamındadır.

⁷²⁵ İbn Hişâm, Muğni'l-Lebîb, c.I, s.182; el-Antaki, a.g.e., s.290.

⁷²⁶ İbn Hişâm, a.g.e., c.I, s.182; ez-Zeccâci, Abdurrahman b. İshak, Kitâbu'l-Lâmât, terc., Ahmet Yüksel, Etüt Yay., Samsun, 2005, s.89.

⁷²⁷ İbn Hişâm, a.g.e., a.yer.

⁷²⁸ İbn Hişâm, a.g.e., c.II, s.178.

4- Lâm olmaksızın (كِي) kullanıldığında, sebep anlamını bildiren Cer Harfî olur. O zaman (اُنْ) ‘den sonra vucûben gizli mastar harfî bulunur.

جِئْتُ : Anlamı: “ Öğrenmek için geldim “ cümlesinin aslı; جِئْتُ كِي أَنْ أَعْلَمَ⁷²⁹ dir.

5- Bazen Harf-i Cer olarak işlev görür, bazen de fiili naspeder görüşüdür. En doğru görüş de budur.⁷³⁰

6- Muzârinin başına gelerek, müevvel mastar haline çevirir ve mahallen cer eder.

7-Türkçe’de “ için, ta ki, diye, ...den dolayı “ gibi anlamlar kazanarak, sebep ve illet anlamına dönüşmüşlerdir. Ancak bu ifade Ukayl kabilesine göredir.

3.1.2.(كِي) Yapısının Muzari Fiili Nasb Yapması İle İlgili Ayetler:

...فَرَجَعْنَاكَ إِلَى أُمِّكَ كَيْ تَقَرَّ عَيْنُهَا وَلَا تَحْزَنَ ⁷³¹ ...		... Ve böylece seni yeniden annene kavuşturduk ki onun gözü aydın ve [artık] üzülmesin...
--	--	---

Annesinin yüzü gülsün⁷³² ve Hz. Musa(as)’ın hiçbir kadının memesini kabul etmemesi sebebiyle seni ona döndüreceğiz.⁷³³

...كَيْ نُسَبِّحَكَ كَثِيرًا ⁷³⁴		Seni çok tesbih edelim diye.
---	--	------------------------------

Güçlü bir şekilde ibadet etmek⁷³⁵ sana dua etmek ve seni tesbih etmek için.⁷³⁶ Ayrıca bu ayetler son üç ayetin gayesini, sebebini de anlatmaktadır.⁷³⁷

⁷²⁹ el-Antaki, a.g.e., s.290; İbn Hişâm, a.g.e., c.I, s.182.

⁷³⁰ el-Murâdî, el-Hasen b. Kâsım, el-Cenâ’-d-Dânî fî Hurûf-il Me’ânî,thk. Fahrüddin Kâbave ve Muhammed Nedîm, Beyrût, Kütübül ‘İlmiyye Yay., 1992, s.264.

⁷³¹ Tâhâ 20/ 40.

⁷³² en-Neseffî, c.2, s.365.

⁷³³ Ebussuûd Efendi, a.g.e., c. IX, s. 3741.

⁷³⁴ Tâhâ 20/ 33.

3.2.Key La كَيْ لَا / كَيْ لَا Yapısının Muzari İle Sebep Anlamı Veren Ayetler:

... كَيْ لَا يَكُونُ دُولَةً ⁷³⁸ ...		... içinizden [zaten] zengin olanlar arasında dolaşıp duran [bir servet] haline gelmesin diye...
---	--	--

Cahiliyye döneminde olduğu gibi mallar yalnızca başkanlar arasında dağıtılan bir ganimet olmaması ⁷³⁹ dolaşıp duran bir servet haline dönüp ⁷⁴⁰ fakirlere verilmesi gereken nimetlerin zenginler arasında iftihar konusu olan bir devlete dönüşmemesi için.⁷⁴¹

... لَكَيْ لَا يَعْلَمَ بَعْدَ عِلْمٍ شَيْئًا ⁷⁴² ...		...(insanın) bildiği şeyi de bilmez olduğu yaşa kadar alıkonulurlar...
--	--	--

Unutkanlık konusunda çocukluk dönemine döner, ⁷⁴³ bildiklerini unuttur, ⁷⁴⁴ akıl ve güç eksikliğinden dolayı çocuğa benzeyen düşkün bir ihtiyar ömrünün durumundan daha kötüsü yoktur.⁷⁴⁵

... لَكَيْلَا يَعْلَمَ مِنْ بَعْدِ عِلْمٍ شَيْئًا ⁷⁴⁶ ...		... bilirken hiçbir şey bilmemesi için...
--	--	---

İhtiyarlayıp, bunaması sebebiyle ⁷⁴⁷ ilim kazandıktan sonra unutmaya başlar, ⁷⁴⁸ bilirken bilmez olur . ⁷⁴⁹

⁷³⁵ Zemahşerî, a.g.e., c.III, s.924.

⁷³⁶ en-Nesefî, a.g.e., c.II, s.363.

⁷³⁷ Ebussuûd Efendi, a.g.e., c. IX, s. 3937.

⁷³⁸ Haşr 59/ 7.

⁷³⁹ Zemahşerî, a.g.e., c.IV, s.1617.

⁷⁴⁰ en-Nesefî, a.g.e., c.III, s.457.

⁷⁴¹ Ebussuûd Efendi, a.g.e., c. XII, s. 5529.

⁷⁴² Nahl 16/ 70.

⁷⁴³ Zemahşerî, a.g.e., c.IV, s.801.

⁷⁴⁴ en-Nesefî, a.g.e., c.II, s.223.

⁷⁴⁵ Ebussuûd Efendi, a.g.e., c. VIII, s. 3509.

⁷⁴⁶ Hac 22/ 5.

⁷⁴⁷ Ebussuûd Efendi, a.g.e., c. XI, s 4099.

... لِكَيْ لَا يَكُونَ عَلَى الْمُؤْمِنِينَ حَرَجٌ ^{750*} ...		... müminlere bir zorluk olmaması için...
---	--	---

Allah ve Rasulünün kınamasına maruz kalınmaması için ⁷⁵¹ kötü bir cahiliye adetini kaldırmak amacıyla.⁷⁵²

... لِكَيْلَا يَكُونَ عَلَيْكَ حَرَجٌ ^{753*} ...		... sana herhangi bir zorluk olmaması içindir...
---	--	--

Din ve dünya işlerinde sana bir güçlülük ⁷⁵⁴ zorluk olmaması için ⁷⁵⁵ senin için bu hükmü özel tanıdık.⁷⁵⁶

3.3.Hatta (حَتَّى) Yapısı Hakkında Genel Bilgiler:

1-Türkçe’de yerine göre, “..e,...a, doğru, إلى ... ila, ...e kadar,...değin, tâ ki, hem, bile, üstelik, hatta” gibi anlamlarla hedefe varış, sonuç ve gayeyi, bitişi bildirir. Bazen isim olarak cer gelir, bazen de Muzari fiilin başına gelir ve nasb olur, bazen atıf olarak diğer bir kullanımda da isim ya da fiil cümlesinin başına gelir.⁷⁵⁷

حَتَّى مَطْلَعِ الْفَجْرِ : Şafak sökünçeye kadar.

2-Sonuç, bitiş ifade ettiğinde anlam ve görev bakımından cer harfî إلى gibi işlev görür.⁷⁵⁸ Cer okuttuğu kelimede iki özellik olmalıdır.

⁷⁴⁸ Zemahşerî, a.g.e., c.III, s.979.

⁷⁴⁹ en-Nesefî, a.g.e., c.II, s.429.

⁷⁵⁰ Ahzâb 33/ 37.

⁷⁵¹ Zemahşerî, a.g.e., c.III, s.1246.

⁷⁵² Ebussuûd Efendi, a.g.e., c. X, s. 4815.

⁷⁵³ Ahzâb 33/ 50.

⁷⁵⁴ Zemahşerî, a.g.e., c.III, s.1251.

⁷⁵⁵ en-Nesefî, a.g.e., c.III, s.39.

⁷⁵⁶ Ebussuûd Efendi, a.g.e., c. X, s 4827.

⁷⁵⁷ el-Mâlekî, Ahmed b. ‘Abdin-Nûr, Rasfu-l-Mebânî fî Şerhi Hurûfi-l-Me’ânî, Thk.Ahmed Muhammed el-Hârrât, Dâru-l-Kalem, Dimaşk, 1985, s.258.

⁷⁵⁸ İbn Hişâm, Muğni’l-Lebîb, c.I, s.122.

a-Birincisi önüne geldiği isme umum anlamı vermeli, zamir şeklinde gelmemelidir.

b-İkincisi ise, bölümlere ayrılabilen bir isim olmalı ve en son parçası veya ona bitişik olan parçası anlatılmalıdır.

c-Bitiş ve sona eriş, zaman ve mekan ifade edebilir.

أَكَلْتُ السَّمَكَةَ حَتَّى ذَنْبِهَا : Balığı kuyruğu ile beraber yedim.

3- (حَتَّى) kelimesi, Muzari'nin önüne gelmekle إِلَى anlamından ayrılmaktadır.

Bu durumda müevvel mastara dönüşerek nasb okutur. Böylece üç anlama gelebilir.⁷⁵⁹

a-“... حَتَّى يَرْجِعَ إِلَيْنَا مُوسَى”⁷⁶⁰ “... Musa, bize dönünceye kadar”

b-İstisna edatı إِلَّا anlamında kullanılır:⁷⁶¹

إِلَّا أَنْ تَفْعَلَ . “Vallahi sen yapmazsan ben de yapmam” وَاللَّهِ لَا أَفْعَلُ حَتَّى تَفْعَلَ anlamındadır.

c- (حَتَّى) sebep, için anlamında kullanılır:

... حَتَّى يَرُدُّوكُمْ وَلَا يَزَالُونَ يُقَاتِلُونَكُمْ...⁷⁶² “...Sizi döndürmek için daima sizinle savaşırlar...”

4- (حَتَّى) başlangıç anlamı için olur. İsim ve fiil cümlesinin önüne gelebilir.⁷⁶³ Cer ameli yapmaz.

... حَتَّى عَفَوْا...⁷⁶⁴ “...nihayet çoğaldılar...”

⁷⁵⁹ İbn Hişâm, a.g.e., c.I, s.125.

⁷⁶⁰ Tâhâ 20/ 91.

⁷⁶¹ İbn Hişâm, a.g.e., c.I, s.122.

⁷⁶² Bakara 2/ 217.

⁷⁶³ İbn Hişâm, Muğni'l-Lebîb, c.I, s.127.

5- (حَتَّى) Atıf Harfî vav gibi işlev görür. Atıf olarak kullanılması az olmakla beraber yalnız cer edilen isim üzerine atfettiği zaman cer edatı tekrarlanır.⁷⁶⁵

6- (حَتَّى) Huzeyl lehçesinde (عَتَى) şeklinde okunur. Yani ح Harf-i ع şekline dönüşmüştür.⁷⁶⁶ İbn Mes'ûd (ö. h.653), aşağıdaki ayeti şu şekilde okumuştur.

... فَتَرَبَّصُوا بِهِ عَتَى حِينٍ ...⁷⁶⁷ “ Bir süre için onu gözetim altında tutunuz.”

768

7- (كِي) gibi sebep, illet ve içinlik “ السببية - التعليل ” bildirir.⁷⁶⁹

3.3.1.Hatta (حَتَّى) Yapısının Sebep Anlamı Vermesi İle İlgili Ayetler:

حَتَّى إِذَا أَخَذْنَا مُتْرَفِيهِم بِالْعَذَابِ ⁷⁷⁰	öyle ki, sonunda, onların arasından bolluk, genişlik içinde dalıp gitmiş olanları azapla kısıktırak yakaladığımız zaman...
--	--

Onlar kötü amellerini sürdürecekler, nihayet kendilerininene servet ve evlat verdiğimiz o müreffeh olanları azap ile yakaladığımızda bir de bakarsın ki Allah’a yalvarırlar. Yani kötü amellerini sürdürmeleri sebebiyle⁷⁷¹ dünya hayatında onları refahları sayesinde yakaladık⁷⁷² ve Bedir’de Allah onları bu sebeple öldürmüştür.

773

⁷⁶⁴ A’râf 7/ 95.

⁷⁶⁵ İbn Manzûr, Cemaluddin Ebul Fadl Muhammed bin Mükerrrem (ö.h.711/ m. 1311), Lisânu’l-‘Arab, Thk., Abdullah Ali el-Kebîr, Muhammed Ahmed Hasbullah, Hâşim Muhammed eş-Şâzelî, Dâru’l-Me’ârif, Kahire, 1981, c.II, s.768.

⁷⁶⁶ İbn ‘Akîl, Şerhu İbn Akîl, c.II, s.12.

⁷⁶⁷ Mu’minûn 23/ 25.

⁷⁶⁸ İbn ‘Akîl, a.g.e., a.yer.

⁷⁶⁹ Çelen, Mehmet, a.g.e., s.61.

⁷⁷⁰ Mü’minûn 23/ 64.

⁷⁷¹ Ebussuûd Efendi, a.g.e., c. IX, s. 4211.

⁷⁷² en-Nesefî, a.g.e., c.II, s.472.

⁷⁷³ Zemahşerî, a.g.e., c.III, s.1012.

... حَتَّى إِذَا أَتَوْا عَلَى وَادِي النَّمْلِ ... ⁷⁷⁴		Nitekim karıncalarla dolu bir vadiye geldiklerinde...
--	--	---

Karıncaya vadisine varmaları sebebiyle⁷⁷⁵

... حَتَّى إِذَا رَأَوْا مَا يُوعَدُونَ ⁷⁷⁶ ...		Nihayet uyarıldıkları şeyi görünce...
--	--	---------------------------------------

Kendilerininene verilecek azabı görmeleri⁷⁷⁷ Bedir’de Allah’ın onlara göstermesi ya da Kıyamet gününde göreceklelerinden dolayı⁷⁷⁸

3.3.2.Hatta (حَتَّى) İle Fiili Muzari Yapısının Sebep Anlamı Vermesi İle

İlgili Ayetler:

... لَمْ يَذْهَبُوا حَتَّى يَسْتَأْذِنُوهُ ⁷⁷⁹ ...		... o'nun iznini almadıkça ayrılmazlar...
---	--	---

Senin iznin olmadan ayrılamayacakları için onlara izin ver⁷⁸⁰ ki gidebilsinler. Senin dilemen sebebiyle ayrılabilirler.⁷⁸¹ Böylece kamil iman sahibi olsunlar.⁷⁸²

... حَتَّى تَأْتِيَهُمُ السَّاعَةُ بَغْتَةً ⁷⁸³ ...		... kendilerininene kıyamet ansızın gelinceye kadar...
--	--	--

Kıyametin veya azabın gelmesiyle⁷⁸⁴ ansızın gelinceye kadar⁷⁸⁵ ya da külli iradenin Allah’a mahsus olması sebebiyle.⁷⁸⁶

⁷⁷⁴ Neml 27/ 18.

⁷⁷⁵ en-Nesefî, a.g.e., c.II, s.597; Zemahşerî, a.g.e., c.III, s.1119.

⁷⁷⁶ Cin 72/ 24.

⁷⁷⁷ en-Nesefî, a.g.e., c.III, s.553.

⁷⁷⁸ Zemahşerî, a.g.e., c.IV, s.1702.

⁷⁷⁹ Nur 24/ 62.

⁷⁸⁰ en-Nesefî, a.g.e., c.II, s.521.

⁷⁸¹ Zemahşerî, a.g.e., c.III, s.1054.

⁷⁸² Ebussuûd Efendi, a.g.e., c. IX, s4327.

⁷⁸³ Hac 22/ 55.

⁷⁸⁴ Zemahşerî, a.g.e., c.III, s.994.

⁷⁸⁵ en-Nesefî, a.g.e., c.II, s.449.

⁷⁸⁶ Ebussuûd Efendi, a.g.e., c. IX, s 4143.

... ⁷⁸⁷ حَتَّىٰ أُنَلِّغَ مَجْمَعَ الْبَحْرَيْنِ ...	... İki denizin birleştiği yere varıncaya kadar...
---	--

İki denizin birleştiği yere varıncaya kadar⁷⁸⁸ oraya ulaşmak amacıyla ⁷⁸⁹ konulmuş bir amaç için yürüyeceğim. ⁷⁹⁰

... ⁷⁹¹ حَتَّىٰ أُحَدِّثَ لَكَ مِنْهُ ذِكْرًا ...	... bu hususta ben sana bir açıklamada bulununcaya kadar .
--	--

Yani, bana tabi olmanın şartı, benim sana açıklayıncaya kadar bana soru sormamandır. ⁷⁹² Hocanın öğrencisine ben sana açarsam demesine benzer. ⁷⁹³ Bu sözün sahibi, kendisinden sâdır olan her şeyin mutlaka bir hikmet sebebiyle olduğu ve güzel bir sonucu olduğunu bildirir. ⁷⁹⁴

... ⁷⁹⁵ حَتَّىٰ يُغَيِّرُوا مَا بِأَنْفُسِهِمْ ...	... o toplum kendi gidişini değiştirmedikçe...
---	--

Hallerini değiştirmeleri sebebiyle, Allah da onlara verdiği nimetlerini değiştirecektir. ⁷⁹⁶ Bir toplum içinde bulunduğu durumu (nimeti) değiştirmedikçe ⁷⁹⁷ Onların başlarına gelenler kötü ameller yüzündendir; yoksa onu gerektiren sebepler zuhur etmedikçe bu sonuç gerekmez. ⁷⁹⁸

... ⁷⁹⁹ حَتَّىٰ يُشْخِنَ فِي الْأَرْضِ ...	... yeryüzünde tamamen sindirilmedikçe...
---	---

İslam yeryüzünde kafirlere üstünlük sağlayıp, kafîler aciz duruma düşünceye kadar ⁸⁰⁰ onlarla savaş yapman ⁸⁰¹ Peygamber olman sebebiyle gereklidir. ⁸⁰²

⁷⁸⁷ Kehf 18/ 60.

⁷⁸⁸ en-Nesefî, a.g.e., c.II, s.308,n309.

⁷⁸⁹ Ebussuûd Efendi, a.g.e., c. VIII, s. 3759.

⁷⁹⁰ Zemahşerî, a.g.e., c.II, s.873.

⁷⁹¹ Kehf 18/ 70.

⁷⁹² en-Nesefî, a.g.e., c.II, s.311.

⁷⁹³ Zemahşerî, a.g.e., c.III, s.874.

⁷⁹⁴ Ebussuûd Efendi, a.g.e., c. VIII, s. 3765.

⁷⁹⁵ Enfal 8/ 53.

⁷⁹⁶ Zemahşerî, a.g.e., c.II, s.553.

⁷⁹⁷ en-Nesefî, a.g.e., c.I, s.652.

⁷⁹⁸ Ebussuûd Efendi, a.g.e., c. VI, s. 2478.

⁷⁹⁹ Enfal 8/ 67.

... حَتَّى تَقِيمُوا التَّوْرَةَ وَالْإِنْجِيلَ وَمَا أُنْزِلَ إِلَيْكُمْ مِّن رَّبِّكُمْ ⁸⁰³ ...	... Siz, Tevrat'a, İncil'e ve Rabbiniz tarafından size indirilen her şeye [tam olarak] uymadıkça
---	---

Bu halleri tuğyan halidir. Bunun için Tevrat'ı ve İncil'i uygulamaları gerekmektedir.⁸⁰⁴ Şayet bunu uygulamazlarsa zararı sana değil, onlarıdır, bu sebeple üzülmeye.⁸⁰⁵ Peygamberimiz (sav) 'in delillerini beyan edip, onun şeriatını tespit etmeleri ve hükümlerini uygulamaları gerekmektedir.⁸⁰⁶

... حَتَّى يُؤْمِنُوا ⁸⁰⁷ ...	... onlar [sahih] inanca ulaşınca kadar...
--	---

Şirk koşmaları sebebiyle,⁸⁰⁸ iman etmedikçe müşrik kadınlarla evlenmeyiniz.

809

3.3.3.Hatta (حَتَّى) İle Fiili Muzari Yapısının Sebep Anlamı Geldiği Ayet

Örnekleri:

... حَتَّى يَطْهُرَ ⁸¹⁰ ...	... ve onlar (kadınlar) temizleninceye kadar...
... حَتَّى يَبْلُغَ الْهَدْيُ مَحِلَّهُ ⁸¹¹ ...	... ve kurban kesilip yerine ulaşınca kadar...
... حَتَّى يُؤْذَنَ لَكُمْ ⁸¹² ...	... size izin verilinceye kadar...

⁸⁰⁰ en-Nesefî, a.g.e., c.I, s.656.

⁸⁰¹ Zemahşerî, a.g.e., c.II, s.557.

⁸⁰² Ebussuûd Efendi, a.g.e., c. VI, s. 3496.

⁸⁰³ Mâide 5/ 68.

⁸⁰⁴ Zemahşerî, a.g.e., c.I, s.393.

⁸⁰⁵ en-Nesefî, a.g.e., c.I, s.462.

⁸⁰⁶ Ebussuûd Efendi, a.g.e., c. IV, s. 1699.

⁸⁰⁷ Bakara 2/ 221.

⁸⁰⁸ Ebussuûd Efendi, a.g.e., c. II, s. 599.

⁸⁰⁹ en-Nesefî, a.g.e., c.I, s.184

⁸¹⁰ Bakara 2/ 222

⁸¹¹ Bakara 2/ 196

... حَتَّى يُغْنِيَهُمُ اللَّهُ مِنْ فَضْلِهِ ⁸¹³ ...	... Allah kendilerine lütfuyla bu imkanı verinceye kadar...
... حَتَّى يَرَوْا الْعَذَابَ الْأَلِيمَ ⁸¹⁴ ...	... o can yakıcı azabı görmedikçe.
... فَقَاتِلُوا آلِي تَبَعِي حَتَّى تَفِيءَ إِلَى أَمْرِ اللَّهِ ⁸¹⁵ ...	... Allah'ın buyruğuna uygun hale getirinceye kadar, haksızlık yapan taraf ile mücadele edin...

3.3.4. (إِذَا -- حَتَّى) Mazi Fiil Yapısı İle İlgili Sebep Anlamı Veren Ayet:

قَدْ خَسِرَ الَّذِينَ كَذَبُوا بِلِقَاءِ اللَّهِ حَتَّى إِذَا جَاءَتْهُمْ السَّاعَةُ بَغْتَةً ⁸¹⁶ ...	Allah'a kavuşmayı yalanlayanlara kıyamet saati ansızın gelmesi sebebiyle hüsrana uğradılar...
--	---

Kıyametin ansızın gelmesi ⁸¹⁷ ve yalanlamaları sebebiyle ⁸¹⁸

3.3.5. (حَتَّى) Mazi Fiil Yapısı İle İlgili Sebep Anlamı Veren Ayet:

... حَتَّى جَاءَ أَمْرُ اللَّهِ وَغَرَّكُمْ بِاللَّهِ الْغُرُورُ ⁸¹⁹	... çünkü, Allah Hakkındaki ayartıcı düşünceler[iniz] sizi yanılgıya sürükledi.
---	---

Zahiren iman etmiş gibi görünseler de, gerçekte münafıklardır. ⁸²⁰ Ölüm onlara geldiğinde ⁸²¹ de şeytan sizi Allah Hakkında (bağışlayıcıdır diye) aldatmıştı. ⁸²²

⁸¹² Nur 24/ 28.

⁸¹³ Nur 24/ 33.

⁸¹⁴ Şu'ara 26/ 201.

⁸¹⁵ Hucurât 49/ 9.

⁸¹⁶ En'âm 6/ 31.

⁸¹⁷ en-Neseffî, a.g.e., c.I, s.498.

⁸¹⁸ Zemahşerî, a.g.e., c.II, s.422.

⁸¹⁹ Hadid 57/ 14.

... حَتَّى طَالَ عَلَيْهِمُ الْعُمُرُ ⁸²³ ...	... öyle ki uzun süre yaşadılar...
--	------------------------------------

Bu kelimelerin vehimlerinin aksine, kendilerinin korunmalarının sebebinin, ilahi takdirde kendilerine belirlenmiş ömürleri süresince dünyada barındırılıp faydalandırılmaları olduğunu beyan etmek⁸²⁴ geniş imkan verilmesi nedeniyle⁸²⁵ (sürekli yaşayacaklarmış gibi) ömürleri uzun oldu.⁸²⁶

... حَتَّى نَسُوا الذِّكْرَ وَكَانُوا قَوْمًا بُورًا ⁸²⁷	... onlar da sonunda [Seni] anmayı büsbütün unuttular; çünkü bunlar her türlü iyilikten yoksun kimselerdi.
---	--

Helak sebepleri, Allah'a şükretmeyi zikri unutmaları ve küfürleri sebebiyledir.⁸²⁸ Allah'ı anmayı unutmaları,⁸²⁹ onların hidayetten dalaletle sapmalarına sebep olmuştur.⁸³⁰

⁸²⁰ Ebussuûd Efendi, a.g.e., c. XII, s. 5496.

⁸²¹ Zemahşerî, a.g.e., c.IV, s.1599.

⁸²² en-Neseî, a.g.e., c.III, s.437.

⁸²³ Enbiya 21/ 44.

⁸²⁴ Ebussuûd Efendi, a.g.e., c. IX, s. 4039.

⁸²⁵ Zemahşerî, a.g.e., c.III, s.961.

⁸²⁶ en-Neseî, a.g.e., c.II, s.406.

⁸²⁷ Furkan 25/ 18.

⁸²⁸ Zemahşerî, a.g.e., c.III, s.1061.

⁸²⁹ en-Neseî, a.g.e., c.II, s.530.

⁸³⁰ Ebussuûd Efendi, a.g.e., c. X, s. 4378.

-B - GRUBU

4.1.Sebeup Anlamı Veren, Bazı Şart Edat Yapıları:

4.1.1. İn (إِنْ) Şart Edat Yapısı İle İlgili Genel Bilgiler:

1-Daima fiil öncesinde bulunan Şart Harfidir. Hükümü, iki fiili cezmetmektir. Muzâri fiilini zahiren (görünürde), Mâzî fiilini ise mahallen cezmeder. Türkçe’de, “Şayet, eğer, ise, ... se, ...sa” anlamlarına gelir.⁸³¹

Başında bulunduğu Mazî ve Muzârî Fiillerini gelecek zamana tahsis eder.

2-Şart Harfi iki fiili gerektirip, birincisine “ şart fiili ” veya “ şart cümlesi” denir. Diğerine ise “ ceza ya da cevap fiili “ veya “ ceza ya da cevap cümlesi” denir.⁸³²

إِنْ تَذْهَبْ أَذْهَبْ : Gidersen ben de giderim.

Bazen bu kuralın dışına çıkılarak Mudâriye Mazî anlamı anlamı da verilir.

... إِنْ يَسْرِقْ فَقَدْ سَرَقَ أَخٌ لَهُ مِنْ قَبْلُ ...⁸³³ “...Eğer hırsızlık yaptı ise daha önce de onun öz kardeşi hırsızlık yapmıştı...”

3-Hem fiil, hem de isim cümlesinin başında bulunan bir olumsuzluk harfi olabilir. Türkçe de de yerine göre; “ değildir, olmaz, ...me, ma, ...mıyor, ...mıyor “ gibi manalara gelmektedir.

...إِنَّ الْكَافِرُونَ إِلَّا فِي غُرُورٍ⁸³⁴ “, anlamı: “ ... İnkarcılar sadece aldanmaktadır.”

4-Fiil cümlesinin önüne gelip, Mâzi ve Hâl (şimdiki zaman)’a dahil olur.⁸³⁵

⁸³¹ Ma’lûf, Luis, el-Müncid fi’l-Luğa, Daru el-Maşrık, Beyrût, 1973, XXI. Baskı, s.9.

⁸³² Zihni, Mehmed, el-Muntehab, s.538.

⁸³³ Yusuf 12/ 77.

⁸³⁴ Mülk 67/ 20.

⁸³⁵ İbn Hişâm, Muğni’l-Lebîb, c.I, s.22,23.

...⁸³⁶ “...İNْ أَرَدْنَا إِلَّا الْحُسْنَى ...
ettik...”

...⁸³⁷ “...وَإِنْ أَذْرِي أَقْرَبُ أَمْ بَعِيدُ مَا تُوعَدُونَ
yakın mı, yoksa uzak mı olduğunu bilmiyorum.

4.1.1.1.(İn) (إِنْ) Şart Harf Yapısı İle Sebep Anlamı Veren Ayetler:

...İNْ كُنَّ يُؤْمِنَنَّ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ ⁸³⁸ ...	... Çünkü eğer Allah'a ve Ahiret Günü'ne inanıyorlarsa...
---	--

Şayet Allah’a ve ahiret gününe iman ediyorlarsa⁸³⁹ yaptıkları işin büyüklüğü
sebebiyle helal değildir.⁸⁴⁰

...İNْ كُنْتُمْ آمَنْتُمْ بِاللَّهِ وَمَا أَنْزَلْنَا عَلَى عَبْدِنَا ⁸⁴¹ ...	... eğer Allah'a ve kulumuza indirdiğimize inanıyorsanız...
---	--

İnanıyorsanız ayetin gereğini yapınız. Çünkü iman verİlen hükme razı olmayı
gerektirir.⁸⁴² Kulumuza iman ediyorsanız, bu sebeple, Humus’u veriniz⁸⁴³ İman
etmenizden dolayı buna razı olun.⁸⁴⁴

...İNْ كَانَ اللَّهُ يُرِيدُ أَنْ يُغْوِيَكُمْ ⁸⁴⁵ ...	...eğer Allah sizin azgınlık içinde
---	-------------------------------------

⁸³⁶ Tevbe 9/ 107.

⁸³⁷ Enbiya 21/ 109.

⁸³⁸ Bakara 2/ 228.

⁸³⁹ en-Nesefî, a.g.e., c.II, s.189; Ebussuûd Efendi, a.g.e., c. II, s. 611.

⁸⁴⁰ Zemahşerî, a.g.e., c.I, s.166.

⁸⁴¹ Enfal 8/ 41.

⁸⁴² en-Nesefî, a.g.e., c.II, s.365.

⁸⁴³ Zemahşerî, a.g.e., c.II, s.549.

⁸⁴⁴ Ebussuûd Efendi, a.g.e., c. VI, s. 2465.

⁸⁴⁵ Hûd 11/ 34.

		kalmanızı dilemişse...
--	--	------------------------

Ayette mücerret azdırma ifadesi İle yetinilmesi ve “eğer Allah sizi azdırıyorsa” denilmemesi Allah’ın galibiyetini ziyadesiyle ifade etmek amacıyladır.

⁸⁴⁶ Kafirin küfründeki ısrar ve iğvası ⁸⁴⁷

... إِنْ كُنْتُمْ خَرَجْتُمْ جِهَادًا فِي سَبِيلِي وَإِيتَاءَ مَرْضَاتِي ⁸⁴⁸ ...		... eğer rızamı kazanmak üzere benim yolunda cihat etmek için çıktıysanız...
--	--	--

Eğer benim yolumda cihat etmek için çıktıysanız ⁸⁴⁹ kafirlere olan bu sevginizin sebebi nedir? ⁸⁵⁰ Hulasa eğer siz benim dostlarım iseniz bu sebeple düşmanlarımı dost edinmeyiniz. ⁸⁵¹

... إِنْ كُنَّا نَحْنُ الْغَالِبِينَ ⁸⁵²		... Eğer üstün gelen biz olursak
---	--	----------------------------------

Yenmemiz ⁸⁵³ ve karşılığının büyük olması nedeniyle ⁸⁵⁴

... وَإِنْ كُنَّا عَنْ دِرَاسَتِهِمْ لَغَافِلِينَ ⁸⁵⁵		... ve biz onların öğretilerinden habersizdik demeyesiniz, diye.
--	--	--

Buradaki إِنْ-i muhaffeftir. Ağır musakkal kelime ile arasında olumsuzluk anlamı veren bir “ ل ” vardır. “ Tevrat ve İncil sahiplerine gelenlerden habersizdik dememeniz için” anlamındadır. ⁸⁵⁶ Kitaplarının tilavetinden habersizdik dememeleri, ⁸⁵⁷ şeklinde mazeret beyan ederek bu iki kitabın hükümlerinden habersizdik demeleri sebebiyle. ⁸⁵⁸

⁸⁴⁶ Ebussuûd Efendi, a.g.e., c. VII, s. 2956.

⁸⁴⁷ Zemahşerî, a.g.e., c.II, s.658; en-Neseî, c.2, s.56.

⁸⁴⁸ Mümtetine 60/ 1.

⁸⁴⁹ en-Neseî, a.g.e., c.III, s.466,467.

⁸⁵⁰ Zemahşerî, a.g.e., c.IV, s.1623.

⁸⁵¹ Ebussuûd Efendi, a.g.e., c. XII, s. 5541.

⁸⁵² A'râf 7/ 113.

⁸⁵³ Zemahşerî, a.g.e., c.II, s.495; Ebussuûd Efendi, a.g.e., c.V, s. 2255.

⁸⁵⁴ en-Neseî, a.g.e., c.I, s.593.

⁸⁵⁵ En'âm 6/ 156.

⁸⁵⁶ Zemahşerî, a.g.e., c.II, s.460.

⁸⁵⁷ en-Neseî, a.g.e., c.I, s.550.

⁸⁵⁸ Ebussuûd Efendi, a.g.e., c. V, s. 2103.

وَإِنْ كُنْتُمْ فِي رَيْبٍ مِّمَّا نَزَّلْنَا عَلَىٰ عَبْدِنَا ⁸⁵⁹ ...	Eğer kulumuz [Muhammed]'e katımızdan safha safha indirdiğimizden şüphe ediyorsanız...
---	---

Kulumuza tedrici, parça parça⁸⁶⁰ indirdiğimizden şüphe mi etmeleri,⁸⁶¹ ve kafirlerin inançlarının temelinde şüphe olması sebebiyle.⁸⁶²

4.1.1.2.Le- İn (لَئِنْ) Şart Harf Yapısı İle Sebep Anlamı Veren Ayetler:

... وَلَئِنْ شِئْنَا ⁸⁶³ ...	... Ve eğer dileseydik...
---	---------------------------

Biz diledik diye senden vahyi kaldırmadık⁸⁶⁴

... لَئِنْ أَقَمْتُمْ الصَّلَاةَ وَآتَيْتُمُ الزَّكَاةَ ⁸⁶⁵ ...	... eğer namazı kılar, zekatı verirsiniz...
--	---

Baştaki Lam yemin içindir ve şart koşturur.⁸⁶⁶ Namazı kılip zekatı vermeniz sebebiyle, şartıyla⁸⁶⁷ Namaz kılmak ve zekat vermek, imana terettüp eden ferî ameller oldukları halde ayette iman onlardan sonra zikredilmiştir. Bunun sebebi onlar Peygamberleri kabul etmez iken namaz ve zekatın vücutiyetini kabul etmekteydiler.⁸⁶⁸

... لَئِنْ أَنْجَيْنَا مِنْ هَذِهِ لَنُكَوِّنَنَّ مِنَ الشَّاكِرِينَ ⁸⁶⁹	... Bizi bu (felaketten) kurtarırsan, andolsun ki şükreden kimselerden olacağız diye
---	--

⁸⁵⁹ Bakara 2/ 23.

⁸⁶⁰ en-Nesefî, a.g.e., c.I, s.64.

⁸⁶¹ Zemahşerî, a.g.e., c.I, s.59.

⁸⁶² Ebussuûd Efendi, a.g.e., c. I, s. 146.

⁸⁶³ İsra 17/ 86.

⁸⁶⁴ Zemahşerî, a.g.e., c.II, s.847; Ebussuûd Efendi, a.g.e., c. VIII, s. 3674; en-Nesefî, a.g.e., c.II, s.284.

⁸⁶⁵ Mâide 5/ 12.

⁸⁶⁶ en-Nesefî, a.g.e., c.I, s.434.

⁸⁶⁷ Zemahşerî, a.g.e., c.I, s.368.

⁸⁶⁸ Ebussuûd Efendi, a.g.e., c. IV, s. 1582.

⁸⁶⁹ Yûnus 10/ 22.

Felaket anında; bizi bu (rüzgardan) veya korkulardan kurtarırsan ⁸⁷⁰ diyerek gerçek anlamda Allah’a ibadet etmeleri ortaya koymalarından dolayı. ⁸⁷¹

4.1.1.2.1. İn (لَئِنْ) Şart Edatı Yapısı İle Sebep Anlamı Veren Ayet

Örnekleri:

وَلَئِنْ أَصَابَكُمْ فُضْلٌ مِّنَ اللَّهِ ⁸⁷² ...		Ama Allah'tan size bir zafer ihsan edildiğinde...
لَئِنْ لَّمْ تَنْتَهَ لِأَرْحَمَتِكَ وَاهْجُرْنِي مَلِيًّا ⁸⁷³		... Eğer vazgeçmezsen, seni mutlaka taşa tutarım. Uzun bir süre de benden uzak dur.
لَئِنْ آتَيْنَا صَالِحًا لَّنُكَوِّنَنَّ مِنَ الشَّاكِرِينَ ⁸⁷⁴		... Bize gerçekten kusursuz bir [çocuk] bahşedersen, muhakkak ki sana şükreden kimselerden olacağız.
وَلَئِنْ سَأَلْتَهُمْ ⁸⁷⁵ ...		Yine de, onlara soracak olsan...

4.1.1.3.Fe- İn (فِإِنْ) Şart Yapısı İle Sebep Anlamı Veren Ayetler:

... فِإِنْ تَوَلَّوْا ⁸⁷⁶ ...		... Eğer yüz çevirirlerse...
--	--	------------------------------

Allah’ı sevip Rasulünün sünnetine muhalefet edenler yalancılarıdır. Bunun sebebi onların Allah’ın kitabından yüzçevirmeleridir. ⁸⁷⁷ İtaatten vazgeçip ⁸⁷⁸ küfür içerisine girmeleri sebebiyle. ⁸⁷⁹

⁸⁷⁰ en-Neseffî, a.g.e., c.II, s.14.

⁸⁷¹ Zemahşerî, a.g.e., c.II, s.625.

⁸⁷² Nisâ 4/ 73.

⁸⁷³ Meryem 19/ 46.

⁸⁷⁴ A’râf 7/ 189.

⁸⁷⁵ Tevbe 9/ 65.

⁸⁷⁶ Âli İmran 3/ 32.

⁸⁷⁷ Zemahşerî, a.g.e., c.I, s.212.

⁸⁷⁸ en-Neseffî, a.g.e., c.I, s.249.

فَإِنْ خِفْتُمْ أَلَّا تُقْسِطُوا فِي الْيَتَامَىٰ ⁸⁸⁰ ...	Eğer yetimlere karşı adil davranamamaktan korkuyorsanız...
--	---

Adaletsizlik yapma gerekçesi ⁸⁸¹ yetimlere haksızlık yapılması endişesindendir. ⁸⁸² Korkmaktan murad bilinen şeyin sakıncalı ve sakınılacak bir şey olduğunun bilinmesi sebebiyledir. ⁸⁸³

فَإِنْ رَجَعَكَ اللَّهُ إِلَى طَائِفَةٍ مِّنْهُمْ فَاسْتَادُّوكَ لِلْخُرُوجِ ⁸⁸⁴ ...	Bundan sonra Allah seni olur ki onlardan bazılarıyla yüz yüze getirirse ve onlar da [seninle birlikte savaşa] çıkmak için iznini isterlerse...
--	---

Muhalefet etmekten vazgeçip, münafıklıklarından vazgeçmeleri ⁸⁸⁵ Nifaklarından tevbe edip ⁸⁸⁶ Münafıklar geri kalırlarsa o zaman izin ver. ⁸⁸⁷

4.1.2.(لَوْ) Şart Harf Yapısı Hakkında Genel Bilgiler:

1- (لَوْ) Cezmetmeyen Şart Harfî olup, şart bulunmadığından cevabın da bulunmadığını ifade eder. Sadece fiillere mahsustur. Türkçe’de “ şayet, ise, ...sa, ...mış olsa,sa idi, ...ursa, ...duysa” gibi eklerle tercüme edilir.

2-(لَوْ) , geçmişte bir iş ve oluşun meydana gelmesini, yine geçmişte bir iş ve oluşun meydana gelmesine bağlı kılar. Şöyle ki, geçmişte takdir olunan bir fiilin de meydana gelişi yok ve menfi olursa, ona bağlı fiilin de meydana gelişi yok ve menfi olacaktır.

⁸⁷⁹ Ebussuûd Efendi, a.g.e., c. II, s. 829.

⁸⁸⁰ Nisâ 4/ 3.

⁸⁸¹ en-Neseî, a.g.e., c.I, s.328.

⁸⁸² Zemahşerî, a.g.e., c.I, s.282.

⁸⁸³ Ebussuûd Efendi, a.g.e., c. III, s. 1167.

⁸⁸⁴ Tevbe 9/ 83.

⁸⁸⁵ Zemahşerî, a.g.e., c.II, s.597.

⁸⁸⁶ en-Neseî, a.g.e., c.I, s.699.

⁸⁸⁷ Ebussuûd Efendi, a.g.e., c. VI, s. 2649.

3-(لَوْ) , (إِنْ) Harf-inin aksine Mazî ve Muzârî fiilinin zamanını Mazî'ye çevirir.

4-Üç görüş vardır:

a-Şartıyye için olur ve kendinden sonra gelen iki cümle arasında sebep-müsebbep bağı kurar.

b-Şartı, geçmiş zamanla sınırlar. Böylece Lev, (إِنْ) harfinden ayrılır. Çünkü (إِنْ) harfi, gelecek zamana ait sebep-müsebbep bağı kurar. Bu sebeple Nahivciler şöyle bir açıklamada bulunurlar: Gelecek zamanın geçmiş zamandan önce geldiği ifade edilmektedir.⁸⁸⁸

c-İmkansızlık, imtina harf-i olarak da gelebilir.

⁸⁸⁹ وَلَوْ أَنَّمَا فِي الْأَرْضِ مِنْ شَجَرَةٍ أَقْلَامٌ وَالْبَحْرُ يَمُدُّهُ مِنْ بَعْدِهِ سَبْعَةُ أَبْحُرٍ مَا نَفِدَتْ كَلِمَاتُ اللَّهِ إِنَّ

اللَّهُ غَزِيرٌ حَكِيمٌ

Anlamı: “ Yeryüzünde bulunan ağaçlar kalem olsa, denizler de mürekkep olsa ve yedi deniz daha eklense, yine Allah'ın sözleri yazmakla tükenmez. Doğrusu Allah güçlüdür, hakimdir “

5-(لَوْ) diğer şart edatları gibi, mutlaka cevap ister. Cevabı da ya te'kîd lâmi İle ya da lâm olmaksızın gelebilir.⁸⁹⁰

“ ⁸⁹¹ لَوْ كَانَ فِيهِمَا آلِهَةٌ إِلَّا اللَّهُ لَفَسَدَتَا ... “ Eğer yerde ve gökte Allah'tan başka ilahlar olsaydı yerin ve göğün düzeni altüst olurdu...”

“ ⁸⁹² لَوْ نَشَاءُ جَعَلْنَاهُ أُجَاجًا... “ Eğer isteseydik onu acı yapardık...”

⁸⁸⁸ Galâyînî, Cami', c.III, s.258; İbn Hişâm, Muğni'l-Lebîb, c.I, s.255.

⁸⁸⁹ Lokman 31/ 27.

⁸⁹⁰ Galâyînî, Cami', c.III, s.259.

⁸⁹¹ Enbiya 21/ 22.

6- Bu mastar Harf-i; Mazî ve Muzârî'nin başında bulunabilir. (اَنَّ) gibi işlev görüp, nasb etkisinde bulunmayabilir.⁸⁹³

يُحِبُّ الْمَرِيضُ بَرَاءَتَهُ : Hasta iyileşmeyi ister. يُحِبُّ الْمَرِيضُ لَوْ يَرَأُ anlamındadır.

وَدِدْتُ نَجَاحَهُ : Başarmasını istedim. وَدِدْتُ لَوْ نَجَحْ anlamındadır.

7- (لَوْ)'i mastariyye, genellikle (يَوْدُ / أَحَبُّ / يَحِبُّ) gibi, daha çok temenni anlamını ifade eden fiillerden sonra gelir ve başında bulunduğu Mazî ve Muzârî fiiline mastar anlamı verir.⁸⁹⁴

”وَدُّوا لَوْ تُدْهِنُ فَيُدْهِنُونَ”⁸⁹⁵ ; “Onlar istediler ki, sen yumuşak davranasın da onlar da sana yumuşak davransınlar.” وَدُّوا أَنْ تُدْهِنَ فَيُدْهِنُونَ anlamındadır.

”...يَوَدُّ أَحَدُهُمْ لَوْ يُعَمَّرَ أَلْفَ سَنَةٍ...”⁸⁹⁶; “...Her biri ister ki, bin yıl yaşatılsın...” يَوَدُّ أَحَدُهُمْ أَنْ يُعَمَّرَ أَلْفَ سَنَةٍ anlamındadır.

8- (لَوْ) ; ألا gibi arz (sunum) ifade edebilir. Bu harf İle de, başka bir şeyin yapılması nazıkçe ve kibarca istenebilir.⁸⁹⁷

لَوْ تَأْتِي عِنْدَنَا فَتَجْلِسْ بِنَا : Lütfen bize gelseniz de birlikte otursanız / Lütfen bize geliniz de bizimle oturunuz gibi anlamlara gelir.

a-İşlevsiz olup irabdan mahalli yoktur.

⁸⁹² Vâkı'a 56/ 70.

⁸⁹³ Galâyînî a.g.e., c.III, s.263; İbn Hişâm, Muğni'l-Lebîb, c.I, s.265.

⁸⁹⁴ İbn Hişâm, a.g.e., a.yer.

⁸⁹⁵ Kalem 68/ 9.

⁸⁹⁶ Bakara 2/ 96.

⁸⁹⁷ İbn Hişâm, Muğni'l-Lebîb, c.I, s.267; el-Antâkî, a.g.e., s.313.

4.1.2.1.(ل و) Şart Harf Yapısının Sebep Anlamı İfade Eden Ayetleri:

... وَلَوْ أَعْجَبَتْكُمْ ⁸⁹⁸ ...		... hoşunuza gitse de...
--	--	--------------------------

Nefse en ağır gelen vasıf nedeniyle⁸⁹⁹ o müşrik kadınlardan ya da kadından⁹⁰⁰ hoşlanmanız sebebiyle⁹⁰¹

... لَوْ يُصِلُونَكُمْ ⁹⁰² ...		... sizi saptırmak isterler...
---	--	--------------------------------

Yahudîlerin saptırma çabası,⁹⁰³ saptırmayı istemelerinden dolayı⁹⁰⁴ ateş onlara kat kat hazırlanmıştır.⁹⁰⁵

... وَلَوْ كَانَ مِنْ عِنْدِ غَيْرِ اللَّهِ ⁹⁰⁶ ...		... Eğer o, Allah'tan başka birinden gelmiş olsaydı...
--	--	--

Allah'tan başkası tarafından gelmiş olaydı, o zaman kafirler⁹⁰⁷ onda birçok sapık şeyler bulacaktılar.⁹⁰⁸Bu onların zannıdır.

... وَلَوْ أَنَّ أَهْلَ الْكِتَابِ آمَنُوا وَاتَّقَوْا ⁹⁰⁹ ...		Eğer Kitap ehli iman etseler ve sakınsalardı...
---	--	---

Ehli Kitap olmaları sebebiyle iman edip, sakınmaları gerekirdi.⁹¹⁰

⁸⁹⁸ Bakara 2/ 221.

⁸⁹⁹ Ebussuûd Efendi, a.g.e., c. II, s. 601.

⁹⁰⁰ en-Nesefî, a.g.e., c.I, s.184.

⁹⁰¹ Zemahşerî, a.g.e., c.I, s.161.

⁹⁰² Âli İmran 3/ 69.

⁹⁰³ Ebussuûd Efendi, a.g.e., c. II, s. 902.

⁹⁰⁴ Zemahşerî, a.g.e., c.I, s.223.

⁹⁰⁵ en-Nesefî, a.g.e., c.I, s.264.

⁹⁰⁶ Nisâ 4/ 82.

⁹⁰⁷ en-Nesefî, a.g.e., c.I, s.378.

⁹⁰⁸ Zemahşerî, a.g.e., c.I, s.323.

⁹⁰⁹ Mâide 5/ 65.

⁹¹⁰ Zemahşerî, a.g.e., c.I, s.39; en-Nesefî, a.g.e., c.I, s.460.

4.1.2.2.(ل و) Şart Harf Yapısının Sebep Anlamı İfade Eden Ayet

Örnekleri:

...وَلَوْ أَنزَلْنَا مَلَكًا لَّقُضِيَ الْأَمْرُ ⁹¹¹ ...		... Ama bir melek göndermiş olsaydık, muhakkak ki, her şeyin hükmü verilip bitmiş olurdu...
...وَلَوْ جَعَلْنَاهُ مَلَكًا ⁹¹² ...		Ve Biz, bir meleği elçimiz olarak tayin etmiş olsaydık [bile]...
...وَلَوْ تَرَىٰ إِذْ وَقَفُوا عَلَى النَّارِ فَقَالُوا ⁹¹³ ...		Ateşin önünde bekletilecekler, şöyle derler:...
...وَلَوْ شَاءَ رَبُّكَ مَا فَعَلُوهُ ⁹¹⁴ ...		... Ama Rabbin dilemedikçe onlar bunu yapamazlardı...
...فَلَوْ شَاءَ لَهْدَاكُمْ أَجْمَعِينَ ⁹¹⁵		... O eğer dileseydi tümünüzü doğru yola yöneltirdi.
...وَلَوْ أَرَادُوا الْخُرُوجَ ⁹¹⁶ ...		Çünkü, çıkmak isteselerdi...

⁹¹¹ En'âm 6/ 8.

⁹¹² En'âm 6/ 9.

⁹¹³ En'âm 6/ 27.

⁹¹⁴ En'âm 6/ 112.

⁹¹⁵ En'âm 6/ 149.

⁹¹⁶ Tevbe 9/ 46.

- C - GRUBU:

5.1.Sebeup Anlamı Veren Kimi Soru Edat Yapıları

5.1.1.Soru Edat Yapılarından Keyfe (كَيْفَ) Hakkında Genel Bilgiler:

1-(كَيْفَ) Hal bildiren bir soru edatıdır. Kendisiyle varlıkların iç yönleriyle ilgili sıfat ve özelliklerden sorulur, dış durumlar ile ilgili sorular sorulmaz.⁹¹⁷

Ör: كيف حالك ؟ : Nasılsın ?

2- Keyfe (كيف)'nin özellikleri:

İçgüdülerini anlatmak için kullanılır.⁹¹⁸

كيف زيد أ صحيح أم مريض؟ : Zeyd nasıl iyi mi yoksa hasta mı?

İçgüdü nitelendirmelerinin dışında kullanılmaz.⁹¹⁹

كيف زيد أ قائم أم قاعد ؟ : Zeyd nasıl, oturuyor mu, ayakta mı?

Oturmak ve kalkmak şeklinde kullanım olmaz. Çünkü bu ifade içgüdü nitelendirmelerinden değildir.

Keyfe (كيف), fail (fiil cümlesinin öznesi) ve mübteda (isim cümlesinin öznesi) olarak yer almaz. Çünkü fail olması demek, kendisinden öncekinin amel

⁹¹⁷ İbn Ya'îş, Muvaffakuddin Ya'îş b. Ali, Şerhu'l-Mufasssal, I-X, Beyrût, Trz., c.IV s.127; Abdu'd-Dayim, Ahmed Muhammed, Fennu'l-İ'râb, Mektebetu'z-Zehrâ, Kahire, Trz., s.86; Zihni, a.g.e, s.347; el-Helevânî, Muhammed Münir, Bedreddîn el-Hâzirî, el-Müncid Fi'l-İ'râb ve'l-Belâğa ve'l-İmlâ, Mektebetu Dâri's- Şark, Beyrûti Trz., s.52, 53.

⁹¹⁸ Dahdâh, Mu'cem li-Cedavil, s.97; Şartûnî, Reşid, Mebâdiyu'l-'Arabiyye, Kasulikye Matb., Beyrut, 1953, VI. Baskı,, c.IV, s.143.

⁹¹⁹ Şartûnî, a.g.e., c.IV, a.yer; Dahdâh, a.g.e., a.yer.

etmesi Anlamına gelmektedir. Soru edatından önce gelen, daha sonra gelene etki edemez.⁹²⁰

4- كيف (Keyfe)'nin İ'râbı:

a-Fetha üzere mebnidir, mahallen i'râb edilir.

b-Merfu' konumunda yer alır. Kendisinden sonra isim gelirse mukaddem haber olur.⁹²¹

كيف إسماعيل ؟ : İsmail Nasıldır ?

5- Keyfe (كيف), dil alimlerinden Sibeveyh (ö.h.180)'e göre daima nasb konumundadır ve zarftır. Ahfeş (ö.h.177/ m.793) ve Sîrâfî (ö.m.979) 'ye göre ise zarf dışında isim olup merfu konumda da olabilir.⁹²²

6- Keyfe (كيف) şart edatı olarak da kullanılabilir.⁹²³

كيف تجلس أجلس : Nasıl oturursan öyle otururum.

Kûfelîler, Keyfe'nin şart edatı olarak kullanıldığını, Basralılar ise şart edatı olarak kullanılmadığını İleri sürmüşlerdir.⁹²⁴

5.1.1.1.SebeP Anlamı Veren Soru Edat Yapılarından Keyfe (كَيْفَ) İle

İlgili Ayetler:

...فَكَيْفَ كَانَ عِقَابِ ⁹²⁵	Benim olmuş nasıl cezalandırmam (gördüler)!
--	---

⁹²⁰ Bekkâr, a.g.e, s.24.

⁹²¹ el-Helevânî, a.g.e., s.46; İbn Hişâm, Muğni'l-Lebîb, c.1, s.205.

⁹²² İbn Hişâm, Muğni'l-Lebîb, c.I, s.206.

⁹²³ Zihni, a.g.e., s.348-349; İbn Hişâm, a.g.e., c.I, s.204.

⁹²⁴ Enbârî,a.g.e., c.2, s.643.

⁹²⁵ Ra'd 13/ 32.

Bu Resule gelen ayetlerle alay etmelerinden dolayı kendilerinin bir tehdittir.⁹²⁶ Bu sebeple onların azapları son derece çetin ve ağırdır.⁹²⁷

...فَكَيْفَ كَانَ نَكِيرِ ⁹²⁸	...Beni inkar etmenin sonucu nasıl oldu?
--	--

Onlar birer uyarıcı tarafından uyarılmışlar, bu sebeple gördünüz mü uyarı mı?⁹²⁹ Azabın korkunç ve hayret verici boyutta olması sebebiyle.⁹³⁰

...كَيْفَ تَكْفُرُونَ بِاللَّهِ ⁹³¹	Allah'ı nasıl inkar edersiniz.....?
--	-------------------------------------

Peygamberi (sav)'i teselli ve kavmini tehdit sadedindedir.⁹³² Hangi sebepten dolayı Allah'ı inkar ediyorsunuz,⁹³³ halbuki sizi o yarattı ve diriltti.⁹³⁴

...وَكَيْفَ يُحْكُمُونَكَ ⁹³⁵	Nasıl senden bir hüküm vermeni isterler...
--	--

Tevrat'a iman etmeleri gerekirken,⁹³⁶ kendi kitaplarına imana çağrıldıkları halde⁹³⁷ bu iman iddiasına sahip olanlar, ne sebeple senden hüküm vermeni isterler⁹³⁸

5.1.2.Soru Edat Yapılarından (ؕ) (Hemze) Hakkında Genel Bilgiler:

1- Soru edatlarının bazıları zaman zaman başka edat yerine de kullanılabilir.

2- Hemze sadece soru ve nida için kullanıldığında meânî (anlam veren) harflerindendir. Diğer bölümlerde ise meânî Harf-i değildir.⁹³⁹

⁹²⁶ Zemahşerî, a.g.e., c.II, s.747; en-Nesefî, a.g.e., c.II, s.156.

⁹²⁷ Ebussuûd Efendi, a.g.e., c. VII, s. 3253.

⁹²⁸ Mülk 67/ 18.

⁹²⁹ Zemahşerî, a.g.e., c.IV, s.1668; en-Nesefî, a.g.e., c.I, s.515.

⁹³⁰ Ebussuûd Efendi, a.g.e., c. XII, s. 5448.

⁹³¹ Bakara 2/ 28.

⁹³² Ebussuûd Efendi, a.g.e., c. XII, s. 5603.

⁹³³ en-Nesefî, a.g.e., c.I, s.76.

⁹³⁴ Zemahşerî, a.g.e., c.I, s.74.

⁹³⁵ Mâide 5/ 43.

⁹³⁶ Ebussuûd Efendi, a.g.e., c. IV, s. 1641.

⁹³⁷ en-Nesefî, a.g.e., c.I, s.448.

⁹³⁸ Zemahşerî, a.g.e., c.I, s.379.

a-Emir fiili olarak kullanılır.⁹⁴⁰ (وَايَ) (vaad etti) anlamına gelen (وَايَ)

fiilinin emir fiilidir. Emir yapılırken illet harflerinin düşüşünden dolayı hemze tek başına kalmaktadır.

إيما تستطيع : “ Yapabileceğin şeyi vaad et ”.

b-Muzari fiilin başında mütekellime (konuşana) işaret etmesi.⁹⁴¹

3-İstifham edatlarından Hemze harf olduğundan dolayı i’rabta konumu yoktur. İsim ve fiilin başına gelir. Ancak i’rab bakımından bir tesiri yoktur. Fetha üzere mebnidir.⁹⁴²

4-İstifham Üslubu, olumlu ve olumsuz olmak üzere ikiye ayrılır. Aynı şekilde her birinin cevabı da olumlu ve olumsuz olmak üzere ikiye ayrılır.

5-Hemze tasavvur (zihinde canlandırma, şekillendirme) ve tasdik (gerçek olduğunu söylemek) için kullanılır.⁹⁴³

6-Hemze, tasdik (gerçek olduğunu söyleme) için kullanılırsa, kendisiyle olumlu bir cümlemin kapsamı sorulursa, cevabı olumlu ise (نَعَمْ) olumsuz ise (لَا) ile cevap verilir.⁹⁴⁴

⁹³⁹ el-Murâdî, a.g.e., s.30.

⁹⁴⁰ el-Antâkî, el-Muhîr, c.III, s.84; Abdu’d-Dâyim, a.g.e., s.82.

⁹⁴¹ el-Mâlekî, a.g.e., s.137; İsbîr, Muhammed Sa’îd, Bilâl Cüneydî, eş-Şâmil Mu’cemun fî ‘Ulûmi’l-lügat’il- ‘Arabîyye ve Mustalehâtihâ, Dâr’ul- ‘Avde, II. Baskı, Beyrût, 1985, s.82.

⁹⁴² Hamûd, Abdurrazzak, Tarîku’n-Necâh Li Kavâidi’l-İ’râb, Matbaatu’l-İntihât, III. Baskı, Dımaşk, 1964 , s.196; Yaşar, Ahmet, Arapça’nın Temel Kuralları, Anadolu Matbaacılık, İzmir, 1995, s.390.

⁹⁴³ el-Hâşimî, Ahmed, Cevâhiru’l-Belâğa, Dâru İhyâi’t-Turâsi’l-‘Arabî Hasebî Menheci Metni’l-Elfiyye, Matbaat’s-Sa’âde, I. Baskı, Mısır, 1936, s.85; et- Teftezânî, Mes’ûd b. Ömer Sa’îd, Muhtasaru’l-Me’ânî (Şerhu Telhîsi’l-Miftâh) Bahar Matbaası, İstanbul, 1960, s.197, 204.

⁹⁴⁴ es-Seyyid, İbrahim Yusuf, Muhammed er-Rifâ’î eş-Şeyh, el-Kavâ’idu’l-‘Arabîyyetu’l-Müeyyessere, I-III, ‘İmâdetu Şuûni’l-Mektebât- Câmîatu’l-Melik Suud, I.baskı, Riyadh, 1982, c.II, s.22; Yaşar, a.g.e., s.409, 444.

5.1.2.1. Sebep Anlamı Veren Soru Edatı (اَ) (Hemze) Yapısı İle İlgili

Ayetler:

... أَكْفَرْتُمْ بَعْدَ إِيمَانِكُمْ ⁹⁴⁵ ...	... İmana erdikten sonra hakikati inkar mı ettiniz?...
---	--

İmandan sonra ey ehl-i Kitap, hangi sebeple Resulü inkar edip, ⁹⁴⁶ misakınızı bozup münafık, kafir ya da mürted oldunuz? ⁹⁴⁷ Bu istifham onların hallerini kınama ve taaccüp içindir. ⁹⁴⁸

... أَكْفَرْتَ بِالَّذِي خَلَقَكَ مِنْ تُرَابٍ ⁹⁴⁹ ...	... Seni tozdan topraktan yaratana mı nankörlük ediyorsun?...
---	---

Seni mükemmel yaratması nedeniyle mi inkar ediyorsun? ⁹⁵⁰ Kafir olmasının sebebi kıyameti inkardandır. ⁹⁵¹

... أَفَحُكْمَ الْجَاهِلِيَّةِ يَبْغُونَ ⁹⁵² ...	Yoksa onlar, cahiliyye kanunu [İle yönetilmek] mi istiyorlar?
---	---

Beni Nâdir, Beni Kurayza'ya nispetle torpil istemesi sebebiyle⁹⁵³ Onların halini red, yadırgama ve kınama vardır. ⁹⁵⁴ Böylece Allah'a iman ettikleri halde, cahiliyye düzenini mi istiyorlar? ⁹⁵⁵

... أَفَأَنْتَ تَهْدِي الْعُمْيَ ⁹⁵⁶ ...	... sen hiç körlere doğru yolu gösterebilir misin?...
---	---

Gördükleri halde göremeyenleri sen doğru yola erdirebilir misin? ⁹⁵⁷ Onların hidayetinin inkarı ve bunun imkansızlığını belirtmek amacıyla ⁹⁵⁸

⁹⁴⁵ Âli İmran 3/ 106.

⁹⁴⁶ Zemahşerî, a.g.e., c.I, s.241.

⁹⁴⁷ en-Nesefî, a.g.e., c.I, s.281.

⁹⁴⁸ Ebussuûd Efendi, a.g.e., c. III, s. 980.

⁹⁴⁹ Kehf 18/ 37.

⁹⁵⁰ en-Nesefî, a.g.e., c.II, s.301; Zemahşerî, a.g.e., c.II, s.867.

⁹⁵¹ Ebussuûd Efendi, a.g.e., c. VIII, s. 3736.

⁹⁵² Mâide 5/ 50.

⁹⁵³ en-Nesefî, a.g.e., c.I, s.453.

⁹⁵⁴ Ebussuûd Efendi, a.g.e., c. IV, s. 1657.

⁹⁵⁵ Zemahşerî, a.g.e., c.I, s.383.

⁹⁵⁶ Yûnus 10/ 43.

... أَفَأَنْتَ تُكْرِهُ النَّاسَ ⁹⁵⁹ ...	... Hal böyleyken, insanları zorluyor musun?...
---	---

Zorlaman sebebiyle mi insanlar imana girecek? ⁹⁶⁰ Rabbinin dīlemesi İle olur. ⁹⁶¹

5.1.2.3. Sebep Anlamı Veren Soru Edatı Hemze (اِ) Yapısı İle İlgili Ayet

Örnekleri:

أَحْسِبِ النَّاسَ أَنْ يُتْرَكُوا أَنْ يَقُولُوا آمَنَّا ⁹⁶² ...	İnsanlar, sadece “İnandık” demeleriyle bırakılacaklarını mı zannediyorlar...
أَرَأَيْتَ إِنْ كَانَ عَلَى الْهُدَى ⁹⁶³	Gördün mü, ya doğru yol üzere ise
أَفْتَرَى عَلَى اللَّهِ كَذِبًا أَمْ بِهِ جِنَّةٌ ⁹⁶⁴ ...	Allah’a karşı yalan mı uydurdu, yoksa onda delilik mi var ?...

5.1.3. Soru Edatı Hel (هل) İle İlgili Genel Bilgiler:

1-Hel’in (هل) müstakil bir anlamı yoktur. Ancak kendisi aracılığıyla kendisinden sonra gelen kelime sorulur.

2-Hel’in (هل) özellikleri:

a-Olumlu cümlelerde yer alır. Olumsuzun başında yer almaz. ⁹⁶⁵

⁹⁵⁷ Zemahşerî, a.g.e., c.I, s.631; en-Nesefî, a.g.e., c.2, s.24.

⁹⁵⁸ Ebussuûd Efendi, a.g.e., c. VI, s. 2796.

⁹⁵⁹ Yûnus 10/ 99.

⁹⁶⁰ Zemahşerî, a.g.e., c.II, s.645; en-Nesefî, a.g.e., c.II, s.43.

⁹⁶¹ Ebussuûd Efendi, a.g.e., c. VI, s. 2862.

⁹⁶² Ankebût 29/ 2.

⁹⁶³ ‘Alak 96/ 11.

⁹⁶⁴ Sebe’ 34/8.

b-Yalnız olumlu cümlelerin başında gelir. Bu olumlu cümlelerin de, ya fiil cümlesi, ya da haberi (yüklemi), fiil olmayan bir isim cümlesi olması gerekir.⁹⁶⁶

هل عاد زيد ؟ : Zeyd döndü mü?

هل زيد مريض ؟ : Zeyd hasta mı?

هل حافظ المصريون على مسجد أسلافهم ؟ : Mısırlılar atalarının şerefini koruyabili di mi?

c-İcâbî tasdik (olumlu tasdik) için kullanılır.⁹⁶⁷

d-Sadece tasdik için kullanılır. Yani bir şeyin doğruluğunu veya yanlışlığını öğrenmek için kullanılır. Kendisinden sonra benzeri anlatılmaz. Sorunun cevabı (نعم) (evet) veya (لا) (hayır) ile olur.⁹⁶⁸

هل جاء صديقك ؟ : Arkadaşın geldi mi? Yani bu sorunun cevabı; (نعم) (evet) veya (لا) (hayır) ile olur.

e-Muzari fiilin başına gelirse onu gelecek zamana çevirir.⁹⁶⁹

هل تسافر ؟ : Yolculuk edecek misin?

f-Hal (durum zarfı için kullanılan) muzarinin başında yer almaz.⁹⁷⁰

g- (أم) 'den sonra yer alabilir.⁹⁷¹

⁹⁶⁵ Galâyînî, Câmi', c.IV, s.82; İsbir, a.g.e., s.999; Şartûnî, a.g.e., c.IV, s.369.

⁹⁶⁶ Çelen, a.g.e., s.97.

⁹⁶⁷ Şartûnî, a.g.e., c.IV, s.369; İbn Hişâm, Muğni'l-Lebîb, c.II, s.349.

⁹⁶⁸ Şartûnî, a.g.e., a.yer.

⁹⁶⁹ İbn Hişâm, a.g.e., c.II, s.349; Galâyânî, ed-Durûsu'l'Arabiyye Li'l Medârisi's-Sâneviyye, I-IV, el-Mektebetu'l-'Asriyye, Beyrut, 1989, c.IV, s.43; Galâyânî, Câmi', c.III, s.268.

⁹⁷⁰ İsbir, a.g.e., s.999.

⁹⁷¹ İbn Hişâm, a.g.e., c.II, s.349.

...قُلْ هَلْ يَسْتَوِي الْأَعْمَى وَالْبَصِيرُ أَمْ هَلْ تَسْتَوِي الظُّلُمَاتُ وَالنُّورُ⁹⁷²...

Anlamı: ...De ki; Körle gören bir olur mu hiç? Ya da karanlıkla aydınlık eşit olur mu?...

3-Atıf (bağlaç)’tan sonra yer alabilir, önce gelmez.⁹⁷³

.....فَهَلْ يُهْلِكُ إِلَّا الْقَوْمَ الْفَاسِقُونَ⁹⁷⁴ Yoldan çıkmış topluluktan başkası helak edilir mi hiç?

4-Şartın başına gelmez.⁹⁷⁵ Cevabın başına gelebilir.⁹⁷⁶

5-Hel bazen gerçek soru anlamı dışında da kullanılabilir.

a-Temenniyi ifade edebilir.⁹⁷⁷

b-Tahkîk, fiille birlikte nadiren قد anlamında kullanılır.⁹⁷⁸

c-Olumsuzluk, soruyu olumsuzlamak için kullanılır. Bu durumda haberin başına إلا girer.⁹⁷⁹

هَلْ جَزَاءُ الْإِحْسَانِ إِلَّا الْإِحْسَانُ⁹⁸⁰

“ İyiliğin karşılığı iyilikten başka bir şey midir? “ Yani iyiliktir.

6-Hel’in Î’râbı:

Hel harf olduğundan Î’rabdan mahalli yoktur, sükûn üzerine mebnidir.

⁹⁷² Ra’d 13/ 16.

⁹⁷³ İbn Hişâm, Muğni’l-Lebîb, c.II, s.349.

⁹⁷⁴ Ahkâf 46/ 35.

⁹⁷⁵ İsbîr, a.g.e., s.999; Galâyânî, Câmi’, c.III, s.268; Çelen, a.g.e., s.98.

⁹⁷⁶ el-Galâyânî, Câmi’, c.III, s.268; Çelen, a.g.e., s.98.

⁹⁷⁷ Çelen, a.g.e., s.234.

⁹⁷⁸ İbn Hişâm, Muğni’l-Lebîb, c.II, s.349; el-Antâkî, el-Muhît, c.III, s.247; Çelen, a.g.e., s.97.

⁹⁷⁹ Şartûnî, a.g.e., c.IV, s. 369; Çelen, a.g.e., s.97.

⁹⁸⁰ Rahman 55/ 60.

7-Hel başka edat anlamına gelebilir. أسرع (hızlan) anlamında emir anlamlı isim fiildir.

(هل) : “ أسرع وتعال إلي ” : “ koş ve bana gel “ anlamındadır.⁹⁸¹

! أسرع يا زيد ! : هل يا زيد ! “ Ey Zeyd hızlan!”⁹⁸²

5.1.3.1.Sebeup Anlamı Veren Soru Edat Yapılarından Hel (هل) Yapısı İle

İlgili Ayetler:

... هل يَسْتَطِيعُ رَبُّكَ أَنْ يُنَزِّلَ عَلَيْنَا مَائِدَةً مِّنَ السَّمَاءِ ⁹⁸³ ...	... Rabbim bize gökten bir sofrayı indirebilir miydi?...
--	--

İmanımız sebebiyle Rabbim bize bir sofrayı indirebilir mi? ⁹⁸⁴ Eğer kendisinden bir istekte bulunsan Rabbim senin dediğini yapar mı? ⁹⁸⁵

هل يَنْظُرُونَ إِلَّا أَنْ تَأْتِيَهُمُ الْمَلَائِكَةُ أَوْ يَأْتِيَ رَبُّكَ أَوْ يَأْتِيَ بَعْضُ آيَاتِ رَبِّكَ ⁹⁸⁶ ...	Yoksa onlar, meleklerin kendilerine görünmesini mi bekliyorlar yahut [bizzat] Rabbinin veya O'ndan bazı [kesin] işaretlerini?...
--	--

Meleklerin veya Rabbinin bir kısım ayetlerinin gelmesini mi beklerler? ⁹⁸⁷ Azabın veya kıyametin gelmesini mi beklerler? ⁹⁸⁸ Açık deliller ve hidayetin kendilerine indirilmesi sebebiyle.⁹⁸⁹

⁹⁸¹ İsbîr, a.g.e., s.1000; Çelen, a.g.e., s.98.

⁹⁸² el-Antâkî, el-Muhîr, c.III, s.247.

⁹⁸³ Mâide 5/ 112.

⁹⁸⁴ Zemahşerî, a.g.e., c.I, s.411.

⁹⁸⁵ en-Nesefî, a.g.e., c.I, s.485.

⁹⁸⁶ En'âm 6/ 158.

⁹⁸⁷ Zemahşerî, a.g.e., c.II, s.461.

⁹⁸⁸ en-Nesefî, a.g.e., c.I, s.551.

⁹⁸⁹ Ebussuûd Efendi, a.g.e., c. V, s. 2105.

... فَهَلْ أَنْتُمْ مُسْلِمُونَ ⁹⁹⁰		... O halde, şimdi artık O'na teslim olacak mısınız?
--	--	--

Kur'an'ı Allah'ın indirmesi nedeniyle artık samimi davranıp teslim olmayacak mısınız? ⁹⁹¹ İlahlarının cevap veremeyeceğini bildiğiniz halde mi? ⁹⁹² Bu kesin delilden sonra İslam'a uymaz mısınız? ⁹⁹³

... فَهَلْ أَنْتُمْ مُسْلِمُونَ ⁹⁹⁴		... artık Müslüman oluyor musunuz?
--	--	------------------------------------

Bunca açık deliller olduğu ⁹⁹⁵ ilahınızın tek bir ilah olduğunu bildiğiniz halde artık teslim olmayacak mısınız? ⁹⁹⁶ Bu emir sorusudur. Hala Müslüman olmuyor musunuz, demektir. ⁹⁹⁷

5.1.4.Soru Edat Men (مَنْ) İle İlgili Genel Bilgiler:

1-Men (مَنْ) , akıllı için kullanılır. Kişiyi gösterir. Belirsiz bir isimdir. İsim olduğunun belirtisi ise fail (özne) ve meful (nesne) olarak gelebilmesi, Harf-i Cer'in kendisinden önce girebilmesi, zamirin kendisine dönebilmesidir. Zira bu unsurlar ismin özelliklerindendir.⁹⁹⁸

2-Men (مَنْ)'in özellikleri:

a-Akıllı için kullanılır.⁹⁹⁹

b-Soru durumunda tekil, ikil, çoğul, müzekker ve müennes için kullanılır.¹⁰⁰⁰

⁹⁹⁰ Hûd 11/ 14.

⁹⁹¹ Zemahşerî, a.g.e., c.II, s.653.

⁹⁹² Ebussuûd Efendi, a.g.e., c. VII, s. 2942.

⁹⁹³ en-Nesefî, a.g.e., c.II, s.51.

⁹⁹⁴ Enbiya 21/ 108.

⁹⁹⁵ Ebussuûd Efendi, a.g.e., c. IX, s. 4086.

⁹⁹⁶ Zemahşerî, a.g.e., c.III, s.975.

⁹⁹⁷ en-Nesefî, a.g.e., c.II, s.424.

⁹⁹⁸ İbn Ya'îş, a.g.e., c.IV, s.10; Dahdâh, Mu'cem li-Cedavil, s.97.

⁹⁹⁹ İbn Ya'îş, a.g.e., a.yer.

¹⁰⁰⁰ ez- Zubeydî, Ebû Bekir, el-Eşbilî, Kitâbu'l-Vâdih, Thk., Abdülkerîm Halife, Ürdün, Trz., s.142,143.

c-Men (مَنْ)'in İrabı: Sükun üzere mebnidir. Mahallen i'rab edilir. Şu konumlarada yer alır:

3-Merfu konumda yer alır:

a-Mübteda olursa (isim cümlesinin öznesi).¹⁰⁰¹

b-Kendisinden sonra nekra (belirsiz) bir isim gelirse.¹⁰⁰²

c-Kendisinden sonra marife (belirli) bir isim gelirse (mübteda da olabilir, haber de olabilir).

d- Kendisinden sonra lazım (geçişsiz) fiil gelirse.¹⁰⁰³

e-Kendisinden sonra şibh-i cümle (cümlemsi) gelirse.¹⁰⁰⁴

f-Mefûlünü almış müteaddi (geçişli) bir fiil gelirse.¹⁰⁰⁵

g- Haber (İsim cümlesinin yüklemi).¹⁰⁰⁶

4-Mansub konumda yer alır:

a- Mefûl-i Mukaddem (önden gelen nesne).¹⁰⁰⁷ Kendisinden sonra mef'ulünü (nesnesini) almamış müteaddi (geçişli) bir fiil gelirse.

b- Nakıs fiilin haberi.¹⁰⁰⁸

5-Mecrur konumda yer alır:

a-Kendisinden önce Harf-i cer veya mudâf gelirse mecrur komunda olur.¹⁰⁰⁹

b-Hikaye üslubuyla kullanılabilir.¹⁰¹⁰ Hikaye, duyulan bir lafzın şeklini değiştirmeden tekrar edilmesidir.¹⁰¹¹ (مَنْ) sükun üzere mebnidir. Geçiş halinde

¹⁰⁰¹ ez-Zubeydî, a.g.e., s.133.

¹⁰⁰² Dahdâh, Mu'cem li-Cedavi,s.65.

¹⁰⁰³ İsbîr, a.g.e., s.913; Dahdâh, a.g.e., s.65.

¹⁰⁰⁴ İsbîr, a.g.e., a.yer; Dahdâh, a.g.e., a.yer.

¹⁰⁰⁵ İsbîr, a.g.e., a.yer .

¹⁰⁰⁶ Dahdâh, a.g.e., a.yer; İbn Hişâm, Muğni'l-Lebîb, c.II, s.466.

¹⁰⁰⁷ İsbîr, a.g.e., s.913; Dahdâh, a.g.e., a.yer; Zubeydi, a.g.e., s.133.

¹⁰⁰⁸ Dahdâh, Mu'cem li-Cedavil, s.65.

¹⁰⁰⁹ İbn Hişâm, Muğni'l-Lebîb, c.II, s.466; İsbîr, a.g.e., s.913.

değişiklik olmaz. Vakf (durma) halinde ise, kendisi Hakkında sorulana İşaret etmesi için sonuna tesniye (ikil), cemi (çoğul) ve müenneslik (dişilik) işaretleri eklenir.

5.1.4.1. Sebep Anlamı Veren Soru Edatı (مَنْ) Men Yapısı İle İlgili

Ayetler:

... فَمَنْ تَبِعَ هُدَايَ ¹⁰¹² ...	... ve Benim yol gösterici mesajlarıma uyanlar için...
---	--

Hidayetime tabi olmaları sebebiyle onlara korku ve üzüntü yoktur.¹⁰¹³ İmanı kabul etmeleri¹⁰¹⁴ hidayete uymaları sebebiyle size korku yoktur.¹⁰¹⁵

... فَمَنْ جَاءَهُ مَوْعِظَةٌ مِّن رَّبِّهِ فَانْتَهَى فَلَهُ مَا سَلَفَ وَأَمْرُهُ إِلَى اللَّهِ ¹⁰¹⁶ ...	... Bu nedenle, kim Rabbinin öğüdünü dinler ve hemen [faizden] vazgeçerse, evvelki kazançlarını koruyabilir ve onun Hakkında karar vermek artık Allah'a kalır...
--	--

Allah'ın Rububiyetine sığınma istemeleri¹⁰¹⁷ ve Rabbinden gelmiş bir öğüt sebebiyle¹⁰¹⁸ Faizden ve yasaklardan kaçınırlar.¹⁰¹⁹

... لِمَن يَشَاءُ وَيَقْدِرُ ¹⁰²⁰ ...	... dilediğine ölçülü ve idareli verdiğini...
--	---

Allah'ın dilemesi ve takdir etmesi nedeniyle¹⁰²¹

¹⁰¹⁰ İbn Ya'îş, a.g.e., c.IV, s.14.

¹⁰¹¹ el-Lebdî, Muhammed Semîr Necib, Eseru'l-Kurân ve'l-Kıraât fî Nahv'il-'Arabî, Dâru'l- Kutubi's-Sekâfiyye, I. Baskı. Kuveyt, 1978, s.63.

¹⁰¹² Bakara 2/ 38.

¹⁰¹³ Zemahşerî, a.g.e., c.I, s.79.

¹⁰¹⁴ en-Nesefî, a.g.e., c.I, s.83.

¹⁰¹⁵ Ebussuûd Efendi, a.g.e., c. I, s. 212.

¹⁰¹⁶ Bakara 2/ 275.

¹⁰¹⁷ Ebussuûd Efendi, a.g.e., c. II, s. 724.

¹⁰¹⁸ Zemahşerî, a.g.e., c.I, s.193.

¹⁰¹⁹ en-Nesefî, a.g.e., c.I, s.224.

¹⁰²⁰ Rûm 30/ 37.

¹⁰²¹ Zemahşerî, a.g.e., c.III, s.1202; en-Nesefî, a.g.e., c.II, s.701; Ebussuûd Efendi, a.g.e., c. X, s. 4713.

1022 فَمَنْ يَأْتِيكُمْ بِمَاءٍ مَّعِينٍ...	... kim size temiz kaynaklardan [yeni] su verebilir?
---	--

Suyun yok olması ¹⁰²³ suyunuz yerin dibine çekilirse Rahman'dan ¹⁰²⁴ başka kim isteyenin ulaşabileceği bir akarsu getirebilir? ¹⁰²⁵

5.1.5.Soru Edatı Eyne (اَيْنَ) İle İlgili Genel Bilgiler:

1-Eyne, mekan zarfıdır. Bir şeyin olduğu yeri bildirmek için kullanılır. ¹⁰²⁶

2-Eyne (اَيْنَ)'nin Özellikleri:

a-Mekan (Yer) belirtmek için kullanılır.

3- (اَيْنَ)'nin İ'râbı:

Fetha üzere mebnidir. Mahallen İrâb edilir. Mekân zarfı olarak nasb mahallinde yer alır. ¹⁰²⁷

a-Mansub konumunda yer alışı:

aa-Mefûlun Fîh ¹⁰²⁸ : “ فَأَيْنَ تَذْهَبُونَ ؟ ” Hal böyleyken nereye gidiyorsunuz? “ (Ne kötü ithamlarda buluyorsunuz?) ¹⁰²⁹

ab-Nâkıs fiilin haberi ¹⁰³⁰ : أَيْنَ كُنْتَ ؟ Neredeydin?

4-Mecrûr konumunda yer alışı:

Kendinden önce (مِنْ) gelirse (Harf-i Cer'le) mecrur konumunda yer alır. ¹⁰³¹

¹⁰²² Mülk 67/ 30.

¹⁰²³ Ebussuûd Efendi, a.g.e., c. XII, s. 5607.

¹⁰²⁴ Zemahşerî, a.g.e., c.IV, s.21670.

¹⁰²⁵ en-Nesefî, a.g.e., cIII, s.517.

¹⁰²⁶ Galâyânî, Câmiu', c.III, s.147.

¹⁰²⁷ Dahdah, Mu'cem Kavâid, s.65.

¹⁰²⁸ Dahdah, a.g.e., a.yer.

¹⁰²⁹ Tekvîr 81/ 26.

¹⁰³⁰ Dahdâh, Mu'cem li-Cedavil, s.97.

من أين جئت ؟ : Nereden geldin?

5-(أَيْنَ) ‘den başka Şart edatı olarak kullanılır.¹⁰³²

أين تكن يدركك الموت ! : Her nerede olursan ol, ölüm sana ulaşır!

5.1.6.Sebeup Anlamı Veren Soru Edatı Eyne (أَيْنَ) Yapısı İle İlgili

Ayetler:

... أَيْنَ مَا كُنْتُمْ تَعْبُدُونَ ¹⁰³³		... taptıklarınız nerede?
---	--	---------------------------

Tahkir ve iskat¹⁰³⁴ sebebiyle siz ve ilahlarınız cehennemdedir¹⁰³⁵ Yardım etmesini umduğunuz ilahlarınız nerede?¹⁰³⁶

... أَيْنَ مَا كُنْتُمْ تُشْرِكُونَ ¹⁰³⁷		...şimdi de Allah'ı bırakıp da ortak koştuklarınız nerede?
---	--	--

Taptığınız putlar sebebiyle¹⁰³⁸ yani taptıklarınızın hiçbir değeri yoktur.¹⁰³⁹

5.1.7.Soru Edat Eyyu (أَيَّ) İle İlgili Genel Bilgiler:

1-Eyyu, Mudâf olduğu duruma göre mana alır. Kendisiyle , mekan, hal, adet, âkil, gayri akil vb. sorulabilir. Bazıyet (بَعْضِيَّة) için kullanılır.¹⁰⁴⁰

2- Eyyu (أَيَّ) ’nun Özellikleri:

¹⁰³¹ Galâyânî, Câmi', c.III, s.147,148.

¹⁰³² İsbîr, a.g.e.,s. 232-233.

¹⁰³³ Şu'arâ 26/ 92.

¹⁰³⁴ Ebussuûd Efendi, a.g.e., c. X, s. 4460.

¹⁰³⁵ en-Nesefî, a.g.e., c.II, s.570.

¹⁰³⁶ Zemahşerî, a.g.e., c.III, s.2197.

¹⁰³⁷ Mü'min 40/ 73.

¹⁰³⁸ en-Nesefî, a.g.e., c.III, s.221.

¹⁰³⁹ Ebussuûd Efendi, a.g.e., c. XI, s. 5146.

¹⁰⁴⁰ Zubeydi, a.g.e., s.132; Dahdah, Mu'cem Kavâid, s.65.

a-Muzâf (tamlanan) olarak kullanılır.¹⁰⁴¹

b-Nekra'ya mudâf olur.¹⁰⁴² ؟ أي كتاب عندك ? Hangi kitap yanındadır ?

c-Çoğula işaret etmedikçe marifeye muzâf olmaz.¹⁰⁴³

؟ أي الرجال أفضل و أيهم أفضل ? Adamların hangisi daha iyidir?

d-Marifeye mudâf olduğunda (بعض) konumunda mudâf hali (tamlanan) göz önünde bulundurulur.¹⁰⁴⁴ ؟ أي العلمان أتى ? Hangi çocuk geldi?

3-Eyyu'nun Irâbı: Eyyu murebdir. Cümledeki konumuna göre merfu, mansub ve mecrur olabilir.¹⁰⁴⁵

a-Merfu oluşu:

aa-Mübteda (isim cümlesinin öznesi)¹⁰⁴⁶

aaa-Kendisinden sonra lazım (geçişsiz) bir fiil gelirse.

؟ أي طالب جرى : Öğrencilerin hangisi koştu?

aab-Kendisinden sonra mefulünü (nesnesini) almış müteaddi (geçişli) bir fiil gelirse.

؟ أي طالب يُحِبُّكَ : Hangi öğrenci seni seviyor ?

b-Mansub oluşu:

ba-Mukaddem Mefûl (önde gelen nesne).¹⁰⁴⁷ Kendisinde sonra Mefûlünü almamış müteaddi (nesnesini almamış geçişli) fiil gelirse.

¹⁰⁴¹ İsbîr, a.g.e.,s. 223; el-Antâkî,el-Muhît, c.III, s.118.

¹⁰⁴² Dahdâh, Mu'cem li-l-Cedavil, s.97.

¹⁰⁴³ Dahdâh, a.g.e., a.yer.

¹⁰⁴⁴ ed-Dahdâh, a.g.e., a.yer.

¹⁰⁴⁵ ed-Dahdah, a.g.e., a.yer.

¹⁰⁴⁶ ed-Dahdâh, a.g.e., a.yer.

¹⁰⁴⁷ ed-Dahdâh, Mu'cem li-l-Cedavil , s.97; İsbîr, a.g.e., s.224.

أي كتاب قرأت؟ : Hangi kitabı okudun?

أي بلاد زرت؟ : Hangi Memleketi ziyaret ettin?

bb-Meful-i Mutlakın yerine geçerse.¹⁰⁴⁸ Fiil cinsinden bir mastara mudâf olursa.

“سيعلم اللذين ظلموا أي منقلب ينقلبون”¹⁰⁴⁹ ; “Haksızlık edenle, hangi dönüşe hangi akıbeta” döndürüleceklerini yakında bileceklerdir?

أي حديث تتحدث؟ : Hangi sözü konuşuyorsun?

bc-Mekan veya zaman zarfının yerine geçerse.¹⁰⁵⁰

أي مجلس تجلس؟ : Hangi mecliste oturuyorsun ?

أي ساعة تستيقظ؟ : Hangi saatte uyanıyorsun ?

c-Mecrûr oluşu:

ca-Harf-i Cer'le.¹⁰⁵¹ بأي حق تفعل ذلك؟ : Onu hangi hakla yapıyorsun ?

cb- İzafetle.¹⁰⁵² كتاب أي كاتب قرأت؟ : Hangi yazarın kitabını okudun ?

5.1.8. Sebep Anlamı Veren Soru Edat Yapılarından Eyyu (أَيَّ) Yapısı İle

İlgili Ayetler:

... فَأَيَّ آيَاتِ اللَّهِ تُنْكِرُونَ ¹⁰⁵³	... öyleyse Allah'ın ayetlerinden hangisini inkar edebilirsiniz?
--	--

¹⁰⁴⁸ İsbîr, a.g.e., a.yer.

¹⁰⁴⁹ Şu'arâ 26/ 227.

¹⁰⁵⁰ İsbîr, a.g.e., a.yer.

¹⁰⁵¹ İsbîr, a.g.e., a.yer.

¹⁰⁵² İsbîr, a.g.e., a.yer.

¹⁰⁵³ Mü'min 40/ 81.

أي kelimesi, تُكْرُونَ fiili ile mansuptur. Allah size ayetlerini gösteriyor, öyleyse Allah'ın ayetlerinden hangisini inkar edebilirsiniz? ¹⁰⁵⁴ Ayetler apaçık olduğu halde ¹⁰⁵⁵ hangi sebeple inkar ediyorsunuz? ¹⁰⁵⁶

... فَبَيِّ حَدِيثٍ بَعْدَهُ يُؤْمِنُونَ ¹⁰⁵⁷	... Artık bundan sonra, başka hangi habere inanacaklar?
--	---

Peygamber (sav)'in yanındaki delilin kuvveti olduğu halde ¹⁰⁵⁸ hangi sebeple Kur'an'dan başka bir söze inanırlar. ¹⁰⁵⁹ Eğer ona iman etmeyeceklerse neye iman edecekler? ¹⁰⁶⁰

... فَبَيِّ حَدِيثٍ بَعْدَ اللَّهِ وَآيَاتِهِ يُؤْمِنُونَ ¹⁰⁶¹	... artık Allah'tan ve O'nun ayetlerinden sonra hangi söze inanacaklar?
--	---

Allah'a ve ayetlerine rağmen neye inanacaklar? ¹⁰⁶² Bu sorunun o kızlara tevcih edilmesi, onları teselli etmek, onları öyle öldürenlere en büyük gazap ve öfkeyi göstermek içindir. ¹⁰⁶³

فَبَيِّ آلاءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ ¹⁰⁶⁴	O halde Rabbinizin hangi nimetlerini yalanlıyorsunuz?
---	---

Ey iki varlık hangi nedenle, Rabbinizin nimetlerini yalanlıyorsunuz? ¹⁰⁶⁵

بِأَيِّ ذَنْبٍ قُتِلَتْ ¹⁰⁶⁶	hangi suçtan dolayı öldürüldüler diye (sorulduğunda)
---	--

¹⁰⁵⁴ en-Nesefî, c.III, s.223.

¹⁰⁵⁵ Ebussuûd Efendi, a.g.e., c. XI, s. 5149.

¹⁰⁵⁶ Zemahşerî, a.g.e., c.IV, s.1413.

¹⁰⁵⁷ A'râf 7/ 185.

¹⁰⁵⁸ Ebussuûd Efendi, a.g.e., c. V, s. 2349.

¹⁰⁵⁹ Zemahşerî, a.g.e., c.II, s.522.

¹⁰⁶⁰ en-Nesefî, c.I, s.622.

¹⁰⁶¹ Câsiye 45/ 6.

¹⁰⁶² Zemahşerî, a.g.e., c.IV, s.1479.

¹⁰⁶³ Ebussuûd Efendi, a.g.e., c. XII, s. 5742.

¹⁰⁶⁴ Rahman 55/ 13.

¹⁰⁶⁵ Zemahşerî, a.g.e., c.IV, s.1579.

¹⁰⁶⁶ Tekvîr 81/ 9.

Hangi sebepten dolayı o masumlar öldürüldüler? ¹⁰⁶⁷ Müşrik çocukların azap görmeyip, günahsız azap olmadığına bir delildir. ¹⁰⁶⁸

5.1.9.Soru Edatı Lime (لِمَ) İle İlgili Genel Bilgiler:

1-(لِمَ) (Lime): İstifhâm Mâ'sının başına Harf-i cer geldiğinde elifi, hazfedilir ve yerine delil olarak fetha konur. ¹⁰⁶⁹

2-Elifi hazfedilmiş İstifhâm mâ'sı üzerinde durulursa sonuna Hâ'u'-Sekte (هـ), (duruş hâ'sı) eklenir. Harf-i Cer'le mecrur olan mâ'dan sonra bu Hâ getirilmeyebilir. Ancak idafetle mecruru olan Mâ'dan sonra gelmesi gerekir. ¹⁰⁷⁰

5.1.10.Sebep Anlamı Veren Soru Edatı Lime (لِمَ) Yapısı İle İlgili

Ayetler:

... لِمَ أَذِنْتَ لَهُمْ ¹⁰⁷¹ ...	... niçin (evde kalmaları yolunda) onlara izin verdin?...
--	---

Münafıkların sefere katılmamak için mazeret beyan etmelerine karşılık ¹⁰⁷² Kim doğru söylüyor, kim yalan konuşuyor, durumlarını ortaya çıkarmadan niçin onlara izin verdin? ¹⁰⁷³ Ne sebeple izin verdin ¹⁰⁷⁴

... فَلِمَ تُحَاجُّونَ فِيمَا لَيْسَ لَكُمْ بِهِ عِلْمٌ ¹⁰⁷⁵ ...	... ama hiç bilmediğiniz şey Hakkında neden tartışıyorsunuz?...
---	---

¹⁰⁶⁷ Zemahşerî, a.g.e., c.IV, s.1754.

¹⁰⁶⁸ en-Nesefî, c.III, s.606.

¹⁰⁶⁹ İbn Ya'îş, a.g.e., c.4, s.8; ez-Zubeydi, a.g.e., s.136; el-Antâkî, el-Minhâc, s.160.

¹⁰⁷⁰ İbn Mâlik, Şerhu 'Umdeti'l Hâfiz ve 'Uddeti'l-Lâfiz, Thk., Adnân Abdurrahman ed-Dûrî, Matba'atu'l-Ânî, Bağdat, 1977, s.393.

¹⁰⁷¹ Tevbe 9/ 43.

¹⁰⁷² Ebussuûd Efendi, a.g.e., c. VI, s. 2604.

¹⁰⁷³ en-Nesefî, c.I, s.682, 683.

¹⁰⁷⁴ Zemahşerî, a.g.e., c.II, s.583.

Bildiğiniz şeyler Hakkında tartışıyorsunuz ama hiç bilmediğiniz şey Hakkında neden tartışıyorsunuz? ¹⁰⁷⁶ Halbuki her şeyi Allah bilmez mi? ¹⁰⁷⁷

... ¹⁰⁷⁸ لِمَ تَكْفُرُونَ بِآيَاتِ اللَّهِ...	... niçin Allah'ın ayetlerini inkar ediyorsunuz...
--	--

Ey ehli kitap Allah'ın ayetlerini bildiğiniz halde neden inkar ediyorsunuz? ¹⁰⁷⁹
Neden Tevra'ta ve İncil'e iman etmezsiniz? ¹⁰⁸⁰ Ey ehli kitap neden Kur'an'ı inkar ediyorsunuz. ¹⁰⁸¹

5.1.11.Soru Edatı Mâ (ما) İle İlgili Genel Bilgiler:

1-Mâ'nın İ'râbı: Sükûn üzere mebnidir. Mahallen İ'râb edilir. Şu konumda yer alır:

a-Merfu konumda yer alışı:

aa-Mübteda (İsim cümlesinin öznesi). ¹⁰⁸²

aaa-Kendisinden sonra lazım (geçişsiz) fiil gelirse:

ما جرى بين الرجلين ؟ : İki adam arasında ne geçti?

aab-Kendisinden sonra zarf gelirse:

ما وراءك ؟ : Arkadaki nedir ?

aac- Kendisinden sonra car ve mecrur gelirse:

ما في يدك ؟ : Elinde ne var ?

aad- Kendisinden sonra meful gelmişse:

¹⁰⁷⁵ Âli İmran 3/ 66.

¹⁰⁷⁶ en-Nesefî, c.I, s.263; Zemahşerî, a.g.e., c.I, s.223.

¹⁰⁷⁷ Ebussuûd Efendi, a.g.e., c. II, s. 900.

¹⁰⁷⁸ Âli İmran 3/ 70.

¹⁰⁷⁹ en-Nesefî, c.I, s.264.

¹⁰⁸⁰ Zemahşerî, a.g.e., a.yer.

¹⁰⁸¹ Ebussuûd Efendi, a.g.e., c. II, s. 902.

¹⁰⁸² Hamûd, a.g.e., s.449; İsbîr, a.g.e., s.764.

ما شاهدته ؟ : Ne gördün ?

b-Mansub konumda yer alması:

ba-Mefulun bih gelirse:

ما اشتريت ؟ : Ne satın aldın?

c-Mecrur konumda yer alması:

ca- Muzaf İleyh (Tamlayan) şeklinde olması:¹⁰⁸³

بحث ما قرأت ؟ : Neyin bahsini okudun?

c-Harf-i Cerle gelir (Bu durumda Mâ'nın elifi hazfedilir):¹⁰⁸⁴

مم يتكوّن الماء ؟ : Su neden oluşur?

2- (ما) Mâ'nın başka edat olarak kullanıldığı yerler:¹⁰⁸⁵

a-Taaccüb için kullanılır.¹⁰⁸⁶

ما أحسن الجو ؟ : Hava ne güzeldir!

b-Hal cümlesinin başında vav-I hâkiyyenin var oluşu sebep içindir. Örnek:

ما بالك راکضاً ؟ ve ما بالكَ تَرَكُضُ ؟ : Neyin var da yattın? Sorusuyla muhataba

yatış sebebi sorulurken, ما بالكَ و أنتَ تَرَكُضُ ؟ : Yatarken sana bir şey oldu mu?

Sorusuyla, muhataba yatma anında kendisine bir şey olup olmadığı sorular. ¹⁰⁸⁷

¹⁰⁸³ İsbir, a.g.e., a.yer.

¹⁰⁸⁴ İsbir, a.g.e., a.yer.

¹⁰⁸⁵ el-Antâkî, el-Minhâc, s.316, 325.

¹⁰⁸⁶ İbn Ya'îş, a.g.e., c.4, s.2.

¹⁰⁸⁷ Keskiner, Osman, Arapça'da Hâl e Tercümelerindeki Yansımaları, Görsel Dizayn Ofset, İst., 2010, s.27.

5.1.11.1. Sebep Anlamı Veren Soru Edatı Mâ (مَا) Yapısı İle İlgili

Ayetler:

... فَمَا خَطْبُكَ ¹⁰⁸⁸ ...		... peki amacın neydi?...
--	--	---------------------------

Samiri'yi kötüleyerek, aşağılayarak ona: ¹⁰⁸⁹ Ne sebeple, isteğin neydi, ey Sâmirî ? dedi.¹⁰⁹⁰

... فَمَا ظَنُّكُمْ ¹⁰⁹¹ ...		Görüşünüz nedir?...
---	--	---------------------

Hangi sebeple âlemlerin rabbine ibadet etmekten kaçınıp, şirk koşup ¹⁰⁹² diğer putlara tapmaktasınız? ¹⁰⁹³

5.1.12. Soru Edatı Mâzâ (مَاذَا) Yapısı İle İlgili Genel Bilgiler:

1-İrabı aynen (مَا) gibidir.¹⁰⁹⁴ Sukûn üzere mebnidir, mahallen irab edilir.

(مَاذَا) 'nın kelime irabı Hakkında iki görüş vardır:

a-(مَا) Mübteda (isim cümlesinin öznesi), ذَا = الذي manasındadır.

Kendisinden sonra gelen fiil ve fail ise onun sılası (yan cümlesi) durumundadır. Kendisi (ذَا) ise merfu konumunda olup, mübteda'nın (مَا) haberi (isim cümlesinin yüklemi)'dir.¹⁰⁹⁵

b- (مَا) ve (ذَا) = (مَاذَا) ikisi bir isimdir, kendisiyle (مَا) anlamında soru sorular.

¹⁰⁸⁸ Tâhâ 20/ 95.

¹⁰⁸⁹ Ebussuûd Efendi, a.g.e., c. IX, s. 3979.

¹⁰⁹⁰ Zemahşerî, a.g.e., c.III, s.939; en-Neseî, a.g.e., c.II, s.380.

¹⁰⁹¹ Saffât 37/ 87.

¹⁰⁹² Ebussuûd Efendi, a.g.e., c. XI, s. 5020.

¹⁰⁹³ Zemahşerî, a.g.e., c.IV, s.1328; en-Neseî, a.g.e., c.III, s.128.

¹⁰⁹⁴ İsbir, a.g.e., s. 764,765.

¹⁰⁹⁵ İbn Ya'îş, a.g.e., c.4, s.24.

5.1.12.1. Sebep Anlamı Veren Soru Edatı Mâzâ (ماذا) Yapısı İle İlgili

Ayet:

...مَّاذَا يَسْتَعْجِلُ مِنْهُ الْمُجْرِمُونَ ¹⁰⁹⁶	...suçlular bunun hangisini acele ederek isterler?
---	--

Azabın hiçbir çeşidi istenmez, hepsi nefreti gerektirir. O halde neyi istemekte acele ediyorlar? Bu azabı istemekte acele edecek bir taraf yoktur.¹⁰⁹⁷ Öyleyse, ne sebeple suçlular azabın acele gelmesini isterler?¹⁰⁹⁸ Halbuki, onların hali acele etmeye uygun değildir.¹⁰⁹⁹

5.1.13. Soru Edatı Ennâ (أَيْ) İle İlgili Genel Bilgiler:

1-Nerede anlamındadır. Mekan zarfıdır.

2-Ennâ'nın Özellikleri:

a- من أين ؟ anlamında kullanılır.¹¹⁰⁰

من أين لك هذا؟ : Bu sana nereden? أَيْ لَكَ هَذَا ؟ anlamındadır.

b- (كيف) : (Nasıl) anlamında kullanılır.¹¹⁰¹

¹¹⁰² “...فَأَتُوا حَرْثَكُمْ أَيْ شَتْمَ...” “ Tarlanıza nasıl dölerseniz öyle varın “

كيف شتْم manasındadır.

¹⁰⁹⁶ Yûnus 10/ 50.

¹⁰⁹⁷ en-Neseftî, a.g.e., c.I, s.2645.

¹⁰⁹⁸ Zemahşerî, a.g.e., c.II, s.632.

¹⁰⁹⁹ Ebussuûd Efendi, a.g.e., c. VI, s. 2809.

¹¹⁰⁰ Hâşimî, Ahmed, Cevâhiru'l-Belâğa, Dâru İhyâi't-Turâsi'l-'Arabî Hasebî Menheci Metni'l-Elfiyye, Matbaat's-Sa'ade, I. Baskı, Mısır, 1936, s.92.

¹¹⁰¹ İbn Ya'îş, a.g.e., c.4, s.110.

¹¹⁰² Bakara 2/ 223.

1103“... أَنَّى يَحْيِي هَذِهِ اللَّهُ بَعْدَ مَوْتِهَا ...” “ Ölümünden sonra Allah bunları nasıl diriltir acaba?

3-(متى) (ne zaman) anlamında kullanılır.¹¹⁰⁴

أَنَّى يَحْضُرُ الْغَائِبُونَ ؟ : Devamsızlar ne zaman geliyor?

زُرْنِي أَنَّى شِئْتَ : Ne zaman istersen beni ziyaret et.

4-Şart Edatı yerine kullanılır.¹¹⁰⁵

Sükûn üzere mebnidir. Mahallen irab edilir. Mekan zarfı olarak nasb mahallinde yer alır.¹¹⁰⁶

أَنَّى تَجْلِسُ أَجْلِسَ : Nereye oturursan (oraya) otururum.

5.1.13.1.SebeP Anlamı Veren Soru Edatı Ennâ (أَنَّى) Yapısı İle İlgili

Ayetler:

... فَأَنَّى تُصْرِفُونَ ¹¹⁰⁷	... nasıl oluyor da haktan döndürölüyorsunuz.
--	---

Başkasına tapmaya sayısız engeller olduğu halde ¹¹⁰⁸ Rabbiniz mülkün sahibi, kendinden başka ilah olmayan Allah olduğu halde nasıl oluyor da haktan döndürölüyorlar? ¹¹⁰⁹

... فَأَنَّى تُؤْفَكُونَ ¹¹¹⁰	... nasıl oluyor da döndürölüyorsunuz?
--	--

¹¹⁰³ Bakara 2/ 259.

¹¹⁰⁴ İsbir, a.g.e., s.210.

¹¹⁰⁵ el-Antâkî, el-Minhâc,s. 207.

¹¹⁰⁶ el-Antâkî, a.g.e., s. 208.

¹¹⁰⁷ Zümer 39/ 6.

¹¹⁰⁸ Ebussuûd Efendi, a.g.e., c. XI, s. 5082.

¹¹⁰⁹ en-Nesefî, a.g.e., c.III, s.170.

¹¹¹⁰ Mü'min 40/ 62.

Bunca gerçekler olduğu halde ¹¹¹¹ o herşeyin yaratıcısı Rabbinizdir. O'ndan başka ilah yoktur. O halde nasıl oluyor da Allah'a kullukla putlara tapınmayı bir tutuyorsunuz ¹¹¹²

¹¹¹¹ Ebussuûd Efendi, a.g.e., c. XI, s. 5142.

¹¹¹² en-Neseî, a.g.e., c.III, s.218.

- D - GRUBU:

6.1.Sebeb Anlamı Veren Kimi Fiile Benzeyen Harf (الحروف المشبهة بالفعل) Yapıları:

6.1.1.Sebeb Anlamı Veren Kimi Fiile Benzeyen Harf (الحروف المشبهة بالفعل)

Lakinne (لكن) İle İlgili Genel Bilgiler:

1-Daha önceden verilen bir bilgiden doğabilecek yanlış anlamaları ortadan kaldırma (istidrak) gibi temel bir anlamı vardır.¹¹¹³

2-İstidrâk, söze yetişme manasını ifade eder ve manası (بَلْ) gibidir, genellikle nefy ve nehiyden sonra kullanılır.¹¹¹⁴

3-Bunun yanı sıra, hayatın içerisinde zihinleri deşeleyip sorgulayan bir üslûba sahip olduğu için bilinçlerde hatta bilinçaltılarında gömülü yanlış veya doğrulayan depreştiren, yanlışları düzeltip doğruları depreştiren, yanlışları düzeltip doğruların paralel uzantılarını, düzgün gösteren bir fonksiyon icra etmektedir.¹¹¹⁵

4-Türkçe’de “ fakat, ancak, lakin, ama, şu kadar var ki, yalnız “ gibi anlamlar ifade eden atıf Harf-idir.

5-Fiile benzeyen harflerden olan (لَكِنْ) (istidrak) vazgeçme, sonrakine yetişme ifade eden bir harf olup, isim cümlesine dahil olarak ismini nasb, haberini ref eder. Bu harf, kendinden önceki cümleden çıkabilecek bir vehim ve yanlış anlamayı kaldırmak için kullanılır. İstidrak ise, sonraki cümle için, önceki cümleye muhalif ve karşıt bir hüküm ifade eder. Sonuç itibarıyla anlam bakımından birbirinden ayrı iki söz arasına girer.¹¹¹⁶

¹¹¹³ el-Hilâli, Matar, Hâdiye ‘Atıyye, el-Hurûf-ı ‘Âmile fi’l Kur’âni-l Kerîm, Beyrût, en-Nahda el-‘Arabiyye Yay., 1986, s.95.

¹¹¹⁴ Galâyîni, Cami‘, c.III, s.250.

¹¹¹⁵ el-Hilâli, a.g.e., s.92.

¹¹¹⁶ İbn Hişâm, Muğni’l-Lebîb, c.I, s.291

ما هذا ساكنًا لَكِنَّهُ مُتَحَرِّكٌ : Bu durgun değil, fakat hareketlidir.

6-Bu harf ister şeddeli ister şeddesiz olsun “vav” İle birlikte bulunabilir.¹¹¹⁷

“...وَلَكِنَّ الظَّالِمِينَ بِآيَاتِ اللَّهِ يَجْحَدُونَ”¹¹¹⁸, “ fakat o zalimler bile bile Allah'ın ayetlerini inkâr ediyorlar. “

7- (إِنَّ) edatı gibi sürekli olarak te’kid ifade eder. İbn ‘Usfûr, el-Mukarreb isimli eserinde, Fiile benzeyen harflerden sadece (لَكِنَّ / أَنْ / إِنَّ) ‘nin te’kid anlamı taşıdığını ifade eder.¹¹¹⁹

6.1.1.1.Sebeup Anlamı Veren Kimi Fiile Benzeyen Harf (الحروف المشبهة بالفعل)

) Lakinne (لَكِنَّ) Yapısı İle İlgili Ayetler:

...وَلَكِنَّ اللَّهَ قَتَلَهُمْ ¹¹²⁰ ...	... Allah'tı onları öldüren...
---	--------------------------------

Onların ¹¹²¹ kalplerine korkuyu salıp, meleklerini indiren ¹¹²² ve hezimetle uğramalarına sebep olan Allah’tır.¹¹²³

...وَلَكِنِّي رَسُولٌ مِّن رَّبِّ الْعَالَمِينَ ¹¹²⁴	... ne var ki, ben âlemlerin Rabbinden bir elçiyim.
--	--

Hidayetin en yüksek mertebesinde olmam sebebiyle.¹¹²⁵ Ben sapık değilim ve âlemlerin Rabbinin elçisiyim ¹¹²⁶

¹¹¹⁷ İbn Hişâm, a.g.e., a.yer

¹¹¹⁸ En’âm 6/ 33

¹¹¹⁹ İbn Hişâm, a.g.e., a.yer

¹¹²⁰ Enfal 8/ 17.

¹¹²¹ Ebussuûd Efendi, a.g.e., c. VI, s. 2431.

¹¹²² Zemahşerî, a.g.e., c.II, s.538.

¹¹²³ en-Nesefî, c.I, s.637.

¹¹²⁴ A’râf 7/ 61.

¹¹²⁵ Ebussuûd Efendi, a.g.e., c. V, s. 2194.

¹¹²⁶ Zemahşerî, a.g.e., c.II, s.479; en-Nesefî, c.1, s.576.

... وَلَكِنَّهُمْ قَوْمٌ يَفْرَقُونَ ¹¹²⁷	... fakat [sadece] korkunun yönlendirdiği bir topluluktur.
--	--

Allah’a yemin ederek sizin gibi Müslümanlardan olduklarını ileri sürerler, fakat onlar gerçekte Müslümanlardan değildirler. Ölümünden korkan toplulukturlar.¹¹²⁸ Yani ödlele oldukları için sizden değildirler¹¹²⁹

6.1.2. Sebep Anlamı Veren Kimi Fiile Benzeyen Harf (الحروف المشبهة بالفعل)

Le’alle (لَعَلَّ) İle İlgili Genel Bilgiler:

1-(لَعَلَّ) bir umut edatıdır. Ayrıca ta’lîl, soru gibi kuşku veya temenni de ifade etmektedir. Kur’ân-ı Kerim’de daha çok hâl cümlesi olarak sıkça geçmektedir.¹¹³⁰

2-Teracci (Umut) ve İşkak (Korku) anlamı ifade eden bir harftir. Türkçe’de “ Umulur ki, ihtimal ki, ümit edilir ki, ola ki, keşki olsa, korkarım ki, belki “ gibi anlamlarla tercüme edilir.

3-Gerçekleşmesi mümkün olan, fakat gerçekleşmesine güvenilmeyen bir fiili beklemek, ümit beslemek veya hoşlanılan bir şeyin olmasını istemeye “ Teracci “denir.¹¹³¹

لَعَلَّ الصَّادِقَ قَادِمٌ : İhtimal ki, arkadaş geliyor.

4-Hoş olmayan ve istenilmeyen bir işin olmasının, korkulup sakınılarak beklenmesidir. Yani istenmeyen şeylerden endişeyi ifade etmeye “ İşkâk “ denir.

لَعَلَّ الْمَرِيضَ يَمُوتُ : Korkarım hasta ölmüş ola.

5-(لَعَلَّ) bazen de zan (sanı) ifade eder.¹¹³²

¹¹²⁷ Tevbe 9/ 56.

¹¹²⁸ en-Nesefî, c.I, s.687.

¹¹²⁹ Zemahşerî, a.g.e., c.II, s.588.

¹¹³⁰ el-Hilâlî, a.g.e., s.88-90.

¹¹³¹ Galâyînî, Camî‘, c.II, s.303.

لَعَلِّي أَزُورَكَ الْيَوْمَ : Zannederim, bugün seni ziyaret ederim.

6-Ta'lîl (sebeup ve içinlik) ifade eder. Kur'an'da geçen (لَعَلَّ) genellikle sebep anlamı ifade eden (كَيْ) yerine kullanılmıştır. Türkçe'de “ zira, taki, için, çünkü, sebebiyle, nedeniyle, ...den dolayı, yüzünden, ki “ gibi anlamlar ifade eder.

“ ...Allah'ı çok anınız ki, başarıya eresiniz. “¹¹³³ , “ وَأَذْكُرُوا اللَّهَ كَثِيرًا لَّعَلَّكُمْ تُفْلِحُونَ ”¹¹³⁴

7-Hal şeklinde gelebilir. Kendisiyle birlikte gelen cümle, tamamen hal cümlesi olarak çözümlenir.

“ ... لَعَلَّنَا نَتَّبِعَ السَّحْرَةَ ”¹¹³⁴ , “ Sihirbazlara uyacağımızı umarız... “

8- (لَعَلَّ) 'nin ilk Harf-i Lâ'm'ı düşürülerek (عَلَّ) şeklinde de okunabilir.¹¹³⁵

Diğer lehçelerde kullanımı pek azdır.¹¹³⁶

9- (لَعَلَّ) 'nin vikaye (kaynaştırma) Nûn'u ile kullanılması caizdir. (لَعَلِّي) veya (لَعَلَّنِي) gibi her iki şekilde de kullanılmıştır.¹¹³⁷

10- İrab'ı, Fiile benzeyen harfler grubundan olup, ismini nasb haberini ref eder.

¹¹³² el-Antâkî, el- Minhâc, s.309.

¹¹³³ Enfâl 8/ 45.

¹¹³⁴ Şu'arâ 26/ 40.

¹¹³⁵ Galâyînî, Cami', c.II, s.303.

¹¹³⁶ ez-Zeccâci, Abdurrahman b. İshak, Kitâbu'l-Lâmât, terc., Ahmet Yüksel, Etüt Yay., Samsun, 2005, s.142

¹¹³⁷ el-Antâkî, a.g.e., a.yer.

6.1.2.1. Sebep Anlamı Veren Kimi Fiile Benzeyen Harf (الحروف المشبهة بالفعل)

) Le'alle (لَعَلَّ) Yapısı İle İlgili Ayetler:

... لَعَلَّهُ فِتْنَةٌ لَّكُمْ ¹¹³⁸ ...		... sizin için bir sına mı...
--	--	-------------------------------

Siz dünya hayatını yaşarken, azabın geciktirilmesi sizin nasıl amel edeceğinizin görülmesi içindir.¹¹³⁹ Bu sebeple sizin için bir imtihandır.¹¹⁴⁰

... لَعَلَّهُ يَتَذَكَّرُ أَوْ يَخْشَى ¹¹⁴¹ ...		... o zaman belki aklını başına toplar, yahut gözdağı verilmiş olur.
--	--	--

Ona tatlı dille konuşun, yumuşak söyleyin¹¹⁴² Belki o aklını başına toplar veya korkar.¹¹⁴³ Öğüt alır.¹¹⁴⁴

... لَعَلِّي آتِيكُمْ مِنْهَا بِخَبَرٍ أَوْ جَذْوَةٍ مِنَ النَّارِ لَعَلَّكُمْ تَصْطَلُونَ ¹¹⁴⁵		... size oradan belki bir haber, yahut [en azından] ısınmanız için (bir tutam) tutuşmuş odun getiririm.
--	--	---

Tur dağı tarafında ateş görüp¹¹⁴⁶ yolu kaybetmeleri sebebiyledir.¹¹⁴⁷

... لَعَلَّهُمْ يَهْتَدُونَ ¹¹⁴⁸		... belki doğru yola gelsinler diye.
---	--	--------------------------------------

Bilakis o senden önce kendilerinin hiç bir uyarıcı geçmemiş bir kavmi uyarman için Rabbinden gönderilen hak bir kitaptır. Belki de doğru yolu bulurlar.¹¹⁴⁹ Onların hidayetleri umularak kendilerine uyarılmıştır.¹¹⁵⁰

¹¹³⁸ Enbiya 21/ 111.

¹¹³⁹ en-Nesefî, a.g.e., c.II, s.424.

¹¹⁴⁰ Zemahşerî, a.g.e., c.III, s.975; Ebussuûd Efendi, a.g.e., c. IX, s. 4088.

¹¹⁴¹ Tâhâ 20/ 44.

¹¹⁴² Ebussuûd Efendi, a.g.e., c. IX, s. 3944.

¹¹⁴³ en-Nesefî, a.g.e., c.II, s.366; en-Nesefî, a.g.e., c.III, s.6.

¹¹⁴⁴ Zemahşerî, a.g.e., c.III, s.927.

¹¹⁴⁵ Kasas 28/ 29.

¹¹⁴⁶ Ebussuûd Efendi, a.g.e., c. X, s. 4596.

¹¹⁴⁷ en-Nesefî, a.g.e., c.II, s.640.

¹¹⁴⁸ Secde 32/ 3.

¹¹⁴⁹ en-Nesefî, a.g.e., c.III, s.6; Zemahşerî, a.g.e., c.III, s.1221.

¹¹⁵⁰ Ebussuûd Efendi, a.g.e., c. X, s. 4756.

...لَعَلَّهُمْ يَرْجِعُونَ ¹¹⁵¹		 Dönsünler diye.
--	--	----------------------

Küfürden dönmeleri ya da onu istemelerinden dolayı ¹¹⁵² (küfürden tövbe etsinler) diye onlara en büyük azaptan önce küçük azabı tattıracağız. ¹¹⁵³ Yani bunu müşahade edip küfürlerinden dönmeleri umulur. ¹¹⁵⁴

...لَعَلَّكُمْ تُرْحَمُونَ ¹¹⁵⁵		... böylece merhamet olasınız.
--	--	--------------------------------

Rahmete kavuşup, kurtuluşa erebilmeniz için ¹¹⁵⁶ sizden önce ve sizden sonra gelen olaylardan sakınmanız ¹¹⁵⁷ ve böylece Allah'ın rahmetini ummanız lazım. ¹¹⁵⁸

...لَعَلَّهُمْ بِلِقَاءِ رَبِّهِمْ يُؤْمِنُونَ ¹¹⁵⁹		... Rablerinin huzuruna varacaklarına iman etsinler.
--	--	--

Böylece Rablerine kavuşacaklarına iman etsinler diye¹¹⁶⁰

...لَعَلَّهُمْ إِلَيْهِ يَرْجِعُونَ ¹¹⁶¹		... belki dönüp ona başvururlar diye.
---	--	---------------------------------------

Döndüklerinde onlara (putlara) sorsun diye putları kırıp, baltayı boyunlarına astı. ¹¹⁶²

...لَعَلَّ اللَّهَ يُحْدِثُ بَعْدَ ذَلِكَ أَمْرًا ¹¹⁶³		... bilemezsin, olur ki Allah, sonra yeni bir durum ortaya çıkarır.
---	--	---

Takvanız sebebiyle belki Allah, sizin için yeni bir durum ortaya çıkarır. ¹¹⁶⁴

¹¹⁵¹ Secde 32/ 21.

¹¹⁵² Zemahşerî, a.g.e., c.III, s.1225.

¹¹⁵³ en-Nesefî, a.g.e., c.III, s.10.

¹¹⁵⁴ Ebussuûd Efendi, a.g.e., c. X, s. 4768.

¹¹⁵⁵ Yasin 36/ 45.

¹¹⁵⁶ Ebussuûd Efendi, a.g.e., c. XI, s. 4981.

¹¹⁵⁷ en-Nesefî, a.g.e., c.III, s.106.

¹¹⁵⁸ Zemahşerî, a.g.e., c.IV, s.1309.

¹¹⁵⁹ En'âm 6/ 154.

¹¹⁶⁰ Zemahşerî, a.g.e., c.II, s.459.

¹¹⁶¹ Enbiya 21/ 58.

¹¹⁶² Zemahşerî, a.g.e., c.III, s.964.

¹¹⁶³ Talâk 65/ 1.

¹¹⁶⁴ Zemahşerî, a.g.e., c.IV, s.1650.

6.1.2.2. Sebep Anlamı Veren Kimi Fiile Benzeyen Harf (الحروف المشبهة)

(بالفعل) Le'alle (لَعَلَّ) Yapısı İle İlgili Ayet Örnekleri:

...وَلَعَلَّكُمْ تَشْكُرُونَ ¹¹⁶⁵		 belki şükredenlerden olursunuz diye.
...لَعَلَّهُمْ يَتَّقُونَ ¹¹⁶⁶		...sakınasınız diye.
...لَعَلَّكُمْ تُفْلِحُونَ ¹¹⁶⁷		... gerçek mutluluğa erişebilesiniz diye
...لَعَلَّكُمْ تَشْكُرُونَ ¹¹⁶⁸		... şükredenlerden olasınız diye.
...لَعَلَّكُمْ تُفْلِحُونَ ¹¹⁶⁹		... kurtuluşa eresiniz diye.
...لَعَلَّكُمْ تَعْقِلُونَ ¹¹⁷⁰		... Allah bunu size emretti ki aklınızı kullanabilesiniz diye.
...وَلَعَلَّكُمْ تَرْحَمُونَ ¹¹⁷¹		... rahmete ulaşmanız için.
...لَعَلَّكُمْ تَعْقِلُونَ ¹¹⁷²		... akıl erdiresiniz diye.

¹¹⁶⁵ Bakara 2/ 185.

¹¹⁶⁶ Bakara 2/ 187.

¹¹⁶⁷ Bakara 2/ 189.

¹¹⁶⁸ Mâide 5/ 6.

¹¹⁶⁹ Mâide 5/ 35.

¹¹⁷⁰ En'âm 6/ 151.

¹¹⁷¹ A'râf 7/ 63.

¹¹⁷² Yûsuf 12/ 2.

6.1.3. Sebep Anlamı Veren Kimi Fiile Benzeyen Harf (الحروف المشبهة بالفعل)

Leyte (لَيْتَ) İle İlgili Genel Bilgiler:

1- (لَيْتَ) temenni edatıdır. Kur'ân-ı Kerîm, “Keşke bundan önce ölseydim, unutulup gidenlerden olaydım “ gibi durumun vehametini gerçekten yansıtan haklı temenniler yanı sıra “ keşke toprak olsaydım” türünden sorumsuz temennileri de anlatacağı gelecek hakikatlerin ortamını insanların düşünce dünyalarında canlandırabilmek için nakledilmektedir.¹¹⁷³

لَيْتَ أَبِي كَانَ حَيًّا : Tek (keşke) babam sağ olsaydı.

2-Temenni anlamı veren bir harf olup, “ bari, tek, keşke, ne olsaydı, ah ne olurdu” gibi anlamları içermektedir.

3-Az olarak da, gerçekleşmesi mümkün olan şeyleri ifade etmekte kullanılır.¹¹⁷⁴

لَيْتَ الْجَاهِلِ عَالِمٌ : Keşke cahil, bir bilen olsaydı!

4-Bazen de bu harften önce “ يا ” gelerek, Anlamına pişmanlık, üzüntü ve esef katar.¹¹⁷⁵

“... يَا لَيْتَ قَوْمِي يَعْلَمُونَ”¹¹⁷⁶, “ ah ne olurdu kavmim beni bilseydi! “

5-Fiile benzeyen harfler grubundan olup, ismini nasb haberini ref eder. İsim cümlesinin başında bulunup, mübtedayı kendine isim, haberi de haber olarak alır.¹¹⁷⁷

لَيْتَ الْمَسَافِرِ حَاضِرٌ : Keşke yolcu hazır olsaydı!

¹¹⁷³ el-Hilâlî, el-Hurûfu'l-Âmile, s.101.

¹¹⁷⁴ Galâyînî, Camî', c.III, a.yer.

¹¹⁷⁵ el-Antâkî, el-Minhâc, s.318.

¹¹⁷⁶ Yâsin 36/ 26.

¹¹⁷⁷ İbn Hişâm, Muğni'l-Lebîb, c.I, s.286.

6-(ما) Harf-i لَيْتَ sonra gelirse irab yönünden etkide bulunmasına engel olmaz. Bundan dolayı لَيْتَمَا قَامَ زَيْدٌ kullamımı doğru değildir. Ancak isimlere mahsus olduğunu sürekli kılmak için amel ettirmek caizdir. Fakat grubunda bulunduğu (إِنَّ / أِنَّ) vb. durumuna isnat ederek amel ettirmemek te caizdir. O zaman وجدْتُ “ kalbi fiil ” gibi işlem görür.¹¹⁷⁸

لَيْتَ زَيْدًا عَالِمًا : Keşke Zeyd, alim olsaydı.

لَيْتَمَا زَيْدًا أَلْفَاهُ : Zeyd, keşke onu atsaydı. (Amel ettirilmiştir)

6.1.3.1. Sebep Anlamı Veren Kimi Fiile Benzeyen Harf (الحروف المشبهة بالفعل)

Leyte (لَيْتَ) Yapısı İle İlgili Ayet:

... لَيْتَنِي لَمْ أَتَّخِذْ فُلَانًا خَلِيلًا ¹¹⁷⁹	... falancayı kendime dost edinmemiş olsaydım.
--	--

Pişmanlıkları sebebiyle, keşke filancayı dost edinmeseydim diyerek¹¹⁸⁰ Kur'an bana geldikten sonra beni saptırdı, der.¹¹⁸¹ Dünyada kendisini saptıran kimse olması sebebiyle cehenneme düçar oldu..¹¹⁸²

¹¹⁷⁸ İbn Hişâm, a.g.e., a.yer.

¹¹⁷⁹ Furkan 25/ 28.

¹¹⁸⁰ Zemahşerî, a.g.e., c.III, s.1066.

¹¹⁸¹ en-Nesefî, a.g.e., c.II, s.534.

¹¹⁸² Ebussuûd Efendi, a.g.e., c. X, s. 4389.

3. BÖLÜM

- A - GRUBU:

7.1.SebeP Anlamı Veren Harf-i Cer Yapıları

7.1.1. Lâm (ل) Harf-i Ceri Hakkında Genel Bilgi:

1- Arap Dilinde kullanılan Lam Harf-i, birçok farklı anlama gelme özelliğine sahiptir. Bir kesim alim, Lâ'm'ın anlamını otuza kadar çıkarırken kimisi sekiz ve diğer bir kısmı ise dörde kadar düşürmektedir. Bağdad ekolünden Ebû Kâsım ez-Zeccâcî, Lam konusunu bir başlık altında toplayarak “ Kitabu-l Lâmât “ diye müstakil bir eser hazırlamıştır.¹¹⁸³ ez-Zeccâcî, daha sonra ilaveler yaparak bu sayıyı kırka kadar çıkarmıştır. Zaid ve gayr-ı zaid olmak üzere iki bölüme ayrılır. Gayr-ı Zâid de kendi içinde iki bölüme ayrılır. Bunlar da amil (etken) olan ve amil olmayan şeklinde ayrılmışlardır.

2- Lam konusu, toplamda beş konumdadır. Bunların Birincisi; Cer yapan gayr-ı zaideler. İkincisi; Nasb yapan gayr-ı zaideler. Üçüncüsü; Cezim yapan gayr-ı zaideler. Dördüncüsü; amil (etken) olmayan gayr-ı zaideler. Beşincisi; amil (etken) olan zaidler.¹¹⁸⁴

Birinci Bölüm: Cer yapan ve gayr-i zaid grubun sekiz konumu vardır.

Birinci konum tahsis ifade eder. Bu tahsis bazen nisbet (aitlik) ör: الثوب لزيد , bazen mülk (sahiplenme) ifade eder. ör: الدار لعمرو Ev Amr'ındır. / الفرس لعبد At, kölenindir.

İkinci konum, istiğâse (yardım dİleme) için nida (haykırma) ifadesi için söz konusudur.

¹¹⁸³ el-Mâlekî, a.g.e., s.293.

¹¹⁸⁴ el-Mâlekî, a.g.e., a.yer.

Ör: **يا زَيْدُ لِعَمْرٍو** ; “ Zeyd! Amr’a yardım et “ gibi.

Üçüncü konum, Nida (haykırma) halinde taaccüb (şaşma) için kullanılması.

Ör: **يا لِّلْعَجَبِ** “ bu ne acaib bir şeydir ” gibi.

Dördüncü konumdaki Lâm için, Sebep ya da illet Lâm’ı da denir. Arapların dilinde çok sık olan bir kullanımdır. Buna bazen (**كَي**) edatı gelir ki, (**أَنَّ**) anlamındadır. Bu kullanım bazen (**أَنَّ**) yerine geçen takdiri bir kullanımdır.¹¹⁸⁵

İkinci Bölüm: Nasb olan gayr-ı zaid gruptur. Üç konumu vardır.

Birinci konum; mansub olan muzari fiildir. (**أَنَّ**) İle sembollenen ve (**كَي**) Anlamına gelen bir kullanımdır. “ **لَيَعْلَمَنَّ أَن قَدْ أَبْلَغُوا** ”¹¹⁸⁶ Rablerinin vahiylerini tebliğ ettiklerini bilsin... “ örneğinde olduğu gibi.¹¹⁸⁷

İkinci konum; olumsuzluk anlamında olan Lâm-ı Cuhûddur. “ **ما كان الرجل** ” “ Abdullah “, “ **ما كان عبد الله للخروج** ”, örneği “ **ليذهب** “, “ Adam gidecek değildir”, “ **ليذهب** ” anlamındadır.¹¹⁸⁸

Üçüncü konum; “ akıbet” yani sonuç içindir. “ **رَبَّنَا يُضِلُّوا عَنْ سَبِيلِكَ** ”¹¹⁸⁹ Yani bunlar sonuç itibarıyla senin yolundan saptırırlar, demektir. Buradaki lâm, fiil-i muzarîlerin önüne gelen (**كَي**) gibi bir anlama gelmektedir.¹¹⁹⁰

Üçüncü Bölüm: Cezm eden gayr-ı zaidir. Bunun da iki konumu vardır.

¹¹⁸⁵ el-Mâlekî, a.g.e., s.299.

¹¹⁸⁶ Cin 72/ 28.

¹¹⁸⁷ el-Mâlekî, a.g.e., s.299.

¹¹⁸⁸ el-Mâlekî, a.g.e., s.300.

¹¹⁸⁹ Yûnus 10/ 88.

¹¹⁹⁰ el-Mâlekî, a.g.e., s.301.

Birinci konum; emir anlamında olmasıdır. Muzari Fiilin başına gelen ve cezmin hallerini gösteren bir harftir. “ لَأُكْرِمَ / لِنُكْرِمَ ” gibi.¹¹⁹¹

İkinci konum; Va’id yani tehdit içindir.

“ يَعْلَمُونَ لِيُكْفَرُوا بِمَا آتَيْنَاهُمْ وَلِيَتَمَتَّعُوا فَسَوْفَ ”¹¹⁹²

Emir Lâ’m’ı İle Dua Lâ’m’ı arasındaki fark anlamında meydana gelmektedir.

1193

Dördüncü Bölüm: Amil (etken) olmayan gayr-ı zaidir. Tekid (pekiştireç) gayesiyle kullanılmasıdır. Bunun da üç konumu vardır.

Birinci konum; Mübteda’nın önüne başlangıç Lâ’m’ının gelmesidir. “ لَزِيدٌ قَائِمٌ ”
“ لَزِيدٌ ” anlamındadır.

İkinci konum; haber durumundaki ögenin başına gelmesidir. İki kullanımı vardır. Birinci kullanım kıyas yolu İle yapılan diğeri ise, Semâidir.¹¹⁹⁴ “ إِنَّ زَيْدًا لَقَائِمٌ ”
ve “ ...إِنَّ هَذَا لَسَاحِرٌ ... ”¹¹⁹⁵ gibi kıyası olanın yanı sıra¹¹⁹⁶ “ إِنَّ عَبْدَ اللَّهِ لَخَارَجٌ ”
ayetinde olduğu gibi semâidir. Bu ayetteki (إِنَّ) evet anlamındadır. (هَذَا) kısmı mübteda, (سَاحِرٌ) kısmı ise haberdir. Haberin başındaki Lam ise şâz (kural dışı) olarak gelmiştir.¹¹⁹⁷

Üçüncü konum; ister Mazi, Muzari Fiil cümlesi olsun ya da İsim cümlesi şeklinde gelsin cevap cümlesinin başına Lam Harf-inin gelmesidir. “ وَتَاللَّهِ لَأَكِيدَنَّ ”

¹¹⁹¹ el-Mâlekî, a.g.e., s.302.

¹¹⁹² Ankebût 29/ 66.

¹¹⁹³ el-Mâlekî, a.g.e., s.305.

¹¹⁹⁴ el-Mâlekî, a.g.e., s.306.

¹¹⁹⁵ el-Mâlekî, a.g.e., s.308.

¹¹⁹⁶ Tâhâ 20/ 63.

¹¹⁹⁷ el-Mâlekî, a.g.e., s.311.

“ أَصْنَامَكُمْ ”¹¹⁹⁸ Allah’a yemin olsunki ben putlarınıza kesinlikle tuzak kuracağım “
ayetinde olduğu gibi.¹¹⁹⁹

Beşinci Bölüm: Amil (etken) olan zaidir.¹²⁰⁰ İki konumu vardır.

Birinci konum; Muzaf İle Muzaf İleyh arasına girdirilmiş fazlalık olan Lam’dır. “ يا وَيْحَ لَزِيدٍ ”, “ Zeyd’e yazık oldu”.

İkinci konum; Fiil İle Meful arasına giren Lâ’m’dır.

“ لِيَجْعَلَ عَلَيْكُمْ مِنْ حَرَجٍ وَلَكِنْ يُرِيدُ لِيُطَهِّرَكُمْ مَا يُرِيدُ اللَّهُ ”¹²⁰¹, ...

“ Allah size herhangi bir zorluk çıkarmak istemez, fakat o, sizi tertemiz yapmak ister “ ayeti buna bir örnektir.¹²⁰²

Teaddi amaçlı kullanılan Harf-i Cer’ler “ في / ل / على / عن / إلى / من / ب ” gibi Harf-i cerlerdir. Yirmi Harf-i cerin tümü müteaddi anlamında kullanılmamaktadır.¹²⁰³

7.1.1.1. Sebep Anlamı Veren Lâ’m (ل) Harf-i Ceri İle İlgili Ayetler:

لَا يَأْتِيَنَّكُمْ	Kureyş’in uzlaşıp anlaşması için
---------------------	----------------------------------

Ayet kendinden sonraki, فَلْيَعْبُدُوا kelimesi ile ilgilidir Ve onu açıklamaktadır.¹²⁰⁵ Hiçbir nimeti olmasa sadece bu nimeti sayesinde ona ibadet ediniz. Ubey b. Ka’b’ın mushafına göre Tin suresi ile Fîl suresi tek bir sûre imiş ve

¹¹⁹⁸ Enbiya 21/ 57.

¹¹⁹⁹ el-Mâlekî, a.g.e., s.312.

¹²⁰⁰ el-Mâlekî, a.g.e., s.318.

¹²⁰¹ Maide 5/ 6.

¹²⁰² el-Mâlekî, a.g.e., s.319.

¹²⁰³ Gündüzöz, Soner, Arapça Kelime Türetimi, Kayıhan Yay., Samsun, 2005, s.47.

¹²⁰⁴ Kureyş 106/ 1.

¹²⁰⁵ en-Nesefî, a.g.e., c.III, s.682.

لَا يَلَفُ قُرَيْشُ ifadesi onun devamıdır.¹²⁰⁶ Allah Kureyş'e sayısız nimet vermiştir. Eğer onlar diğer nimetler için Allah'a ibadet etmiyorlarsa, hiç olmazsa bu nimet sebebiyle Allah'a ibadet etsinler.¹²⁰⁷

إِيْلَافِهِمْ رِحْلَةَ الشِّتَاءِ وَالصَّيْفِ ¹²⁰⁸	Yaz ve kış yolculuklarında uzlaşıp anlaşması için
---	---

Geçim kaynaklarının temeli yaz ve kış ticari gezİlerine bağılı olduğı vurgusu yapılmaktadır. Bunu da Mefulun Bih'le izah etmektedir..¹²⁰⁹ Zira onlar Haram beldenin sakini ve evinin bağılılarıdır.¹²¹⁰

... لِلّٰهِ ¹²¹¹ ...	... Allah için...
---------------------------------	-------------------

Hac ve Ümre'nin Allah'ın rızasına ve onun koyduğı şartlara uygun yapılması istenmektedir.¹²¹² İkisinin menasikini tam ve eksiksiz şekilde, Allah'ın rızasını kazanmak için yapınız.¹²¹³ Bu ayet, başlanan bir hac veya umrenin tamamlanması gereğini beyan eder. Bu ifade, başlanmış olan bir hac ve umrenin rükünlerini, şartlarını ve bilinen diğer şeri fiillerini Allah rızası için tamamlayın, hiçbirini ihlal etmeyin, eksik bırakmayın anlamındadır.¹²¹⁴

... هُدًى لِّلنَّاسِ ¹²¹⁵ ...	...insanlar için bir hidayet rehberi....
--	--

Yüce Allah'ın insanlara duyurup rehberlik yapması için indirdiğı hidayet rehberi Kur'an,¹²¹⁶ icazları İle insanlara hidayettedir. İçerdiği hikmetler ve hükümler İle de hakka irşat eden ve hakkı batıldan ayıran apaçık delilleri vardır.¹²¹⁷

¹²⁰⁶ Zemahşerî, a.g.e., c.IV, s.1819.

¹²⁰⁷ Ebussuûd Efendi, a.g.e., c. XII, s.5856.

¹²⁰⁸ Kureyş 106/ 2.

¹²⁰⁹ en-Nesefî, a.g.e., c.III, s.683.

¹²¹⁰ Zemahşerî, a.g.e., c.IV, s.1819.

¹²¹¹ Bakara 2/ 196.

¹²¹² en-Nesefî, a.g.e., c.I, s.167.

¹²¹³ Zemahşerî, a.g.e., c.I, s.145.

¹²¹⁴ Ebussuûd Efendi, a.g.e., c.I, s.548-549.

¹²¹⁵ Bakara 2/ 185.

¹²¹⁶ en-Nesefî, a.g.e., c.I, s.159; Zemahşerî, a.g.e., c.I, s.139.

¹²¹⁷ Ebussuûd Efendi, a.g.e., c.II, s.529.

7.1.2. ‘An (عن) Cer Harf-i Hakkında Genel Bilgi:

1-İsim ve fiilde olmak üzere ikiye ayrılmaktadır. Ve Harf-i cer olarak iş görmektedir.¹²¹⁸ Birçok anlama gelmektedir.

2-Ayrılma, uzaklaşma manalarını da ifade eder.¹²¹⁹ “ سافرت عن الوطن ” (ülkeden ayrıldım) buna bir örnektir.

3-Yerine ve ses uyumuna göre; “ den, dan, tarafından, için, sonra, ye, ya” İle tercüme edilir.¹²²⁰

4-Ayrıca (على) anlamında “ İsti’lâ” (üzerinde, üstünde) da kullanılmaktadır.¹²²¹ Cümledeki kullanımı ise; “ أَفْضَلْتُ عَنْكَ ” (onu senden üstün tuttum) şeklindedir. Yani senin üzerine (عليك) anlamındadır.

5-Ayrıca bedel, ıvaz anlamına da gelmektedir.

“ وَأَتَّقُوا يَوْمًا لَا تَجْزِي نَفْسٌ عَنْ نَفْسٍ شَيْئًا ... ”¹²²² (ve hiç kimsenin yerine, bir şey ödeyemeyeceği günden sakının) örneğinde olduğu gibi.

6-Sonra anlamına da gelmektedir.¹²²³ “ لَتَرْكَبُنَّ طَبَقًا عَنْ طَبَقٍ ”¹²²⁴ (siz, hiç şüphesiz bir tabakadan sonra diğer bir tabakaya bineceksiniz)

7- “ Ba ” Harf-i ceriyle eş anlamda kullanılabilir.¹²²⁵

“ وَمَا يَنْطِقُ عَنِ الْهَوَى ”¹²²⁶ (O, kendi heva ve hevesinden / hevesiyle konuşmaz).

¹²¹⁸ el-Mâlekî, a.g.e., s.429.

¹²¹⁹ Galâyînî, a.g.e., c. III, s.175.

¹²²⁰ Galâyînî, a.g.e., a.yer.

¹²²¹ Galâyînî, Mustafa, a.g.e., a.yer.

¹²²² Bakara 2/ 48.

¹²²³ Galâyînî, Mustafa, a.g.e., a.yer.

¹²²⁴ İnşikâk 84/ 19.

¹²²⁵ el-Mâlekî, a.g.e., s.431.

¹²²⁶ Necm 53/ 3.

8-Bir diğer anlamı ise; Sebep, illet, içinlik “السببية - التعليل” ifade etmesidir.¹²²⁷

7.1.2.1.Sebep Anlamı Veren ‘An (عن) Harf-i Cer Yapısı İle İlgili Ayet:

... وَمَا نَحْنُ بِتَارِكِي آلِهَتِنَا عَنْ قَوْلِكَ وَمَا نَحْنُ لَكَ بِمُؤْمِنِينَ ¹²²⁸	... Biz de senin sözünle ilahlarımızı bırakacak değiliz. Biz sana iman edecek de değiliz.
---	---

Sözün yüzünden ey Hûd, biz ilahlarımızı bırakacak değiliz.¹²²⁹ Hud (as)’un kavminin bu sözleri, onların tutumlarında kararlı olmalarından ve azgınlıkta haddi aşmalarının bir delili olması sebebiyle söylenmiştir.¹²³⁰

7.1.3. ‘Alâ (على) Harf-i Cer Yapısı Hakkında Genel Bilgi:

1-Türkçe’de, çoğunlukla “üst, üstünde, üstüne, üzerinde, üzerine,...e, a üzre, üzere” diye tercüme edilen bu harf, değişik anlamlara gelir.

2-Üst, üzerine “İsti’lâ” anlamında kullanılması:¹²³¹

“...فَضَّلْنَا بَعْضَهُمْ عَلَى بَعْضٍ...”¹²³² (Onların bir kısmını, diğer bir kısmına üstün tuttuk).

3-‘An (عن) ile eşanlamlı bağışlama, affetme, razı olma, ve uzaklık anlamında kullanılır.¹²³³

رضيتُ عليَّ : Benden razı oldu . Yani عني demektir.

¹²²⁷ el-Mâlekî, a.g.e., s.431.

¹²²⁸ Hud 11/ 53.

¹²²⁹ en-Nesefî, a.g.e., a.g.e., c.II, s.67; Zemahşerî, a.g.e., c.II, s.665.

¹²³⁰ Ebussuûd Efendi, a.g.e., c.VII, s.2986.

¹²³¹ Galâyînî, a.g.e., c. III, s.175.

¹²³² Bakara 2/ 253.

¹²³³ Galâyînî, a.g.e., c. III, s.176.

4- Şart anlamında kullanılmaktadır.¹²³⁴

...¹²³⁵ ”يُبَايِعُكَ عَلَى أَنْ لَا (Allah’a şirk koşturamaları şartıyla sana beyat ederler)

... ”يُشْرِكُن بِاللَّهِ شَيْئًا

Harf-i ceriyle eşanlamlı olarak gelir.¹²³⁶

”الَّذِينَ إِذَا أَكْتَالُوا عَلَى النَّاسِ يَسْتَوْفُونَ“¹²³⁷ (İnsanlardan ölçerek aldıkları zaman tam alırlar)

5-“ Ba “ Harf-i cerinin yerine devamlılık için kullanılır.¹²³⁸ (اَرْكَبْ عَلَى اسْمِ اللَّهِ Allah’ın ismiyle bin)

6-Sebep, illet, içinlik “السَّبَبِيَّةُ - التَّعْلِيلُ” ifade eder.¹²³⁹

”...“¹²⁴⁰ (Sizi hidayete erdirmesinden dolayı O’nu yüceltmelisiniz) وَلِتُكَبِّرُوا اللَّهَ

عَلَى مَا هَدَاكُمْ ...

Ramazan ayının varlığı onun hidayetinin bir gerekçesi sebebidir.¹²⁴¹

7.1.3.1.Sebep Bildiren ‘Alâ (على) Harf-i Cer Yapısı İle İlgili Ayet:

... ¹²⁴² عَلَى أَنْ تَأْجُرَنِي ثَمَانِي حِجَجٍ ...	... senin, bana sekiz yıl yanımda çalışmana karşılık...
--	---

¹²³⁴ Galâyinî, a.g.e., c. III, s.177.

¹²³⁵ Mumtahine 60/ 12.

¹²³⁶ Galâyinî, a.g.e., a.yer.

¹²³⁷ Muttaffifin 83/ 2.

¹²³⁸ Galâyinî, a.g.e., a.yer.

¹²³⁹ Galâyinî, a.g.e., a.yer.

¹²⁴⁰ Bakara 2/ 185.

¹²⁴¹ en-Nesefî, a.g.e., c.I, s.160.

¹²⁴² Kasas 28/ 27.

Nikahının karşılığı olan ücretlendirmedir. Bu da nikahın bedelidir. 1243 Musa (a.s) İle kızların babasının arasında olan bu nikah sözleşmesi, sekiz yılın tamamlanması ile oluşmuştur. 1244 Eğer bu sekiz senelik süreyi on yıla tamamlayıp, seni icbar ettiğim için değil ama bana iyiliğin olsun diye yaparsan, sekiz yıllık bir akdi bağlamak için yapmış olursun. 1245

7.1.4.Kef (ك) Harf-i Cer Yapısı Hakkında Genel Bilgiler:

1-Benzetme, teşbih için kullanılır. “ Gibi, benzer” anlamında cer Harf-idir. 1246

“ خالداً كالأسد ” (Halid aslan gibidir) 1247

2- Zaid Kaf Harf-i, pekiştirme anlamında kullanılır. 1248 “ لَيْسَ كَمِثْلِهِ شَيْءٌ ” 1249 (Hiç bir şey, onun benzeri değildir) 1250

3- Peşi sıra oluş(Mubadere) için de gelir. İş ve oluştaki iki fiili birbirine yaklaştırır. Ansızlık Kâf’ı diye de adlandırılmıştır. “ سَلَّمَ كَمَا تَدْخُلُ ” (Girer girmez selam ver) 1251

4-Zamirlerin başına gelmez. 1252 “ Benim gibi, senin gibi...” demek için (مثلي / مثلك) denir.

5-Sebep, illet, içinlik “ السببية - التعليل ” ifade eder. 1253

1243 en-Nesefî, a.g.e., c.II, s.638.

1244 Zemahşerî, a.g.e., c.III, s.1152.

1245 Ebussuûd Efendi, a.g.e., c.X, s. 4593.

1246 İbn Hişâm, Muğni’l-Lebîb, c.I, s.176.

1247 İbn ‘Akîl, Şerhu İbn Akîl Elfiyye, c.II, s. 27.

1248 İbn Hişâm, Muğni’l-Lebîb, c.I, s.179.

1249 Kurân, Şûrâ 42/ 11.

1250 İbn ‘Akîl, a.g.e., a.yer.

1251 Çelen, Mehmet, a.g.e, s.60.

1252 Çelen, Mehmet, a.g.e, a.yer.

1253 İbn Hişâm, Muğni’l-Lebîb, c.I, s.176.

7.1.4.1. Sebep Bildiren Kef (ك) Harf-i Cer Yapısı İle İlgili Ayetler:

... كَمَثَلِ الَّذِي يَنْعِقُ بِمَا لَا يَسْمَعُ إِلَّا دُعَاءَ وَنِدَاءَ ¹²⁵⁴ ...	... çobanın haykırışını işiten ama onu yalnız bir ses ve çağrı şeklinde algılayan sürünün durumuna benzer...
--	--

Ayette kendilerini imana çağıran davetçiye olan tutumları sebebiyle kafirlerin durumu kendilerine söylenen sözü bağırıştan başka bir şey olarak duymayan hayvanlara, çobanın koyunlara seslenmesi gibi algılarlar.¹²⁵⁵ benzetilmektedir.¹²⁵⁶ Bu cümle ibtidai bir cümle olup makablini tasvir yoluyla açıklamaktadır. Yani böyle olmalarının sebebi küfretmiş olmalarıdır.¹²⁵⁷

... كَالَّذِي يُفَقُّ مَالَهُ رِئَاءَ النَّاسِ وَلَا يُؤْمِنُ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ ¹²⁵⁸ ...	... Servetini gösteriş ve övgü için harcayan, Allah'a ve Ahiret Günü'ne inanmayan kişinin yaptığı gibi...
--	---

Ayette (ك) Harf-i mahzûf bir mastarın sıfatı olarak mansubtur. Yani, **إِطْلَالًا مَثَل** takdirinde olup, şu kimselerin (yaptıkları sebebiyle) boşa çıkardıkları gibi siz de boşa çıkarmayın infakınızı.¹²⁵⁹ Önceki gıyabi beyan tarzından sonra burada da Allah'ın hitap İle Müminlere yönelmesi, nehyini yerine getirmenin lüzumunu mübalağa İle ifade vardır. Yani Allah'a ve ahiret gününe inanmadığı için gösteriş yapanlar gibi yapmayın demektir.¹²⁶⁰

... كَالَّذِينَ قَالُوا سَمِعْنَا وَهُمْ لَا يَسْمَعُونَ ¹²⁶¹	... Ve böylece dinleyip kulak asmadıkları halde, “İşittik” diyenler gibi
--	--

¹²⁵⁴ Bakara 2/ 171.

¹²⁵⁵ Zemahşerî, a.g.e., c.I, s.130.

¹²⁵⁶ en-Nesefî, a.g.e., c.I, s.150.

¹²⁵⁷ Ebussuûd Efendi, a.g.e., c. II, s. 503.

¹²⁵⁸ Bakara 2/ 264.

¹²⁵⁹ en-Nesefî, a.g.e., c.I, s.218.

¹²⁶⁰ Ebussuûd Efendi, a.g.e., c. II, s. 705.

¹²⁶¹ Enfâl 8/ 21.

İşittik iddiasında bulunanlar ¹²⁶² dinlediklerini tasdik etmemeleri ve onu hakkıyla anlamaya çalışmamaları sebebiyle hiç işitmemiş ve dinlememiş gibidirler. ¹²⁶³

كَذَّابِ آلِ فِرْعَوْنَ وَالَّذِينَ مِنْ قَبْلِهِمْ ¹²⁶⁴...	Bunların durumu tıpkı Firavun ailesi ve onlardan öncekilerin durumu gibidir...
---	---

Ayette (ك) Harf-i mahallen merfudur. Yani, bu kafirlerin içinde bulundukları tutum (Allah'ın ayetlerini inkarları sebebiyle) Firavun ve ondan öncekilerin durumu gibidir. ¹²⁶⁵ Burada Mekke müşriklerinin hali, günahları sebebiyle helak edildikleri bilinen Firavun ve ona tabi olanların haline benzetilerek, onların sırf kendi küfürleri sebebiyle helake uğradıkları ifade ediliyor. ¹²⁶⁶

كَذَّابِ آلِ فِرْعَوْنَ وَالَّذِينَ مِنْ قَبْلِهِمْ ¹²⁶⁷...	Bunların durumu tıpkı Firavun ailesi ve onlardan öncekilerin durumu gibidir...
---	---

Ayette daha önce geçen bu ifade tekid edilmiş. Helak edilmelerinin sebebiyle bağlantı kurulmuştur. ¹²⁶⁸ Mekke müşriklerinin, Allah Teala'nın mühlet nimetinin kadrini bilmemeleri ve bu nimeti bozmaları sebebiyle Firavun kavmi ile ondan öncekilerin durumuna benzetilmiştir. ¹²⁶⁹

... كَالَّذِي خَاضُوا ¹²⁷⁰...	... onların daldığı gibi...
---	------------------------------------

Eskilerin yaptıklarına benzer ameller yapıp hakkı görememeleri sebebiyle ¹²⁷¹ nasıl dünyaya kapıldılarsa siz de o sebeple dalıp gittiniz. ¹²⁷²

¹²⁶² en-Nesefî, a.g.e., c.I, s.638.

¹²⁶³ Ebussuûd Efendi, a.g.e., c. VI, s. 2437.

¹²⁶⁴ Enfâl 8/ 52.

¹²⁶⁵ en-Nesefî, a.g.e., c. I, s.651.

¹²⁶⁶ Ebussuûd Efendi, a.g.e., c. VI, s. 2476.

¹²⁶⁷ Enfâl 8/ 54.

¹²⁶⁸ en-Nesefî, a.g.e., c.I, s.652.

¹²⁶⁹ Ebussuûd Efendi, a.g.e., a.yer.

¹²⁷⁰ Tevbe 9/ 69.

¹²⁷¹ Ebussuûd Efendi, a.g.e., c. VI, a.yer.

¹²⁷² Zemahşerî, a.g.e., c.II, s.592.

7.1.5. Ba (ب) Harf-i Cer Yapısı Hakkında Genel Bilgiler:

1-Bitiştirme, ulaştırma (İlsak) için kullanılır.¹²⁷³ (أَمْسَكْتُ بِيَدِكَ) (Elinden tuttum).

2-Yardım dîleme (İsti'âne) için kullanılır.¹²⁷⁴ (كَتَبْتُ بِالْقَلَمِ) (Kalemle yazdım)

3- Beraberlik, beraber oluş (Me'a) anlamında kullanılır.¹²⁷⁵ (جِئْتُ بِهِ) (Onunla geldim)

4-Geçişlilik (ta'diyye) için kullanılır.¹²⁷⁶

...“وَلَوْ شَاءَ اللَّهُ لَذَهَبَ بِسَمْعِهِمْ وَأَبْصَارِهِمْ”¹²⁷⁷...

(...Allah dileseydi, onların işitme ve görme yeteneklerini büsbütün giderirdi....)

5- (في) anlamında zarf için kullanılır.¹²⁷⁸

“...”¹²⁷⁹“أَنْ تَبَوَّءَا لِقَوْمِكُمَا بِمِصْرَ بُيُوتًا...” (...Soydaşlarınıza Mısır'da evler hazırlayınız...)

6- (عن) (den,dan) anlamında soru için kullanılır.¹²⁸⁰ “ سَأَلَ سَائِلٌ بِعَذَابٍ وَاقِعٍ ”¹²⁸¹ (Biri inecek azabı istedi)

¹²⁷³ Galâyiñî, a.g.e., c. III, s.166.

¹²⁷⁴ el-Mâlekî, a.g.e., s.221.

¹²⁷⁵ el-Mâlekî, a.g.e., s.222.

¹²⁷⁶ el-Mâlekî, a.g.e., s.221.

¹²⁷⁷ Bakara 2/ 20.

¹²⁷⁸ Galâyiñî, a.g.e., c. III, s.169.

¹²⁷⁹ Kur'ân, Yûnus 10/ 87.

¹²⁸⁰ el-Mâlekî, a.g.e., s.222.

¹²⁸¹ Me'âric 70/ .1

7- (من) anlamında kullanılır.¹²⁸² “ عَيْنًا يَشْرَبُ بِهَا عِبَادُ اللَّهِ ”¹²⁸³ (bir pınar ki,

Allah’ın kulları bundan içerler)

8- (إلى) anlamında kullanılır.¹²⁸⁴ “ أَحْسَنَ بِي ” (Bana iyi davrandı)

9- Karşılık (bedel, mukabele, ıvaz) bildirir. Karşılığında anlamındadır.¹²⁸⁵

“ بَعْتُكَ هَذَا بِهَذَا ” (Bunu sana bunun karşılığında sattım)

“ بَاعَ الْكُفْرَ بِالْإِيمَانِ ” (İmanı küfre karşılık sattı)

... ”جَنَّتَيْنِ وَبَدَّلْنَاهُم بِجَنَّتَيْهِمْ“¹²⁸⁶ ...

(...Bu yüzden o verimli iki ovalarını iki çorak ovaya dönüştürdük..)

10- Başlangıç (ibtida) için kullanılır.¹²⁸⁷ “ بِسْمِ اللَّهِ ” (Allah’ın adıyla başlarım)

11-Yemin (kasem) için kullanılır.¹²⁸⁸ “ بِاللَّهِ لَتُخْرِجَنَّ ” (Allah’a yemin olsun ki, kesinlikle çıkacaksın)

12- Temas ve ilgi (Mulameset) anlamında kullanılır.¹²⁸⁹

“ دَخَلْتُ عَلَيْهِ بِثِيَابِ السَّفَرِ ” (yanına yolculuk elbisesiyle girdim)

13-Bir kısım, bölüm (Tab’îziyye) anlamında kullanılır.¹²⁹⁰

“...وَأَمْسَحُوا بِرُؤُوسِكُمْ...”¹²⁹¹ (...başlarınızın bir kısmını meşhediniz...)

¹²⁸² Galâyîni, a.g.e., a.yer.

¹²⁸³ İnsân 76/ 6.

¹²⁸⁴ Çelen, Mehmet, a.g.e., s.40.

¹²⁸⁵ Galâyîni, a.g.e., c. III, s.168.

¹²⁸⁶ Sebe’ 34/ 16.

¹²⁸⁷ Çelen, Mehmet, a.g.e., s.41.

¹²⁸⁸ el-Mâlekî, a.g.e., s.224.

¹²⁸⁹ İbn Manzûr, a.g.e.,c.I, s.196.

¹²⁹⁰ Galâyîni, a.g.e., c. III, s.169.

¹²⁹¹ Maide 5/ 6.

(“ مات بالجوع ” ¹²⁹² ifade eder. “ السببية - التعليل ” illet, içinlik 14-Sebep, Açlıktan öldü)¹²⁹³

7.1.5.1.Sebep Anlamı Veren Ba (ب) Harf-i Cer Yapısı İle İlgili Ayetler:

فَكُلًّا أَخَذْنَا بِذَنْبِهِ ¹²⁹⁴ ...	Her birini teker teker suçüstü yakaladık...
---	---

Günahları sebebiyle onları yakaladık.¹²⁹⁵

... فَأَخَذَهُمُ اللَّهُ بِذُنُوبِهِمْ ¹²⁹⁶ ...	...Allah da günahları yüzünden onların yakalarına yapıştı...
--	--

Günahları sebebiyle ¹²⁹⁷ Allah onları yakalayıp cezalandırdı ve onlar Allah’ın azabından kaçıp kurtulacak yer bulamadılar. İşte bu akıbet kafirlerin küfründendir.¹²⁹⁸

فِيمَا نَقُضُّهُمْ مِيثَاقَهُمْ ¹²⁹⁹ ...	Verdikleri sözlerden caydıkları için...
---	---

Buradaki “ Ba” Harf-i cerri, sözlerini yemelerine karşılık onlara helal olanları haram saydık, buyrulmuştur.¹³⁰⁰ Misaklarını bozmaları sebebiyle, biz de onları lanetledik. Meshettik, onlara ve onların hedeflerine ulaşan azaplarımızla, gerekeni yaptık.¹³⁰¹

... بِاتِّخَاذِكُمُ الْعِجْلِ ¹³⁰² ...	... buzağıyı ilah edinmekle...
---	--------------------------------

¹²⁹² Çelen, a.g.e, s.41.

¹²⁹³ Galâyînî, a.g.e., c. III, s.166.

¹²⁹⁴ Ankebût 29/ 40.

¹²⁹⁵ en-Neseî, a.g.e., c.II, s.676.

¹²⁹⁶ Âli İmrân 3/ 11.

¹²⁹⁷ en-Neseî, a.g.e., c.I, s.239.

¹²⁹⁸ Ebussuûd Efendi, a.g.e., c. II, s. 787.

¹²⁹⁹ Nisâ 4/ 155.

¹³⁰⁰ en-Neseî, a.g.e., c.I, s.412.

¹³⁰¹ Ebussuûd Efendi, a.g.e., c. IV, s. 1501.

¹³⁰² Bakara 2/ 54.

Onlar hikmetiyle kendilerini her türlü uyumsuzluk ve uyuşmazlıklardan uzak yaratandır. Alim ve Hakim Rablerini bırakıp hamakatte örnek gösterilen sığır tapmaya başlamışlardı. Ve işte bunca nimetin bahşedicisi Rabbin hukukunu tanımayanlar bu ahmakça davranışlarıyla kendilerini verilerin geri alınmasına ve nefislerini öldürmeğe müstehak olmaya sebebiyet verdiler.¹³⁰³

... بِالْبَاطِلِ ¹³⁰⁴ ...	... haksızca...
--------------------------------------	-----------------

Allah'ın şeriatında söylemediği ve helal saymadığı şekliyle ¹³⁰⁵ insanlar, birbirlerinin mallarını Allah'ın hükümlerine aykırı olarak yemeleri yasaklanıyor.¹³⁰⁶

... بِالْإِثْمِ ¹³⁰⁷ ...	... günaha girerek..
-------------------------------------	----------------------

Haksız olduğunuzu bile bile insanların mallarını kısmen, yalancı şahitlik ve yalan yemin gibi haksız yollarla bilvasıta yahut doğrudan hakimlere rüşvet vererek yemeyin.¹³⁰⁸

... بِالشَّهْرِ الْحَرَامِ ¹³⁰⁹ ...	... haram aya karşılıktır...
--	------------------------------

Bu aylarda yaptığınız cürümler yüzünden ¹³¹⁰ Haram aya ve bu ayın hürmetinin çiğnenmesine karşılık, hürmetler mukabildir.¹³¹¹ Korunması gereken her hürmette bir kısas vardır.¹³¹²

... بِإِذْنِ اللَّهِ ¹³¹³ ...	... Allah'ın izniyle...
--	-------------------------

¹³⁰³ Ebussuûd Efendi, a.g.e., c. I, s. 241; Zemahşerî, a.g.e., c.I, s.84; en-Nesefî, a.g.e., c.I, s.88.

¹³⁰⁴ Bakara 2/ 188.

¹³⁰⁵ en-Nesefî, a.g.e., c.I, s.163; Zemahşerî, a.g.e., c.I, s.514.

¹³⁰⁶ Ebussuûd Efendi, a.g.e., c. II, s. 534.

¹³⁰⁷ Bakara 2/ 188.

¹³⁰⁸ Ebussuûd Efendi, a.g.e., c. II, s. 535; en-Nesefî, a.g.e., c.I, s.163; Zemahşerî, a.g.e., c.I, s.513.

¹³⁰⁹ Bakara 2/ 194.

¹³¹⁰ Zemahşerî, a.g.e., c.I, s.145.

¹³¹¹ en-Nesefî, a.g.e., c.I, s.166.

¹³¹² Ebussuûd Efendi, a.g.e., c. II, s. 546.

¹³¹³ Âli İmran 3/ 49.

Lahuttan kendilerininene gelen vehimleri yok sayıp ¹³¹⁴ İsa (as)’nın “Allah’ın izniyle” demesi, onun çamurdan şekle hayat verilmesinin kendisinden değil fakat Allah’tan olması sebebiyledir. ¹³¹⁵ Yani onun emriyledir. ¹³¹⁶

... فَيَاذَنَ اللّٰهُ ¹³¹⁷ ...	... Allah'ın izni ile...
---	--------------------------

İki topluluğun karşılaştığı gün başınıza gelenler sizi denemek için Allah’ın izni, ilmi ve hükmü sebebiyle ¹³¹⁸ olmuştur. ¹³¹⁹

... وَبُكَفِّرُهُمْ وَقَوْلُهُمْ عَلَى ¹³²⁰ ...	Bir de küfre girip şu sözlerinden dolayı...
--	---

Musa (a.s), İsa (a.s) ve Hz. Muhammed’e olan sözlerini yerine getirmemek ¹³²¹Meryem’e attıkları iftira sözleri sebebiyle küfre girdiler. ¹³²² Burada küfrün tekrar zikredilmesi, onların küfrünün tekerrür ettiğini bildirmek içindir. Nitekim onlar, Musa(as)’yı, sonra İsa(as)’yı ve nihayet Hz. Muhammed(sav)’i inkar ettiler. ¹³²³

7.1.6. Fî (في) Harf-i Cer İle İlgili Genel Bilgiler:

1-Cer Harf-i ve zarf edatı olarak “ de, da, içinde....” anlamında kullanılır.

a-Mekân Zarfı için kullanılır: “ فِي أَدْنَى الْأَرْضِ... ” ¹³²⁴ (en yakın bir yerde)

b-Zaman Zarfı için kullanılır: “ فِي بَضْعِ سِنِينَ... ” ¹³²⁵, “ birkaç (3-9) yıl içinde (yenecektir)”

¹³¹⁴ Zemahşerî, a.g.e., c.I, s.218.

¹³¹⁵ Ebussuûd Efendi, a.g.e., c. II, s. 867.

¹³¹⁶ en-Nesefî, a.g.e., c.I, s.166.

¹³¹⁷ Âli İmran 3/ 166.

¹³¹⁸ en-Nesefî, a.g.e., c.I, s.309.

¹³¹⁹ Zemahşerî, a.g.e., c.I, s.263; Ebussuûd Efendi, a.g.e., c. III, s. 1084.

¹³²⁰ Nisâ 4/ 156.

¹³²¹ en-Nesefî, a.g.e., c.I, s.413.

¹³²² Zemahşerî, a.g.e., c.I, s.353.

¹³²³ Ebussuûd Efendi, a.g.e., c. IV, s. 1501.

¹³²⁴ Rûm 30/ 3.

¹³²⁵ Rûm 30/ 4.

2-Üzerinde, üstünde, üstüne, e, a (İsti'lâ) anlamında kullanılır.¹³²⁶

“...وَلَا صَلَّيْنَكُمْ فِي جُدُوعِ النَّخْلِ...”¹³²⁷ (...sizi hurma dallarına asacağım...)

“...فَامْشُوا فِي مَنَاكِهَهَا...”¹³²⁸ (...yerin sırtlarında dolaşın...)

3- إلى anlamında kullanılır.¹³²⁹ “

“...فَرَدُّوا أَيْدِيَهُمْ فِي أَفْوَاهِهِمْ...”¹³³⁰ (... ellerini ağızlarına tutarak ...)

“...إِنَّا رَادُّوهُ إِلَيْكَ...”¹³³¹ (... biz onu tekrar sana vereceğiz ...)

4-Karşılaştırma / Mukayese için kullanılmaktadır.¹³³²

“...فَمَا مَتَاعُ الْحَيَاةِ الدُّنْيَا فِي الْآخِرَةِ إِلَّا قَلِيلٌ”¹³³³ (Oysa dünya hayatının hazzı, ahiretin hazzı yanında pek azdır)

5- (مع) (beraberlik) anlamında kullanılır:¹³³⁴

“...فَخَرَجَ عَلَى قَوْمِهِ فِي زِينَتِهِ...”¹³³⁵ (Süsü, debdebesi ile kavminin karşısına çıktı)

6- Pekiştirme (Te'kîd) amaçlı kullanılır.¹³³⁶

“وَقَالَ ارْكَبُوا فِيهَا”¹³³⁷ (Haydi gemiye bininiz, dedi)

7-Sebeup, illet, içinlik “السببية - التعليل” ifade eder.¹³³⁸

¹³²⁶ el-Mâlekî, a.g.e., s.451.

¹³²⁷ Tâhâ 20/ 71.

¹³²⁸ Mülk 67/ 15.

¹³²⁹ el-Mâlekî, a.g.e., s.451.

¹³³⁰ İbrahim 14/ 9.

¹³³¹ Kasas 28/ 7.

¹³³² Galâyînî, a.g.e., c.III, s.179.

¹³³³ Tevbe 9/ 38.

¹³³⁴ el-Mâlekî, a.g.e., a.yer.

¹³³⁵ Kasas 28/ 79.

¹³³⁶ İbn Hişâm, Muğni'l-Lebîb, c.I, s.176.

¹³³⁷ Hûd 11/ 41.

¹³³⁸ Galâyînî, a.g.e., c.III, s.179.

”¹³³⁹ دخلت امرأة النار في هرة حبستها “ (Bir kadın hapsettiği kedi yüzünden cehenneme girdi)

7.1.6.1. Sebep Anlamı Veren Fî (في) Harf-i Cer Yapısı İle İlgili Ayet:

قَالَتْ فَذَلِكُنَّ الَّذِي لُمْتُنَّنِي فِيهِ ¹³⁴⁰ ...	Bunun üzerine kadın dedi ki: İşte bu, beni Hakkında kendisi sebebiyle kınadığınız kimsedir...
--	---

İşte bu o kişidir ki, beni onun fitnesi yüzünden kınadınız.¹³⁴¹ Bu hitap o kadınlar içindir. İşaret de onların o anda vasıflandırdıkları Yusuf (as)’un unvanıdır ki, onların dediği gibi güzellikte / cemalde insanların mertebelerinden çıkıp melekler mertebesine erişmesidir. Yani eğer durum eğer sizin dediğiniz gibi ise, o beşeriyet mertebesinden çıkıp üstün bir melek mertebesine yükselmiş olan şahıs sebebiyle, beni, kendisine aşık olmakla kınadığınız kişidir.¹³⁴²

7.1.7. Min (من) Harf-i Cer İle İlgili Genel Bilgiler:

1-“ Den, dan, - den dolayı, sebebinden, başlangıç gibi anlamlara gelmektedir.

2- Başlangıç ve son için kullanılır;¹³⁴³

“ أخذت الدراهم من الكيس من داري “ (Paraları evden cüzdandan aldım)

3- Teb’îz anlamında kullanılır.¹³⁴⁴

¹³³⁹ İbn Hanbel, Müsned, Mevsû’âtu’s-Sünne el-Kütübü’s-Sitte ve Şurûhuha, Dârü Sahnûn-Çağrı Yay., İst., 1992, c.II, Hadis no:7538.

¹³⁴⁰ Yusuf 12/ 32.

¹³⁴¹ en-Nesefî, a.g.e., c.II, s.108.

¹³⁴² Ebussuûd Efendi, a.g.e., c. VII, s. 3108; Zemahşerî, a.g.e., c.II, s.705.

¹³⁴³ el-Mâlekî, a.g.e., s.388.

¹³⁴⁴ el-Mâlekî, a.g.e., a.yer.

“ خُذْ مِنْ أَمْوَالِهِمْ صَدَقَةً تُطَهِّرُهُمْ ... ”¹³⁴⁵ (Mallarının bir bölümünü sadaka olarak al...)

“...وَبِمَا أَنْفَقُوا مِنْ أَمْوَالِهِمْ ...”¹³⁴⁶ (..ve erkeklerin mali harcamaları karşılımları gerekçesi ile...)

“... وَيُنَزِّلُ مِنَ السَّمَاءِ مِنْ جِبَالٍ فِيهَا مِنْ بَرَدٍ ... ”¹³⁴⁷ (..Yine Allah gökten dağlar gibi dolu yüklü bulutlar indiriyor...)

4- Bir kısım, parça (Tab'iz) için kullanılır;¹³⁴⁸

“ لَنْ تَنَالُوا الْبِرَّ حَتَّى تُنْفِقُوا مِمَّا تُحِبُّونَ ... ” (Sevdiğiniz şeylerden infak etmedikçe iyiliği eremezsiniz)

“... مِنْهُمْ مَنْ كَلَّمَ اللَّهَ ... ”¹³⁴⁹ (... Onlardan kimileri ile Allah konuştu ...)

5- Açıklama (tebyin) içindir;¹³⁵⁰

“...وَمَا تَفْعَلُوا مِنْ خَيْرٍ فَإِنَّ اللَّهَ بِهِ عَلِيمٌ ”¹³⁵¹ (Hayır olarak ne yaparsanız, onu şüphesiz Allah bilir)

“... ”¹³⁵²(Artık o pis putlardan ve yalan sözden kaçınınız) فَاجْتَنِبُوا الرِّجْسَ مِنَ الْأَوْثَانِ

6- Karşılık (bedel) içindir;¹³⁵³

¹³⁴⁵ Tevbe 9/ 103.

¹³⁴⁶ Nur 24/ 34 .

¹³⁴⁷ Nisâ 4/ 43.

¹³⁴⁸ el-Mâleki, a.g.e., s.389.

¹³⁴⁹ Bakara 2/ 253.

¹³⁵⁰ Galâyîni, a.g.e., c.III, s.170.

¹³⁵¹ Bakara 2/ 215.

¹³⁵² Hac 22/ 30.

¹³⁵³ Galâyîni, a.g.e., c.III, s.171.

أَرْضَيْتُمْ بِالْحَيَاةِ الدُّنْيَا مِنْ (Yoksa dünya hayatını ahirete tercih mi ettiniz?) ¹³⁵⁴...”

...”الْآخِرَةِ

¹³⁵⁵ hakkında kullanılır. (عن) 7-

”... فَوَيْلٌ لِلْقَاسِيَةِ قُلُوبُهُمْ مِنْ ذِكْرِ اللَّهِ ...” ¹³⁵⁶ (Kalpleri Allah’ı anmak husunda

katılmış olanlara yazıklar olsun!)

”... يَا وَيْلَنَا قَدْ كُنَّا فِي غَفْلَةٍ مِنْ هَذَا ...” ¹³⁵⁷ (... Eyvah halimize! Biz bu anın

geleceğinden gafil yaşadık...)

¹³⁵⁸ kullanılır. (de, da) zarfıyyet anlamında kullanılır. (في) 8-

”... أَرُونِي مَاذَا خَلَقُوا مِنَ الْأَرْضِ ...” ¹³⁵⁹ (... Onların yeryüzünde neyin yaratıcıları

olduklarını bana göstersenize...)

”... إِذَا نُودِيَ لِلصَّلَاةِ مِنْ يَوْمِ الْجُمُعَةِ ...” ¹³⁶⁰ (...Cuma günü namaza çağrıldığınız

zaman...)

¹³⁶¹ içindir. 9- Te’kid yani pekiştirme

”... هَلْ تَحْسُنُ مِنْهُمْ مَنْ أَحَدٍ ...” ¹³⁶² (Onlardan hiç birini hissediyormusun?...)

10-Sebeup, illet, içinlik “السببية - التعليل” vb. manalar ifade eden cer Harf-

idir. ¹³⁶³

¹³⁵⁴ Tevbe 9/ 38.

¹³⁵⁵ Galâyiñî, a.g.e., c.III, a.yer.

¹³⁵⁶ Zümer 39/ 22.

¹³⁵⁷ Enbiya 21/ 97.

¹³⁵⁸ Galâyiñî, , a.g.e., c.III, a.yer.

¹³⁵⁹ Fâtır 35/ 40.

¹³⁶⁰ Cuma 62/ 9.

¹³⁶¹ Galâyiñî, a.g.e., c.III, a.yer.

¹³⁶² Meryem 19/ 98.

¹³⁶³ Galâyiñî, a.g.e., c.III, a.yer.

“ بكي الطفل من وجع في بطنه ” (çocuk karın ağrısı yüzünden ağladı)

“ يبكي من خوف الله ” (Allah’tan korktuğu için ağlıyor)

7.1.7.1. Sebep Anlamı Veren Min (من) Harf-i Cer Yapısı İle İlgili

Ayetler:

... وَمِنَ الْمُقَرَّبِينَ ¹³⁶⁴		... ve Allah’a en çok yakın olanlardan.
--	--	---

Göğe yükseltilmesi ve meleklerle sohbeti¹³⁶⁵ gözde olması, herkesin kendisine itibar edip bakması¹³⁶⁶ İsa (as)’ın mukarrabinden olmasına meleklerle olan ülfet ve arkadaşlığına işaretler, bu sebeptir.¹³⁶⁷

... وَمِنَ الصَّالِحِينَ ¹³⁶⁸		... Salihlerden olacaktır.
--	--	----------------------------

Onun uluhiyet vasfından uzak olması¹³⁶⁹ sebebiyle gözde olmuştur.¹³⁷⁰

... مِنْ بَعْدِ مَا جَاءَهُمُ الْبَيِّنَاتُ ¹³⁷¹ ...		... Hakikatin bütün kanıtları kendilerine geldikten sonra...
---	--	--

Kendilerine hakkı apaçık ortaya koyan ve üzerinde ittifak gereken ayetler geldikten sonra,¹³⁷² Hak olan tek kelimeye anlaşması sebebiyle ayrılığa düşmeyiniz.

1373

... مِنْ بَعْدِ مَا أَصَابَهُمُ الْقَرْحُ ¹³⁷⁴ ...		... başlarına gelen beladan sonra...
---	--	--------------------------------------

¹³⁶⁴ Âli İmrân 3/ 45.

¹³⁶⁵ Zemahşerî, a.g.e., c.I, s.218.

¹³⁶⁶ en-Nesefî, a.g.e., c.I, s.256; Zemahşerî, a.g.e., c.I, s.218.

¹³⁶⁷ Ebussuûd Efendi, a.g.e., c. II, s.863.

¹³⁶⁸ Âli İmrân 3/ 46.

¹³⁶⁹ Ebussuûd Efendi, a.g.e., c. II, s. 864.

¹³⁷⁰ en-Nesefî, a.g.e., c.I, s.256.

¹³⁷¹ Âli İmrân 3/ 105.

¹³⁷² Ebussuûd Efendi, a.g.e., c. III, s. 978.

¹³⁷³ en-Nesefî, a.g.e., c.I, s.280; Zemahşerî, a.g.e., c.I, s.240.

¹³⁷⁴ Âli İmrân 3/ 172.

İyilik ve takva vasıflarını cemetmekten maksat sınırlamak değil, fakat o müminleri methetmek ve bu mükafatın illet ve sebebini bildirmektir. ¹³⁷⁵ Uhud'ta (savaştan) aldıkları yara sebebiyle büyük ödül verilecektir. ¹³⁷⁶

... فَمِنْ اللَّهِ ¹³⁷⁷ ...		... işte Allah'tandır...
--	--	--------------------------

Size ulaşan her nimeti ihsan eden sadece Allah'tır. ¹³⁷⁸

... مِنْ سُوءِ مَا بُشِّرَ بِهِ ¹³⁷⁹ ...		... kendilerine verilen kötü müjdeden dolayı...
---	--	---

Kız çocuğu doğum müjdesinin verilmesi ¹³⁸⁰ yani kötü müjdenin verilmesi sebebiyle. ¹³⁸¹

... مِنْ خَشْيَةِ رَبِّهِمْ ¹³⁸² ...		... rablerinden korkmaları sebebiyle...
---	--	---

Rablerinin azabına olan korkuları sebebiyle. ¹³⁸³

... مِنْ قَوْلِهَا ¹³⁸⁴ ...		... onun bu sözüne...
--	--	-----------------------

Hız. Süleyman (as)'ın gülümsemesi onun taaccüp, memnuniyet ve sevincindendir. ¹³⁸⁵ Peygamber, kraliçe karıncanın sözü üzerine gülüyor. ¹³⁸⁶

... مِنْ بَعْدِ مَا قَنَطُوا ¹³⁸⁷ ...		... umutlarını kestikten sonra...
--	--	-----------------------------------

¹³⁷⁵ Ebussuûd Efendi, a.g.e., c. III, s. 1092.

¹³⁷⁶ en-Nesefî, a.g.e., c.I, s.311; Zemahşerî, a.g.e., c.I, s.265.

¹³⁷⁷ Nahl 16/ 53.

¹³⁷⁸ Ebussuûd Efendi, a.g.e., c. VIII, s. 3496; en-Nesefî, a.g.e., c.II, s.217; Zemahşerî, a.g.e., c.II, s.796.

¹³⁷⁹ Nahl 16/ 59.

¹³⁸⁰ Ebussuûd Efendi, a.g.e., c. VIII, s.3499.

¹³⁸¹ en-Nesefî, a.g.e., c.II, s.218; Zemahşerî, a.g.e., c.II, s.797.

¹³⁸² Mü'minûn 23/ 57.

¹³⁸³ Ebussuûd Efendi, a.g.e., c. IX, s. 4207; en-Nesefî, a.g.e., c.II, s.472.

¹³⁸⁴ Neml 27/ 19.

¹³⁸⁵ Ebussuûd Efendi, a.g.e., c. X, s. 4520.

¹³⁸⁶ Zemahşerî, a.g.e., c.III, s.1120.

¹³⁸⁷ Şûrâ 42/ 28.

Kuraklık ¹³⁸⁸ ümitsizlik içinde kalmaları sebebiyle ¹³⁸⁹ bu kamil nimeti hatırlatmak içindir. ¹³⁹⁰

... مِنْ أَصْحَابِ الْيَمِينِ ¹³⁹¹		... ahiret mutluluğuma ermiş kişilerden
---	--	---

Kardeşleriniz sebebiyle ¹³⁹²

مِنْ نُطْقَةٍ خَلَقَهُ فَقَدَّرَهُ ¹³⁹³		Onu bir spermadan, Onu yaratan ve ona ölçülü bir şekil verdi
--	--	--

Bir önceki ayetteki soru ve bu cevap insana büyük bir tahkir içindir. ¹³⁹⁴ Yani onu dilediği şeyden yaratarak, ¹³⁹⁵ onu annesinin karnından çıkarmıştır. ¹³⁹⁶

مِنْ شَرِّ مَا خَلَقَ ¹³⁹⁷		Yarattıklarının şerrinden
---------------------------------------	--	---------------------------

Ateşin ya da şeytanın şerri, ¹³⁹⁸ yarattığı varlıkların şerleri, ¹³⁹⁹ Allah'ın yarattığı insan, cin ve onların dışındakilerin, sevki tabii olsun veya seçimleri olsun bütün canlıların şerri sebebiyle. ¹⁴⁰⁰

وَمِنْ شَرِّ غَاسِقٍ إِذَا وَقَبَ ¹⁴⁰¹		Ve bastıran kapkaranlık gecenin şerrinden
---	--	---

Karanlığın koyulaşması ¹⁴⁰² dolmasıyla ¹⁴⁰³ yani, makabline dahil oldukları halde bazı şerhlerin bu şekilde tahsis edilmesi onların şerrinden ziyadesiyle sığınmaya ihtiyaç sebebiyledir. ¹⁴⁰⁴

¹³⁸⁸ Zemahşerî, a.g.e., c.IV, s.1441.

¹³⁸⁹ en-Nesefî, a.g.e., c.III, s.255.

¹³⁹⁰ Ebussuûd Efendi, a.g.e., c. XI, s. 5197.

¹³⁹¹ Vâkı'a 56/ 91.

¹³⁹² en-Nesefî, a.g.e., c.III, s.43; Zemahşerî, a.g.e., c.IV, s.1596.

¹³⁹³ Abese 80/ 19.

¹³⁹⁴ Ebussuûd Efendi, a.g.e., c. XII, s. 5734.

¹³⁹⁵ en-Nesefî, a.g.e., c.III, s.603.

¹³⁹⁶ Zemahşerî, a.g.e., c.IV, s.1750.

¹³⁹⁷ Felâk 113/ 2.

¹³⁹⁸ en-Nesefî, a.g.e., c.III, s.697.

¹³⁹⁹ Zemahşerî, a.g.e., c.IV, s.1834.

¹⁴⁰⁰ Ebussuûd Efendi, a.g.e., c. XII, s.5876.

¹⁴⁰¹ Felâk 113/ 3.

¹⁴⁰² en-Nesefî, a.g.e., c.III, s.697.

¹⁴⁰³ Zemahşerî, a.g.e., c.IV, s.1834.

1405 وَمِنْ شَرِّ النَّفَّاثَاتِ فِي الْعُقَدِ		Düğümlere üfleyenlerin şerrinden
--	--	----------------------------------

Sihir yapan kadınların şerrinden ¹⁴⁰⁶ düğümlere üfleyenlerin şerrinden ¹⁴⁰⁷ üfürükle büyü yapan kişi veya kadınlar sebebiyle. ¹⁴⁰⁸

1409 وَمِنْ شَرِّ حَاسِدٍ إِذَا حَسَدَ		Haset ettiği zaman hasetçinin kötülüğünden
--	--	--

Hasedin ortaya çıkması ¹⁴¹⁰ kindarların eylemlerinin bir sonucu olarak ¹⁴¹¹ sözlü yada fiili şer veya zarar hazırlıklarına başlamasından dolayı. ¹⁴¹²

1413 مِنَ الْجِنَّةِ وَالنَّاسِ		Cin ve insan şeytanlarından (sığınırım)
---------------------------------	--	---

Vesvese veren insan ve cin şeytanları sebebiyle. ¹⁴¹⁴

1415 مِنْ شَرِّ الْوَسْوَاسِ الْخَنَّاسِ		Vesvese veren vesvesecilerin şerrinden (sığınırım)
--	--	--

Şeytan vesvese fiilini aşırı yaptığı için fiilin mastarı olan vesvesenin kendisi olmuş gibi vasıflandırılmış ve ¹⁴¹⁶ anlamı şeytanların ürettikleri vesvese nedeniyle, olur. ¹⁴¹⁷

¹⁴⁰⁴ Ebussuûd Efendi, a.g.e., c. XII, s. 5876.

¹⁴⁰⁵ Felâk 113/ 4.

¹⁴⁰⁶ en-Nesefî, a.g.e., c.III, s.698.

¹⁴⁰⁷ Zemahşerî, a.g.e., c.IV, s.1835.

¹⁴⁰⁸ Ebussuûd Efendi, a.g.e., c. XII, s. 5877.

¹⁴⁰⁹ Felâk 113/ 5.

¹⁴¹⁰ en-Nesefî, a.g.e., c.III, s.698.

¹⁴¹¹ Zemahşerî, a.g.e., c.IV, s.1835.

¹⁴¹² Ebussuûd Efendi, a.g.e., c. XII, s. 5878.

¹⁴¹³ Nâs 114/ 6.

¹⁴¹⁴ en-Nesefî, a.g.e., c.III, s.700; Zemahşerî, a.g.e., c.IV, s.1836; Ebussuûd Efendi, a.g.e., c. XII, s. 5880.

¹⁴¹⁵ Nâs 114/ 4.

¹⁴¹⁶ Ebussuûd Efendi, a.g.e., a.yer.

¹⁴¹⁷ Zemahşerî, a.g.e., c.IV, a.yer.

- B - GRUBU:

8.1.SebeP Anlamı Veren (ف) (Fâ-i Sebebiyye) Yapısı

8.1.1.SebeP Anlamı Veren (ف) (Fâ-i Sebebiyye) Yapısı Hakkında

Genel Bilgi:

1-Bu harf, sebep ifade ettiği zaman mudâri fiilini nasp eder. Ancak bundan önce ya tam olumsuzluk, yahut talep bulunmalıdır. SebeP ise: "...den,...den dolayı,...için, ki " anlamlarını ifade eder.

2-“ Fâ” Harfî, kendinden önceki cümle veya kelimeye göre sebep anlamı kazanır.¹⁴¹⁸ Cevap cümlesi olarak farlılıklar arz eder. Bu “ Fâ “ Harfî, (اُنْ) ile ifadelendirilmiştir. Bu on maddede meydana gelmiştir. Bunlar; emir, nehiy, soru, arz, tahdîd, temenni, duâ, olumsuzluk, şartın cevabıdır. ¹⁴¹⁹

3-Emir'den sonra gelirse:

لتكرم زيدا فيحسن إليك : (Zeyd'e ikram et ki, sana iyi davransın)

4-Nehiyden sonra gelirse;

“... لَا تَفْتَرُوا عَلَى اللَّهِ كَذِبًا فَيُسْحِتَكُمْ بِعَذَابٍ ...”¹⁴²⁰ (Allah adına yalan

uydurmayınız. Yoksa sizi bir azaba çarptırarak kökünüzü kurutur)

“...وَتَذُقُوا السُّوءَ وَلَا تَتَّخِذُوا أَيْمَانَكُمْ دَخَلًا بَيْنَكُمْ فَتَزِلَّ قَدَمٌ بَعْدَ ثُبُوتِهَا”¹⁴²¹

(Yeminlerinizi birbirinize karşı hile aracı kullanmayınız. Yoksa yere sağlam basan ayaklarınız kayar ve sonuç olarak ızdırap çekersiniz...)

¹⁴¹⁸ el-Antâkî, el-Minhâc, s.270.

¹⁴¹⁹ el-Mâlekî, a.g.e., s.442.

¹⁴²⁰ Tâhâ 20/ 61.

¹⁴²¹ Nahl 16/ 94.

5-Sorudan sonra gelirse;

هل يقوم زيد فأكرمه : (Zeyd ayağa kalkıyor mu, ben ona ikram edeyim.)

6- Arz'dan (Sunum) ve Tahzîz'den (teşvik) sonra gelirse;

“...لَوْلَا أَنْزَلَ إِلَيْهِ مَلَكٌ فَيَكُونُ مَعَهُ نَذِيرًا”¹⁴²² (... Ona, kendisi ile birlikte uyarma görevi yürüten bir melek indirilseydi ya.)

7- Temenniden sonra gelirse;

“...يَا لَيْتَنِي كُنْتُ مَعَهُمْ فَأَفُوزَ فَوْزًا عَظِيمًا”¹⁴²³ (Keşki ben de onlarla birlikte olsaydım da ben de büyük başarıya erseydim' der.)

8- Duâ, emir gibidir; واللّٰه يغفر لك فتدخل الجنة (Allah seni bağışlasın da, cennete giresin)

9- Şartın cevabının, “ Fâ “ olarak gelmesi;¹⁴²⁴

a-İsim Cümlesinin başına gelirse:

إن تدرس فأنت ناجح : Eğer dersine çalışırsan, başaracaksın.

b-Camid Fiil Cümlesinin başında olursa:

إن تدرس فعسى أن تنجح : Eğer dersine çalışırsan, umarım başarırsın.

c-İstek cümlesi olursa:

إذا لعبت فلا تكثُر : Oynadığında çok oynama.

d- Olumsuzluk Edatı ما ‘dan önce gelirse:

¹⁴²² Furkan 24/ 7.

¹⁴²³ Nisâ 4/ 73.

¹⁴²⁴ el-Antâkî, el-Minhâc, s.272.

إن تحفظ درسك فما أنت براسب : Dersini ezberlersen, başarısız olmazsın.

e- Olumsuzluk Edatı لن dan önce gelirse:

إن تكذب فلن يصدقك الناس : Şayet yalan konuşursan, arkadaşların seni onaylamazlar.

f- edatından önce gelirse:

إن يسرق فقد سرق أخ له من قبل : Eğer çalmışsa, daha önce de kardeşi çalmıştı.

g- Harf-inden önce gelirse:

إن جئتني فسأكرمك : Bana gelersen, sana ikram edeceğim.

h- Harf-inden sonra gelirse:

إن زرتني فسوف تجدني بانتظار : Şayet beni ziyaret edecek olursan, seni bekliyor olacağım.

8.1.2. Sebep Anlamı Veren (ف) (Fâ-i Sebebiyye) Yapısı İle İlgili

Ayetler:

... فَتُصِيبُكُمْ مِنْهُمْ مَعْرَةٌ بَغِيرِ عِلْمٍ ¹⁴²⁵ ...	... bilmeden onlardan size bir vebal isabet eder...
---	--

Size günahın ve şiddetinin büyüklüğünden ¹⁴²⁶ bir sıkıntının gelmemesi ¹⁴²⁷
sıkıntılı ve nahoş sonuçlar ihtimali olması sebebiyle bir vebal isabet etmesin. ¹⁴²⁸

¹⁴²⁵ Fetih 48/ 25.

¹⁴²⁶ en-Nesefî, a.g.e., c.III, s.341.

... فَتَخَيَّبَ لَهُ قُلُوبَهُمْ ¹⁴²⁹ ...		... ve sonuçta da kalpleri ona saygı duysun...
--	--	--

Münafıkların ve şakîlerin ¹⁴³⁰ kalpleri Kur'an'daki emir ve yasaklara itaat, huşu ve izan gösterip tatmin ¹⁴³¹ olsun diye¹⁴³²

... فَتَقَعْدَ مَذْمُومًا مَّخْذُولًا ¹⁴³³ ...		... ki kendini kınanmış ve bir başına bırakılmış olarak bulmayasın.
---	--	---

Allah'a ortak koşma ki, kendini yalnız ve kınanmış bulmayasın ¹⁴³⁴ böylece yardımlardan uzak kalırsın¹⁴³⁵ Allah'tan başka bir ilah edindiğin takdirde melekler ve müminler tarafından kınanırsın. ¹⁴³⁶

... فَتَقَعْدَ مَلُومًا مَّحْسُورًا ¹⁴³⁷ ...		... böyle yaparsan, kınanan, yapayalnız ve yoksul biri olup çıkarsın.
---	--	---

Elini büsbütün açıp malının tamamını dağıttığın takdirde muhtaç duruma düşüp yaptığına pişman olur, hem Allah katında, hem insanlar nezdinde, hem de kendi iç dünyanda kınanmış olursun. ¹⁴³⁸

... فَيُسْحِتْكُمْ بَعْدَابٍ وَقَدْ خَابَ مَنِ افْتَرَى ¹⁴³⁹		... yoksa O müthiş bir azapla sizin kökünüzü kazır, zaten [böyle] bir yalan uyduran kimse baştan kaybetmiş demektir.
---	--	--

¹⁴²⁷ Zemahşerî, el-Keşşâf, c.IV, s.1514.

¹⁴²⁸ Ebussuûd Efendi, a.g.e., c. XI, s. 5318.

¹⁴²⁹ Hac 22/ 54.

¹⁴³⁰ Zemahşerî, a.g.e., c.III, s.994.

¹⁴³¹ en-Nesefî, a.g.e., c.II, s.449.

¹⁴³² Ebussuûd Efendi, a.g.e., c. IX, s.4141.

¹⁴³³ İsra 17/ 22.

¹⁴³⁴ Zemahşerî, a.g.e., c.II, s.824.

¹⁴³⁵ en-Nesefî, a.g.e., c.II, s.251.

¹⁴³⁶ Ebussuûd Efendi, a.g.e., c. VIII, s. 3605.

¹⁴³⁷ İsra 17/ 29.

¹⁴³⁸ Ebussuûd Efendi, a.g.e., c. VIII, s. 3611; en-Nesefî, a.g.e., c.II, s.25; Zemahşerî, a.g.e., c.II, s.829.

¹⁴³⁹ Tâhâ 20/ 61.

Onun ayet ve mucizeleriyle alay etmeniz ¹⁴⁴⁰ Allah'ın mucizelerini sihir sayarak Allah'a iftira etmeniz ¹⁴⁴¹ sebebiyle kendinizi asın. Yoksa son derece korkunç bir azapla kökünüzü keseriz. ¹⁴⁴²

¹⁴⁴³ فَيَأْخُذْكُمْ عَذَابٌ يَوْمَ عَظِيمٍ...	... yoksa büyük-çetin bir günün azabı gelip sizi bulur.
--	---

Günün pek büyük vasfıyla vasıflandırılması, o gün vuku bulacağı hadiseler itibarıyladır. ¹⁴⁴⁴ O günün gelmesi ¹⁴⁴⁵ O günün büyüklüğünün sebebi, azabının büyüklüğündendir. ¹⁴⁴⁶

¹⁴⁴⁷ فَتَكُونُ مِنَ الْمُعَذِّبِينَ	...ki kendini azaba uğrayanların arasında bulmayasın.
--	---

Bu tehdid sayesinde ¹⁴⁴⁸ Peygamberimiz (sav)'e bu şekilde hitap edilmesi, heyecanına heyecan katmak, ihlasını biraz daha kuvvetlendirmek içindir. ¹⁴⁴⁹

... فَتَنْبَعُ آيَاتِكَ وَتَكُونُ مِنَ الْمُؤْمِنِينَ ¹⁴⁵⁰	... senin mesajlarına uyar ve inanan kimselerden olurduk.
---	---

Levla'ya cevap olarak gelmiştir. Bize elçi gönderseydin biz de sana tabi olurduk, anlamındadır. ¹⁴⁵¹ Onlara şerrin isabet etmesi, kendilerinin resul gelip tabi olmamaları nedeniyledir. ¹⁴⁵² Onların mazeret beyan etmeleri olmasaydı, seni göndermezdik. Fakat onların bu mazereti sunacakları kesin olduğu için mazeretlerinin önünü kesinlikle kesmek için seni gönderdik. ¹⁴⁵³

¹⁴⁴⁰ Zemahşerî, a.g.e., c.III, s.931.

¹⁴⁴¹ en-Nesefî, a.g.e., c.II, s.370.

¹⁴⁴² Ebussuûd Efendi, a.g.e., c. IX, s 3956.

¹⁴⁴³ Şu'ara 26/ 156.

¹⁴⁴⁴ Ebussuûd Efendi, a.g.e., c. X, s. 4478.

¹⁴⁴⁵ en-Nesefî, a.g.e., c.II, s.577.

¹⁴⁴⁶ Zemahşerî, a.g.e., c.III, s.1102.

¹⁴⁴⁷ Şu'ara 26/ 213.

¹⁴⁴⁸ en-Nesefî, a.g.e., c.II, s.586.

¹⁴⁴⁹ Ebussuûd Efendi, a.g.e., c. X, s. 4494.

¹⁴⁵⁰ Kasas 28/ 47.

¹⁴⁵¹ en-Nesefî, a.g.e., c.II, s.647.

¹⁴⁵² Zemahşerî, a.g.e., c.III, s.1159.

¹⁴⁵³ Ebussuûd Efendi, a.g.e., c. X, s. 4609.

... فَأَكُونُ مِنَ الْمُحْسِنِينَ ¹⁴⁵⁴		... de iyilik yapanlar arasına girsem.
---	--	--

Keşke dünyaya bir kere daha dönüş hakkım olsa da bu sebeple iyilerden olsam.¹⁴⁵⁵

... فَتَكُونُ مِنَ أَصْحَابِ النَّارِ ¹⁴⁵⁶		... ve böylece cehennemin yolunu tutarsın...
---	--	--

Bu da Habil'in karşılık vermekten çekinmesinin ikinci sebebidir. Ancak birincisi, fiilden önceki itici sebeptir. Bu ise fiilden sonra gelen gayedir. Bu illetin, atıf yoluyla birincisine bağlanmaması, her birinin ayrı ayrı illet olması için yeterli olduklarına dikkat içindir.¹⁴⁵⁷ Benim ve senin günahını yüklenmek suretiyle cehenneme gidersin.¹⁴⁵⁸ Böylece cehennemlik olursun¹⁴⁵⁹

... فَيَحِلُّ عَلَيْكُمْ غَضَبِي ¹⁴⁶⁰		... yoksa, gazabıma uğrarsınız...
--	--	-----------------------------------

Size verdiğim rızkın şükürünü ihlal etmek, size tayin ettiğim sınırı aşpı savurganlık ve şımarıklık göstermek ve müstahakların hakkını esirgemek suretiyle taşkınlık göstermeyin. Yoksa bu sebeple benim azabım sizi bulur,¹⁴⁶¹ azabıma uğrarsınız¹⁴⁶²

... فَيُضِلُّكَ عَنْ سَبِيلِ اللَّهِ ¹⁴⁶³		... sonra onlar seni Allah yolundan saptırır...
--	--	---

Heva seni Allah yolundan sapmana sebep olup,¹⁴⁶⁴ seni helak edecek¹⁴⁶⁵ Gerek hükümlerde gerekse diğer din ve dünya işlerinde nefsin heva ve heveslerine uyma; sonra bu hal seni Allah yolundan saptırır¹⁴⁶⁶

¹⁴⁵⁴ Zümer 39/ 58.

¹⁴⁵⁵ Ebussuûd Efendi, a.g.e., c. XI, s. 5108; en-Nesefî, a.g.e., c.I, s.189.

¹⁴⁵⁶ Mâide 5/ 29.

¹⁴⁵⁷ Ebussuûd Efendi, a.g.e., c. IV, s. 1613.

¹⁴⁵⁸ Zemahşerî, a.g.e., c.III, s.374.

¹⁴⁵⁹ en-Nesefî, a.g.e., c.I, s.442.

¹⁴⁶⁰ Tâhâ 20/ 81.

¹⁴⁶¹ Ebussuûd Efendi, a.g.e., c. IX, s. 3970.

¹⁴⁶² en-Nesefî, a.g.e., c.II, s.376; Zemahşerî, a.g.e., c.III, s.936.

¹⁴⁶³ Sad 38/ 26.

¹⁴⁶⁴ Zemahşerî, a.g.e., c.IV, s.1354.

- C - GRUBU:

9.1. (ذَٰلِكَ) İşaret İsmi Hakkında Genel Bilgi:

1- (ذَا) işaret isminin yanına uzaklık anlatan Lâm Harf-i ve muhatab Kâf'ından oluşmuştur.¹⁴⁶⁷

2- Müennesi (تِلْكَ)'dir.¹⁴⁶⁸ Hitap harfleri iki tane olup, muhatabın (II. Şahsın) halini göstermek üzere kelimenin sonuna getirilirler.¹⁴⁶⁹

3- (كَ) Ma'na harfi olup, yalnız başına irab'tan mahalli yoktur.¹⁴⁷⁰

9.1.1.Sebeplere Anlamı Veren (ذَٰلِكَ) İşaret İsim Yapısı İle İlgili Ayetler:

ذَٰلِكَ ¹⁴⁷¹ ...		İşte böyle...
-----------------------------	--	---------------

İşte o ilahi azabın sebebi, Allah'ın bütün mukaddes kitapları hakla indirmiş olmasındandır.¹⁴⁷²

...ذَٰلِكَ تَخْفِيفٌ مِّن رَّبِّكُمْ وَرَحْمَةٌ ¹⁴⁷³ ...		... Bu, Rabbinizden bir hafifletme ve bir rahmettir...
--	--	--

İşte bu hüküm af, diyetler¹⁴⁷⁴ ve emredilen şeylere tabi olmak lazım¹⁴⁷⁵ Bu ayette zikredilen ilahi hükümlerde kolaylaştırma ve insanların menfaati vardır.¹⁴⁷⁶

¹⁴⁶⁵ en-Nesefî, a.g.e., c.III, s.152.

¹⁴⁶⁶ Ebussuûd Efendi, a.g.e., c. XI, s. 5056.

¹⁴⁶⁷ Câmi', Nureddin Abdurrahman, el-Fevâidü'z-Ziyâiyye, Yasin Yay., İst., 2011, s.305.

¹⁴⁶⁸ el-Antâkî, el-Minhac, s.247.

¹⁴⁶⁹ İbn Hişâm, Muğni-l Lebîb, c.I, s.103.

¹⁴⁷⁰ el-Antâkî, el-Minhac, s.275.

¹⁴⁷¹ Bakara 2/ 176.

¹⁴⁷² Ebussuûd Efendi, a.g.e., c. II, s. 508; Zemahşerî, a.g.e., c.I, s.133; en-Nesefî, a.g.e., c.I, s.153.

¹⁴⁷³ Bakara 2/ 178.

...ذَلِكَ حَسْرَةً فِي قُلُوبِهِمْ ¹⁴⁷⁷ ...		...zira Allah, bu tür düşünceleri onların kalplerinde acı bir pişmanlık kaynağı yapacaktır...
--	--	---

Bir görüşe göre ise bu cümlelerin ifade ettiği illet ve sebep, nehiy içindir. Yani sizler de onlar gibi bu sözleri söylemeyin ve onların manalarına inanmayın ki, Allah Teala, onu özellikle kalplerini hasret kılınsın ve sizin kalplerinizi ondan korusun. Bu görüşe göre de (ذَلِكَ) işareti yine onların sözlerinin delalet ettiği itikada işarettir.

Bununla beraber, nehyin delalet ettiği hususa da işaret olabilir. Yani siz onlar gibi olmayın ki, sizin onlar gibi olmamanız, onların kalplerine hasret ve yara olsun diye,¹⁴⁷⁸ evet demeleri¹⁴⁷⁹ Size düşman ve üzüntü versin diye bunları yaparlar.¹⁴⁸⁰

...كَذَلِكَ يُرِيهِمُ اللَّهُ أَعْمَالَهُمْ حَسْرَاتٍ عَلَيْهِمْ ¹⁴⁸¹ ...		... Böylece, Allah yapıp ettiklerini onlara acı bir pişmanlık [duygusu] tattırarak gösterecektir...
---	--	---

Dünyada yaptıkları¹⁴⁸² dehşet verici şeyler¹⁴⁸³ ve putlara tapmaları nedeniyle.¹⁴⁸⁴

...كَذَلِكَ جَزَاءُ الْكَافِرِينَ ¹⁴⁸⁵		... hakikati inkar edenlerin cezası böyle verilecektir.
---	--	---

Onların, başkalarına yaptıklarının benzeri, kendilerininene yapılmıştır.¹⁴⁸⁶ Böylece onların karşılığını veririz.¹⁴⁸⁷

¹⁴⁷⁴ Zemahşerî, a.g.e., c.I, s.135.

¹⁴⁷⁵ en-Nesefî, a.g.e., c.I, s.157.

¹⁴⁷⁶ Ebussuûd Efendi, a.g.e., c. II, s. 518.

¹⁴⁷⁷ Âli İmran 3/ 156.

¹⁴⁷⁸ Ebussuûd Efendi, a.g.e., c. III, s. 1067.

¹⁴⁷⁹ en-Nesefî, a.g.e., c.I, s.305.

¹⁴⁸⁰ Zemahşerî, a.g.e., c.I, s.259.

¹⁴⁸¹ Bakara 2/ 167.

¹⁴⁸² Ebussuûd Efendi, a.g.e., c.II, s.499.

¹⁴⁸³ Zemahşerî, a.g.e., c.I, s.129.

¹⁴⁸⁴ en-Nesefî, a.g.e., c.I, s.149.

¹⁴⁸⁵ Bakara 2/ 191.

¹⁴⁸⁶ Ebussuûd Efendi, a.g.e., c. II, s. 544.

¹⁴⁸⁷ en-Nesefî, a.g.e., c.I, s.166.

... كَذَلِكَ يبينُ اللهُ لكم الآياتِ ¹⁴⁸⁸ ...		... Allah ayetlerini size böylece açıklar...
---	--	--

Allah duyu organları İle idrak edilen gerçekler kadar açık olan beyan tarzıyla size ayetlerini açıklıyor ki, onlar üzerinde düşünesiniz, içerdikleri hakikatlerden dersler alasınız ve bu sebeple gereğini yerine getiresiniz.¹⁴⁸⁹ Allah işte bu şekilde dini ve tevhidi açıklar.¹⁴⁹⁰

ذَلِكَ بِمَا قَدَّمْتُ أَيْدِيكُمْ ¹⁴⁹¹ ...		Ellerinizle işlediklerinizin karşılığı olarak...
--	--	--

Bu işi elleriyle işlemeleri,¹⁴⁹² elleriyle alacakları cezanın karşılı olarak¹⁴⁹³ o büyük ve korkunç azap peygamberleri haksız yere öldürmeniz, o büyük sözü söylemeniz ve diğer günahlarınız sebebiyledir.¹⁴⁹⁴

... ذَلِكَ لِمَنْ خَشِيَ الْعَنَتَ مِنْكُمْ ¹⁴⁹⁵ ...		... Bu [cariyeler İle evlenme izni], günah işlemekten korkanlarınız içindir...
---	--	--

Bu şehveti kendisine galip gelen ve cariyelerle nikah izni olanlarıdır.¹⁴⁹⁶ Cariyelerle evlenme izni de ruhsat değil, fakat şehvetinin galebesi yüzünden günaha girme korkusu olanlar içindir.¹⁴⁹⁷

... ذَلِكَ لِمَنْ لَّمْ يَكُنْ أَهْلُهُ حَاضِرِي الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ ¹⁴⁹⁸ ...		... Bütün bunlar, Mescid-i Harâm civarında yaşamayanlar içindir....
---	--	---

¹⁴⁸⁸ Bakara 2/ 266.

¹⁴⁸⁹ Ebussuûd Efendi, a.g.e., c. II, s. 709.

¹⁴⁹⁰ en-Neseî, a.g.e., c.I, s.219.

¹⁴⁹¹ Âli İmran 3/ 182.

¹⁴⁹² Zemahşerî, a.g.e., c.I, s.270.

¹⁴⁹³ en-Neseî, a.g.e., c.I, s.316.

¹⁴⁹⁴ Ebussuûd Efendi, a.g.e., c. III, s.1113.

¹⁴⁹⁵ Nisâ 4/ 25.

¹⁴⁹⁶ Zemahşerî, a.g.e., c.I, s.300.

¹⁴⁹⁷ Ebussuûd Efendi, a.g.e., c. III, s. 1238; en-Neseî, a.g.e., c.I, s.350.

¹⁴⁹⁸ Bakara 2/ 196.

Sebebini apaçık bildiğiniz ve hidayetinizin ¹⁴⁹⁹ artmasıyla ¹⁵⁰⁰ Allah hidayette sebat etmenizi ve hidayet yolunda daha da ilerlemenizi istediği için delillerini size böylece açıklar. ¹⁵⁰¹

9.1.2. (بِأَنَّ ذَلِكَ) İle Başlayan Yapının Sebep Anlamı Veren Ayetleri:

... ذَلِكَ بِأَنَّهُمْ كَانُوا يَكْفُرُونَ بِآيَاتِ اللَّهِ ¹⁵⁰² ...	... bunun sebebi onların; Allah'ın ayetlerini inkar etmeleridir...
---	--

Peygamberleri öldürmelerine karşılık aşağılanma ve sürgün cezasıdır. ¹⁵⁰³ İşte bu onların küfür içinde olmalarından kaynaklanmaktadır. ¹⁵⁰⁴ Yahudilerin inkar ve cinayetleri de onların sürekli isyankar olmalarına ve Allah'ın sınırlarını tecavüz etmelerinden İleri geliyor. Çünkü küçük günahlarda ısrar, büyük günahlara götürür. Büyük günahlara devam etmek de küfre götürür. ¹⁵⁰⁵

... ذَلِكَ بِأَنَّهُمْ قَالُوا إِنَّمَا الْبَيْعُ مِثْلُ الرِّبَا ¹⁵⁰⁶ ...	... bu da onların “Alışveriş de bir tür faizdir, demelerinden ötürüdür...
---	---

Daha önce ifade edildiği gibi (ذَلِكَ) uzaktaki şeyi ifade içindir. Burada kullanılması ise işaret edilen şeyin çirkin olduğunu zımnen bildirmek içindir. ¹⁵⁰⁷ Bu Faiz alış-veriş gibidir ¹⁵⁰⁸ sözümü söylemeleri sebebiyle ¹⁵⁰⁹ cehennemliktirler.

... ذَلِكَ بِأَنَّهُمْ كَانُوا يَكْفُرُونَ بِآيَاتِ اللَّهِ	... bunun sebebi, onların Allah'ın
---	------------------------------------

¹⁴⁹⁹ Zemahşerî, a.g.e., c.I, s.238.

¹⁵⁰⁰ en-Nesefî, a.g.e., c.I, s.281.

¹⁵⁰¹ Ebussuûd Efendi, a.g.e., c. II, s. 948.

¹⁵⁰² Âli İmran 3/ 112.

¹⁵⁰³ Zemahşerî, a.g.e., c.I, s.242.

¹⁵⁰⁴ en-Nesefî, a.g.e., c.I, s.283.

¹⁵⁰⁵ Ebussuûd Efendi, a.g.e., c. III, s. 991.

¹⁵⁰⁶ Bakara 2/ 275.

¹⁵⁰⁷ Ebussuûd Efendi, a.g.e., c. II, s. 723.

¹⁵⁰⁸ Zemahşerî, a.g.e., c.I, s.192.

¹⁵⁰⁹ en-Nesefî, a.g.e., c.I, s.224.

... ¹⁵¹⁰ اللَّهُ		ayetlerini inkar ediyor olmalarıdır...
-----------------------------	--	--

Çeşitli günahları işleyip küfürleri içinde olmaları ¹⁵¹¹ ve Allah'ın hudutlarına olan düşmanlıkları,¹⁵¹² sürekli inkar ve peygamberleri öldürmeleri sebebiyle kafir olmuşlardır.¹⁵¹³

... ¹⁵¹⁴ ذَلِكَ بِأَنَّهُمْ		Çünkü onlar...
--	--	----------------

Kendilerininene kolay gelen ve cehennemden çıkma, kaçma istekleri sebebiyle, ¹⁵¹⁵ bize ateş birkaç gün dokunacak demeleri, onların ¹⁵¹⁶ Haktan yüz çevirmelerine sebep olmuştur.¹⁵¹⁷

... ¹⁵¹⁸ ذَلِكَ بِأَنَّهُمْ قَالُوا لَيْسَ عَلَيْنَا فِي الْأُمِّيِّينَ سَبِيلٌ		...Bu da onların, Ümmilere karşı (yaptıklarımızdan) bize vebal yoktur, demelerinden dolayı...
--	--	---

Yahudîlerin hukuk tanımayan bu tavırları, yanlış inançları sebebiyledir. Uzaktaki eşyayı ifade eden (ذَلِكَ) kelimesinin kullanılması da, onların şer ve fesatta çok ileri gittiklerini zımnen bildirmek içindir.¹⁵¹⁹ Bu sözü söylemelerinin sonucunda ¹⁵²⁰ bu davranışı bırakmanız gerekmektedir.¹⁵²¹

... ¹⁵²² ذَلِكَ بِأَنَّهُمْ قَسَبُوا		... çünkü onlar arasında öyle keşişler ve rahipler var ki...
---	--	--

¹⁵¹⁰ Bakara 2/ 61.

¹⁵¹¹ en-Nesefî, a.g.e., c.I, s.93.

¹⁵¹² Zemahşerî, a.g.e., c.I, s.88.

¹⁵¹³ Ebussuûd Efendi, a.g.e., c. I, s. 258.

¹⁵¹⁴ Âli İmran 3/ 24.

¹⁵¹⁵ Zemahşerî, a.g.e., c.I, s.209.

¹⁵¹⁶ en-Nesefî, a.g.e., c.I, s.245.

¹⁵¹⁷ Ebussuûd Efendi, a.g.e., c. II, s. 816.

¹⁵¹⁸ Âli İmran 3/ 75.

¹⁵¹⁹ Ebussuûd Efendi, a.g.e., c. II, s. 907.

¹⁵²⁰ en-Nesefî, a.g.e., c.I, s.266.

¹⁵²¹ Zemahşerî, a.g.e., c.I, s.225.

¹⁵²² Mâide 5/ 82.

Hristiyanlardan Müslümanlara sevgi besleyen Keşiş ve rahip olmaları, ¹⁵²³ Kafır bile olsalar, tevazu, ilim ile amele yönelme ve nefsanî arzulardan yüz çevirme övgüye şayandırılar. ¹⁵²⁴

... ذَلِكَ بِأَنَّهُمْ قَوْمٌ لَا يَعْقِلُونَ ¹⁵²⁵		... bu, onların şüphesiz akılları ermeyen bir toplum olmalarındandır.
---	--	---

Onların istihzaları akıllarını doğru yolda çalıştırmamalarındandır. Çünkü onların idraksizliği haktaki güzellikleri anlamama sonucunu doğurmaktadır. ¹⁵²⁶ Onların alçakça eylemleri, akılsız ¹⁵²⁷ aşağılık ve beyinsiz olduklarının işaretidir. ¹⁵²⁸

... ذَلِكَ بِأَنَّهُمْ كَذَّبُوا بِآيَاتِنَا وَكَانُوا عَنْهَا غَافِلِينَ ¹⁵²⁹		... bu onların ayetlerimizi yalanlamaları ve onlardan hep gâfil olmaları sebebiyledir.
---	--	--

Allah’a söylememeleri gereken sözü söyleyip ¹⁵³⁰ yalanlamaları ¹⁵³¹ kibirleri; ayetlere iman etmemeleri, hidayetten yüz çevirmeleri, azgınlığa yönelmeleri sebebiyle gafildirler. ¹⁵³²

... ذَلِكَ بِأَنَّهُمْ شَاقُّوا اللَّهَ وَرَسُولَهُ ¹⁵³³		Bu, onların Allah’a ve Rasulüne karşı gelmelerindendir...
---	--	---

Onlara isabet eden bu cezanın sebebi, onların yenilmesi imkansız olan Allah ve Rasulüne muhalefet edip ¹⁵³⁴ düşmanlıklarından dolayıdır. ¹⁵³⁵ Bu Allah adına yedikleri dayak, ölüm ve acele azap istemeleri sebebiyledir. ¹⁵³⁶

¹⁵²³ en-Nesefî, a.g.e., c.I, s.468; Zemahşerî, a.g.e., c.I, s.397.

¹⁵²⁴ Ebussuûd Efendi, a.g.e., c. IV, s.1725.

¹⁵²⁵ Mâide 5/ 58.

¹⁵²⁶ Ebussuûd Efendi, a.g.e., c. IV, s. 1678.

¹⁵²⁷ en-Nesefî, a.g.e., c.I, s.457.

¹⁵²⁸ Zemahşerî, a.g.e., c.I, s.388.

¹⁵²⁹ A’râf 7/ 146.

¹⁵³⁰ Zemahşerî, a.g.e., c.II, s.506.

¹⁵³¹ en-Nesefî, a.g.e., c.I, s.605.

¹⁵³² Ebussuûd Efendi, a.g.e., c. V, s. 147.

¹⁵³³ Enfâl 8/ 13.

¹⁵³⁴ en-Nesefî, a.g.e., c.I, s.635.

¹⁵³⁵ Ebussuûd Efendi, a.g.e., c. VI, s. 2428.

¹⁵³⁶ Zemahşerî, a.g.e., c.II, s.537.

... ذَلِكَ بِأَنَّهُمْ قَوْمٌ لَا يَعْلَمُونَ ¹⁵³⁷		... bu onların bilmeyen bir kavim olmaları sebebiyledir.
---	--	--

Cahil ve İslam'ı bilmez bir topluluk olmaları sebebiyle¹⁵³⁸ onlara izin ver.¹⁵³⁹ Müşriklerden isteyene eman vermek ve sonra onu güvenli yere ulaştırma sebebi, onların İslam'ın ne olduğunu bilmez bir kavim olmalarındandır.¹⁵⁴⁰

... ذَلِكَ بِأَنَّهُمْ كَفَرُوا بِاللَّهِ وَرَسُولِهِ ¹⁵⁴¹		... bu onların Allah'ı ve Rasulünü inkar etmiş olmaları sebebiyledir...
---	--	---

Yine de Allah'ın bağışlamasına düşer olmaları söz konusudur.¹⁵⁴² Onlar için ne kadar af dilenirse dilensin onların bağışlanmaları imkansızdır. Bu sonuç Resulullah (sav)'ın af dîlemesinin geçersiz oluşundan değil, fakat onların Allah ile Resul (sav)'ü¹⁵⁴³ haddi tecavüz derecesinde inkar etmelerindendir.¹⁵⁴⁴

... ذَلِكَ بِأَنَّهُمْ لَا يُصِيبُهُمْ ظَمَأٌ وَلَا نَصَبٌ وَلَا مَخْمَصَةٌ فِي سَبِيلِ اللَّهِ ¹⁵⁴⁵		... çünkü onları Allah yolunda çektikleri susuzluk, yorgunluk, açlık...
---	--	---

Onların susuzluk, yorgunluk ve açlıkları¹⁵⁴⁶ i'lây-ı kelimetullah uğrunda, kendilerine ilâhî vaat gereği makbul bir amel yazılması içindir.¹⁵⁴⁷

¹⁵³⁷ Tevbe 9/ 6.

¹⁵³⁸ en-Nesefî, a.g.e., c.I, s.665.

¹⁵³⁹ Zemahşerî, a.g.e., c.II, s.566.

¹⁵⁴⁰ Ebussuûd Efendi, a.g.e., c. VI, s. 2525.

¹⁵⁴¹ Tevbe 9/ 80.

¹⁵⁴² Zemahşerî, a.g.e., c.II, s.596.

¹⁵⁴³ en-Nesefî, a.g.e., c.I, s.699.

¹⁵⁴⁴ Ebussuûd Efendi, a.g.e., c. VI, s. 2645.

¹⁵⁴⁵ Tevbe 9/ 120.

¹⁵⁴⁶ en-Nesefî, a.g.e., c.I, s.716; Zemahşerî, a.g.e., c.II, s.613.

¹⁵⁴⁷ Ebussuûd Efendi, a.g.e., c. VI, s. 2713.

9.1.3.(ذَلِكْ) İle Başlayan Ve Sebep Anlamı Veren Ayet Örnekleri:

... ذَلِكْ خَيْرٌ وَأَحْسَنُ تَأْوِيلًا ¹⁵⁴⁸		... bu daha iyidir, sonuç bakımından da daha güzeldir.
... ذَلِكِ الْفَضْلُ مِنَ اللَّهِ ¹⁵⁴⁹		Bu lütuf Allah'tandır...
... ذَلِكْ لَهُمْ حَزَنٌ فِي الدُّنْيَا ¹⁵⁵⁰		... İşte bu, onların bu dünyada uğradıkları zillettir...
... ذَلِكِ فَضْلُ اللَّهِ يُؤْتِيهِ مَنْ يَشَاءُ ¹⁵⁵¹		... İşte bu, Allah'ın dilediğine bağışladığı lütfudur....
... وَذَلِكَ الْفَوْزُ الْمُبِينُ ¹⁵⁵²		... bu da apaçık bir kurtuluş olacaktır.
... ذَلِكِ هُدًى اللَّهِ ¹⁵⁵³		İşte bu, Allah'ın rehberliğidir...
... ذَلِكُمْ اللَّهُ فَأَنَّى تُؤْفَكُونَ ¹⁵⁵⁴		... İşte budur Allah, ve akıllarınız hâlâ nasıl da tersyüz oluyor!
... ذَلِكِ ¹⁵⁵⁵		Bu böyledir...
... ذَلِكِ الدِّينُ الْقَيِّمُ ¹⁵⁵⁶		... işte bu onun dosdoğru kanunudur...
... ذَلِكُمْ خَيْرٌ لَّكُمْ إِن كُنتُمْ تَعْلَمُونَ ¹⁵⁵⁷		... eğer bilerseniz bu sizin için daha hayırlıdır.

¹⁵⁴⁸ Nisâ 4/ 59.

¹⁵⁴⁹ Nisâ 4/ 70.

¹⁵⁵⁰ Mâide 5/ 33.

¹⁵⁵¹ Mâide 5/ 54.

¹⁵⁵² En'âm 6/ 16.

¹⁵⁵³ En'âm 6/ 88.

¹⁵⁵⁴ En'âm 6/ 95.

¹⁵⁵⁵ Enfâl 8/ 53.

¹⁵⁵⁶ Tevbe 9/ 36.

¹⁵⁵⁷ Tevbe 9/ 41.

... ذَلِكَ الْخِزْيُ الْعَظِيمُ ¹⁵⁵⁸		... işte bu büyük bir zulümdür.
... ذَلِكَ هُوَ الْفَوْزُ الْعَظِيمُ ¹⁵⁵⁹		... işte bu büyük bir başarıdır.

9.2.(أولئك) İle İlgili Genel Bilgiler:

1-(ذَلِكَ) kelimesinin çoğuludur. Hitap harfleri iki tane olup, muhatabın (II.

Şahsın) halini göstermek üzere kelimenin sonuna getirilirler.¹⁵⁶⁰

2-(ك) Ma'na Harf-i olup, yalnız başına irabdan mahalli yoktur.¹⁵⁶¹

3-Anlam olarak muhatabın durumunu belirtir.¹⁵⁶²

9.2.1.(أولئك) Yapısı İle Sebep Anlamı Veren Ayetler:

... فَأُولَٰئِكَ هُمُ الْخَاسِرُونَ ¹⁵⁶³		...işte onlar ziyana uğrayanların ta kendilerinedir.
---	--	--

Dalaleti hidayet karşılığında satın almak¹⁵⁶⁴ iman karşılığında küfrü satın almak demektir.¹⁵⁶⁵ Bu sebeple helak olacaklar.¹⁵⁶⁶

... أُولَٰئِكَ يَلْعَنُهُمُ اللَّهُ وَيَلْعَنُهُمُ اللَّاغْنُونَ ¹⁵⁶⁷		... işte onlara hem Allah lanet eder, hem de lanet etme konumunda olanlar lanet eder.
---	--	---

¹⁵⁵⁸ Tevbe 9/ 63.

¹⁵⁵⁹ Tevbe 9/ 72.

¹⁵⁶⁰ İbn Hişam, Muğni'l-Lebîb, c.I, s.103.

¹⁵⁶¹ el-Antâkî, el-Minhac, s.275.

¹⁵⁶² el-Antâkî, a.g.e., a.yer.

¹⁵⁶³ Bakara 2/ 121.

¹⁵⁶⁴ Zemahşerî, a.g.e., c.I, s.111.

¹⁵⁶⁵ Ebussuûd Efendi, a.g.e., c. I, a.yer.

¹⁵⁶⁶ en-Nesefî, a.g.e., c.I, s.126.

¹⁵⁶⁷ Bakara 2/ 159.

İşte bu sebeple Allah, onlara lanet etti, lanet ediciler de lanet etti.¹⁵⁶⁸ (أُولَئِكَ) kelimesi, o kimselere taşıdıkları vasıflar itibariyle işaret etmektedir. Onlar vasıfları sebebiyle lanete uğramışlardır. Uzaktakileri işaret için kullanılan (أُولَئِكَ) ‘nin ayette yer alması Yahudi alimlerinin fesatta çok ileri gitmesindendir.¹⁵⁶⁹

... فَأُولَئِكَ أَتُوبُ عَلَيْهِمْ ¹⁵⁷⁰ ...		... çünkü ben onların tövbelerini kabul ederim...
--	--	---

Tövbe edip, açıkça beyan etmeleri halinde¹⁵⁷¹ onların tövbelerini kabul edeceğim¹⁵⁷²

... وَأُولَئِكَ جَعَلْنَا لَكُمْ عَلَيْهِمْ سُلْطَانًا مُّبِينًا ¹⁵⁷³		... İşte size kendilerineyle açıkça [savaşma] izni verdiklerimiz bunlardır.
---	--	---

İslam’a zarar vermeleri ve küfür içinde olmaları sebebiyle¹⁵⁷⁴ sizi onların üzerine yetkili kıldık¹⁵⁷⁵ ve o çirkin sıfatları taşıyanları, bu sebeple, öldürmek ve esir almak için size apaçık bir hüccet verdik.¹⁵⁷⁶

... فَأُولَئِكَ يَتُوبُ اللَّهُ عَلَيْهِمْ ¹⁵⁷⁷ ...		... Allah onlara rahmetiyle tekrar yönelecektir...
---	--	--

Allah bu vasıfları itibariyle onların tövbelerini kabul eder. Uzaktakileri işaret eden (أُولَئِكَ) ‘nin kullanılmış olması onların zikirlerinden sonra araya fasıla girmesindendir.¹⁵⁷⁸ İşte bunlar bu sebeple Allah’a Tevbe ederler.¹⁵⁷⁹

¹⁵⁶⁸ en-Neseî, a.g.e., c.I, s.146; Zemahşerî, a.g.e., c.I, s.129.

¹⁵⁶⁹ Ebussuûd Efendi, a.g.e., c. I, s. 458.

¹⁵⁷⁰ Bakara 2/ 160.

¹⁵⁷¹ Zemahşerî, a.g.e., c.I, s.128.

¹⁵⁷² en-Neseî, a.g.e., c.I, s.146.

¹⁵⁷³ Nisâ 4/ 91.

¹⁵⁷⁴ Zemahşerî, a.g.e., c.I, s.329.

¹⁵⁷⁵ en-Neseî, a.g.e., c.I, s.382.

¹⁵⁷⁶ Ebussuûd Efendi, a.g.e., c. III, s 1369.

¹⁵⁷⁷ Nisâ 4/ 17.

¹⁵⁷⁸ Ebussuûd Efendi, a.g.e., c. III, s. 1207.

- D - GRUBU:

10.1.Sebepe Anlamı Veren (İz / İza) Yapısı

10.1.1. İz (إِذْ) İle İlgili Genel Bilgi:

1-Şart edatı şeklinde de gelebilir, ancak ما Harf-i ile beraber kullanılır.¹⁵⁸⁰

2-Ebû Ubeyde ve İbn Kuteybe'ye göre, zaid bir harftir.¹⁵⁸¹

“ وَإِذْ قَالَ رَبُّكَ لِلْمَلَائِكَةِ إِنِّي جَاعِلٌ فِي الْأَرْضِ خَلِيفَةً... ”¹⁵⁸²

(Hani Rabb'in, meleklerle "Ben yeryüzünde bir halife yaratacağım" demişti.)

3-Sebepe ve illet ifade eder. Türkçe'de, “ zirâ, için, çünkü, sebebinden, ...den dolayı, yüzünden” gibi anlamlara gelir.¹⁵⁸³ Mâzî anlamı verir. Dört şekilde kullanımı vardır.

a- Zaman zarfı (حِينَ) anlamında kullanılır.

“ ... فَقَدْ نَصَرَهُ اللَّهُ إِذْ أَخْرَجَهُ الَّذِينَ كَفَرُوا ... ”¹⁵⁸⁴ (...kâfirler O'nu Mekke'den çıkardıklarında Allah O'na yardım etmişti...)

b-Gelecek zamanı ifade eden ve zaman zarfı anlamı taşıyan bir isimdir.

(Bukağların boyunlarında olacaklarını bileceklerdir.) فسوف يعلمون إِذْ الْأَعْلَالِ

فِي أَعْنَاقِهِمْ

¹⁵⁷⁹ en-Nesefî, a.g.e., c.I, s.342.

¹⁵⁸⁰ el-Murâdî, a.g.e., s.190.

¹⁵⁸¹ el-Murâdî, a.g.e., s.192.

¹⁵⁸² Bakara 2/ 30 .

¹⁵⁸³ el-Antâkî, el-Minhâc, s.177.

¹⁵⁸⁴ Tevbe 9/ 40.

c- Sebep anlamı vardır. Bu anlamıyla sadece harf olarak değerlendirilir. İrâbdan mahalli yoktur.¹⁵⁸⁵ Kimi gramerciler, zarf değil yalnızca sebep anlamı için var olduğunu söylerler.¹⁵⁸⁶ Sibeveyhi (ö.h.643/m.1245) ve İbn Mâlik (ö.h.672/m.1274), harf olduğunu söylerler.

” وَلَنْ يَنْفَعَكُمُ الْيَوْمَ إِذْ ظَلَمْتُمْ أَنْكُمُ فِي الْعَذَابِ مُشْتَرِكُونَ ”¹⁵⁸⁷ (Zalim olduğunuz için bugün pişman olmanız size hiçbir fayda vermeyecektir. Çünkü siz azapta ortaksınız.)

” ... وَإِذْ لَمْ يَهْتَدُوا بِهِ فَسَيَقُولُونَ هَذَا إِنْكَ قَدِيم ”¹⁵⁸⁸

(Onlar doğru yola girmedikleri için de "Bu, eski bir uydurmadır" derler.)

d-Ansızın, birden bire anlamıyla veren Mufacae için kullanılır.¹⁵⁸⁹

خَرَجْتُ إِذْ هُوَ ذَاهِب : Çıktım bir de ne göreyim, gitmiş.

10.1.1.1. İz (ِذْ) Yapısı İle Sebep Anlamı Veren Ayetler:

وَإِذْ أَخَذْنَا مِيثَاقَ بَنِي إِسْرَآئِيلَ ... ¹⁵⁹⁰	Hani biz İsrail oğullarından misak almıştık...
--	--

Burada da Yahudiler'in seleflerinin diğer bazı çirkinlikleri sayılmaktadır ki, bunlar, onların da imana gelmeyeceğini çağrıştırmaktadır.¹⁵⁹¹ Sizden alınan çok sağlam misak vardı. ¹⁵⁹² Hani Allah'tan başkasına ibadet etmeyiniz diye söz almıştık.¹⁵⁹³

¹⁵⁸⁵ el-Antâkî, a.g.e., s.178.

¹⁵⁸⁶ el-Murâdî, a.g.e., s.189.

¹⁵⁸⁷ Ahkâf 46/ 11.

¹⁵⁸⁸ Zuhurf 43/ 39.

¹⁵⁸⁹ el-Murâdî, a.g.e., a.yer.

¹⁵⁹⁰ Bakara 2/ 83.

¹⁵⁹¹ Ebussuûd Efendi, a.g.e., c. I, s. 297.

¹⁵⁹² en-Nesefî, a.g.e., c.I, s.105.

¹⁵⁹³ Zemahşerî, a.g.e., c.I, s.96.

... ¹⁵⁹⁴ إِذْ قَالَ لَهُ رَبُّهُ أَسْلِمُ ...	Rabbi o'na “Bana teslim ol!” dediğinde....
--	--

“ O zaman ”, “And olsun ki biz onu dünyaya seçkin kıldık” cümlesinin zarfıdır. Çünkü Allah’ın dünyada İbrahim’i seçkin kılması, ¹⁵⁹⁵ ancak ona peygamberlik ve ahiret hayrı ile ilgili vasıfları bahşetmesiyle olmuştur yahut bu cümle anılan cümlenin sebebi olup başında “hatırla” emri gizlidir. ¹⁵⁹⁶ Öyleyse itaat et ve Allah’ın dinine karşı ihlaslı ol ¹⁵⁹⁷

... ¹⁵⁹⁸ إِذْ تَبَرَّأَ الَّذِينَ اتُّبِعُوا ...	[O Gün, haksız yere] kutsananlar...
---	-------------------------------------

Reisler (uyulanlar) azabı görmeleri sebebiyle. ¹⁵⁹⁹ Bu ayet bir önceki ayetteki “ azabı gördükleri zaman ” ifadesinin bedel ve izahıdır. ¹⁶⁰⁰

... ¹⁶⁰¹ إِذْ يَخْتَصِمُونَ ...	... birbirleriyle çekiştiklerinde
--	-----------------------------------

Meryem için sorumluluğu üzerlerine almak ¹⁶⁰² ve sorumluluk konusunda birbirlerine karşı olan yarış ve çekişme yüzünden tartıştılar. ¹⁶⁰³

... ¹⁶⁰⁴ إِذْ تَقُولُ لِلْمُؤْمِنِينَ ...	(Ve hatırla, o zamanı ki) müminlere (şöyle) demiştin:...
--	--

Daha önceki hitaplar, bütün müminlere müteveccih iken burada hitabın Resûlullah (sav)’a tahsis edilmiş olması teşrif ve bu zaferin Peygamber(sav)’in

¹⁵⁹⁴ Bakara 2/ 131.

¹⁵⁹⁵ Zemahşerî, a.g.e., c.I, s.116.

¹⁵⁹⁶ Ebussuûd Efendi, a.g.e., c. I, s. 407.

¹⁵⁹⁷ en-Nesefî, a.g.e., c.I, s.131.

¹⁵⁹⁸ Bakara 2/ 166.

¹⁵⁹⁹ Zemahşerî, a.g.e., c.I, s.129; en-Nesefî, a.g.e., c.I, s.148.

¹⁶⁰⁰ Ebussuûd Efendi, a.g.e., c. II, s. 498.

¹⁶⁰¹ Âli İmran 3/ 44.

¹⁶⁰² Zemahşerî, a.g.e., c.I, s.217.

¹⁶⁰³ en-Nesefî, a.g.e., c.I, s.255.

¹⁶⁰⁴ Âli İmran 3/ 124.

müjdesiyle gerçekleştiğini zımnen bildirmek içindir.¹⁶⁰⁵ Bu sebeple Bedir günü, size yardım etmişti.¹⁶⁰⁶

... إِذْ جِئْتَهُمْ بِالْبَيِّنَاتِ ¹⁶⁰⁷ ...	... hakikatin bütün kanıtları İle geldiğinde...
---	---

Evlerinde sakladıkları yiyecekleri ve benzeri apaçık mucizelerin kendilerine haber¹⁶⁰⁸ verilmesiyle¹⁶⁰⁹ ve onu öldürmeyi isteme nedenlerinden dolayı açıklama yaparlar.¹⁶¹⁰

وَإِذْ أُوحِيتُ إِلَى الْحَوَارِيِّينَ أَنْ آمِنُوا بِي وَبِرَسُولِي ¹⁶¹¹ ...	Ve [hatırla o vakti ki] havarîlere bana ve benim Elçim'e inanın!" diye vahy etmiştim....
--	--

Bu cümle de daha önce hatırlanması emredilen nimetlerle ilgili atıftır.¹⁶¹² Peygamberlerinin diliyle onlara emrettik¹⁶¹³ ilham edilmeleri sebebiyle¹⁶¹⁴

إِذْ يَقُولُ الْمُنَافِقُونَ وَالَّذِينَ فِي قُلُوبِهِمْ مَّرَضٌ ¹⁶¹⁵ ...	Bu arada, ikiyüzlüler ve kalplerinde eğrilik bulunanlar diyorlardı ki:....
--	--

Münafık olmalarından dolayı¹⁶¹⁶

... إِذْ أَنْتُمْ جَاهِلُونَ ¹⁶¹⁷	... siz henüz cahil kimseler iken.
--	------------------------------------

İşte Yusuf sözlerinde yalnız onların kardeşi Bünyamin'in durumunu konu etmesi gerekirken, Yusuf'a yaptıklarını da konu etmiştir. Çünkü onların yapmak

¹⁶⁰⁵ Ebussuûd Efendi, a.g.e., c. III, s. 1010.

¹⁶⁰⁶ Zemahşerî, a.g.e., c.I, s.247; en-Nesefî, a.g.e., c.I, s.288.

¹⁶⁰⁷ Mâide 5/ 110.

¹⁶⁰⁸ Zemahşerî, a.g.e., c.I, s.410.

¹⁶⁰⁹ Ebussuûd Efendi, a.g.e., c. IV, s. 1791.

¹⁶¹⁰ en-Nesefî, a.g.e., c.I, s.484.

¹⁶¹¹ Mâide 5/ 111.

¹⁶¹² Ebussuûd Efendi, a.g.e., c. IV, s. 1792.

¹⁶¹³ Zemahşerî, a.g.e., c.I, s.411.

¹⁶¹⁴ en-Nesefî, a.g.e., c.I, s.485.

¹⁶¹⁵ Enfal 8/ 49.

¹⁶¹⁶ en-Nesefî, a.g.e., c.I, s.650; Zemahşerî, a.g.e., c.II, s.552.

¹⁶¹⁷ Yûsuf 12/ 89.

istedikleri, her ikisinin de aleyhine idi. ¹⁶¹⁸ Onlara, bu sebeple yaptığınız işin kötülüğünün farkında mısınız, demiştir. ¹⁶¹⁹

... إِذْ أَجْمَعُوا ¹⁶²⁰ ...	... çünkü yapacak oldukları iş için toplandıklarında...
---	---

Yusuf (as)’un kardeşleri, başına gâleler açmak için onu kuyunun dibine¹⁶²¹ atmaya karar verdikleri zaman demektir. ¹⁶²²

... إِذْ يَقُولُ الظَّالِمُونَ إِن تَبْعُونَ إِلَّا رَجُلًا مَّسْحُورًا ¹⁶²³	... O zalimler “Siz ancak büyülenmiş bir adama uyuyorsunuz, derler.
--	---

Haksız ve zalim olarak¹⁶²⁴ birbirlerine; “siz faraza ona uyarsanız” yahut “sözlerini karıştırmak ve istihza için takip ettiğiniz adam, sizin gibi bir insan, fakat büyülenmiş¹⁶²⁵ de delirmiş” yahut “sihirbazlık bilen bir adamdan başkasına uymuyorsunuz” gibi şeyler söylerler. ¹⁶²⁶

... إِذْ جَاءَهُمُ الْهُدَى ¹⁶²⁷ ...	... kendilerine doğru yol rehberi gelmişken...
---	--

Kitap ve Resûlün gelmesiyle ¹⁶²⁸ Kur’an-ı Kerim imanı gerektiren o denli delilleri içermektedir ki, eğer bunun gibi kuvvetli hikmetler olmasaydı, insanın yaratılışında tartışma isteği olsa bile onlar iman etmekten imtina etmezlerdi. ¹⁶²⁹

... إِذْ قُضِيَ الْأَمْرُ ¹⁶³⁰ ...	... işin bitirileceği...
---	--------------------------

¹⁶¹⁸ Ebussuûd Efendi, a.g.e., c. VII, s. 3181.

¹⁶¹⁹ en-Nesefî, a.g.e., c.II, s.130; Zemahşerî, a.g.e., c.II, s.726.

¹⁶²⁰ Yûsuf 12/ 102.

¹⁶²¹ en-Nesefî, a.g.e., c.II, s.137; Zemahşerî, a.g.e., c.II, s.731.

¹⁶²² Ebussuûd Efendi, a.g.e., c. VII, s. 3195.

¹⁶²³ İsra 17/ 47.

¹⁶²⁴ en-Nesefî, a.g.e., c.II, s.260.

¹⁶²⁵ Zemahşerî, a.g.e., c.II, s.834.

¹⁶²⁶ Ebussuûd Efendi, a.g.e., c. VIII, s. 3630.

¹⁶²⁷ Kehf 18/ 55.

¹⁶²⁸ en-Nesefî, a.g.e., c.II, s.307.

¹⁶²⁹ Ebussuûd Efendi, a.g.e., c. VIII, s. 3753.

¹⁶³⁰ Meryem 19/ 39.

Kıyamet gününden bedeldir. O gün ¹⁶³¹ yani kıyamette kendilerinin yapılıcak muameleden gafil olmaları ¹⁶³² sebebiyle anlamındadır. ¹⁶³³

... ¹⁶³⁴ إِذْ نَفَسَتْ فِيهِ عَنَمُ الْقَوْمِ ...	... çünkü halkın koyunları o ekine girmişti...
--	--

Koyunların ekine girmesinden dolayı. ¹⁶³⁵

... ¹⁶³⁶ إِذْ ذَهَبَ مُغَاضِبًا ...	... hani öfkelenerek gitmişti...
--	----------------------------------

Hız. Yunus (as) uzun zaman kavmini hakka davet etmesi karşısında onların şiddetli serkeşliğinden ısrarları sürdürmelerinden bıkip usanınca, kendisine bir emir gelmeden, Yunus'un küfre buğzetmesi, dininin izzeti sebebiyle ¹⁶³⁷ öfkelenip ¹⁶³⁸ kavminin arasından hicret ermişti. ¹⁶³⁹

¹⁶⁴⁰ إِذْ نُسَوِّكُمْ يَرْبِّ الْعَالَمِينَ	çünkü, sizi âlemlerin Rabbiyle bir tutuyorduk
--	---

İsyankar şeytanlara uymamız ¹⁶⁴¹ yani ey putlar! Biz fahiş bir sapıklık içindeymişiz ki, siz Alemlerin Rabbinin en zelil ve aciz mahlukları iken, ibadet liyakatinde sizi, Alemlerin Rabbine eşit tutmuşuz. ¹⁶⁴²

... ¹⁶⁴³ إِذَا هُمْ يَسْتَبْشِرُونَ	... bakarsın ki neşelenirler.
--	-------------------------------

Allah'tan başka ilahları, yalnız başına veya Allah İle birlikte anıldığı zaman, o ilahlarına meftun olmalarından ve Allah'ın hakkını unuttuklarından dolayı yılışmaya başlarlar. ¹⁶⁴⁴ İşte onları bu sebeple imtihan ettik ¹⁶⁴⁵

¹⁶³¹ Zemahşerî, a.g.e., c.III, s.896.

¹⁶³² en-Nesefî, a.g.e., c.II, s.336.

¹⁶³³ Ebussuûd Efendi, a.g.e., c. VIII, s. 3832.

¹⁶³⁴ Enbiya 21/ 78.

¹⁶³⁵ en-Nesefî, a.g.e., c.II, s.414; Zemahşerî, a.g.e., c.III, s.968.

¹⁶³⁶ Enbiya 21/ 87.

¹⁶³⁷ Zemahşerî, a.g.e., c.III, s.970.

¹⁶³⁸ en-Nesefî, a.g.e., c.II, s.417.

¹⁶³⁹ Ebussuûd Efendi, a.g.e., c. IX, s. 4070-4071.

¹⁶⁴⁰ Şu'arâ 26/ 98.

¹⁶⁴¹ Zemahşerî, a.g.e., c.III, s.1097.

¹⁶⁴² Ebussuûd Efendi, a.g.e., c. X, s. 4461; en-Nesefî, a.g.e., c.II, s.571.

¹⁶⁴³ Zümer 39/ 45.

... onlarla beraber şehit olmadığımdan.	إِذْ لَمْ أَكُنْ مَعَهُمْ شَهِيدًا ¹⁶⁴⁶
--	--

Sonra vuku bulan savaşta size ölüm ve hezimet gibi bir musibet dokunursa o zaman, savaştan geri durmalarına sevinerek¹⁶⁴⁷ ve kendi kararını överek: “Gerçekten ben evimde oturarak savaşa katılmamayı Allah bana lütfetmiş; çünkü savaşa katılsaydım onların başına gelenler, benimde başıma gelecekti” der.¹⁶⁴⁸

... çünkü Allah’ın ayetlerini inkar ediyorlardı. Alaya aldıkları şey onları kuşattı.	إِذْ كَانُوا يَجْحَدُونَ بِآيَاتِ اللَّهِ وَحَاقَ بِهِمْ مَا كَانُوا بِهِ يَسْتَهْزِئُونَ ¹⁶⁴⁹
--	--

Onlar kulaklarını vahyi ve Peygamberlerinin öğütlerini dinlemekte kullanmadılar; gözlerini de bu kainatın sayfalarına yazılmış olan kevnî ayetlerini okumak için açmadılar ve kalplerini de Allah’ın mağfireti için kullanmadılar. İşte bundan dolayı bu değerli uzuvları kendilerine hiçbir fayda sağlamamış,¹⁶⁵⁰ böylece kendilerine kötülük etmişler ve kötü konumlara sokmuşlar.¹⁶⁵¹ Hâlâ mı verdiğimiz nimetleri inkar ediyorlar?¹⁶⁵²

10.1.2. İzâ (إِذَا) Yapısı İle İlgili Genel Bilgiler:

1-Mufacee Harf-i olup, hemen ansızın ve ani durumları bildirmek için kullanılır. İsim cümlesinin başında bulunup, cümleye hâl (şimdiki zaman) anlamı verir.¹⁶⁵³

Türkçe’ye; “ aniden, ansızın, birden, hemen, birden bire, bir de baktık ki, bir de bakılır ki, bu takdirde, bunun için “ anlamlarıyla aktarılır.¹⁶⁵⁴

¹⁶⁴⁴ Ebussuûd Efendi, a.g.e., c. XI, s. 5103; Zemahşerî, a.g.e., c.IV, s.1382.

¹⁶⁴⁵ en-Nesefî, a.g.e., c.III, s.184.

¹⁶⁴⁶ Nisâ 4/ 72.

¹⁶⁴⁷ Zemahşerî, a.g.e., c.I, s.319.

¹⁶⁴⁸ Ebussuûd Efendi, a.g.e., c. III, s. 1333; en-Nesefî, a.g.e., c.I, s.373.

¹⁶⁴⁹ Ahkâf 46/ 26.

¹⁶⁵⁰ Ebussuûd Efendi, a.g.e., c. XI, s. 5280.

¹⁶⁵¹ en-Nesefî, a.g.e., c.III, s.317.

¹⁶⁵² Zemahşerî, a.g.e., c.IV, s.1494.

¹⁶⁵³ el-Mâlekî, a.g.e., s.149.

خَرَجْتُ إِذَا الْمَطَرُ هَاطِلٌ : Çıktım, bir de ne göreyim yağmur yağıyor.

2-Aşağıdaki gibi işlev görür:

a-Harf olup , irab'tan mahalli yoktur.

b-Genellikle بَيْنَمَا / بَيْنَا kelimelerinden sonra gelir.

بَيْنَمَا هُوَ فِي الْبَيْتِ إِذْ جَاءَ أَخُوهُ : O evdeyken, kardeşi çıkageldi.

c-Etkisiz olup, cümle içinde tesiri yoktur.¹⁶⁵⁵

3-Sebeup ve illet de ifade eder.¹⁶⁵⁶

10.1.2.1. İzâ (إِذَا) Yapısı İle Sebeup Anlamı Veren Ayetler:

وَإِذَا خِيَبْتُمْ بِسَاحِلِهِ ¹⁶⁵⁷ ...	[Barış] selâmıyla selâmlandığınızda...
--	---

Selam verilmesi sebebiyle, karşılık verip “ Aleykumusselam” demek lazım.

¹⁶⁵⁸

وَإِذَا صَرَرْتُمْ فِي الْأَرْضِ ¹⁶⁵⁹ ...	Yeryüzünde [sefere] çıktığınızda...
--	--

Sefere çıkmanız sebebiyle ¹⁶⁶⁰ günah yoktur.¹⁶⁶¹

وَإِذَا كُنْتَ فِيهِمْ فَأَقَمْتَ لَهُمُ الصَّلَاةَ ¹⁶⁶² ...	O halde sen müminler arasında iken onlara namazda imamlık yapacaksan...
--	---

¹⁶⁵⁴ Çelen, a.g.e., s.157.

¹⁶⁵⁵ el-Antâkî, el-Minhâc, s.178,179.

¹⁶⁵⁶ el-Antâkî, el-Minhâc, s.177; İbn Hişâm, Muğni'l-Lebib , c.I, s.81.

¹⁶⁵⁷ Nisâ 4/ 86.

¹⁶⁵⁸ Zemahşerî, a.g.e., c.I, s.325; en-Nesefî, a.g.e., c.I, s.381.

¹⁶⁵⁹ Nisâ 4/ 101.

¹⁶⁶⁰ en-Nesefî, a.g.e., c.I, s.390; Ebussuûd Efendi, a.g.e., c. III, s. 1399.

¹⁶⁶¹ Zemahşerî, a.g.e., c.I, s.334.

Ey Resûlüm! Sen düşman karşısında mücahitler arasında bulunman ¹⁶⁶³ ve onlara namaz kıldırman sebebiyle.¹⁶⁶⁴

... فَإِذَا دَخَلْتُمُوهُ فَإِنَّكُمْ غَالِبُونَ ¹⁶⁶⁵ ...	... Çünkü, unutmayın, siz oraya girerseniz galip geleceksiniz...
--	--

Musa (a.s)’ın haber vermesi ¹⁶⁶⁶ ve iki nakibin, İsrail oğullarının galibiyetine kesin hükmetmesi sebebiyle giriniz.¹⁶⁶⁷

... وَإِذَا سَمِعُوا مَا أُنْزِلَ إِلَى الرَّسُولِ ¹⁶⁶⁸ ...	Onlar bu Elçi'ye indirileni anlamaya başladıkları zaman...
--	--

O Hıristiyanlar, kalplerinin inceliği sebebiyle Kur'an-ı işittiklerinde¹⁶⁶⁹ ve Müslümanlara yakınlıkları sebebiyle, onların tevazuundan gözlerinden yaşlar boşanmıştır.¹⁶⁷⁰

وَإِذَا قِيلَ لَهُمْ تَعَالَوْا إِلَىٰ مَا أَنْزَلَ اللَّهُ وَإِلَى الرَّسُولِ ¹⁶⁷¹ ...	Zira onlara, “Allah'ın indirdiğine ve Elçisi'ne gelin!” denildiğinde...
--	---

Yasaklanmamış şeyler sebebiyle gelin.¹⁶⁷² Onların çoğunluğu diye ifade edilen avam tabakasına hidayeti ve irşat için.¹⁶⁷³

... إِذَا حَضَرَ أَحَدَكُمُ الْمَوْتُ ¹⁶⁷⁴ ...	... Ölüm size yaklaştığında...
---	--------------------------------

Ölüme ve vasiyete şahit olmanız sebebiyle¹⁶⁷⁵ her Müslüman için hafife alınmaması ve göz ardı edilmemesi gereken bir iş olduğu açıktır.¹⁶⁷⁶

¹⁶⁶² Nisâ 4/ 102.

¹⁶⁶³ en-Nesefî, a.g.e., c.I, s.39; Zemahşerî, a.g.e., c.I, s.335.

¹⁶⁶⁴ Ebussuûd Efendi, a.g.e., c. III, s. 1402.

¹⁶⁶⁵ Mâide 5/ 23.

¹⁶⁶⁶ en-Nesefî, a.g.e., c.I, s.439; Zemahşerî, a.g.e., c.I, s.371.

¹⁶⁶⁷ Ebussuûd Efendi, a.g.e., c. IV, s. 1603.

¹⁶⁶⁸ Mâide 5/ 83.

¹⁶⁶⁹ en-Nesefî, a.g.e., c.I, s.469; Zemahşerî, a.g.e., c.I, s.398.

¹⁶⁷⁰ Ebussuûd Efendi, a.g.e., c. IV, s. 1725.

¹⁶⁷¹ Mâide 5/ 104.

¹⁶⁷² en-Nesefî, a.g.e., c.I, s.480.

¹⁶⁷³ Ebussuûd Efendi, a.g.e., c. IV, s. 1769.

¹⁶⁷⁴ Mâide 5/ 106.

¹⁶⁷⁵ en-Nesefî, a.g.e., c.I, s.48; Zemahşerî, a.g.e., c.I, s.408.

وَإِذَا رَأَيْتَ الَّذِينَ يَخُوضُونَ فِي آيَاتِنَا ¹⁶⁷⁷ ...	Şimdi ayetlerimiz Hakkında ileri geri konuşan kimselere rastladığın zaman...
--	--

Resûlüm! Kureyş'in âdeti olduğu üzere âyetlerimiz hakkında tekzip, istihza¹⁶⁷⁸ ve tenkide daldıklarını gördüğünde, onların arasından kalk ve onları terk et.¹⁶⁷⁹

وَإِذَا فَعَلُوا فَاحِشَةً ¹⁶⁸⁰ ...	Ve [bunun içindir ki] ne zaman utanç verici bir iş işleseler...
--	--

Müşrikler putlara tapmak, Kabe'yi çırılçıplak olarak tavaf etmek gibi çirkin hareketlerde bulunup, ¹⁶⁸¹ kötü evlere gitmek, şirk koşturmak ¹⁶⁸² ve atalarını taklit etmeleri sebebiyle ¹⁶⁸³

فَإِذَا انْسَلَخَ الْأَشْهُرُ الْحُرُمُ ¹⁶⁸⁴ ...	Ve (bu ölçülere uyarak geçirilen) haram aylar sona erince...
---	---

Geçmesi ve çıkması sebebiyle¹⁶⁸⁵

10.1.2.2. İzâ (إِذَا) İle Başlayan Ve Sebep Anlamı Taşıyan Ayet

Örnekleri:

...إِذَا هُمْ يَنْكُتُونَ ¹⁶⁸⁶	...(hemen) sözlerinden geri dönerlerdi.
...إِذَا هُمْ يَسْخَطُونَ ¹⁶⁸⁷	... işte o zaman öfkeden neredeyse

¹⁶⁷⁶ Ebussuûd Efendi, a.g.e., c. IV, s. 1772.

¹⁶⁷⁷ En'âm 6/ 68.

¹⁶⁷⁸ en-Nesefî, a.g.e., c.I, s.512; Zemahşerî, a.g.e., c.II, s.433.

¹⁶⁷⁹ Ebussuûd Efendi, a.g.e., c. V, s. 1960.

¹⁶⁸⁰ A'râf 7/ 28.

¹⁶⁸¹ Ebussuûd Efendi, a.g.e., c. V, s. 2155.

¹⁶⁸² en-Nesefî, a.g.e., c.I, s.563.

¹⁶⁸³ Zemahşerî, a.g.e., c.II, s.471.

¹⁶⁸⁴ Tevbe 9/ 5.

¹⁶⁸⁵ en-Nesefî, a.g.e., c.I, s.664; Zemahşerî, a.g.e., c.II, s.566.

¹⁶⁸⁶ A'râf 7/ 135.

		deliye dönerler.
وَإِذَا مَسَّ الْإِنْسَانَ الضُّرُّ ¹⁶⁸⁸ ...		Zaten, insanın başına bir sıkıntı gelince...
...إِذَا قَضَىٰ أَمْرًا فَإِنَّمَا يَقُولُ لَهُ كُنْ ¹⁶⁸⁹ فَيَكُونُ		... O bir şeyin olmasına hükmettiği zaman, ona yalnızca “Ol” der, o da olur.
...إِذَا تُلَىٰ عَلَيْهِمْ آيَاتُ الرَّحْمَنِ خَرُّوا سُجَّدًا وَبُكِيًّا ¹⁶⁹⁰		...kendilerininene Rahman’ın ayetleri okunduğu zaman ağlayarak secdeye kapanırlar.
...فَإِذَا هِيَ شَاخِصَةٌ أَبْصَارِ الَّذِينَ كَفَرُوا ¹⁶⁹¹ ...		... bir de bakarsın inkar edenlerin gözleri açılıp dona kalmıştır...
...فَإِذَا جَاءَ أَمْرُنَا ¹⁶⁹² ...		... bizim emrimiz de gelip...
...وَإِذَا مَرُّوا بِاللَّغْوِ مَرُّوا كِرَامًا ¹⁶⁹³		... boş ve anlamsız şeylerle karşılaştıkları zaman yanlarından vakarla geçip giderler.
وَإِذَا مَرَضْتُ فَهُوَ يَشفِينِ ¹⁶⁹⁴		ve hasta olduğum zaman beni iyileştiren
...فَإِذَا هُمْ فَرِيقَانِ يَخْتَصِمُونَ ¹⁶⁹⁵		... onlar, bunun üzerine, hemen birbirleriyle çekişen iki gruba ayrıldılar.
...إِذَا وَلَّوْا مُدْبِرِينَ ¹⁶⁹⁶		... sırt çevirip uzaklaşanlara

¹⁶⁸⁷ Tevbe 9/ 58.

¹⁶⁸⁸ Yûnus 10/ 12.

¹⁶⁸⁹ Meryem 19/ 35.

¹⁶⁹⁰ Meryem 19/ 58.

¹⁶⁹¹ Enbiya 21/ 97.

¹⁶⁹² Mü’minûn 23/ 27.

¹⁶⁹³ Furkân 25/ 72.

¹⁶⁹⁴ Şu’arâ 26/ 80.

¹⁶⁹⁵ Neml 27/ 45.

وَإِذَا وَقَعَ الْقَوْلُ عَلَيْهِمْ ¹⁶⁹⁷ ...		(Kıyametin kopacağına dair) o söz başlarına gelince..
...إِذَا وَلَّوْا مُدْبِرِينَ ¹⁶⁹⁸		... dönüp gittikleri zaman
...فَإِذَا هُمْ خَامِدُونَ ¹⁶⁹⁹		... Ve sonunda sessiz ve hareketsiz bir kül yığına dönuverdiler.
...فَإِذَا هُمْ مُظْلَمُونَ ¹⁷⁰⁰		... ve birden karanlıkta kalıverirler
...فَإِذَا هُمْ مِنَ الْأَجْدَاثِ إِلَىٰ رَبِّهِمْ يَسْأَلُونَ ¹⁷⁰¹		... işte o zaman tümü kabirlerinden çıkarak Rablerine doğru akın akın gitmektedirler
...فَإِذَا هُمْ جَمِيعٌ لَّدَيْنَا مُحْضَرُونَ ¹⁷⁰²		... hepsi birden toplanmış huzurumuza çıkarılmışlar.
...إِذَا يَشَاءُ قَدِيرٌ ¹⁷⁰³		... Allah, dilediği zaman onları toplama gücüne de sahiptir.
...وَإِذَا مَا غَضِبُوا هُمْ يَغْفِرُونَ ¹⁷⁰⁴		... öfkelendikleri zaman bağışlayanlardır.
...إِذَا قَوْمُكَ مِنْهُ يَصِدُّونَ ¹⁷⁰⁵		... senin kavmin bu yüzden hemen şamataya başlarlar.
إِذَا وَقَعَتِ الْوَاقِعَةُ ¹⁷⁰⁶		Kıyamet koptuğu zaman

¹⁶⁹⁶ Neml 27/ 80.

¹⁶⁹⁷ Neml 27/ 82.

¹⁶⁹⁸ Rûm 30/ 52.

¹⁶⁹⁹ Yâsin 36/ 29.

¹⁷⁰⁰ Yâsin 36/ 37.

¹⁷⁰¹ Yâsin 36/ 51.

¹⁷⁰² Yâsin 36/ 53.

¹⁷⁰³ Şûrâ 42/ 29.

¹⁷⁰⁴ Şûrâ 42/ 37.

¹⁷⁰⁵ Zuhruf 43/ 57.

¹⁷⁰⁶ Vâkı'a 56/ 1.

... فَإِذَا هِيَ تَمُورُ ¹⁷⁰⁷		... yeryüzünün bir gün gelip sarsılmaya başladığında
... وَإِذَا شِئْنَا بَدَّلْنَا أَمَنَّا لَهُمْ تَبْدِيلًا ¹⁷⁰⁸		... dilediğimizde (onları yok eder) yerlerine benzerlerini getiririz.
فَإِذَا جَاءَتِ الطَّامَّةُ الْكُبْرَى ¹⁷⁰⁹		En büyük felaket geldiğinde (kıyamet)
وَإِذَا الْقُبُورُ بُعْثِرَتْ ¹⁷¹⁰		Kabirlerin içindekiler dışarı çıkarıldığı zaman
وَإِذَا كَالُوهُمْ أَوْ وَزَنُوهُمْ يُخْسِرُونَ ¹⁷¹¹		Fakat kendilerine onlara bir şey ölçüp, yahut tartıp verdikleri zaman eksik ölçüp tartarlar
فَإِذَا فَرَغْتَ ¹⁷¹² ...		Öyleyse bir işi bitirdiğinde...
إِذَا زُلْزِلَتِ الْأَرْضُ زِلْزَالَهَا ¹⁷¹³		Yeryüzü sert bir şekilde sarsıldığında
... إِذَا تَوَفَّتْهُمُ الْمَلَائِكَةُ يَضْرِبُونَ وُجُوهَهُمْ وَأَذْبَارَهُمْ ¹⁷¹⁴		... melekler, onların yüzlerine ve sırtlarına vurarak canlarını alırken.
إِذَا السَّمَاءُ انْفَطَرَتْ ¹⁷¹⁵		Gök yarıldığı zaman
وَإِذَا قَرَأْتَ الْقُرْآنَ ¹⁷¹⁶ ...		Kur'an okuduğun zaman...

¹⁷⁰⁷ Mülk 67/ 16.

¹⁷⁰⁸ İnsân 76/ 28.

¹⁷⁰⁹ Nâzi'ât 79/ 34.

¹⁷¹⁰ İnfitâr 82/ 4.

¹⁷¹¹ Mutaffifîn 83/ 3.

¹⁷¹² İnşirâh 94/ 7.

¹⁷¹³ Zilzâl 99/ 1.

¹⁷¹⁴ Muhammed 47/ 27.

¹⁷¹⁵ İnfitâr 82/ 1.

¹⁷¹⁶ İsra 17/ 45.

... وَمَا يُشْعِرُكُمْ أَنَّهَا إِذَا جَاءَتْ لَا يُؤْمِنُونَ¹⁷¹⁷	... Ve hepinizin bildiği gibi, onlara bir mucize gösterilmiş olsaydı bile ona inanmazlardı.
---	--

¹⁷¹⁷En'âm 6/ 109.

SONUÇ:

Kur'ân-ı Kerîm'in, Arapça'nın temel kullanım şekillerini kendi retorik sistemi içinde ele alış biçimi, Kur'an bünyesindeki lafız ve anlam düzeylerini farklı anlam katmanları oluşturacak şekilde incelikli bir biçimde kullandığını göstermektedir. Gerek literal gerekse semantik düzlemde gramerin müsellemlerine eski dil bilimcilerin *ittisâ* dedikleri bir anlam genişliği içinde kimi zaman farklı neveleriyle metaforik bir boyut katan bu dilsel üslup, tarih boyunca nahiv, sarf, belâgat ve i'câz gibi farklı perspektiflerin ilgi odağı olmuştur.

Kur'an üslubu içinde önemli bir yeri olan sebep ifadeleri ise, söz konusu farklı perspektif ve disiplinlerin, -sistematik bir bütünlükten uzak olsa da- yeri geldikçe önemine işaret ederek üzerinde durduğu bir konu durumundadır. Bu cümleden olarak sebep olgusu, fıkıh, kelim, nahiv ve diğer İslâmî ilim dallarının kendine özgü metodolojisi içinde bir illiyet problemi olarak tartışılmıştır. Bütün bu tartışma ve değerlendirmelerin Kur'an'ın illiyet mekanizmasının çözülmesi gayesine matuf olduğu anlaşılmaktadır.

Dil geleneğinde sebep ifade eden her maddenin spesifik bir biçimde, derinlemesine ele alındığı görülmekte, buna mukabil sebep mekanizmasının daha bütüncül dilbilimsel çözümlemesinin ise yapılmadığı anlaşılmaktadır. Bu noktada bu tez öncelikle söz konusu sebep mekanizmasının bazen farklı edatlar, isimler, mastar türleri ile bazen de özel kalıp ve yapılar ile oluşturulmuş dinamik ve işlek bir karakter olarak tıpkı bir yapbozun parçaları gibi birbirini destekleyerek bir sistem hâlinde var olduğu sonucuna varırken, diğer yandan bu sistemin yapı taşlarının - farklı nüanslara imkân tanıyacak şekilde- birbirine dönüştürülebildiği tespitinde bulunmaktadır.

Bu ise sebep ifadelerinin bir anlam odağında birbirleriyle aynileşebildiğini, buna mukabil içerdikleri anlam ayrıntılarıyla semantik bir zenginlik ve anlam katmanlaşması oluşturduklarını göstermektedir. Bu çerçevede *Fe-men tebi'a hudâye*

Kur'an ifadesinin dil geleneğinde "Hidayetime tabi olmaları *sebebiyle* onlara korku ve üzüntü yoktur" şeklindeki geleneksel tevili, "men" gibi bir şart edatına sebep anlamı verildiğini göstermektedir. Buna daha örtük anlamlarla da olsa *kem, hel, eyne* gibi istifham harf edatları ve sübhân gibi mef'ûl-i mutlaklar dâhil olmakta ve nihayet sebeplikleri konusunda daha kesin icmaya konu olan *lealle, -li, lien* ve mefûlün leh gibi yapılarla yelpaze genişlemektedir. Bu çerçevede dil geleneğinde her bir maddenin dağınık olarak derinlemesine ele alındığı, fakat sebeple ilgili bir sistem kurmaya yönelik yeterli lengüistik bir projenin ortaya konamadığı görülmektedir.

Sonuç olarak tezimizde sebep yapılarının, harf, isim, ism-i işâret, ism-i şart, Harf-i cer veya mastar olsa da farklı anlam derinlikleri katarak birbirinin yerine kullanılabilecek yapılar olduğu ve bunun, aynı ortak mihverde hiyerarşik bir sistem oluşturduğu sonucuna varılmıştır. Kur'an-ı Kerim'deki sebep sisteminin analizi sonucunda ise bu yapının açık ya da üstü örtük anlamlara ihtimali olacak şekilde bilinçli bir kullanım arz ettiği ve bu anlamda Kur'an'daki illet mekanizmasının kendi içinde farklı düzeylere sahip olan bütüncül bir sistem olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Sebep yapısının göz ardı edilmesinin ise tüm beşeri bilimlerde olduğu gibi İslâmî ilimlerde yanlış sonuçlara varılmasına yol açacağı, Kur'an mealleri bağlamında ise anlam eksiklikleri ya da anlam yanlışlarına zemin hazırlayacağı ve hazırladığı kanaatine varılmıştır.

KAYNAKÇA

‘Abdu’ d-Dâyim, Ahmed Muhammed; *Fennu’l-İ’râb*, Kahire; Mektebetu’z-Zehrâ, Trz.

Antaki, Muhammed; *el-Minhâc fî’l-Kava’id ve’l-İ’rab*, IX. Baskı, Beyrut; Daru’s-Şarki’l ‘Arabîî Yay., Trz.

Besyûnî, Abdulfettâh; *Dirasetun Belâğîyye ve Nakdiyye Li Mesâili’l-Me’ânî*, I-II, I.baskı, ‘Uneyze; Matbaatu’s-Saâde, 1987.

Câmi’, Nureddin Abdurrahman; *el-Fevâidü’z-Ziyâiyye*, İstanbul; Yasin Yay., 2011.

Çelebi, Rabiha ve Hacımüftüoğlu, Nasrullah; *Teshîlu’l-Belâğa*, İzmir; Anadolu Matbaası, 1991.

Çelen, Mehmet; *Arapçada Edatlar*, İstanbul; Saff Yay., 1991.

Dahdah, Antuvan; *Mu’cemu Luğati’n-Nahvi’l-‘Arabî*, I. Baskı, Beyrut; Mektebetu Lübnan, 1993.

—————; *Mu’cemu Kavâ’idi’l-lugati’l ‘Arabiyye Fî Cedâvil ve Levehât*, V. Baskı, Beyrût; Mektebetu Lübnan, 1990.

—————; *Mu’cemu Kavâidi’l-‘Arabiyyet’il-‘Âlemiyye*, 1. Baskı, Beyrut; Mektebetu Lübnan, 1990.

Ebussuûd Efendi, Muhammed bin el-‘Amâdî; *İrşâdu’l-‘Akli’s-Selîm ilâ Mezâyâ’l-Kitâbi-l-Kerîm*, terc.Ali Akın, İstanbul; Boğaziçi Yay., 2006.

—————; Muhammed bin el-‘Amâdî; *İrşâdu’l-‘Akli’s-Selîm ilâ Mezâyâ’l-Kitâbi-l-Kerîm*, I-IX, I.Baskı; Beyrût, Dâru’l-İhyâ’it-Turâs el-‘Arabî, 2010.

Endelûsî, Ebu Hayyan Muhammed b. Yûsuf; *el-Bahru’l-Muhît*, thk. Adil Ahmed, Ali Muhammed, II. Baskı, Beyrut; el-Kütübü’l-İlmiyye Yay., 1993.

Es’ad, Halil; *Hulâsatu’s- Şurûh*, İstanbul; Mahmut Bey Matb., m.1888.

Esmer, Cercis Îsâ; *Kâmûsu’l- İ’râb*, , X.Baskı, Beyrût; Dâru’l-İlm li’l-Melâyîn 1982.

Galâyînî, Mustafa; *Cami’u’d-Durûsi’l-‘Arabiyye*, XXVIII. Baskı, Beyrut; el-Mektebü’l-‘Asriyye, 1993.

—————; *ed-Durûsu’l-‘Arabiyye li’l-Medârisi’s-Sâneviyye*, I-IV, Beyrut; el-Mektebetü’l-‘Asriyye, 1989.

Gündüzöz, Soner; *Arapçada Kelime Türetimi*, Samsun; Kayıhan Yay., 2005.

- ; *Arap Düşüncesinin Büyübozumu*, Samsun; Etüt Yay., 2011.
- ; *Kur'an'ın Eşsiz Dili*, Samsun; Etüt Yay., 2011.
- ; *Kur'an'da Gramer Yanlışı İddialarına Cevap*, Samsun; Etüt Yay., 2011.
- Hamûd, Abdurrazzak; *Tarîku'n-Necâh Li Kavâidi'l-İ'râb*, III. Baskı, Dimaşk; Matbaatu'l-İntihât, 1964
- Hanbelizâde, Muhammed Şakir; *Temrinli ve İ'raplı Lisân-ı Arabî*, İstanbul; Kader Matb., h.1329.
- Hâşimî, Ahmed; *Cevâhiru'l-Belâğa, Dâru İhyâi't-Turâsi'l-'Arabî Hasebî Menheci Metni'l-Elfiyye*, I. Baskı, Mısır; Matbaat's-Sa'âde, 1936.
- Halevânî, Muhammed Münir ve Bedreddîn el-Hâzirî; *el-Müncid Fi'l-İ'râb ve'l-Belâğa ve'l-İmlâ*, Beyrût; Mektebetu Dâri's-Şark, Trz.
- Hilâlî, Matar; *Hâdiye 'Atıyye, el-Hurûfî'l-'Âmîle fi'l-Kur'âni'l-Kerîm, Beyrût*; en-Nahda el-'Arabiyye Yay., 1986.
- İbn 'Akîl; *Şerhu İbn Akîl Elfiyye İbn Malik*, thk. Muhammed Muhyîddin Abdulhamid, Beyrut; Fikr Yay., 1974.
- İbn Cinnî, Ebü'l-Feth Osman bin Cinnî el-Mavsilî; *el-Munsif*, thk. İbrahim Mustafa ve Abdullah Emin, Mısır; Mustafa el-Babî Yay., 1954.
- İbn Fâris, Ebü'l-Huseyn Ahmed b. Fâris b. Zekerîyya; *Mu'cemü Mekâyisi'l-Luğa*, thk., 'Abdusselâm Muhammed Hârûn, Beyrût; Dâru-l-Cîl, 1991.
- İbn Hanbel; *Müsned, Mevsû'âtu's-Sünne el-Kütübü's-Sitte ve Şurûhuha*, İstanbul; Dâri Sahnûn-Çağrı Yay., 1992.
- İbn Hişâm, Ebû Muhammed Abdullah Cemâlüddin; *Katru-n-Nedâ ve Bellu's-Sadâ*, şerh. Sebîl el-Hudâ, Dimaşk; Fecr Yay., 2001.
- ; *Muğni'l-Lebîb 'an Kütübî'l-E'ârib*, I-II, thk. Muhammed Muhyiddin Abdulhamîd, Kahire; Matbaatu'l-Medenî, Trz.
- ; *Şerhu Cümeli'z-Zeccâc*, thk. Ali Muhsin İsa Malullah, III.Baskı, Halep; Alemu'l-Kütüb Matb., Trz.
- İbn Mâlik, Ebu Abdillâh Bedreddin Muhammed b. Cemâleddin Muhammed ; *Şerhu Elfiyeti İbn Mâlik Li İbni'n-Nâzım*, Tahran; İntişârâtü Nâsır Hasru, Trz.
- ; *Şerhu 'Umdeti'l Hâfiz ve 'Uddeti'l-Lâfiz*, thk. Adnân Abdurrahman ed-Dûrî, Bağdat; Matbaatu'l-Ânî, 1977.
- İbn Manzûr, Ebu'l-Fazl Muhammed ibn Mûkerrem; *Lisânu'l-'Arab*, thk. Abdullah Ali el-Kebîr, Muhammed Ahmed Hasbullah, Hâşim Muhammed eş-Şâzelî, Kahire; Dâru'l-Me'ârif, 1981.
- İbn 'Usfûr, Ali bin Mümin el-İşbilî; *el-Mumetti'u fi't-Tasrîf*, thk. Fahrüddin Kâbave, Halep; Mektebetü'l-'Arabiyye Yay., 1970.
- İbn Ya'îş, Muvaffakuddin Ya'îş b. Ali; *Şerhu'l-Mufasssal*, I-X, Beyrût, Trz.

İsbîr, Muhammed Sa'îd ve Bilâl Cüneydî; *eş-Şâmil Mu'cemun fî 'Ulûmi'l-lügat'il- 'Arabiyye ve Mustalehâtihâ*, II. Baskı. Beyrût; Dâr'ul- 'Avde, 1985

Keskiner, Osman; *Arapçada Hal ve Kur'an Tercümelerindeki Yansımaları*, İstanbul; Ayhan Matbaası, 2011.

Komisyon; *Kur'an-ı Kerim Meali*, Özgün Mat.san. ve Tic. A.Ş., XXII. Baskı, Ankara; Diyanet İşleri Başkanlığı Yay., 2012.

Lebdî, Muhammed Semîr Necib; *Eseru'l-Kurân ve'l-Kıraât fî Nahv'il- 'Arabî*, I. Baskı, Kuveyt; Dâru'l-Kütübî's-Sekâfiyye, 1978.

Ma'lûf, Luis; *el-Müncid fî'l-Luğa*, XXI. Baskı, Beyrût; Daru'l-Maşrık, 1973.

Maksudoğlu, Mehmet; *Arapça Dilbilgisi*, İstanbul; Marmara İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları, 1992.

Mâlekî, Ahmed b. 'Abdinnûr; *Rasfu'l-Mebânî fî Şerhi Hurûfi'l-Me'ânî*, thk.Ahmed Muhammed el-Hârrât, Dimaşk; Dâru-l-Kalem, 1985.

Murâdî, el-Hasen b. Kâsım; *el-Cenâ'd-Dânî fî Hurûf-il Me'ânî*, thk. Fahrudî Kabâve ve Muhammed Nedîm, Beyrût; el-Kütübü'l-İlmiyye Yay., 1992.

Mustafa, İbrâhîm Zeyyât-Ahmed Hasan 'Abdulkâdir, Hâmid en-Neccâr, Muhammed 'Alî; *el-Mu'cemu'l-Vasît*, I-II, İstanbul; Çağrı Yay., 1982.

Mutçalı, Serdar; *Arapça-Türkçe Sözlük*, İstanbul; Dağarcık Yayınları, 1995.

Nesefî, Ebû'l-Berekât Abdullah b. Ahmed; *Medâriku't-Tenzîl ve Hakâiku't-Te'vîl*, thk.Yûsuf 'Alî Bedîvî, Beyrût; Dâru İbn Kesîr, 2011.

—————; *Medâriku't-Tenzîl ve Hakâiku-t Te'vîl*, çev. Komisyon, İstanbul; Ravza Yay., 2003.

Seyyid, İbrahim Yusuf, Muhammed er-Rifâ'î eş-Şeyh; *el-Kavâ'idu'l-'Arabiyyetu'l-Müeyyessere*, I-III, I.baskı, Riyad; 'İmâdetu Şuûni'l-Mektebât-Câmiatu'l-Melik Suud, 1982.

Sîbeveyhî, Ebû Bîşr 'Amr b. Osman b. Kanber; *el-Kitâb*, I-V, thk. Abdusselam Muhammed Hârûn, II. Baskı, Kahire; Mektebetu'l-Hancî, 1983.

Suyuti, Celalüddin Ebu'l-Fazl Abdurrahman; *el-İtkân fî Ulumi'l-Kur'ân*, Kahire; el-Meşhedü'l-Hüseynî Mtb., 1967.

Süleyman Feyyad; *Nahvu'l-Asr*, I. Baskı, Mısır; Merkezü'l-Ehrâm Yay., 1995.

Şartûnî, Reşid; *Mebâdiyu'l-'Arabiyye*, I-IV, VI. Baskı, Beyrut; Kasulikye Matb., 1953.

Teftazânî, Sâdeddin Mes'ûd b. Ömer Saîd; *Muhtasaru'l-Me'ânî (Şerhu Telhîsi'l-Miftâh)*, İstanbul; Bahar Matbaası, 1960.

Uralgiray, Yusuf; *Arapça İlk ve İleri Dilbilgisi*, I-II, İstanbul; Tebliğ Yay., 1986.

Yaşar, Ahmet; *Arapça'nın Temel Kuralları*, İzmir; Anadolu Matbaacılık, 1995.

Yüksel, Ahmet; *Kur'ân-ı Kerîm'de Harfler ve Edatlarla Te'kid*, Samsun; Etüt Yay., 2011.

Zeccâci, Abdurrahman b. İshak; *Kitâbu'l-Lâmât*, terc., Ahmet Yüksel, Samsun; Etüt Yay., 2005.

Zemahşerî, Ebü'l Kâsım Cârullah Mahmud b. Ömer el- Hârizmî; *el-Keşşâf 'an Hakâiki-t Tenzîl ve 'Uyûnu-l Ekâvîl fî Vucûhi-t Te'vîl*, thk. Samîr Şems, Beyrût; Sâdır Yay., 2010.

Zihni, Mehmed; *el-Muntehab ve'l-Muktadab fî Kavâidi's-Sarf ve'n-Nahiv (Nahiv bölümü)*, İstanbul; Marifet Yay., 1981.

Zubeydî, Ebû Bekir Muhammed bin el-Hasan el-Eşbilî; *Kitâbu'l-Vâdih*, thk., Abdulkerîm Halîfe, Ürdün; Trz.

DİZİN

أَنْتَى 97, 98, 99 أَوَّلُكَ 164, 165, 166 إِذَا 79, 80, 83, 134, 146, 149, 172, 173, 174, 175, 176, 177, 178, 179 أَصْبَحَ 68 الحروف المشبهة بالفعل 118, 119 ب 130, 137, 139 بِ 10, 12, 57 بِأَنَّ 48, 159, 161 بِما 8, 11, 12, 13, 14, 15, 16, 17, 18, 19, 129, 135, 158 حَتَّى 57, 77, 78, 79, 80, 81, 82, 83, 84, 145 ذَلِكَ 15, 46, 48, 67, 110, 123, 156, 157, 158, 159, 160, 161, 162, 163, 164 سُبْحَانَ 72	أَنْتَى 115, 116, 117 أَوَّلُكَ 164, 165, 166 أَيْنَ 25, 106, 107, 108 أَيْنَمَا 11, 12, 25 أَيَّ 108, 110 ب 130, 137, 139 بِ 10, 12, 57 بِأَنَّ 48, 159, 161 بِما 8, 11, 12, 13, 14, 15, 16, 17, 18, 19, 129, 135, 158 حَتَّى 57, 77, 78, 79, 80, 81, 82, 83, 84, 145 ذَلِكَ 15, 46, 48, 67, 110, 123, 156, 157, 158, 159, 160, 161, 162, 163, 164 سُبْحَانَ 72
---	--

ظَلَّ 69	كَيْفَ 94, 96
على 4, 6, 7, 8, 9, 12, 20, 21, 25,	ل 34, 57, 74, 87, 127, 130
32, 33, 34, 36, 39, 58, 77, 80, 86, 87,	لئالئ 32, 33
93, 99, 100, 130, 132, 133, 134, 142,	لئِن 88, 89
143, 151	
عن 6, 10, 30, 41, 87, 128, 130,	لأنَّ 31, 32, 46
131, 132, 133, 138, 145, 156	
ف 150, 153	لَعَلَّ 120, 122, 123, 124
فإنَّ 89, 90	لكن 118, 119
فإنَّ 48, 49, 50, 51, 53, 54, 55,	لِمَ 111, 112
58, 145	لَمْ 11, 21, 27, 28, 80, 89, 126,
في 4, 9, 30, 35, 45, 46, 57, 67,	159, 168, 172
68, 81, 85, 86, 87, 89, 91, 113, 130,	لَمَّا 11, 12, 27, 28, 30
138, 142, 143, 145, 146, 149, 157,	لَوْ 31, 90, 91, 92, 93
161, 163, 167, 168, 170, 174, 175	
لَ 20, 135, 136, 137, 156, 164	لَيْتَ 125, 126
كُلَّ 8, 11, 26	ما 5, 7, 9, 10, 11, 12, 13, 20, 23,
كُلَّمَا 11, 12, 26	25, 26, 27, 28, 29, 30, 31, 33, 39, 42,
كَمَا 9, 11, 12, 20, 21, 22, 23	46, 47, 64, 73, 80, 81, 85, 91, 94, 105,
كَيْ 4, 6, 10, 31, 57, 74, 75, 76,	107, 108, 112, 113, 114, 115, 119,
121, 128	125, 128, 130, 134, 147, 148, 149,
	152, 167, 173, 175, 178
	ماذا 115, 146

مفعول لأجله 57	من, 6, 7, 9, 10, 12, 14, 16, 19, 20
مفعول مطلق 64, 65	21, 22, 23, 24, 25, 27, 30, 36, 40, 44, 46, 48, 51, 53, 57, 60, 62, 66, 68, 71, 76, 82, 83, 85, 88, 89, 91, 93, 98, 102, 105, 119, 122, 130, 136, 137, 144, 145, 146, 147, 148, 149, 150, 154, 155, 157, 163, 178
مفعول من أجله 57	
مِمَّا 11, 12, 23, 24, 87, 145	
من, 50, 57, 107, 116, 130, 133	مِنْ أَجْلِ ذَلِكَ 12, 24, 25
138, 144, 146, 152	
مَنْ, 7, 58, 104, 105, 145, 154	هَلْ 100, 101, 102, 103, 146, 151

ÖZGEÇMİŞ

1968 yılında Trabzon'un Köprübaşı ilçesinde doğdu. İlkokulu Almanya'da, ortaokulu Üsküdar İ.H.Lisesi'nde okuduktan sonra 1989 yılında Samsun İmam-Hatip Lisesi'nde bitirdi. 1990-91 yılında bir yıl kadar İmam-Hatip olarak Batman'da çalıştı. 1991 yılında girmiş olduğu Gazi Üniversitesi Arapça Öğretmenliğini 1995 yılında bitirdi. 1996 yılında Tokat İmam-Hatip Lisesi'nde başlamış olduğu öğretmenliğinde, 2004 yılında yer değişikliği yaparak Samsun İmam-Hatip Lisesi'ne geçmiştir. Halen bu okulda Uzman Öğretmen olarak mesleğine devam etmektedir. 1998-1999 yılları arasında askerliğini yedek subay öğretmen olarak Bingöl'de tamamlamıştır. 2000 yılında Bursa Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü'nde, Yâkût el-Hamevî'nin "Mu'cemu'l-Buldan'ın Kaynakları " adlı Yüksek Lisans Tezi İle Bilim Uzmanı oldu.

İletişim Bilgileri

E mail : ogalos@hotmail.com